BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
15 D
28

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

70.5.17
70
6
17
70
6
19
12
11
A
10

CASPARI BAVHINI

BASIL. D.

EIVSDEMQ. ACADEM.
ANATOM. ET BOTANIC.
Profeſſor. Ordin.

De

LAPIDIS BEZAAR

ORIENT. ET OCCIDENT.
CERVINI ITEM ET
GERMANICI

ORTV, NATVRA, DIF-
ferentijs, veroque vſu

EX

Veterum & Recentiorum placitis

LIBER

hactenus non editus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BASILEÆ
Apud CONR. WALDKIRCH.
Anno M DC XIII.

ILLVSTRIBVS ET GE-
NEROSIS
DN. PRZECHIO.
DN. SMILO.
DN. BOHVSLAWO.
DN. ADAMO.
LIBERIS BARONIBVS
AB HODDIEGOVA;
HVNC
de
LAPIDE BEZAAR
LIBRVM
in noui ineuntis
ANNI M DC XIII.
fœliciſs. auſpic.
CASPAR BAVHINVS
Anatomic. & Botanic.
ILLVST. DVCIS WIRTENBERG.
MEDICVS
OBSER. ET AMOR.
monum.
ΤΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΝΩ
offert.

EPISTOLA DEDICATORIA

ETSI C. Plinij, naturalis hiſtoriæ ſcriptoris ſagaciſsimi ſententia, ILLVST. & GENEROS. DOMINI BARONES, vera ſit: ex quolibet horto, aut herbam, aut fruticem in Medicum vſum peti poſſe: ita vt medicamenta ex longinquis regionibus petere, minimè neceſſum videatur. Attamen, cum plurimi eo ſint genio & ingenio, vt domi natis acquieſcere nolint, ſiue alimenta ſint, ſiue medicamenta (quos varietas delectat, & quibus cara grata ſunt) ſed exotica, quæ ex India, Arabia, alijsq; peregrinis regionibus aſportantur, expetant. Hinc factum, quod LAPIS BEZAAR, qui ab Arabibus primum, & quidem ante annos circiter Septingentos, inuentus, nunc verò ab annis circiter ſexaginta ab Europæis vſitatus, tanquam Vniuerſale aduerſus quæuis Venena, Febresq;

mali-

malignas, remedium expetatur. Aſt cum lapis hic non modo quibuſuis Gemmis, ſed etiam Auro præferatur, & plures, quid de eo nobis videretur, ſententiam efflagitarent: quo de hoc certi eſſemus, partim vt ægris hoc ipſo, quando opus eſſet, inſeruire, partim verò petentibus reſpondere poſſemus, in Lapidis huius naturam, verumq́ vſum, ſummo ſtudio inquirere voluimus, & licet ſcriptum hoc in tertium annum preſſerimus, attamen, vt plurimorum grauiſſimorum Virorum frequentioribus petitionibus ſatisfaceremus, nunc Libellum hunc publici iuris facimus: non ſolùm vt quid de eo ſtatuendum ſit, & quomodo in ægrorum vtilitatem rectè adhiberi poſſit, conſtet: verum etiam vt eadem opera, Principum & Magnatum Archiatris anſam ſubminiſtremus, Dominos ſuos rogandi & monendi, vt Venatoribus ſuis ſedulò mandent, vt in inquirendo Bezaare Germanico, omnem diligentiam impendant, idq́ tam in proprium, quam ſuorum ſubditorum vſum. Nobis enim, ex diuina clementia, duplex eſt Bezaar: alterum

quod à Ceruo, alterum quod ex Rupicapra habetur. Ex Ceruo quidem, ſiue conſideremus viſcoſam illam materiam quæ in oculorum Cerui angulo interiore reperitur, quam in Orientalibus ceruis Auenzoar, in Sicilia, Scribonius Largus reperiri aſſerit, Sordes appellans, quas eius loci venatores ad Scorpionum ictus & morſus aſſeruabant: quas Sordes etiam in Germania, Langius, aliiq; notarunt. Siue loquamur de Cerui lacrymis effuſis & in lapideam duritiem, eodem in angulo concretis, quemadmodum Theomneſtus, veterinariæ Medicinæ grauis auctor ſcriptum reliquit, & inter recentiores Chriſtophorus Enceiius Germanus, I. Cæſar Scaliger Italus & Ioannes Bodinus Gallus, notarunt, & ad omnis generis Venena, ad imitationem veterum commendarunt. Siue deniq; ſermo ſit de Lapide in Cerui ventriculo, ceruæue vtero reperto, qui Phylacterium eſt prægnantium, Sexto Philoſopho Platonico docente, qui etiam Conſtantino Africano auctore, mulieres conceptui aptas reddit. His enim vim Alexiteriam

teriam ineſſe, quis quæſo dubitabit, cum oſsiculo quod in Cerui corde reperitur, vno ore, magnoq́ conſenſu omnes talem facultatem tribuant? Sic, cum in Rupicapris ſiue Damis pilæ reperiantur, gratiſsimum odorem, ex ſuauiſsimis & optimis herbis depaſtis, ſpirantes, quarum vſum & in morbis malignis, & in ægrè parturientibus, tanquam ſingulare remedium commendant: vtinam in ijs non tam inquirendis, quam viribus illarum indagandis diligentiores eſſemus, inprimis ij, quibus ob Alpes vicinas illarum copia ſuppetit. Hac enim ratione & nobis non deeſſet Bezaar domeſticum, ſicq́ non ſolum magnatibus & diuitibus, ſed etiam pauperibus (quorum Medico Chriſtiano non minor cura eſſe debet) rectè mederemur: nec de adulterio quod in Lapide Bezaare Indico committitur, metuendum foret. Sed quia de his pluribus in ipſo tractatu egimus, & ſolum cauſam ſuſcepti laboris hic attingere volumus, ſubſiſtamus. Quod verò ILLVST. D. BARONES, *libellum hunc meum, mole quidem paruum, re ve-*

ro & materia quæ tractatur magnũ, vobis inſcribere volui, plura me mouere. Primo quidem Familiæ veſtræ ſplendor (Magnos enim magna decent) de cuius ſplendore & Auorum in patria Regnum meritis, dicerem, niſi idipſum ab alijs Viris Clariſsimis, qui ſuos labores & Sigenæ & Heidelbergæ & alibi vobis nuncuparunt, abunde factitatũ eſſet: quare tacere malo, quam vel pauca, ne nil dixiſſe videar: vel multa, ne adulationis notam incurram, dicere. Metuens ne mihi idem contingat quod Sophiſtæ cuidam, Plutarcho in Moralibus referente, Herculis encomium recitaturo, cui Antalcidas Spartanus obiecit, dicendo, Quis verò Herculem vituperat? Superuacaneum ratus, eius laudationem ab ipſo proponi, cum iam antea omnium calculo eſſet laudatiſsimus. Dein, ob ſingularem veſtram & pietatem, & modeſtiam, & in ſtudijs diligẽtiam, tam Sigenæ, quàm Heidelbergæ & etiamnum Baſileæ ſatis probatam. Tum, ob ſingularem in omnes, præſertim literatos, humanitatem & affabilitatem, qua etiam me hactenus

com-

complexi eſtis : praeunte vobis exemplo ſuo Nobiliſſ. & Præſtantiſſ. Viro D. IOHANNE FILICZKI de FILEFALVA Ephoro & moderatore veſtro vigilantiſſimo , vos vt Auorum veſtrorum præclariſſimis veſtigijs inſiſtatis, ſedulo hortante. Quare Parētem Patruumq́; viros in Regni Bohemiæ conſilio olim ampliſſimos, hæc Maronis vobis ingeminare perpetuò ſeriò putate:

Diſce puer virtutem ex me verumq́; laborem
Tu facito mox, cum matura adoleuerit ætas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas & auunculus excitet Hector.

& abunde vobis advirtutē calcar erit. Ad quæ à Trinuno DEO fœliciſſimū ſucceſſum opto, & vt hunc meum qualemcūq́; laborem, tanquam animi officioſiſſimi erga vos monumentum, ſerena hilariq́; fronte, in modo ingreſſi anni auſpicia, quem fortunatiſſimum faxit Dominus, accipiatis, ſuſcipiatis & tueamini, quantum poſſum rogo, & obteſtor, meaq́; ſimul officia promptiſſima defero. BASILEAE XVII. Ian. (qui mihi natalis eſt.) cIↃ IↃ cXIII.

ΠΙΝΑΞ.

EORVM QVORVM OPERA VSI SVMVS.

A

ABDALA Anarach Medicus Arabs.

Adamus Lonicerus.
Albertus Magnus.
Alexander Maſſaria.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Paræus.
Andreas Alpagius Bellunẽſis.
Andreas Baccius.
Andreas Cæſalpinus.
Andreas Dőrerus.
Andreas Lacuna.
Andreas Libauius.
Andreas Theuetus.
Andromachus
Anshelmus Boetius.
Antonius Forneſius.
Antonius Fumanellus.

Antoni-

Antonius Guaynerius.
Antonius Mizaldus.
Antonius Muſa Braſſauolas.
Antonius Portus.
Antonius Schnebergerus.
Ariſtoteles.
Arnoldus Manlius.
Arnoldus Villanouanus.
Auenzoar Arabs.
Auerroes.
D. Auguſtinus.
Auicenna.

B

Baldus Angelus.
Bernhardus Paludanus.
Bernhardus Benottus.

C

Carolus Cluſius.
Chriſtophorus Acoſta.
Chriſtophorus Encelius.
Chriſtophorus Hüeblin.
Claudius Galenus.
Claudius Ptolomæus.
Claudius Richardus
Conradus Geſnerus.

Conradus	Heresbachius.
Conſtantinus	Africanus.
D	
Daniel	Sennertus.
Daniel	Propheta.
Diomedes	Amicus.
Diomedes	Cornarus.
E	
Emanuel	Tremellius.
Euax	Arabs.
Empedocles.	
F	
Felix	Platerus.
Ferdinandus	Lopez.
Ferdinandus	Ponzettus Cardinalis.
Ferrandes	Imperatus.
Franciſcus	Iunius.
Franciſcus	Valeſius.
G	
Gabriel	Fallopius.
Gabriel	Hummelbergius.
Garzias	ab Horto.
Gotthardus	Arthus.
Gregorius	Bertinus.

Grego-

Gregorius	Horſtius.
Gualtherus	Ryff
Guido	Pancirollus
Guilhelmus	Fabricius.
Guilhelmus	Gratarolus.

H

Hali	Abbas Arabs.
Hali	Rhodan Aegyptius.
Hamed	Ebēreriphus Arabs.
Henricus	à Bra.
Henricus	Dobbinus.
Henricus	Ranzouius.
Henricus	Salmuth.
Hercules	Saxonia.
Heſiodus.	
Hieronymus	Briſcianus.
Hieron.	Capeuaccius.
Hieron.	Cardanus.
Hieron.	Mercurialis.
Hieron.	Montuus.
Hieron.	Reuſnerus.
Horatius	Augenius.
Hortus	Sanitatis.

I

Ioachimus	Camerarius.

Ioachi-

Ioachimus	Schillerus.
Ioannes	Agricola
Ioan. Antonius	Sarracenus.
Ioan.	Arculanus.
Io. Baptiſta	Montanus.
Ioan. Baptiſt.	Syluaticus.
Ioan.	Bauhinus.
Ioan.	Bodinus.
Ioan.	Caluinus.
Ioan.	Collerus.
Ioan.	Coſtæus.
Ioan.	Crato.
Ioan.	Fernelius.
Ioan.	Fragoſus.
Ioan. Georgius	Agricola.
Ioan. Georgius	Schenckius.
Ioan.	Gorræus.
Ioan.	Guinterus Ander-nacus.
Ioan.	Heurnius.
Ioan.	Hugo à Linſcotten.
Ioan.	Kentmannus.
Ioan.	Langius.
Ioan.	Manardus.
Ioan.	Matthæus.

Ioan.

Ioan.	Meſues.
Ioan.	Porta.
Ioan.	Renodæus.
Ioan.	Schenckius.
Ioan.	Weckerus.
Ioan.	Wittichius.
Ioſephus	Acoſta.
Ioſephus	Quercetanus.
Iſrael	Spachius.
Iulius	Cæſar Scaliger.
Iuuenalis.	

L

Leonhardus	Rauvvolff.
Leuinus	Lemnius.
Ludouicus	Gyon.
Ludouicus	Mercatus.

M

Marſilius	Ficinus.
Martinus	Rulandus.
Matthias	Syluaticus Pande-ctarius.
Michael	Dőringius.
Moyses	Kimhi.

N

Nicolaus	Agerius.

Nicolaus Florentinus.
Nicolaus Monardes.

O

Oppianus.
Oſualdus Crollius.

P

Paulus Aegineta.
Paulus Cigalinus.
Petrus Andreas Matthio-
lus.
Petrus Apponenſis Conci-
liator.
Petrus Foreſtus.
Petrus Hiſpanus.
Philibertus Sarracenus.
Plinius.
Plutarchus.

Q

Q.Serenus Samonicus.

R

Raby Moyſes.
Reinerus Solinander.
Rhaſis Arabs.
Robertus Guagninus.
Rodericus à Caſtro.
Sanctes Ardoynus.

Scribo-

Scribonius	Largus.
Serapio	Arabs.
Sextus	Philoſophus Plato-
nicus.	
Simon	Ianuenſis.
Simon	Mayolus.
Socrates.	
Solinus.	

T

Thebir.	
Theomneſtus.	
Thomas	Iordanus.
Tipthaſi	Arabs.

V

Valeſcus	de Taranta.
Vitalis	à Furno Cardinalis.
Vlyſſes	Aldroandus.
Wolffgangus	Gabelchouer.

X

Xenophon.	

Z

Zacharias	Belinus à Belfort.

ARGVMENTA CAPITVM.

DE nomine Bezaar cap.1.pag.5.
De Lapidis Bezaar differentiis c.2.p.15.
De Lapide Paxar ex capite animalis exempti: ſimul & de lapide Aſpidis & Buffonis.cap.3.p.17.
De Lapide Malacenſi,ex veſica ſellea hyſtricis exempto.cap 4.pag 21.
De Lapide Bezaar metallico ſiue minerali Serapionis,Rabi Moyſis & Cæſalpini. cap 5.pag.25.
De Bezoare minerali Saxoniæ.cap 6.p.28.
De Lapide ex Cerui lacrymis condenſato.c.7.p.32.
Deſcriptio Lapidis Bezaar ex cerui lacrymis condenſatis geniti.cap 8.pag 50.
De lapidis Bezoaris ceruini vſu & exhibendi modo.cap 9 pag.51.
Qui lapidem ex lacrymis cerui condenſatū agnoſcant,& qui eū ab altero diſtinguant.c.10.p.57.
De lapide in Ceruo,ceruaue genito. cap 11 pag.61.
De pila in ventriculo Vituli.cap.12.pag.64.
De pila Rupicapræ, ſiue Bezoare Germanico. cap.13 pag 67.
De lapide in equo. cap.14 pag.71.
De lapide Bezaar ex Arabum ſententia.c.15.p.72.
De lapide Bezaar recentiorum cap.16.pag 92.
Animalis nomen & forma cap 17 pag 95.
Locus vbi animal hoc reperitur cap.18 pag.100.
Locus in animali vbi lapis hic reperiatur. cap. 19. pag.105.

Mate-

Materia huius lapidis. cap.20.pag.107.
Generationis modus.cap.21.pag.112.
Quo tempore generetur & de huius lapidis laminis.cap.22 pag. 118.
De ſorma,colore, odore & ſapore lapidis. capit.23. pag.122.
De magnitudine,pondere & pretio, cap.24. p.127.
An & quomodo lapides hi adulterentur. cap.25. pag.133.
Quibus notis ſiue ſignis legitimos cognoſcere, autores doceant.cap.26.pag.140.
Quid propoſitis ſignis tribuendum ſit, Syluatici opinio, & quibus ſignis in vero dignoſcendo Medicus vti debeat.cap.27.pag.154.
De lapidis huius temperamento.cap.28.pag.170.
De lapidis Bezaaris veri doſi, ſiue quantitate, capite.29.pag 176.
De parte qua exhiberi debet, tempore, perſona & vtendi modo.cap.30 pag.183.
Quomodo ſanitatem conſeruet, & ſudorem promoueat,& num vtiliter id fiat. cap.31.pag.191.
Quibus in morbis vſurpari debeat.cap.32.pa.194.
An in febribus ipſius vſus ſit.cap.33.pag.202.
An in peſte huius vſus eſſe poſſit, & in affectibus externis.cap.34.pag.206.
Contra venena quid poſsit lapis Bezaar. cap.35. pag.214.
Hiſtoria plures eorum qui hoc lapide feliciter vſi ſunt.cap.36.pag.221.

Qui hunc lapidem non magnifaciant, vnà cum Hiſtoriis, eorum qui ſine fructu vſi ſunt. capit.37. pag.243.
De lapide Bezaar Occidētali ſiue Peruuiano. capit.38.pag.253.
De Vicunnas & Taraguas in Peru, animalibus in quibus Bezaar reperitur.cap.39.pag.255.
De Pacos, Guanacos & ouibus Peruuanis.ca.40. pag.258.
De loco in animali in quo lapis hic reperitur. cap. 41.pag.261.
De lapidis huius materia & generationis modo. cap.42.pag.263.
De huius lapidis differentiis.cap.43.pag.266.
De lapidis Bezaar occidentalis facultatibus, quātitate & vtendi modo.cap.44. pag.271.
Quibus in morbis huius vſus eſſe poßit.c.45.p.273.
De lapide Bezaar ex Hiſpania noua. ca.46.p.278.
Appendix in qua de Bezaardico animalis & Bezaardico minerali recentiorum breuibus agitur. pag.283.

DE

DE LAPIDE BEZAHAR.

AD NOBILEM CLARISSIMVM VIRVM DOM. CASPARVM BAVHINVM Anatomicum Botanicum Med. Profeſſorem Acad. Baſilienſis celeberrimum.

A*Vt* nihil, *aut* aliquid Bezahar: BAVHINE *quid inquis?*
Eſt nihil, *id dices, & tamen eſt* aliquid.
Quod tanti pretii res ſit, quæ cuncta venena
Abſtruſis ſuperet viribus, id nihil *eſt?*
Si nihil: *eſt* aliquid *ſic ludi & ludere poſſe*
Humanum in rebus tàm nihili *ingenium.*
Vt nihil *eſſe putem, ſuadent monumenta vetuſta,*
Et variis variè diſſona ſcripta viris.
Hic hircum lapidis, capram facit ille parentem,
Accepta hic ceruo præmia tanta refert.
Deripit hic lapidem ex oculis, exenterat ille
Ventriculum; guttur diſſecat ille cauum.
Quod ſi ergo eſt aliquid, *quid Iupiter inuide nobis.*
Non etiam tales dasq́; creasq́; capras.
Sunt nobis virides montes & amœna vireta:
Sunt Hederæ & Cytiſi, ſunt Salicumq́ue comæ.
Nec Machaoniades deſunt ex aſſe periti,
Inueſtigantes quicquid hic Orbis habet.
Corpora quiq́; ſecant hominum. pecudumq́; ferarum,
Et monſtrant vulſis carnibus oſſa ſuis.
Ergo age me, BAVHINE, *doce, dubiumq́ue reſolue:*
Anne lapis Bezahar ſit nihil, anne aliquid.

IOAN. FAVTSCHIVS Med. Doct. & Profeſs. Acad. Friburgenſis Briſg.

DE PRETIOSISSIMO INDORVM LAPIDE BEZAAR ET INdefeſſa in eo perueſtigando induſtria excellentiſsimi Viri D.D. Caſpari Bauhini, &c.

BEZOAR *indomitos vitæ, cordisq; tyrannos,*
Toxica vi nunquam deficiente domat.
Vipera nil dentis, nil caudæ Scorpius ictu
Officit: effœta & nunc Aconita iacent:
Nunc Rex, nunc Hoſtis ſua ſumit fercula tutus:
Illitaq; in caſſum Thrax ſua tela ferit.
Haſce dat Indus opes: ſed opem parat inde ſalubrem
BAVHINI *ſolers, fida, perita manus.*
Indica viſceribus gemmam ferruminat imis
Dama: vbi detractas ruminat ora dapes:
Aſt iterum ingenio, Methodoq; reſoluit eandem
BAVHINVS: *vires intimiusq; probat.*
Quas ferat Eous: quas procreet Heſperus: vtque
Vt varient: ſuperent deficiant ve, docet:
Vt ſubito Vitæ ſcatebras munimine firment:
Ne furtim accelerent ſubdola Philtra necem.
En horas etiam, & pondus, moriture, modumque
Antidoti, citò te, quo tuearis, habe:
Et mecum ex animo, tanto pro munere rerum,
Opta, BAVHINVS *ſecla ſuperſtes agat:*
BAVHINO, *cuius reſonat ſat fama per Orbem,*
Summe DEVS *larga quæque repende manu.*

Obſeruantiæ ergò p. NICOLAVS AGERIVS, Philoſ. & Med. Doctor apud Argentinenſes.

ALIVD.

SVnt plantæ, credas, vitaq; leſhum,
Venena ſunt, ſunt pharmaca;
En morſus cordis dedite Phœbo,
Vitaı e ſi ſolers velis,
Cognoſcas ſolers ausnæ morbi,
Cognoſce ſolers pharmaca,
Vt lædant pectus toxica tela,
Vt lædat anguis viſcera,
Quæ gignat ceruus, ceruaq; ſaxa,
Quæ dama gignat marmora,
Incertus Phœbus fluctuat hicce,
Incertus eſt Aſclepius,
Heic mens dormiſcit, neſcia rerum,
Heic clara turris Dædalo;
Hic prolem damæ, Bezoar eſſe
Putat, capræ hic, cerui putat;
Hic ſcriptis laudat, culpat & alter,
Hic, Bezoar, dicit, domat
Quæ lædunt pectus dira aconita,
Hic Bezoar virus vocat;
Ceruini hic quærit pondera ſaxi,
Incerta ſcribit pondera;
Ceruini ſaxi colligit alter
Notas labore plurimas,
Hic vſum monſtrat, ſed negat alter,
Effecta dum verbis negat.
Dum incertus Ponti cærula ſulcas,
Haut Caſtor, haut Pollux tibi,
Haut Phœbus Phœbe & lumina ſpargunt,
Et vmbra Pontum contegit,
Si magnus nullus, cymba per vndas
Si fluctuet, rauco Notho,
BAVHINVM Phœbum conſule magnum,
Lucet Sophis hic vnicus,
Quod Phœbus cœlis & ſoror alma,
BAVHINVS hoc medentibus;

Quod Pollux Nautis, Caſtor & Vrſa;
BAVHINVS *hoc medentibus,*
Quod magnes Nautis, hoc tibi ſolus
BAVHINVS *eſt perinclutus,*
Quid magnus Mundus, parua figura
Mundana, quid ſit, edocet.
BAVHINVM *Phœbum conſule magnum,*
Quid Bezoar ſit, edocet;
His ſcriptis ſpargit munera Floræ,
Et mortis atræ ſpicula
Oſtendit pubi, quàm altius Apollo
In rura mittit phœbica,
Morborum vt cedant agmina, Nili
In prole, ſcribit doctius.
1582. 1594. & 1610. *Triplam, ſic peſtem, cœlitus ortam,*
BAVHINVS *arte depulit.*
Hunc Phœbum magnum, ſuſpice, caſtra
Sequutus es qui Phœbica;
Huic Phœbo magno, ſæcula Phœbus
Ex arcibus mittat Poli,
Huic Phœbo magno, Phœbica proles
Et frutices ſacros dicet,
Et ponat Phœbo ſaxa, coloſſos,
Sit ſancta laurus Delphica;
Hoc ſcripſit metron curta Thalia,
BAVHINE *te ſummè colens;*
Quod læta, DOCTOR, ſuſcipe fronte,
Per ſcripta Muſas & doce.

Obſeruantiæ & æuiternl cultûs arrham p.

Ioan. Henrichus Frölich. p. Cæſ. & M. D.

CASPARI BAVHINI BASIL. IN SVVM de Lapide Bezaar LIBRVM

PRÆFATIO.

QVANTA, quamq; immenſa ſit DEI OPT. MAX. erga humanum genus miſericordia, & benignitas, in remedijs humano generi ſalutaribus producendis, ſiue Herbæ ſint, ſiue Lapides, ſiue Metalla, ſiue Gummata, Reſinæ've, ſiue Ligna, quæ quotidie in noſtram notitiam perueniunt, notiùs eſt, quàm vt pluribus oſtendere, neceſſum ſit: vt non immeritò Ioannes Meſues ſuum Grabadin, Medicinarum particularium tali ſententia exorſus ſit: Sanat ſolus languores Deus, & de frugalitatis ſolio produxit in largitate ſua Medicinam, benedictus, glorioſus, & excelſus Creator. Tantum eſt etiam hominum in ijſdem inquirendis & inueniẽdis ſtudium, tantaque induſtria, ut præter plurima Alexipharmaca, & Alexiteria, ſiue, vt vulgò vocát, Bezoardica, hactenus contra venena excogi-

tata, hoc ſeculo plures lapides oſtendantur, quibus aduerſus venena vim ſingularem inſitam aſſerunt: Cuiuſmodi ſunt lapis Tiburonum piſcium, in mari Indico, Chelonites, Brachites, Alectorius, Caymanus, Rubetarum, &c. inprimis tamen lapidis cuiuſdam Bezaar vſus, non ſolùm contra quæuis venena, ſed ad alios plurimos morbos tanquam Panacea inualuit; qui licet à Græcis, vt diſertè Montuus, Monardes, Syluaticus, & Pancirolla pronunciarunt, & antiquioribus Latinis incognitus, ab Arabibus verò Medicis ante annos circiter ſeptingentos (vixit enim Rhaſes anno 960.) miris laudum præconijs, tanquam inter Alexiteria, quæ ex animalibus petuntur, nobiliſſimus & præſtantiſſimus celebratus eſt, qui poſtmodum hominum incuria neglectus, annis plus minus quingentis, penè intercidit. Poſteaquam verò, Febres illę malignæ, quas ob macularum culicum morſus referentium & in toto corpore erumpentium, efflorefcentiam, Pettechiales ab Italis, & ab alijs peſtilentes appellatæ, & à quibuſdam nouæ iudicatæ, graſſari cœpêre, Lapidis Bezaar memoria, Medicis eum ſummopere commendantibus, reuixit, ita vt de eo comparando, homines ſolliciti eſſe cœperint: Et, vt rectè Syluaticus, Reges ſanè ipſi, Principes & potêtiores facilè ſibi perſuaderi paſſi ſunt, vt nullis ſumptibus parcentes, hunc conquirerent, cùm ipſis non ſolùm inſueta, peregrina, ſed

na, ſed promiſſis egregijs plena, multóq; auro redimenda proponerentur. Imò, & populus, Medicorum pollicitationibus perſuaſus, neminem ab eius generis Febre pettechiali ſine tali medicamento liberari poſſe, & ipſe cœpit hunc auidè expetere, & quouis precio redimere. Hinc factum, vt etiamnum hodie lapis hic apud Principes, & Magnates tanti nominis ſit, vt eum non ſolùm inter ſua ceimelia reponant, verum etiam in Gemmarum numero, & quidem earum quæ auro æquiparantur, & etiam illo pretioſiores exiſtimentur, habeant: ita vt hunc Medici, nonnulli quidem inuiti, in illorum gratiam, in vſum reuocare cogantur. Quod cum homines impij & auari animaduerterent, hominum inquam, in his rebus credendis facilitatem nimiam, accedente quin etiam lapidis huius, ob itineris longitudinem, raritate, modos varios, non ſolùm hos adulterandi, ſed falſos veris ſimiles conficiundi excogitarunt, neutiquam dubitantes, ob tantam credulitatem, tantumq; deſiderium lapidem hunc conquirendi, homines decipi poſſe: hæc cauſa cur quamplurimi falſi & adulterati adferantur, ſicque fortè euentus ſperatus non ſuccedat. Quare cum de huius & inuentione, & forma, & vſu opiniones variæ ſint, ita vt non parùm difficultatis habeat, & obſcuritatis plurimùm; placuit, (quò plurimis, qui ſæpiſſimè ſuis literis nos ſollicitarunt, gratificaremur)

auctorum quotquot inuenire potuimus, opinionibus diligenter conſideratis, tractatum hunc, veritatis, non carpendi, ſtudio ductus, conſcribere. Socratis ergo apud Platonem *a* exemplum imitatus, qui in difficilium contemplatione, Deum inuocauit, ad opuſculi huius conſtitutionem cum diuino Platone *b*, Deum inuoco, qui vtinam audiat, exaudiensq́; propitius, & benignus nobis adſit, vnà nobiſcum orationẽ noſtrã exornaturus.

a *in Philebo.*

b 4. *de legib.*

Dicam autem primò, de nomine Bezaar, quibus hoc nomen tribuatur, & quæ nominis ſit ratio; dein, de Lapidis Bezaar differentijs; tùm, de Lapide minerali: quartò, de Lapide Paxar, Aſpidis & Buffonis: quintò, de Lapide Malacenſi: ſextò, de Lapide Bezaar metallico ſiue minerali: ſeptimò, de Lapide ex lachrymis cerui condenſato, ceruiq́; lachrymis & Lapide in ceruo ceruáve genito: octauò, de Lapide ſeu pila in vitulo, rupicapra & equo: nonò, de Lapide Bezaar Arabum, ipſorum verbis adductis, an fortè inde conſtare poſſit, de quónam Lapide verba fecerint: decimò, de Lapide Bezaar recẽtiorum, Oriẽtali, eius generatione, generationis loco, legitimi notis, adulterati ſignis: de genuini lapidis vſu, hoc eſt, quibus in morbis vſurpatus fuerit, vel vſurpandus ſit: exhibẽdi modo & quantitate: quibus vtilis fuerit, vel nullũ vſum præſtiterit, exemplis & hiſtorijs aliquot edocebimus; vndecimò & vltimò, de Lapide Bezaar Occi-

Occidentali ſeu Peruuiano & eo qui ex Hiſpaniola adfertur, & hæc omnia ad Alexicaci Opt. Max. laudem, & proximi vtilitatem.

DE NOMINE BEZAAR.

CAPVT I.

VOCABVLVM Bezaar, alij *a* Hebraicum, alij *b* Perſicum eſſe cenſent: illi Belzaar, vel Belzahard *c* legunt: vel vt Boetius, à Beluzar Hebraico & Chaldaico vocabulo: *c* nomine compoſito *d* ex Bel, & Zaar, quorum illud dominum, hoc verò venenum ſignificat; vel *e* Bahalzehar, id eſt, dominator veneni. Hebræi namq; ſagaciſſimi naturæ interpretes, & qui nomina rebus, pro cuiusq; natura indiderunt, ita appellarunt. Vnde lapidem iſtum, Geſnerus *a* quaſi dominum veneni, dictum conijcit. Cuius etymologiæ ratione, meritò pro cuiuſuis veneni antidoto peculiari, vſurpatur; quem aliqui *f* Begaar vocant.

Qui Perſicum aſſerunt, & ab Arabibus vſurpatum, Bedezahar legunt, vel *g* Badzahar: Serapioni *h*, Albezahar nomen Perſicum eſt, & eſt expellens nocumentum; quo nomine & Auicenna *i* vſus eſt, licet in veteri eius indice *k* Bezarahat occurrat: apud alios *k* Bezarad, vel potiùs *k* Bedezarahath: apud Rhaſin *l* Bezahar, & apud Ianuenſem, *m* cui & Bezard: apud Auerroem *n* Bedazar: apud Pandectarium *o* Bezachar; & Bezaar. Beza-

hart legit Scaliger *p*, & vitam cõſeruãtia red. dit; Et Arabes antidota ad venena, patria lingua ſic vocare ſolent. Lapis theriacalis, Arabibus Bezoar, Villanouo *q*; Bedzahar. Valeſco; tandem Gorræo *r* Bezaar, qui lapidem ſolis Arabibus notum, & nomen apud Græcos nõ habere ſcribit: & Pancirolla *s* ſuperiori ætate incognitum, Latinis & Grçcis nunquam notum aſſerit. Notatu tamen dignum, Bezard, vt habet *t* Ianuenſis, vel vt Pandectarius *u* Bezaard, vel Bezadaret, vel Bezarat, Berz & Berzad, etiam ab Arabibus de ipſo Galbano *x* dici, propter virtutem eius excellentem contra venena: quod ex Auicenna *y* & Serapione colligere eſt, prout eius translator expoſuit, qui in Theriacę deſcriptione eius meminêre; & vbi Andromachus, & Galenus, Galbanum requirunt, ibi Auicenna Bezaar, vel Bezaard poſuit, licet Bellunenſis *z* Bazard, vel Bezard legat. Sic & ipſam Theriacam, Bezardem Pandectarius *u* nominat. Sed ad rem

Nomen hoc dupliciter conſiderari poteſt, vel in genere, vel in ſpecie: In genere *aa*, quatenùs omnib. medicamentis veneno reſiſtentibus, competit, & noxam corpori à veneno illatam, expellit. Probatur definitione ab Auicẽna *bb* propoſita: Albezahar, & Theriaca, inquit, ſunt medicinę, quarum proprietas eſt, vt conſeruent ſanitatem, & virtutem in ſpiritu, vt ex eis expellat nocumẽtum veneni à ſe.

Quare

Quare Cardanus *cc* exponens, quę ſint Alexipharmaca: & quomodo cognoſcéda, quatuor genera conſtituendo, quartum genus inueniri aſſerit, quod generaliter venenis etiam reſiſtat, & vocetur Bezahar apud Arabes, cùm ſine adiectione profertur; & cum refertur ad venenũ certum, dicitur Bezahar eius; vt Napelli, Moſchꝰ. Nam cùm lapis *dd* Bezoar inter antidota principatum ſibi vendicarit, factum, vt per ἀντονομασίαν omne id, quod toxica elidere creditur, ea denominatione inſigniatur. Hinc electuaria, & pulueres Bezoardici, ex Arabum gazis accerſiti; & quot ſunt venenorum ſpecies, totidem Bezoar ſtatuũt, vt cuilibet veneno peculiare ſit Bezoar. Et ſic Albezoar, ſeu Bezaardicum medicamentum, erit idem cum Alexiterio & Alexipharmaco; nihil enim refert, ſiue Alexiteria, ſiue Alexipharmaca, in hoc Galenũ *ee* imitati, dicamus, (quamuis Cardanus *cc* neget, Bezahar Arabũ idem eſſe, quod Alexipharmacũ Græcorum. Quòd ſi de his duobus lachryma cerui, & de ſmaragdo, cuivis omnibus venenis reſiſtendi tribuitur, loquatur, concedimus: ſin de alijs, vt de Terra ſigillatâ, Bolo armeno, & ſimilibus, tunc dicimus, hæc à Græcis inter Alexipharmaca, ab Arabibus inter Bezahardica fuiſſe relata, vt infrà oſtendemus. Sic Marſilius Ficinus *ff* ſmaragdum, Hyacinthũ, Topazium, hos lapides ab antiquis appellari Bezoar, id eſt liberatores mortis, aſſerit; & quod

Theriacam in hoc excellant, quòd hæc venena à ſe pellat, non verò ad ſe trahat, huiuſmodi autem lapides vtrumq; facere; quare & per os exhiberi, & plagæ, morſuræ, & bullæ venenoſæ ſuperponi poſſe.)

Ἀλεξητήριος *gg* quaſi ἀλεξιθήριος, τῶν ἰοβόλων ζώων, ἢ θηρίων. Ἀλεξιφάρμακον verò τῶν θανασίμων φαρμάκων, quorumcunq; ſiue natura, ſiue arte conſtent. Niſi quis τὰ ἀλεξητήρια ad præcauendum, idem quod προφυλακτικὸν φάρμακον: ἀλεξιφάρμακα verò ad curandum, ex vi nominis pertinere dicat. Idem quoq; θηριακὸν, quod ferarũ morſibus medeatur, dici poteſt; hinc Latinobarbaris Tyriaca; hinc Ianuẽſis, *hh* Bezard eſt Arabibus omnis medicina liberatiua à veneno, nos autem proprio vocabulo hoc ſignificante carentes, Tyriacam vocamus. Alijs Tyriacalis, & Bezoardica vel Bezaardica medicina nominatur, quam cum Plinio antidotum appellare poſſumus, quæ Auerroi *ii* medicinæ Bedazaricæ, vel Bezahar dicuntur, ſiue ſimplicia, ſiue compoſita ſint. Quamuis Auicennæ *kk* videatur, nomen Theriacæ, artificialibus, ſiue compoſitis; & nomen Albezaar, ſingularibus conuenire.

Eiuſmodi ſunt, quę venenis omnibus com petunt, quæ veneni impreſſionem prohibẽt, aut eius malitiam frangũt; vt inter ſimplicia, Terra ſigillata, quæ propter virtutes mirabiles contra venena, Lutum diuinum appellatur; hanc enim Galenus in lepore marino, & cane

cantharidibus fuit expertus. Auicenna *ll* in morſis à cane rabido, cunctis venenis obuiare, ſcriptum reliquit. Sic bolus armena, à Galeno *mm* inter Bezoardica relatus. Sic venenorum Bezaar *nn* appellari debent etiam ea, quæ omnibus venenis à tota ſubſtantia reſiſtunt, vt ſemen citri, radix Zedoariæ *nn* & ſimilia: ſic inter cōpoſita, Theriaca à Galeno *mm* inter Bezoardica enumeratur. Quare Rabi Moyſes *oo* aſſerit, Theriacam magnam electam, dein Mithridatium, tùm diateſſeron omnibus medicinis compoſitis à venenis liberātibus, præferri debere: Sic Guaynerius, *pp* ignorato veneno Theriaca magna ſtatim in potu exhibeatur; hoc enim omniū animalium commune Bezear eſſe poteſt: addens, ad idem valere lapidem Bezear, coagulum leporis, vnicornu, tormentillam, radicem diptamni. Hæc de conſideratione nominis in genere, nunc de eo in ſpecie.

Nomen Bezaar in ſpecie, dupliciter quoque conſiderari poteſt. Nam primo modo, & particulariter *qq* ſumitur pro medicina appropriata ad remouendū nocumentum alicuius particularis ſeu determinati veneni: hoc modo cuilibet particulari *qq* veneno ſuum peculiare & ſpecificum eſt antidotum, ſeu proprium habet Albezaar ſeu Bezaar. Vel ut Serapio *rr* hoc nomen cadit ſuper duo: vnum eſt, quod cadit ſuper omnem medicinam conuenientem alicui veneno, eò quòd

reſiſtit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem, quę eſt in eo. Quamuis Conciliatoris *ff* ſententia ſit, hoc nomen non ſolùm medicamento contra venena, ſed etiam alijs competere: ſic enim ſcribit: De omni medicina, quæ hominem à morte liberare poteſt, ab aliqua ægritudine, vel veneno, illud dici poteſt, quòd ſit Bezoar illius morbi, ſiue ſit illa medicina lapis vel granum, vel ſuccus, vel aliqua compoſita medicina: hæc ille. Nam ut eleganter Valleſius *tt* in rebus quoq; inanimis antipathia naturalis euenit: cùm enim ſint quædam antidota, & ſimplicia & compoſita, quæ cenſentur pluribus venenis aduerſari, vt lapis Bezahar, & Theriaca, tamen ſunt ſingulis venenis ſingula antidota propria, quia eſt quod cuique particulariter, ac propriè aduerſatur, veluti aconito, ruta; opio, generoſum vinum; lepori marino, lac. Itaq; ſunt quædam ſimpliciter antidota, quædam quorundam: atq; deleteriorum generi aduerſatur genus alexipharmacorum, vnum uni cuicunq; venenorum antidotum.

Eiuſmodi exempla plura apud Arabes, aliosq; reperiuntur: vt apud Auicennam *uu* in cura Napelli, vbi refert eſſe, qui Capparum radices Napelli Bezehar exiſtiment. Idem *xx* grana pini, & nucem, Anacardiorum Bezahar conſtituit. Sic eidem *yy* coagula omnia ſunt Bezaard, & coagulū hœdi, eſt Euphorbij Bezáard. Sic Conciliatori, *zz* ſcoriæ ferri

bezoar

bezoar, eſt Magnes: magnetis bezoar, Smaragdus: Arſenici bezoar, cryſtallus, &c. Vocat autem Conciliator cuiuslibet veneni bezoar, eam medicinam, quæ abſque virtute elementari tale venenum curat: habet enim (ait) quodlibet venenũ, tàm minerale, quàm vegetabile, & animale, propriam medicinam oppoſitã ei, à qua oppoſitione virtute ſpecifica fit liberatio mortis ab illo veneno. Quare idem *zz* inter medicaméta, quæ venenorum curam abſoluunt, & inter Bezoar, differentiam fecit: ita ut in aliquibus curam ſpecificam proponat, cui curę poſtea peculiare Bezoar ſubiungit: in quibuſdam & curam, & Bezoar eadem eſſe ſcribit. Idem videas apud Guayneriũ *aaa*, cui Nucis vomicæ bezoar, eſt cortex citri; Coloquinthidis bezoar, Smaragdus; Cantharidum bezoar, ſemen alkekengi, & cætera.

Altero modo in ſpecie conſiderari poteſt Bezaar nõ quatenus ſpecificũ eſt contra hoc vel illud venenum Bezaar, ſed quatenus hoc nomen vni medicamento competit, quod contra omnia venena ex æquo valet. Vel vt Serapio *bbb*, & ex eo Nicolaus Florentinus, *ccc* & ſecũdum eſt, quod cadit ſuper lapidem notum, qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem *ddd*: vel vt Marſilius Ficinus *eee*, ſiue ſumatur per os, ſiue ore teneatur, vel à collo ſu-

ſpenſus, tùm denique quouis modo applica-tus *fff*. Eiuſmodi dicitur eſſe lapis Bezaar, qui aliquibus Albezard, *ggg* ve Bezard, à quo ea, quæ veneno reſiſtunt, Albezahar dicuntur: quē Serapio *hhh* Hager Albezahar, id eſt lapidem liberātem à venenis, ut Theriaca, vocat: quidā *iii* tamen, legit Hegiar Bedezarahath, lapis Alexipharmacus: Siue ergò in genere, ſiue in ſpecie vocabulum Bezaar conſideres, ſemper de antidoto contra venena intelligi debet: quare Scaliger *kkk* vocem Bezahart vitam conſeruans interpretatur: Sic enim Arabes antidota ad venena, patria lingua vocare aſſerit. Vel vt Ianuenſis, *lll* Bezard eſt omnis medicina liberans à venenis: & Marſilius Ficinus *mmm*, Perſico idiomate id omne Bezoar ab antiquis appellari ſolet, cuius eſt proprietas virtusq; pellendi venena. Quare mirari ſubit, cur Cardanus *nnn* radici venenatæ, Bezaris nomen tribuat, dùm ſcribit: In Pely Orientalis Indiæ regione, referunt radicem eſſe venenoniſsimam, nomine Bezar, quæ ſtatim occidat, cuius fructus non ſolùm adverſus radicem, ſed etiam quæcunq; alia venena præſtantiſsimum ſit auxilium: vocatur autem fructus Nirabri: Verùm videtur Cardanus ex Scaligero *ooo* corrigēdus, cuius hæc ſunt verba: In regno Deli, quod Tartaris Catainis affine eſt, arbor naſcitur, quæ Baxera nominatur: eius radix vorata, illico interficit: cuius mali remedium fructus eſt, qui dici-

tur

tur Nirabri: eo namque venenum tollitur cuiuſcunque generis.

At poſsítne dari Alexiterium aliquod, quod contra deleteria omnia pariter & æqualiter valeat, non ſine cauſa dubitari *ppp* poſſet, cùm venenorum omniũ effectus ſimiles non ſint, neque ab eadem cauſa manantes; quædam enim occulta, & ſpecifica totius naturæ proprietate agunt: alia ab elementari aliqua qualitate præcellente. Itaque ſuo cuiq; ſuum, & proprium contrarium opponendum eſt, calido frigidum, eíque quod formæ proprietate occulta oppugnet; aliud, quod eadem vi propugnet. Contrariũ videtur Foreſto, *qqq* qui ex Guaynerio *rrr* iubet, ignorato veneno, Theriacam magnam ſtatim potu exhibere: eſſe enim Bezaar omnibus animalibus venenoſis commune.

a *Geſner. hiſt. quadruped. de ceruo, litera G. citat hæc ex Geſnero Monardes lib. de lap. Bezoar, ex capite de capra montana, & Fragoſus ex capit. de capra ſylueſtri: Iordanus de Peſtis phænomenis tr. 3. cap. 9. Hebræis, ait, Beluzaar appellatus, ac ſi dicas dominus veneni, cum Baal, & Bel, dominum illis ſignificet, vnde Beli regum denominatio apud Chaldæos.* b *Serapio lib. de temp. ſimp. c. 386. & ex eo Pandect. cap. 396. Ianuenſis in claue ſanit. Raby Moyſes de ven. tract. 1. ca. 3. & ex hoc Arduynus 1. de ven. 9. & 10. Schnebergerus.* c *Io. Agricola de recens inuent. medic. litera B. Rheginus, & ex hoc Hen. à Bra.* d *Sic & VVittichius: Salmuth in Panci-rol. & Syluaticus.* e *Bodinus li. 2. ſui Theatri.* f *Pet. de Apano de venen. cap. 82. edit. in 8.* g *Auctori notat. in Garz. arom. hiſtor. & Rabi Moyſi de ven. tr. 1. cap. 3 & Ardoyno 1. de ven. 9. Bezaart.* h *de temp. ſimp. ca. 386.*

& ex eo Nic. Florentinus. i *lib.4.fen.6 tract.2.cap.12.* k *Auctor notar. in Garzian.* l *lib.1.diuiſ.cap.141.& lib.8. ad Almanſorem. cap.11.14.15.* m *in claue ſanitatis: & Coſtæus in antiquor. Arabic. nominum expoſit. apud Auic. & Ch. Acoſta.* n *5. collat. 23.* o *Matth. Syluaticum ca.96. Bezahar, id eſt omnis medicina ſimplex, contra venenum. Bezaar id eſt lapis viridis, qui valet contra venenum. & c. 440.* p *exercit. 184. & Iordanus de Peſte tract.3.c 9. Gabelchofer; Lonicer. Bezoar; Bezaar, & Bezahard: nomē eſt Arabicum & Perſicum:* q *de doſibus theriac. & ex eo Schillerus de Peſte Britan. ſect 2. cap. 7. & Penotus in Præfatione denarij.* r *in indice definitionum medic.* ſ *lib.2. nouiter repert. tit.3.* t *in claue ſanitatis.* u *Matth. Syluat. c. 96.* x *Arduynus 1. de ven. 10.* y *5. canon. in prima deſcript. Ther. prout eius interpres expoſuit.* z *In Arabicorum nominum interpret. apud Auicen.* aa *Bellunenſis li. de lapid. ex eo Geſn. de quadruped. Monarde, & Henricus à Bra: omnis medicina ſimplex contra venena Pandect. ca. 96. Theriacales, & Bezoarticæ. Rabi Moyſes de ven. tr.1. ca.3 & ex eo Arduynus 1. de ven. 9. in cura ven. in genere: Scaliger. exer. 184.* bb *Li. 2. tract.1 c.4. & l 4. fen 6 tract.1. ſum.2.c.1. & ex eo Capeuaccius lib.1. de venen. c.4.* cc *2. de venen. 14.* dd *Iordanus tract.3. c.9. Gabelchouer.* ee *5. facul. ſimplic. 18. Paræus li.20 c.36. Capeuac. de venen. 4 Mercuria. 2. comp. med. 23.* ff *in epidem. antid. ca.6.* gg *alia tamen nominis fuit explicatio, Gale. 5. ſimpl. 18. monente: ea enim quæ venenatarum beſtiarum ictus aut venena ſanant, Alexiteria nominantur: quæ verò deleterijs medentur, Alexipharmaca.* hh *in claue ſanitatis.* ii *5. collect. 23.* kk *ſecundo can. tr.1. ca.4. & Arduinus lib.1. de ven. c.10.* ll *lib.1. de virib. cordis.* mm *9. ſimpl. & ex eo Augenius epiſt. tomo 3 lib.4. epiſt.10.* nn *Guagnerius tract. de ven. ca.3.* oo *de ven. tr.1.c.3. ex eo Arduynus 1. de ven. ca.9:* pp *tract. de ven. cap 9. & Foreſtus l.30. in Schol. obſ.11.* qq *Arduynus 1. de ven. 10. Schneberg in cat. medic.* rr *de temper. ſimplic. cap.386. ex eo Nicol. Florentinus.*

Encelius lib.3 de lapid. cap.49. & ex eo Schnebergerus. ſſ *Petrus de Abano lib. de ven. capite 82. edit. in fol.* tt *Franciſc. Valleſius de ſacra Philoſophia c.75.* uu *li.4. fen.6.tr.1.ſum.2.c.1. vide etiam tract.2. c.12.* xx *c.9.* yy *2.ſui can. tr.2. de coagulo.* zz *de Abano. l. de ven. c.50.51.53.54.55.& 56.* aaa *tract. de ven. c.9.* bbb *de temper. ſimpl. cap.386. idem ſed paucis verbis mutatis ex Serapione & Rhaſi, recitat Marſilius Ficinus in antid. Epidem. c.24.* ccc *in ſpecie ſignificat lapidem, qui generatur in oculis ceruorum.* ddd *Sic etiam Arduynus lib.1.cap.10. qui addit, prout aliqui aſſeruerunt auctores, in 8.& 9.c. allegatis.* eee *in antid. Epidem. c 24.& Schneberg.* fff *Ficinus addit ad extrà: Schnebergerus ad dextram.* ggg *in expoſitione antiquarũ Arab. vocum apud Auicen. adit. Coſtæi.* hhh *temper. ſimp. c. 386.* iii *Auctor notarum in Garziæ aromat. hiſt.* kkk *exercit. 184.* lll *in claue ſanitatis.* mmm *in antid. Epid. c.24.* nnn *l.7. de ſubtilit. & ex eo Thom. Iordan. de Peſtis phænom. tr.3. cap.9. & Gabelchouer. in Bacciũ.* ooo *exercit 158. diſt.6.* ppp *negat Paræus li.20. c. 36.* qqq *li.30. Schol. obſer.11.* rrr *tract. de ven. c.9.*

DE DIFFERENTIIS.

CAPVT II.

MEdicamentorum Bezaardicorum claſſem triplicem eſſe, præcedenti capite oſtenſum fuit; verùm de ijs tantùm, quæ tertiæ claſsis ſunt, ſermo erit, maximè verò de eo medicamento, quod hoc ſeculo per excellentiam, tanquam remedium contra omnia venena certiſsimum, id nominis obtinuit, & Lapidis Bezaar nomine in Magnatum ſcriniis aſſervatur. Quare vnine, an pluribus hoc nomen tribuatur; & vtrum differentiæ aliquot dentur, inquirendum erit.

Diligenter ergo auctores perlegenti, & quæ ab ipſis de lapide hoc propoſita, perpendēti, perſpicuum fiet, non vni lapidi, ſed pluribus nomen hoc impoſitum eſſe. Alij *a* namq;, lapidem in capite animalis genitum, exhibent: alij *b* eum qui ex veſicula fellea hyſtricis eximitur: alij *c* metallicum ſeu minerale faciunt: alii ex lacrymis *d* cerui condenſatis, ſed in Oriente, natum aſſerunt: alij, in angulis oculorum quorundam *e* arietum in Oriente reperiri volunt: alij denique in animalis corpore genitum, indeque extractum proponunt, ſed de loco, in quo generetur, non conueniunt, vt pleniùs ſuo loco oſtenſuri ſumus. Sic Bezoardico lapidi ſimilem in corde *f* cerui, in ceruæ *g* ventriculo, & inteſtinis reperiri nonnulli volunt: imò in equi *h* & ventriculo, & inteſtinis: plerique tamen vſitatum nunc lapidem Bezoar, ex ventriculo animalis capræ hircóue ſimili extrahi, conſtanter affirmant.

Sed rurſus & hic, qui ex cauitate animalis hirco capræ've ſimili habetur, non ſolùm ratione figuræ, coloris, magnitudinis, & ſubſtantię differentias ſuas obtinet, verùm etiam ratione loci natalitij, cum alius ex India Orientali, alius ex India Occidentali, ſiue Peru, alius deniq; *i* ex Hiſpaniola adferatur: de quibus omnibus ſigillatim acturi ſumus.

a *Scaliger exer. 153. num. 7. ex hoc Schenckius lib. 7. obſer. cap. de Alexiphar. Ferdinand. Lopez. lib. 1 hiſt. Indicæ,*

Indicæ, & ex hoc C. Cluſius ad Garziam lib 1. cap. 46. & VVittichius tr. de Bezoard. c. 4. b *Garzias lib. 1. arom. cap. 46. ex eo Schenckius, VVittichius, Sarracenus de Peſte, C. Cluſius in Garziam. Saxonia lib. de plica, ſolum nominat.* c *Bellunenſis lib. de lapidib & ex eo Geſner. li. 1. de quadrup. Monardes lib. proprio, à Bra, lib. 1. cap. 2. Saxonia de febribus, cap. 37.* d *quinam ſint, vide capite proprio.* e *Rabi Moyſes de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9.* f *Iordanus de Peſte, tr. 3. c 9: Crato Epiſt. 160.* g *Encelius lib. 3. de lapidib. cap. 49.* h *Iordanus de peſte. tr. 3. c 9.* i *Chriſtophorus à Coſta: Saxonia de febribus cap. 37. VVittichius tract. de Bezoardicis. Nicol. Monardes de Orientali egit libro proprio, de Occidentali lib. aromatum.*

DE LAPIDE PAXAR, EX CAPITE ANIMALIS exempti, ſimul & de lapide Aſpidis & Buffonis.

CAPVT III.

QVemadmodum in corpore humano, ſiue paruo mundo, nulla penè pars eſt, *a* in qua non lapides vel geniti ſint, vel generari poſsint, non ſecùs, quàm in magno mundo fieri conſueuit; ſic vix vllum eſt *b* animal, ſiue quadrupes ſit, ſiue bipes, pedibùsue careat, in quo non & lapides reperiantur, quibus omnibus vſus aliquis ab auctoribus adſcribitur, & in hoc vel illo morbo ſalutares prædicantur: nobis tantùm de ijs, qui contra venena commendantur, ſermo erit.

Lapis ergò Paxar dictus primò occurrit, à Iul. Cæſare Scaligero *c* deſcriptus: in regno Deli lapis, qui Paxar dicitur, in capite cuiuſdam animalis inuenitur (quod animal ab Indis Bugoldalf appellari Ferdinandus Lopez *d* teſtatur) hinc lapis Bulgólda, Boetio dicitur qui mollis eſt, fuſci coloris, amygdali maguitudine (auellanæ, rarus admodum addit Lopez,) qui certa utilitate ad omnia venena apud incolas in prima commendatione habetur: hæc Scaliger, quem non *d* minore facultate ipſo lapide Bezar, aut Malacenſi præditum eſſe, Lopez aſſerit. Quæ à Scaligero proponuntur, Schenckius *e* etiam refert: quæ verò Lopez recenſuit, ea C. Cluſius *f* inter ſuas notas retulit, & Wittichius *g* Germanicè exhibuit.

Hic non abs re fuerit meminiſſe etiam lapidis, in Aſpidis *h* capite inuenti. Aſpis enim cauda deligata ſuſpenſus, & vaſe aqua pleno ſubiecto, lapidē euomit, qui (ſiue ſuſpenſus *i* eum euomat, ſiue deflecto capite is eruatur) inter Alexiteria *i* peſtis refertur; & ingeſtus, & geſtatus peſtilentiali febri, & venenis ebibitis, aduerſatur: qui etiam hydropicorum *h* ventri alligatus, aquam ad ſe trahit, liberatque. Sic Aſpidis linguam in menſa poſitam, venenum prodere, Vitalis auctor eſt.

Pari pacto etiam in buffonis capite *k* lapis (uti volunt) reperitur, quem cum chelonite nonnulli perperam confundunt, qui in

nuper

nuper natis, aut etiam annotinis, ſeu ranis rubetis, ſiue buffonibus vix inueniri poteſt, ſed annoſioribus, qui dudum in arundini-bus rubetis've inter ſentes ac vepres delituê-re: cuius materia haud dubiè alia non eſt, quàm ea, quam indies è terra, dum illam hinc indè circumlambunt, contrahunt. Vel vt Libauius *l*, quibus plus negotii eſt cum viperis, ac ſerpentibus, aut quibus cibus aptior ſuppetit, & locus calidior euocat, colligit, coagulatque, & ſolidat iſtam materiam, perinde ut fit in articulis Arthriticorum. Huic & ſua eſt gloria, cùm omnes ferè præſtantiſſimum, & efficaciſsimum ad peſtem auxilium eſſe, aſſerant: quare etiam contra *m* venena commendatur: imò ſunt, qui lapidem hunc ge-ſtatum *n* à venenis tutos præſtare aſſerant. Sic & ſuo *o* contactu, & blando attritu, inflationes à venenatis beſtiis diſcutere ac vi-rus omne elicere. Vnde ſi ſorex, aranea, ſca-rabei, veſpæ, glires, aut aliud animal venena-tum parti alicui damnum intulerit, lapide eo admoto, dolorem miteſcere, tumorem omnem ſubſidere, multoties ſe expertum, Lemnius teſtatur. Quare ſunt *p* qui lapidem hunc in veneni præſentia, varium effici aſ-ſerant; hinc Albertus in ſuo de mineralibus tractatu de lapidibus pretioſis inquit, legiſ-ſe ſe in quodam libello de iſto lapide, quem Crepaudinam vocitent, & virtutes deſcri-bendo omne venenum manifeſtare, ſi annu-

lo aureo (vel *q* argenteo) verſus carnem perforato, includatur, & digito ita geſtetur, vt carnem *r* attingere poſsit, tunc veneno præſente tantam caliditatem *r* in digito ſentiri, vt neceſſe ſit, annulum abiicere. Refert Heurnius *q*, cum iter per Ardennam ſyluam faceret, vix fœminam ſe vidiſſe, quæ non talem annulum argenteum geſtaret: quod & noſtris ſatis familiare eſt. Huc & Draconites *ſ* referri poteſt, quem in Draconum capitibus reperiri volunt, qui venena, & maximè ſerpentum fugare fertur.

a *Vide Ioan. Kentmanni libellum de calculis. Item Schenckij lythogeneſiam.* b *in capite Gamari, Cinædi piſcis, in Tuburonibus piſcibus Indici maris: In rubetarum ſeniorum capite: in prægrandium Lacertarum ventriculis, Caymanus dictis: Draconites, in capite Draconis; Chelonites in capite teſtudinis: Chelidonius, in ventre hirundinum: Alectorius in ventriculo galli: in Cyprino, in perca piſcibus, &c.* c *Contra Cardanum exer. 153. num. 7.* d *lib. 1. hiſt. Indic. ex quo Boëtius lib. 2. de gem. cap. 183.* e *lib. 7. obſer. cap. de Alexipharm.* f *ad Garziam lib. 1. ca. 46.* g *ſui tract. de Bezoardicis ca. 4.* h *Fumanellus in ſerm. de Peſtis curat. cap. 6.* i *Fumanellus: Sarracenus com. de peſte. Sic Libanius part. 2. lib. 2. batrach. in Schol. cap. 22. narrat, & Hydram, dum excoriatur, euomere in capite geſtatam gemmã.* k *Sarracenus de peſte: in capite ſeniorum Rubetarum, Bodinus li. 2. Theatri: Boetius l. b. de lapid. & gem. 2. c. 149. pro nugis habet quod de bufonio lapide, eiuſque origine traditur: eumque ad lapides ſtellares obſcuriores reduci poſſe, & qui in agris reperiatur, ſtatuit.* l *parte 4. in Schol. cap. 22.* m *Bodinus lib. 2. ſui theatri. Adam Lonicerus.* n *Henr. Ranzouius: Hortus ſanitatis: Henr. à Bra.* o *L. Lemnius. Henr. à Bra.* p *Guil. Grataro-*

Gratarolus. Foreſtus lib. 30. obſ. 3. q *Heurnius de peſte.* r *Gratarolus, Foreſtus, Heurnius, Baldus, Angelus lib. de Vipera cap. 31.* ſ *Foreſtus de venenis lib 30. obſ. 3. Boetius 2. lib de gem. 172.*

DE LAPIDE MALACENSI, EX VESICA FELLEA hyſtricis exempto.

CAPVT IIII.

IN Pan regni Malacenſis Indiæ Orientalis prouincia, eaque ſola, in Hyſtricis *a* felle, vel veſicula fellea *b* porci, lapis reperitur, cuius color dilutionis purpuræ, qui tangenti leuis, & lubricus, Gallici *c* ſaponis inſtar, guſtu amarus, quem venenis vnicè reſiſtere affirmant, referente Garzia *d* ab horto, & Linſcotto: cuius facultates, Garzia teſtāte, Dimas Boſque, Valentinus Medicus inſignis, experimento in duobus viris, qui venenum hauſerant, comprobauit; aqua, in qua lapis aliquandiu maceratus erat, exhibita, & quidem in aqua *e* vulgari, cùm aqua cordialis deeſſet & periculum in mora foret, macerato: qua propinata, etſi guſtu quidem amara fuerit, ventriculum eorum corroborauit, & venenum nihil obfuit. Et Linſcottus aſſerit, hanc efficaciam, crebris & domeſticis experimentis iam vulgò notiſsimam, & confirmatiſsimam eſſe. Addit Garzias *f* apud

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

indigenas tanta in æſtimatione ob raritatem eſſe, vt è duobus, qui ſimul ſuo tempore fuerint reperti, alter pro ingenti munere ad eum qui pro Rege Luſitaniæ Indiam gubernabat miſſus fuerit; & licet iſtic Bezar frequens inueniatur, hic tamen ab incolis, cùm rarius inùeniatur, longe præfertur *g*. Et Linſcottus aſſerit in crebris commerciis iſtic eſſe, eumq; contra venena, & morbos venenatos Bezoartico longè præſtantiorem exiſtimari.

Sed cùm lapidem hunc C. Cluſius *h* clarius propoſuerit, eius verba ſubiungere lubet. Anno 1603. oſtendebatur mihi lapillus planus, vnguis humani digiti magnitudinem non ſuperans, læuis, coloris ex cineraceo candicantis, paruis quibuſdam rubiginoſis maculis aſperſis, qui glaber & lubricus erat, Gallici ſaponis inſtar, quem aduerſus venena valdè commendabant, imò etiam lapidi Bezahari præferebant. Illum ex Orientali India recenter allatum ferebant, & Maſtica de Soho, (lapidem porcinum interpretabantur) appellari dicebant. Luſitanis *i* Pedra de porco dictus, & vt Boetius, aliqui lapidem hunc porcinum eſſe putant. (quare Linſcottus *k* in felle porci inueniri tradit.) Sarracenus *l* qui triplicem lapidem Bezoar propoſuit, eum qui ex Perſide eum, qui ex lacryma cerui, & hunc quē ſecundum fecit, & ex Garzia deſcripſit, aſſerit, è felle hyſtricis, non promiſcuè cuiuſuis, nec ſemper

per ſed interdum eximi, qui egregiè, ac propè miraculi inſtar venenis omnibus reſiſtat.

Saxonia, *m* poſtquam de lapide Bezoar egiſſet, cauſſamque addidiſſet, cur parui faceret, ſubiungit: quod dixi de Bezoar, idem dictum volo de Malacenſi lapide: nam ſi quod celebrius eſt, non iuuat, neq; iuuabit minus celebre: tutius atq; efficacius puto eſſe medicamentum ex cornibus paratum.

Sic & in aliorum animalium cyſti fellis (non ſecus quàm hominis) lapides quandoque reperiuntur, ochræ colore, ſeu obſcurè flauo, qui ex craſsiore & terreſtri bilis portione, prorſus eodem malo quo lapis Bezoar, cruſtis ſe inuicem complectentibus coaleſcit: qui vt refert Boetius *n*, valet ad Venena, præſertim ille qui ex boum ciſti exemptus eſt: verùm ad venena, præfert eũ quę ex ceruis, capris, aut aliis animalibus quę in montibus ſalutiferis herbis paſcuntur, eruitur. Præterea lapidem in ciſti fellis Boum repertũ Alcheron à nonnullis vocari aſſerit: Mathæus Syluaticus *o* verò, Arabica dialecto aliquibus Guers & Maſſatum dici ſcribit: at Bodino *p* auctore à Iudæis in Aſia, Haraczin, & Arabicè, Scaligero *q* teſte, Harathzi, dicitur.

Lapis autem hic, ad morbum regium, ſiue Icteritiã valet, vt Moyſes Kimhi in ſuis commentariis ſcriptum reliquit: vt propterea Iudæi, qui hoc morbi genere grauius quàm cęteri vexantur, lapidem hunc à laniis diligen-

tiſsimè requirant. Verùm Boetio *n* contuſus, ac naribus inditus, viſum acuit, ac fluxus ne in oculos fluât, prohibet. Subiungit ex aliorum ſententia, lentis magnitudine cum ſucco Betæ naribus inditũ, Epilepticos paroxyſmos in poſterũ prohibere. Exiſtimarem, addit, ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit, huic ſcopo à natura deſtinata ſit.

Contraria eſt Cæſalpini *q* ſentẽtia, qui tradit, lapides in animalium viuentium renibus, & veſica, & aliis partibus præter naturam gigni, cùm non niſi morboſis contingat ex vrinæ ſedimento, in renibus aut veſica condenſato; aliquãdo ex fellis craſsitie in eius veſica, qui crocei ſunt, aut ſubuirides: at nullos, addit, ex his ad medicinæ uſum aſſumptos eſſe.

a *Garzias, Sarracenus, Boetius 2. li. de lapid. & gem. c. 182. Lapis Malacenſis ex felle hyſtricis, plura non habet Libauius parte 3. in Schol. ca. 16.* b *Linſcottus, & ex eo Arthus.* c *Saponem Venetũ vertit VVittich. lubricus vt ſapo, Cæſalp.* d *l. 1. arom. Ind c. 46. idem & Fragoſus: Linſcottus, & ex eo Salmuth: huius meminit etiam Cæſalp. 2. metall. c. 46. Linſcott. & ex eo Arthus, coloris limpidi rubei, ſaporis amariuſculi, contactu ſaponem Gallicanũ exhibens.* e *Lapidem cyatho aquæ inijciunt, quo poſt aliquod tempus exempto aqua amaritudinem cõtrahit, omnemq; veneni vim tollit, vt experimentis cognitum eſt Linſcottus.* f *& ex eo Salmuth, & Fragoſ.* g *hæc ex Garzia, Schenckius l 7. obſ. cap. de alexiphar. & VVittichius in ſuo lib. Germ. de Bezoardicis: item Fragoſ.* h *in notis ad Garziam l. 1 c. 46.* i *in margine ad Fragoſum: Linſcott. & ex eo Arthus.* k *ca. 87. ſuæ nauigat.* l *com. de Peſte.* m *lib. de plica c. 59.* n *li. 2. de gem. cap. 195.* o *c. 521. meminit quoq; Geſn. l. 1. de quadrup. ca. de Boue lit. G.*

ſit.G. p *l.2.ſui theatr.* q *de ſubtil.exerc.125.* r *lib.2. de metallis cap.6.*

DE LAPIDE BEZAAR METALLICO, SIVE MINERALI Serapionis, Rabi Moyſis, & Cæſalpini.

CAPVT V.

LAPIDEM Bezaarem metallicum eſſe, eademq́, ratione, qua reliqui lapides Adamantes, Rubini, Smaragdi, Achates, ex ſuis venis erui, Andreas *a* Bellunenſis ex Tiphthaſi Arabis de gemmis libello refert. Cuius ſententiæ Serapionē *b* quoq; fuiſſe, ſunt qui ex his ipſius verbis eliciant: Et minera eius eſt in terris Syri *c* & Indiæ, & in terris Orientis. Quæ cùm apud Serapionem Paulus Cigalinus *d* legiſſet, cenſuit, Serapionē nomine lapidis deceptum eſſe, quem ex mineris erui, ſibi perſuaſerit.

Verùm cùm inter metallicas mineras, & ventrem animalis, ex quo lapis hic erui communiter creditur, nulla ſit ſimilitudo; & Serapio in lapidibus deſcribendis ſatis diligens fuerit, aliter difficultatem hanc tolli poſſe, Io. Baptiſta Syluaticus *e* cenſuit: vtpote Serapionem ea in parte non ſolùm de Medicinis quæ ex metallicis mineris deſumuntur, ſed etiam de ijs, quæ ex lutis, & lapidibus ſumuntur, egiſſe; quod ipſius titulus manifeſtè demonſtret, qui ſic habeat: incipit Tractatus de

Medicinis, quæ ſumuntur ex mineris, & ex lapidibus, & ex lutis, & ſunt quadraginta tres medicinæ. In eadem deinde tractatus parte, Hager albato, id eſt margaritas; Hager achtamach, id eſt, lapidem aquilæ, & Teri armeni, id eſt lutum armenum contineri, eorum eſſentias & facultates deſcribi, quæ certè ex metallicis mineris colligi, nullus ne quidem exiſtimauerit.

Sed cùm Mineralium communis diſtinctio ſit, vt alia ſint Metalla, vel à Metallis ſumpta; alia lapides, vel à lapidibus, vt lapis Armenus, Iudaicus, Lazuli, Lyncis: alia à venis terrę, vt terra ſigillata, lutum armenum, alumen: alia ſal, vel à ſale, vt ſal commune, ſal gemmæ, dubitari poteſt, ſufficientérne Serapio ſit defenſus. Quare aliam ſolutionem cum eodem *e* ſubiungemus, quod videlicet vocabulo mineræ metaphoricè ſit vſus, eo modo, quo Medici frequenter vtuntur, dum huius aut illius morbi mineram, in hac vel illa parte reſidere, aſſerunt: vt exempli gratia, dum putredinis febrem facientis mineram, in venis eſſe dicunt. Hoc ex ſequenti capite *f* probari poteſt, vbi de lapide Aquilæ hunc in modum ſcribit: & minera eius eſt in montibus Indiæ inter Chimonas, & Sarandin: nemo tamen dixerit, lapidem hunc ex metallicis mineris erui. Quòd ſi hæc difficultatem non tollunt, illud certè ſatisfaciet. Arabicam linguam nobis non eſſe notam, Serapionisque interpre-

tem

tem potuiſſe errare. Quare concludentes, cenſemus ſententiam erroneam eſſe, dicere, lapidem Bezaar metallicum eſſe: inſuper ſtatuimus, Serapionem nil aliud voluiſſe, quàm regionem & locum natiuum huius lapidis ſignificare.

At Rabi Moyſes g alterius Albezaar mineralis Ægyptiaci meminit, cuius nullus ſit in morſibus Scorpionum vſus; verba eius lubet ſubijcere: Verum Bezaar minerale *h* eſt lapis in regione Ægyti in rupibus eius repertus, plurium & diuerſorū colorum, de quo priores in libris ſuis afferunt multa mira, nihil tamen ex eis eſt per experiētiam approbatum. Ego *i* autem pluries expertus ſum, omnes ſpecies lapidum, in mineris, & ſaxis apud nos repertorum, in morſibus Scorpionum, & nihil penitùs profecerunt.

Legitur etiam apud Cæſalpinum *k*, de quodam Bezaar inſtar aluminis ſciſſilis filamentoſi: ita namq; ſcribit: Bezaar principale remedium contra Napellum, & medicina de Moſcho, & Algeduar, id eſt Zedoaria. Ex Bezaar, illud præcipuè genus, quod filamenta habet, vt Alumen ſciſſile, hæc ille. Quæ ex Auicenna *l* haud dubiè deſumpſit, qui in cura Napelli, inter alia hæc habet: & exiſtimant quidam, quòd radices Capparum ſunt Bezahar Napelli: & omnia Albezahard ſunt bona ei: & propriè illud, quod ſimilatur alumini, & habet fila, ſicut fila lythargyrij. Et Liba-

uius *m* inter mineralia Bezoare recenſet; & alibi *n* inquit, Bezar lapis dicitur, at eſt bulla potiùs, quàm lapis; alibi *o* gemmam ex animali vocat Bezar.

a *lib. quem de lapidibus inſcripſit: ex eo Geſnerus li. 1. de quadrup. in hiſtoria cerui. c. 3. qui Tiphaſi legit: Nicol. Monardes lib. de Bezoar. Hen. à Bra. de ſimplic. contra venena lib. 1. c. 2.* b *lib. de temp ſimpl. c. 386. Sic Fragoſus, alij ſentiunt eſſe minerale quiddam, vt Serapio.* c *Syriæ, legit Pandectarius.* d *in tract. de febribus, & ex eo Sylvaticus lib. de Bezaar.* e *tract. de lapide Bezaardico. p. 79.* f *cap 392.* g *lib. de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de venen 9. & 10 & Monardes de lapide Bezaar.* h *metallicus, legit Monardes.* i *Nam periculum feci, & nullam vtilitatem adferre, deprehendi, ſic legit Monardes.* k *in ſua praxi cap. 20.* l *lib. 4. ſen. 6. tract. 1. ſum. 2. cap. 1.* m *lib. 5. de ſuccino in Schol. cap. 7.* n *in Schol. c. 11.* o *in Schol. c. 16.*

DE BEZOARE MINERALI SAXONIAE.

CAPVT VI.

CVM excellentiſſimus Hercules Saxonia, in ſuo de Plica libro, Bezoaris mineralis etiam mentionem faciat; huius hiſtoria, præmiſſis tamen priùs ipſius verbis, ſubiungenda. In claſſe, ſcribit, præſeruantium à veneno ſunt Terræ variæ; vt bolus Armena, Terra Lemnia, Samia, Selinuſia, & quæ nunc Sileſiaca vocatur, atque alia Pedemontana, quam Bezoar minerale vocant: puto autem mixtam eſſe ex Samia & bolo Armena.

Hæc cùm legiſſem, & dubius eſſem, quid ſibi Saxonia vellet, Veronam ad D.Io.Ponam Pharmacopæum præſtantiſſimum, rerumq; naturalium indagatorem ſolertiſſimum perſcripſi, & quid eſſet, inquiſiui: is pro ſingulari ſua humanitate, Bezoar hoc, quod terræ potiùs vel boli, quàm lapidis nomen meretur, ad me miſit, Terram, inquam, præparatam, & non præparatam, & quidem triplici differentia: primam colore rhabarbari: alteram colore vini rubri, & tertiam coloris albi. Addidit inſuper Schedam Italico Idiomate cuſam, de huius terræ viribus, quam Latinam reddere, & hoc loco ſubijcere voluimus, quo & Germanis huius terræ vis (licet ſimiles quoq; terras, & quidem diverſas habeant) innoteſcat. Titulus ita habet: Enarratio virium terræ cuiuſdam Medicæ ad vrbem Italis Mondoui, id eſt, montem Regalem dictam, inuentæ: additis notis, quibus bona, aut genuina cognoſci poſſit.

Inter plurima beneficia, à diuina bonitate vrbi Montiregali conceſſa, neutiquam poſtremo loco haberi debet Terra tam pretioſa, & vtilis, qua iam à multis annis vtuntur, quæ ex collibus, Templo ſanctiſſimæ virgini à vico ſacro, viciniſ effoditur: cuius virtutes excellentes, nô modò eiuſdem vrbis Medici, verùm etiam præcipuarum vrbium Italiæ longa experientia comprobarunt. Quare vtile cenſuerunt, ſi boni publici cauſa huius

vires, & notæ, quibus optima cognoſci poteſt, ſcripto proponerentur, quo huius, præſertim tempore hoc contagioſo, vſus eſſe poſſit.

Sunt verò huius terræ multæ ſpecies, & optima ea habetur, quæ colorem Rhabarbaro optimo ſimilem obtinet; at cum hæc inuentu difficilis ſit, proxima eſt alba, hancque ſequitur, quæ vini colorem refert. Bona ſi dici mereatur, leuis ſit & mollis, linguæ glutinis inſtar adhæreſcat, ſucci plena, friabilis, vnctuoſa, ore detenta liqueſcat, maſticata nil arenoſi præ ſe ferat, aquæ impoſita, bullas ad modum calcis bullientis excitet: viliſſima eſt, quæ cruſtis obtecta eſt, ex qua hodie Antiſpodium, in ventris fluxu præſtantiſſimum, confici ſolet.

Prior terra, ſi drachmæ vnius pondere cum aqua acetoſæ exhibeatur, in febribus malignis, & peſtiferis, remedium optimum eſt: ſi in febribus cum aqua Meliſſæ die Critico propinetur, ſudorem prouocat: contra venena omnia tam aſſumpta, quàm admota, vtiliſsima eſt. Scorpionum ictibus cum oleo & aceto medetur. A peſte præſeruat, & peſte correptos ſanat, ſi quotidiè mane drachma vna aſſumatur.

Inflammationes omnes, ſpeciatim verò, mammarum, & teſticulorum, cum aqua & aceto adhibita, ſedat: cum aqua portulacæ aut graminis epota, lumbricos infantum pellit: omnem

omnem fluxum ſanguineum cum aqua & aceto ſupprimit: ſputo ſanguineo cum ſaccharo roſato medetur: Contra menſium fluxum nimium, optimum medicamentum: quemadmodum in alui fluore, vt eſt Diarrhœa, Dyſenteria & Lienteria.

Catharrhos omnes potiſsimùm à cauſa calida productos, inhibet; vulneribus antiquis, præſertim tibiarum, cum oleo diſſoluta, auxilio eſt. Vomitum ſedat, tam per os ſumpta, quàm foris admota.

Et quia viperarum & aſpidum morſibus cum aceto impoſita medetur: idcircò alijs etiam morſibus applicata vtilis eſſe cenſetur. Ab igne ambuſta, cum oleo commiſta, ſanat: & oris vlceribus putridis medetur: ventriculum corroborat; phthiſicorum vires reſtaurat. Sunt qui in affectibus pectoris, & pleuritide commendent; cum aqua lactis, GonorrhϾ medetur: & in ſucco ſemperuiui diſſoluta, puſtulas & maculas à Sole contractas, tollit. Inſuper huic terræ varias adhuc vires adſcribunt, quæ vbi experimento comprobatæ fuerint, & ipſæ publici iuris fient.

Huius doſis eſt drachma una per os ſumpta: at ſi forinſecùs applicetur, quantitas cuiuslibet arbitrio relinquitur.

Eaſdem proprietates, & vires obtinent Terrra ſigillata ſereniſsimi magni Ducis Hetruriæ: terra Lemnia Galeni, & Bolus Armenus Orientalis luteus, quod infinitis tam

Medicorum, quàm aliorum fide dignorum experimentis comprobatum eſt. Hactenus ſcheda tranſmiſſa. Plura de hac Terra dicere non poſſumus.

DE LAPIDE EX CERVI LACRYMIS CONdenſato.

CAPVT VII.

CVM ex cerui, qui ſerpentes deuorauerit, lacrymis, dum in aqua conſiſtit, fuſis, iiſque in lapidis duritiem concretis, Bezaar genitum eſſe, plures velint: Iubet inquirere primùm, quo nomine donetur; dein, cur cerui ſerpentes deuorẽt, & cur aquam ingrediantur, & lacrymas fundant, ex ſententia primùm Philoſophorum, dein Theologorum: Tum, ipſius deſcriptionem ſubiungemus: quartò, quis huius lachrymæ concretæ vſus ſit. Quintò, quinam hunc pro Bezaare agnoſcant, & qui ſint, qui hunc lapidem in cerui angulis genitum, à lapide qui ex ventriculo Hirco ſimili animalis, eximitur, diſtinctum faciant: & tandem, vtrum in ceruo quoque lapis generetur.

Dicitur lacryma *a* cerui: lapis in angulis *b* oculorum cerui, lapis inuẽtus in oculis *c* ceruorum: lapis ex lachryma *d* cerui concretus: lapis *e* ceruinus: cerui lacryma *f* & ſordes oculo-

oculorum cerui viroſi odoris, & Bezahar *f* Arabum: lapis *g* Gagacromeon: lapis *h* Kene: lapis *i* Kemae: Bez-hart Bezahardt *k*: Bezoar: *l* Belzaar: Belzahardt: *m* Belzaharticus *n* lapis: Bezoar *o* ex ceruorum lacryma. Bezaar *p* in oculis cerui genitus: Bezahar, propriè *q* lapis, qui dicitur lacryma cerui: Bezoard *r* Arabibus.

Ad alterum, cur ſerpentes deuôrent, & lachrymas fundant. Ceruis, vt hinc ordiar, pugnam eſſe cum ſerpentibus, & colubris Plinius *s* teſtatur, ita vt cauernas inueſtigent, & renitentes narium ſpiritu extrahant, quibus exitio ſunt: cùm eodem *t* ſcribente extractos mandant. Et Plutarchus *u* refert, à ceruis ſerpentes facilè rapi: & hinc ἔλαφος nomen inditum, non à leuitate, verùm à ſerpentis tractione, quæ Græcè ἕλξις dicatur. Ex Plinio id refert probatiſſimus Medicus Auenzoar *x*, exiſtimans hoc ipſum regium Prophetam Dauidem in Pſalmo *y* innuiſſe dum dicit: ſicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita anima mea deſiderat ad te Domine. Nam poſteaquam ceruus congreſſus eſt cum ſerpentibus in Orientalibus *z* regionibus, vbi prægrandes & valdè noxios ob regionis illius feruorem reperiri conſtat, & carnem ſerpentinam deuorauit, ſiti correptus, proijcit ſe in pedes, vt ſtagnum, aut flumen aliquod, in quod ſe immergat, quærat: idque agit, vt aquæ frigiditate ingens calor, quem deuoratis

noxijs animalibus concepit, temperetur: iſtic perſiſtit, nihil bibendo, donec ingens ille calor temperatus, & ſublatus ſit. Quibus immerſus, natura ita docente, velut Tantalus in medijs fluctibus ſitiens non bibit: nam ſi quid *aa* aquę deguſtaret, illicò mortuus cōcideret, *bb* interim ex oculis lacrymæ lentè deſtillant *cc* quæ in oculorum angulis paulatim craſſeſcunt, coguntur & coagulantur, atq; in *dd* caſtaneæ *ee*, vel glandis *ff* magnitudinem excreſcunt. Deinde cùm ſeſe veneno exoneratum ſenſerit, aquā egreſſus in latebras diuertit, & vt lapis ille viſus *gg* obſtaculū decidat, caput arboribus affricat, vel vt alij aiunt, è fluminibus *hh* egredienti ab oculis ſtatim in humum decidit: quem inuentum venatores Sicilię, & Orientis, vt Bezehardt, contra quodvis venenum Antidotum efficaciſsimum, magni vendunt. Vel vt Agricola *ii*, homines obſeruant, colligunt, & vt rem pretioſiſsimam inter ceimelia meritò reponunt: nam hoc eſt illud Belzahard tantæ apud eos, qui habent, æſtimationis, vt cuius veneno, vel medium vnguem oſtendat. Quod, teſte Amato, *kk* lacrymam cerui, vel potiùs lapidem Belzaharticum, id eſt lapidem Antidotum appellant: quæ fabuloſa eſſe, Luſitanos, qui multos ex India afferant, aſſerere ſcribit.

Cur autem ſerpentes deuorēt, inquiramus. Euax in ſuo de lapidib. libello *ll* vult, ceruos in Oriente ſerpentes deuorare, vt ſenium deponant:

ponant: & vt fortiores fiant, flumen intrarê, vbi morētur immerſi vſq; ad caput (anteriorem enim capitis partem, aquæ non immergunt, vt reſpirare poſsint) tamdiu quouſque ſentiant, virtutem venen ſuperatam, interea lachrymam emittere, quę coagulata in oculis (ſub *mm* palpebris) interdum ad nucis *nn* magnitudinē deſiccantur, & cadere tum, quando flumen egrediũtur, qui repertus venenōrum Theriaca dicatur, & eſſe lapidem multũ carum Regibus *oo*. Hæc quoq; Simon Ianuēſis *pp* ſub titulo Bezard, & Matthæus Syluaticus in pandectis *qq* ſub titulo Kenne referũt: addentes cenſere aliquos hunc lapidem in oculis ceruorum genitum *rr*.

Paulò aliter Cardinalis Ponzettus, *ss* agens de ſimplicibus, venenis reſiſtentibus. Expertum ſcribit, antidotum quod probāt ſapientes ad omnia genera veneni, eſt lapis appellatus Kemne ſeu Bezar, & habet colorem citri ſplendētem, & colorem vini, & generatur ex lacrymis ceruorum: nam facti debiles ætate (nō dicit, ſerpentib. deuoratis) intrant quodam flumen in partibus Orientis, & ſtant in eo immerſi vſq; ad caput, donec emittant lacrymas, quæ ab aquæ frigiditate & aëris coagulantur, & vertuntur in lapidē vſq; ad quantitatē auellanæ, vel nucis, qui cadit poſtquam exeunt ex flumine. Hæc quoq; Geſnerus, & Henricus à Bra. *tt* ex Ponzetto referunt.

Quare volunt ceruos ſerpentes deuorare,

vt iuueneſcant, diuturnęque cùm ſint vitę, & ceruis longæuitas inter omnia animantia pręcipua ſit. Scribit enim cū Heſiodo, Oppianus, ceruum viuere χρόνον τετρακόρωνον, ſiue quatuor cornicis ætates: & Plinius *uu* centeſimum annum ſuperare affirmat: vt & Iuuenalis *xx* Verùm Heſiodus, referente Plinio *yy*, multa de hominum æuo referens, cornici nouem noſtras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis: & Plutarchus de oraculorum defectu, cerui ætatem his Heſiodi verbis expreſsit:

Secla viri nouies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis ceruus quater, at tria cerui
Tempora ceruus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur nouies at vos natæ Iouis alti
Pulchricomæ decies ſuperatis ſecula nymphæ.

Et licet Ariſtoteles *zz*, & ex eo Plin. *uu* ſenes duplici indicio cognoſci referat; altero, quod dentes aut nullos, aut paucos habent: altero, quod adminiculis careant: (vocantur adminicula rami, qui imis cornibus ante frontem prominēt, quibus iuniores in pugna vtuntur, ſenes autē carent) attamen ad eorum ætatem dignoſcendam, Alexander Magnus, torques plurimis ceruis iunexuit, qui poſt annū 100. capti in magna obeſitate, nec dum ſenij indicium præferebant, vt memorant Solinus *aaa*, Plinius, & ex ijs Simon Maiolus *bbb*. Feciſſe id ipſum & Cæſarem putarūt, nam annis iam ab hinc exactis ſupra ducentos, cū Carolus Galliarū Rex, Syluanectum ſe contuliſſet, canum

latra-

latratibus ceruus in fugã excitatus, torquem æneam collo gerens inuentus eſt, quem ferro Rex peti, vetuit; tandem retib captus eſt: erat in torque literis Latinis ſcriptũ: Hoc me Cæſar donauit: interpretantibus nonnullis, id de C. Iul. Cæſ. intelligi nõ poſſe, alij reſponderũt, quod vltra mille annos cerui eius ætas fuiſſet protẽſa: qđ longiſſimè à veriſimili abeſſet. Alij igitur Imperatori id adſcribendum fuit. Hæc Guaguinus annalibus Gallicis *ccc* annotauit.

Verùm magis placet Theomneſti *ddd* grauis veterinariorũ medicinæ auctoris opinio, ſcribẽtis, Ceruos vermes inteſtinorum inuolucris implicitos (qui *eee* in ſenio cõfectis generẽtur) ſerpentum eſu, quos ex cauernis narium ſpiritu eliciant, enecare: & ne virus illorum ipſis obſit, ad fontes aquarũ accelerare, quibus ad labra vſq; ſe immergãt: tum oculis lacrymas lentè deſtillare, quæ viſcedine ſua coagulatæ, in angulis oculorum *fff* in lacrymas nucis iuglandis pondere coaleſcere, &c. quę etiã Langius *ggg* & ex hoc Schẽckius *hhh*, & Heurnius *iii* habent: leguntur quoq; apud Lonicerũ, Mizaldum, & ex hoc apud Weckerum *kkk*, Spachium *lll*, a Bra *mmm*, & Wittichium, qui addit Fallopium figmentũ dicere.

Quis quæſo dubitabit in inteſtinis ceruorũ vermes reperiri, cùm etiã in ipſorũ capitib. aliquãdo repertos proditũ ſit. Sic enim Ariſt. *nnn* Vermes cerui continent oẽs ſuo in capite viuos, qui naſci ſolent ſub lingua in concauo,

& circa vertebrá, vbi caput ceruici nectitur, magnitudine haud minores ijs vermib⁹, quos maximos carnes putres ediderint: gigni vniuerſi, atq; contigui ſolent, numero adeò circiter viginti Et Plinius *ooo*, ceruis in capite eſſe vermiculos, ſub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput iungitur humero, numero viginti, aſſerit.

Teſtatur Conradus Heresbachius in ſuo Thereutices cõpendio, ſe menſe Maio in Menapijs vidiſſe cerũ exẽterari, cui⁹ caput ſuccisis cornib⁹, apertoq; cranio pollicarib. vermibus, prȩter capita rubra, albicãtibus, ſcatebat.

Sed Chriſtophorus Encelius *ppp* aliá cauſſam reddit, tempusq; quãdo id fiat, his verbis deſcribit: in Oriente ceruus verno tempore ſerpẽtum cauernas inueſtigat, nariumq; ſpiritu extrahit renitentes, eosq, comedit, vt ita annuum tædiũ purget, moxq; aquas & flumina petit, quib. ſe mergit ad ipſum caput, tamdiu quouſq; ſentiat ſuperatam vim veneni: interea lacrymas emittit oculis vi veneni, quȩ coagulatæ penes oculos deſiccantur, & decidunt: Hæ lacrymæ coagulatæ, ſunt Bezoar contra omnia venena, &c.

Claudius Richardus *qqq* facilioris concoctionis gratia flumen ingredi, ex aliorũ ſententia aſſerit, his verbis: dicunt in illis deſertis regionibus, vbi cerui valdè cõſenuerint, ſerpentes venari, atq; vbi illorũ plurimos deuorauerint, facilioris cõcoctionis gratia, fluminib. & aquis

aqs ad collũ vſq; ad dies aliquot ſeſe cõtinere; quo tempore paulatim incipit lacryma aliqua ex oculis defluere, indurariq; & pedetẽtim augeri magis & minùs, put apparet. Et Ruland9 *rrr* lapidem Bezoardicũ ex conſeneſcentium ceruorũ, viperis è cauernis rictu plectis, victitantium, & celerioris cõcoctionis procurãdæ gratia, fluuiorũ ad ſummum aquis perfuſorũ oculorũ lacrymis proſilientib. & cõgelaſcẽtib. naſci, doctorũ locupletũ nonnulli cõteſtãtur.

Iam verò licet omnes ſcribãt, ceruũ deuoratis ſerpentib. in flumine aquã non guſtare: alia tamen unius Petri Hiſpani *sss* eſt ſentẽtia, ſic ſcribẽtis: Et iſta via renouãt ſuã iuuẽtutem Aquila & Ceruus, & quædã alia, comedentia huiuſmodi ſerpẽtes ex inſtinctu naturę: & qñ iſta animalia cœperunt iſta venena, currũt ad aquã, & bibũt tantũ de illa aqua, ꝙ caro illorũ inflatur, & extenditur, & fit ſolutio continui, & tunc cadit caro vetus, & noua regeneratur. Quod aũt eſus carnis ſerpentum vitã prolonget, docuit Auicenna *ttt*, imò virtutẽ corroborare, ſeu ſus & iuuentutẽ cõſeruare. Docuit idẽ Meſues *uuu*, hominẽ ex eſu ſerpentis iuueneſcere, hocq; à forma ſpecifica ſerpẽtis fieri.

Theologorũ ſententiã ſubnectamus, relicta de ſexu controuerſia, alijs volentib. vocẽ אַיָּל Aiol licet maſculinũ ſit, in hoc Dauidis Pſal. fœmininũ eſſe: quare ceruã reddũt; alijs vocẽ hanc cõmunis generis ſtatuẽtibus: alijs deniq; adſtruẽtibus, hoc in Pſal. ceruã intelligẽdam, qa Hebræi peculiare nomẽ habeãt, quo ceruũ

nominét. Sunt qui velint eſſe propoſitionem vniuerſalis ſtudij, quò ad Deum ferebatur Dauid, quæ illuſtretur per comparationẽ Cerui, qui ad aquas confugere dicatur, cùm anhelus eſt, maximè ineunte Autumno, quo tempore propter æſtum ſit ſitis impatientiſsimus, vt voluêre Tremellius, & Iunius. Quare Caluinus, ſimilitudine Cerui, ſummum deſiderij ardorem expreſsiſſe voluit, cui non placet expoſitio ſtatuentium, à ceruis expeti fluuios, vt ex laſsitudine ſe reficiant: fatetur quidem, ſi venator ceruum vrgeat, & canes inſtent, fluminis occurſu nouas vires colligere: ſed conſtare etiam, certis anni temporibus, ceruos incredibili ardore plus quàm ſitientes, aquas expetere, quam ſitim Propheta notauit. Sed clariùs Commentatorum alius: hunc ardorem de ſiti interpretatur, agitati à canibus in venatione: vel quod eſt ſimplicius, de ſiti ſimplici in terra calida: aliqui de ſiti, ex deuorato ſerpente: exquiſitiùs Iudæi de ſiti parturientis ceruæ. Fortaſsis & de alio noto æſtu huius generis hoc interpretari licuerit, cupiditate nimirùm ὀχείας καὶ κυήσεως. Quare disertè Ariſtotelem ſcribere, mares antequam pluuia cadente abluantur, neque à fœtore hircino poſt ὀχείαν contracto liberari, neque ad pabulationem prodire. Verba Ariſtot. *xxx* ſubiungere lubet: cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graveolentiam quiſque ſolitarius ſcrobes fodit:

fœtent

fœtent ut hirci: degunt ita quouſq; imber acs cedat, tùm paſcua repetunt: fugiunt etiam in aquas διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, id eſt, propter æſtum atq; anhelitum. Sed ne falcem in alienam meſſem mittere velle videamur, D. uini Auguſtini, qui hoc ad myſterium trahit, ſententia prolata, concludamus: Serpentes, inquit, necat ceruus, & poſt ſerpentum interemptionem maiori ſiti incaleſcit, peremptis ſerpentibus, ad fontes acriùs currit: Serpentes vitia tua ſunt, conſume ſerpentes iniquitatis, tùm ampliùs deſiderabis fontē veritatis.

At dubitari poſſet, an etiam alibi, quàm in Oriente cerui lacrymas fundant, &, ſi fundant, cur tanto pretio lapis Bezaar veniat. Teſtatur Plutarchus *yyy* ceruos, & apros captos illacrymare, & ceruorum lacrymas ſalſas, aprorum verò dulces eſſe: ſaporis huius diuerſi cauſam, in vtriuſq; animalis calorem, & frigus refert his verbis: Animal frigidum ceruus, ardens verò calore ignis Aper: vnde ille perſecutores fugit, hic verò ira inflammatus dente atroci ſe vlciſcitur: aper ira inflammatus, copia caloris ſpirituum ad oculos exhalante, ſpiritus in lacrymas eliquat; eiusque, inquit Xenophon, *zzz* recenter occiſi, dentes adeò feruent, vt crines, ſi quis admoueat, exurat. Aliam quoq; Empedoclis rationem, de vtriuſq; animalis lacrymis, Plutarch. eo loci ſubiungit.

Has lacrymas, Scribonius Largus *aaaa* Cæſaris Medicus, ſordes appellat: Vt ſis, ait, tutus,

etiam ſi quando rus ſeceſſeris, ponam Theriacarum compoſitiones, id eſt, ad ſerpētum morſus, atq; ictus medicamina: ſed prius, quę cognita habui remedia, ne cui ſerpentes noceant, dicam. Habere ergò in cinctu oportet peucedanum, vel Cerui cum captus eſt, in oculi angulo, qui eſt ad nares verſus, quæ inueniuntur ſordes viroſi odoris (addit Mercurialis *bbbb* quæ ſeneſcentibus in formam lapidis durantur) has Siciliæ venatores diligenter colligunt, & habent in cinctu (quod capitis involucrum eſt) propter ante dictam cauſam. Hæc Scribonius.

Hanc Scribonii ſententiam Cardanus *cccc* falſam aſſerit: lapis, ſcribit, Pazar, corrupto nomine Bezar, quem Scribonius Largus, quamuis Cęſaris Medicus, falsò ſcripſit, lacrymam eſſe ceruorum in Sicilia inuentam, cùm conſtet in Pely Orientalis Indię regione ſolitam inueniri. Verùm Cardano neutiquā ſubſcribimus, non ſolùm auctoritatibus, quas ſubijciemus, perſuaſi, verùm quod etiamnum diligenter obſeruanti, eiuſmodi ſordes reperiri certi ſimus, venatorum teſtimonio edocti, & oculis propriis fidem facientibus.

Adſtipulantur ipſe Cardanus (ſui oblitus) Langius, Reuſnerus, Encelius, Scaliger, Sarracenus, & Bodinus. Sic enim Cardanus, *dddd* Galenus commune alexipharmacū non nouit, ſcilicet cerui lacrymā & mox: celebrantur inter generalia Alexipharmaca, ſordes oculorum

rum cerui, viroſi odoris, quas ſeruāt Venatores in Sicilia, ut ait Scribonius: ſed in regionibus calidioribus, & maximè in Africa concreſcūt in lapidē, & hic eſt, qui ab Arabib. Bezahar dicitur, & eū cognouit Auenzoar etiam.

At Langius *eeee*, ex quo Schenckius, aſſerit has ſordes ex patulis infra ceruorum oculos foraminibus erui, & in ſolo papyri inuolucro benè olentes ſe per ſeptennium illibatas ſeruaſſe. Et Reuſnerus, *ffff* eandem, ait, λημην in ceruis deprehendimus, cui natura proximè ſubter oculo oblongum folliculum, oſſe maxillæ illic dehiſcente affabrè machinata eſt, in qua ſua viſcedine coagulata colligi queat: vnde etiam eruitur, ſpirans initiò βρωμῶδές τι, propemodum ut ſuū iugulatorum tergora, dùm ſetæ diripiuntur, ſuperfuſa feruente aqua: proceſſu temporis εὐωδίαν acquirit, adeo pertinacem, vt totum ſeptennium illibata poſſit aſſeruari. Non autem nobis ſermo eſt de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus, &c.

Verùm ſiue ſordes, ſiue lacrymas dicas, notandum etiam in lapidis duritiem non ſolùm in Oriēte, ſed etiam Germania, & aliis regionibus cōcreſcere, licet rarius reperiatur: forſan quòd hactenus venatores ignorantes, neç admoniti non obſeruarint: vel fortè quòd in annoſis *gggg* tantùm ceruis, lapidis aliquam conſiſtentiam acquirant: ſiquidem Scaliger ante centeſimum annum non fieri aſſerat, cui Bodinus ſubſcribit.

Quòd in Germania ſimile quid obſerue-tur, hęc Enceliι verba *bbbb* teſt ntur: Volunt eas inueniri in Syria, India & Oriente: nos in Germania etiam in noſtris ceruis videmus aliquid penes oculos ſępè lapideſcere: & materia illa coacta, oſſea quaſi, ex lacrymis procul dubio colligitur à venatoribus, & eſt Bezaar, id eſt, aduerſatur etiam omnibus venenis, propterea magni æſtimari deberet à Principibus.

Bodinus *iiii* ſic exhibuit: Poſt centeſimum annum, in cantho cerui lapideſcit, ex lacryma cerui, cuiuſmodi ceruo cæſo ad me delata eſt, quæ aliquantulum obduruerat, nondum tamen in lapidem planè concreuerat. Idem & Salmuth.

Sarracenus *kkkk* ita ſcribit: Tertius his accedit ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ, glandis've magnitudinem, & formam quadamtenùs referens, lacryma cerui locorũ, ac gentium ubiq; dictus: eum ex doctis pleriq; centenis annorũ conuerſionibus ceruorum oſsibus ad oculorum angulos ſitis, adnaſci exiſtimant. Attamẽ vero ſimilior probabiliorq; eorum, iudicio meo, videtur eſſe ſententia, qui lentum humorẽ aſſeuerant ſtatis anni temporibus è ceruorum, longo iam ſenio confectorum & ex aquis emergentium, oculis defluere, qui poſteaquam humi deciderit, Solis ardoribus in eiuſmodi lapidem tandem aliquando concreſcat.

Audia-

Audiamus Scaligerum *llll* ad Cardanum: Ceruilacrymam, rem fortaſſe minùs tibi notam, in noſtris Muſarũ theſauris habemus cariſſimá: ante centeſimũ annum in ceruo nulla eſt, poſt eam ætatem accreſcit ad oculi canthũ ipſis oſsibus, atq; in os protuberans concreſcit, ea duritie, qua cornu ſuperet: qua parte prominet rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum: tanta leuitate, vt per è tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahitur, vt propemodum ſeipſam mouere videatur (hæc etiam ex Scaligero exſcripſit Schnebergerus.) Cùm hæc (ſubiungit Scaliger) in circulis aliquando recitarem, vnus ex iis, qui è legatorum comitatu rerum Aſiaticarum cognitionem profitebatur, negabat, ad ceruum quidquá attinere, ſed eſſe verè lapidem. Ego illi poſtridie oſtendi, qua parte ex oſſe fuiſſet auulſa. Hanc Solimannus olim dederat dono Samblancardo Trierarcho. At ea ego poſtea eius filij Bernardi Oruefani munificentiam expertus ſum. Hæc Scaliger, & ex eo Langius, ex hoc Schenckius: Iordanus, Heurnius, *mmmm* & Salmuth.

Matthiolus commentariis in Dioſc. *nnnn* an lapis hic detur, dubitat, & an hęc de ceruis narratio, hiſtoria an fabula dici mereatur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus ſe, iudicandum relinquere, ſcribit. Et in epiſtola quadam *oooo* hæc habet, lapidi quẽ Mauritani

Bezahar vocant, plures ſimiles vidi, ſed an veri, an adulterini ſint, profectò neſcio. Sic Reuſnerus diſertè *pppp*, non nobis ſermo eſt de lapide Bezahar, quem fingunt venatores in Orientalibus terrarum tractibus, maximè verò in Perſia, ceruis circa annum ætatis centeſimum ad canthum oculi, accreſcere ipſis oſsibus; atq; in os protuberans coire ea duritie, qua cornu ſuperet, inſigni nitore, fului coloris, & tanta læuitate, vt tactum eludat. At Libauius *qqqq* de Bezaare in oculis cerui genito, teſtatur, quod etiam annatum deteratur, & inſtar cornu deciduum ſit.

Verùm vt dicam, quod ſentio: lacrymas ſeu ſordes obſeruari ad angulos oculorum, in ceruis captis, certum eſt, venatorum teſtimonio edoctus, & oculis propriis fidem facientibus. An verò ratione motus, & curſus in venatione id contingat, dubito. Poſſe quoque progreſſu temporis illas lacrymas, in ſæpius perſecutis, & non captis ceruis, vel etiam ex deuoratis ſerpentibus, & lacrymis, vi veneni protruſis condenſari, non negarim, tot fide dignis atteſtantibus: maximè cùm legamus, totos oculos Hyænæ lapideſcere: hinc gemmæ Hyæniæ apud Plinium *rrrr* dicuntur.

a *Amato Luſitano cent.3. cur.74. Andernaco de vet. & noua medic.com.2.dial.5. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: Pancirola, qui negat eſſe Bezaar, qui in Mauritania naſcatur, etſi eandem virtutem habere poſſit.*

Scalig

*Scaliger exer.*112. *Schneberg:r. lit. L Richardus,& Humelbergius, ex aliorum ſententia.* b *Augenius* 3. *de Peſte* 8. c *Pandect. cap.*434. *Encelius.* d *Hummelbergius in Q. Serenum.* e *Arculanus, & ex eo à Bra: Bodinus lib.*2. *Theatr.* f *Cardanus* 2. *de venen.* 14 *at Baccius lib.de gemmis* 34. *Bezahar Arabum,& lapidem ex viſceribus Indici animalis exemptum , idem facit.* g *Pandectar.cap.*434. h *id eſt Bezahar,ſiue Berzat. Pandect.c.*377. i *ſiue Bezar. Ponzettus* 2. *de venen.*11. *ex eo Geſnerus de quadrup.lit.G.* k *Arabum Langio.* 2. *epiſt.*24. l *Schenckio in Obſeru.* m *Io.Agricola, & ex eo Geſnerus de quadruped. lib.*1.*cap. de ceruo , & Henricus à Bra.* n *Amatus.* o *Schenckius li.*7. *de alexiphar.* p *Libauius parte* 4.*lib.*2.*batrachior ſchol. cap.*22 q *Andreas Bellunenſis in Arabic. nominum interpret. apud Auicen. & ex eo Geſner. de quadruped. lib.*1.*cap.de ceruo lit.C.& Henr.à Bra lib* 1. *cap.*2.*de venenis.* r *Mizaldus.* ſ *lib.*8.*cap.*32. *& ex eo citat Io. Agricola: Rheginus : Amatus* 2. *in Dioſc.*39. *At Plinius lib.*11.*c.*53.*elephanto attribuit: Elephantorum, ait, anima ſerpentes extrahit, ceruorum item urit.* t *lib.*28. *ca.*9.*& ex eo Io. Agricola.* u *de animantium comparatione.* x *ſeu vt alij Abinzoar libro ſui Theiſir: vel vt alij lib.*1.*tract.*13.*cap.*6.*& ex eo Io. Agricola , & Amatus l.c.& ex Agricola, Geſnerus de Quadrupedibus lit.G.* y *Pſalmo* 42. z *Amatus, Ponzettus , Enzelius: præſertim in Orientalibus prouinciis, legit Agricola,& ex eo Geſnerus , & à Bra; alij locum non addunt, vt Sarracenus maximè in Perſia, ſic Bellunenſis in indice Auicen. ex eo Geſnerus,& à Bra ll.cit.* aa *ſic & Hummelberg.* bb *Animo & viribus refici, addit Rheginus.* cc *humor lentus, qui Solis tandem ardoribus in lapillos glandis imagine referentes, inibi concreſcat.* dd *in multam magnitudinem, Rheginus.* ee *Agricola: ex eo Geſner. & à Bra: nucis magnitudinem, Euax. Ianuenſis, Pandectarius : Arculanus, ex eo à Bra : nucis iuglandis, Mizaldus , & à Bra : nucis iuglandis pondere , Langius, Heurnius de febribus : auellanæ, vel nucis , Ponzettus.*

ff *Amatus in Dioſc.* gg *Sic Langius, Heurn. de feb. Lonicerus: Salmuth, attritu oculoru ad arbores tophum illum viſus obſtaculum, lapidem, ſi placet, appella, excutit, Mizaldus: hæc omittunt Amatus, A[illegible]ola, Geſnerus, à Bra.* hh *Matth. in Dioſc. lib. 5. ca. 73.* ii *& ex eo Rheginus.* kk *lib. 2. in Dioſc. c. 39.* ll *& Pandect. ca. 396. idem ferè Fragoſus.* mm *ſub palpebris, inuiſcatur, Hummelbergius.* nn *iuglandis aut caſtaneæ, Hummelberg.* oo *vel vt Hummelbergius, Bezehard eſt cæteris omnibus perfectius, & efficacius, ad expellendum venenum & noxam eius.* pp *in claue ſanitatis.* qq *c. 377. & c. 396. ſub titulo lapidis Bezaar* rr *Sic Salmuth, aiunt in Orientali plaga ceruos longo ſenio confectos, ſerpentes deuorare, quorum eſu reiuueneſcant: at veneni ſuperandi cauſa, ſerpentibus deuoratis in flumen &c.* ſſ *lib. 2. de venen. c. 11. & ex eo Geſn. lib. 1. de quadruped. lit. G.* tt *li. 1. de venen. curat. c. 2.* uu *lib. 8. cap. 32.* xx *Satyr. 14.* yy *lib. 7. cap. 48.* zz *9. hiſt. 5.* aaa *c. 21.* bbb *in colloquijs, colloq. 7.* ccc *lib. 9. & ex eo Maiol is colloq. 7.* ddd *lib. 1. artis veterinariæ. Idem ex eo refert Salmuth* eee *ex Arabum ſententia addit Lonicerus.* fff *in maioribus canthis Mizaldus memorabil. cent. 1. aphor. 70* ggg *li. 2. epiſt. 24.* hhh *lib. 7 Obſeruat. de Alexiphar.* iii *de Febribus.* kkk *in antid ſpec. lib. 1. ca. 6.* lll *aaa[illegible]dit cap. 10. hiſt. Indica Fragoſi.* mmm *li. [illegible]. de venen. c[illegible]r. cap. 2.* nnn *2. hiſt. anim. 15.* ooo *lib. 9. cap. 37.* ppp *lib. de Lapid cap 49.* qqq *in Epi[illegible]t. ad Ar[illegible]hiepiſc. Strigon. quæ Thomæ Iordani de peſt[illegible] phænom. lib. r. addita.* rrr *de lue Vngarica. cap 7 hi[illegible] 1[illegible].* ſſſ *in comment. ſuprà Iſaaci Iſraelit. lib diæ particul part. 4.* ttt *lib. 2 can. tr. [illegible] cap 616 de ſerpen e, & ex eo Guaynerius.* uuu *d[illegible] conſolat[illegible] [illegible]dici [illegible]e[illegible] 1. 2 cap. 2 quæ etiam à Guaynerio tr. de ven. [illegible]a. 3. c[illegible]a[illegible]* xxx *6 hiſt. anim. 29.* yyy *7. ſympoſ. cap. 2 & in quæſtion. natur. quaſt. 20. & Heurn. de febribus ca[illegible] 19.* zzz *lib de venat ad Cyrum.* a. aa *de comp[illegible] me[illegible] .c[illegible] 42. [illegible]omp. 163. citant ex eo quoque Iordanus de p[illegible] phæ[illegible]m. tr. 3. cap. 9.*

cap.9. Mercurial. lib.3 de excrem. cap.2. de lacry. Langius 2 epiſt. 24. Salmuth in Pancirollam : Heurnius de febribus, huius, ait, meminit etiam Scribonius Largus, ſed nemo exactiùs Iul. Scaligero, & Scaligeri verba ſubnectit, & addit, ſe putare, ſæpius euenire, vt oſtendantur eiuſmodi lacrymæ, tanquam Beſoartica quædam medicamenta aduerſus venena. bbbb *libro 3. de excrem. cap.2.* cccc *lib. 7. de ſubtilitat.* dddd *libro 2. de venen. cap.14. & libro 3. cap. 10.* eeee *lib. 2. epiſt. epiſt. 24* ffff *de Scorbuto exer. 5.* gggg *Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31. Lapis in oculis ceruorum in ſenecta concreſcit, quoniam toto vitæ ſuæ ſpacio, olfactu & calore è terra ſerpentes euocantes Cerui ipſis veſcuntur, & cum ſiti vexentur ingenti, ad fontes præcurrunt, in aquisque diutius verſentur, lachrymæ ipſorum, quaſi oculorum profluuia fiunt, & in lapidem obdureſcunt.* hhhh *li. 3. de lapid 49.* iiii *lib. 2. ſui theatri.* kkkk *lib. de peſte.* llll *in exercit. exer. 112.* mmmm *de febribus. & Reulnerus de Scorbut. exer. 5. licet ſordes admittat, lapidem vero Bezaar pro figmento habere videtur.* nnnn *in li. 5. Dioſc. cap. 73.* oooo *lib. 3. epiſt. ad Guil. Quaccelbenum.* pppp *de Scorbuto exerc. 5.* qqqq *parte 4. lib. 2. batrachi. in Schol. cap. 22.* rrrr *lib. 37. cap. 10. & ex eo Encelius lib. 3. de lapid. cap. 49.*

DESCRIPTIO LAPIDIS BEZAAR, EX CERVI lacrymis condenſatis geniti.

CAPVT VIII.

ETſi lacrymas vel ſordes in ceruorum oculorum angulis inſtar ſordium aurium conglobatas, inſtar ceræ induratas, & viroſi odoris ſæpius obſeruarim, attamen in lapidis duritiem concretas hactenus videre non licuit: lubet tamen eius notas, ab auctoribus propoſitas, quoad ſubſtātiam, formam, magnitudinem, & colorem ſubiicere.

Subſtantia ergò durus admodum, duritie cornu ſuperans, tanta tamē leuitate, vt penè tactū effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodùm ſeipſum mouere videatur, inſigni nitore ſplendens. Forma latus, in pyramidem tendens, caſtaneæ glandis've imaginem quadamtenùs referens, & qua parte prominet, rotundus eſt. Magnitudine auellanæ, vel nucis, coloris citrini, vel mellei, vel fului, non ſine veſtigiis atriorum'venularum, vel ad ruborem vergentis, eſt etiam coloris ſubuiridis, & candidi, odore vini.

Sic enim Ponzettus, *a* & ex eo Geſnerus *b* colore citri ſplendens, odore vini, ad quantitatem auellanæ, vel nucis. Amatus, *c* lacryma

cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus in pyramidem tendens, à paucis hucuſq; viſus, quem nos, cùm hæc ſcriberemus, ob oculos habemus. Encelius, *d* reperiuntur hæ lacrymæ coloris citrini, puluerulenti, ſubuirides, & cādidi. Scaliger *e*(& ex eo Lāgius *f*, Schenckius, Schnebergerus) in os protuberās concreſcit ea duritie, qua cornu ſuperet: quâ parte prominet, rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum, tanta leuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodum ſeipſum mouere videatur. Sarracenus: *g* ad rùborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ glandis've imaginem, & formam quadamtenùs referens.

a *lib.2.de venen.ca.11.* b *de quadrup.lib.1.cap.de Ceruo lit.G.* c *li.2.in Dioſc.enarr.39.at cent.3. cur.74. alter ad rubedinem vergens admodum durus, caſtaneæ figura.* d *3. de lapid.49.* e *exercit.112.* f *lib.2. epiſt.epiſt.24.* g *de peſte.*

DE LAPIDIS BEZOARIS CERVINI VSV ET EXhibendi modo.

CAPVT IX.

Cùm cerui cauernas, in quibus ſerpentes latitant, inueſtigent, nariūq; ſpiritu renitentes extrahant, vt vulgò creditur, mirum nō eſt, ſi ex cerui corpore aliquid prodeat, quod vene-

nis reluctetur. Quare in vſu ſunt cornua, quorum extrema noſtri volũt com tialibus mirè prodeſſe, & veneno hauſto aduerſari, ſi cornu intrà feſta, vt vocant, S Mariæ, hoc eſt, inter 15. Auguſti menſis & 8. Septembris, ſit acquiſitum. Imprimis autem referente Plinio *a*, credũt dextrum cornu medicamento aliquo præditum eſſe, quod inueniri negant, quia à ceruis defodi putant: quę ex Ariſtotele, *b* deſumpta, qui tamen ſiniſtri meminit, his verbis: cornu ſiniſtrum compertum eſſe à nemine adhuc fertur: occulit enim id tanquam quodam medicamẽto præditum. Idem libro περὶ θαυμ. de ceruis Epiroticis id ſcribit, vt hoc ceruorum omnium minimè commune eſſe videatur. Etiam Plutarch. *bb* teſtatur, ceruos cornua decidua defodere, & terra recondere. Cornu, ipſiusq; cinis aluum ſiſtit, & vlcera tibiarum ſanat, Plinio *c*: imò ipſius nunc contrà vermes frequens vſus eſt: ſic adufti odor ſerpentibus abigendis ſingulare Plinio *d*. Pulmo à Plinio *e* in phthiſi & tuſsi commendatur. Os in corde eius repertum contrà venena maximi fit: & talia oſſa de corde ceruæ, ſeu hinnulæ, partũ cuſtodiunt, & prægnantibus mirè conducunt, Encelio atteſtante. Genitale eius neruoſum arefactum, ſedat calorem coli, potu: ramenta pudendi eius in fluoribus alui, & ad Venerem irritandam commendantur; quemadmodum & ſanguis, atteſtante Plinio, *e* aluum ſiſtit (& ſecundùm quoſ-

quoſdam calculoſis prodeſt) qui coagulum *f* ſanguinem ſiſtere, & medullam *f* oſsium, vlcera tibiarum, curare aſſerit: & Encelius, omnibus inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducere ſcribit: imò *e* & fimum & ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice commendat. Qua de re qui volet libellum Sexti Philoſophi Platonici de medicina ex animalibus, conſulat. Fungi etiam *g* vel boleti ceruini, in uſum veniunt. Et tandem lacryma indurata, quæ omnium rariſsima eſt, cuius nunc vſum, exhibendi modum, ab auctoribus traditum, eius q; doſin propoſituri ſumus.

Cùm Scribonius Largus ipſis ſordibus ex oculo cerui collectis, ſingularem contrà ſerpentum morſus, & ictus vim tribuat: idcircò ſingularem, & inſitam aduerſus venena vim huic Scaliger *b*, & alii adſcribunt, ita ut Heurnius *i* primæ notæ dixerit, & Principes ſtudere debere, vt venando nanſciſcantur: alii *k* antidotum faciunt, contrà venena epotum efficaciſsimum, & prorſus diuinum: imò contrà peſtem, & omne iobolorũ virus, & deleteria, medicamentum alexipharmacum Langius aſſerit: hinc omnium venenorum Theriacam, cum Ianuenſi, Arculanus *m* ſtatuit. Quare Amato *n* monente, ad ea valet, ad quæ lapillus ex ventriculo animalis extractus: & Fumanellus *o* eadem vi cum lapide Bezoar rubeo, puluerulento, pollere ſcribit: & Augenius *oo* ad cordis corroborationem, & ve-

neni profligationem nonnullos commendare, refert: Cardiacis prodeſſe, & contra defectus animę, ſicut omnes ictus venenatos, Encelius *p* auctor eſt. Pleuritidem rebellem huius potu domari, vermesq; expelli. Amatus *n* expertus eſt: ab aurigine *l* virulenta liberat: & in peſte ſudorem præclarè elicere teſtis eſt Heurnius *q*: & Cardanus *r* commune alexipharmacum Galeno incognitum ſcribit, & *ſ* geſtatum aduerſus venena plurimum prodeſſe Pezar, Smaragdum, & lacrymam cerui credit: & Q. Serenus *t* Samonicus contrà ſubitaneos dolores, febres & oſtocopos magni fecit his verbis:

Semineus cerui lacrymam miſcere liquori
Conuenit, atq; artus illinc mulcere calentes.

Quo loci Hummelbergius vult lacrymam eſſe lapidem, ex lacryma cerui concretum, & eſſe contra venena præſentaneam medicinam, & Bezehard. quare his febribus maximè mederi, quæ originis ſuæ cauſam habeant, intus aſſumptum, aut extra illatum venenum, cuius virtuti reſiſtat, illud è corpore pellendo.

Exhibendi modum addamus. Vtendi modus *u* in remedio ignoto, & paucis viſo, aſsignari, niſi coniectura vix poteſt, præterquàm ut more Antidotorum, ſi eius copia data fuerit, vſurpemus. At tamen contra venena, in oleo, vel aqua Naphæ: contra febres peſtilentes, in aqua nenupharis, vel acetoſæ, vel alia frigida, ad minus pondere trium gra-
norum

norum, magno dari iuuamento, Amatus au-
ctor eſt. Peſte correptis, cum vini momento
datur, Scaliger *x*: ſudorem, ait Heurnius, in pe-
ſte præclarè elicit, dantur tria grana ex vino,
vel aqua ſcabioſæ: idem lib. de peſte, Be-
zoar ad gra. 12. Hyacinthus Orientalis, Sma-
ragdus ad gra: 6. ex aqua & vino; lacryma
cerui, Topazius, Carbunculus, Sapphi-
rus ad drachmæ unius pondus datur. Ver-
mes *n* puerorum vigente febre, in aqua por-
tulacæ, ſine febre, in vino propinatum, extir-
pat. Auenzoar *y*, filio Hali Regis Coneſtablii,
huius ad pondus trium granorum hordei,
vna *z* cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ,
quæ adſcititiam caliditatem mitigare potis
erat, potandum dedit, & eum à virulenta au-
rigine, à valde noxio venero deuorato cau-
ſata, liberauit. Tandem ut habet *aa* Ponzet-
tus, hoc trito, quando ſumitur pondus duo-
decim granorum hordei, expellitur omne ve-
nenum, & virus per ſudorem. Vnde, ait Scali-
ger *bb*, tantus oritur ſudor, vt pene totũ ſolui
corpus videas: quo vno *bb* peſtilens virus fo-
ràs truditur. Cõplet enim monente Amato *n*,
opus ſuũ lapis iſte aliquando per vomitum,
nonnunquam verò per ſeceſſum, plerunq; ta-
men per ſudorem.

Et vt concludamus, minimè dubitamus,
etiam ipſas lacrymas, non induratas, ſine
ſordes, vſui medico inſeruire poſſe, cùm &
alia, quæ ex excrementis cerui ortum ſuum

habent, à Medicis & magni fiant, & in vſum veniant. Quare cerui lacrymas collectas, cordis pulſu laborantibus, auxilio eſſe, Geſnerus *cc* ex Phyſiologo auctore aſſerit. Sordidus his etiam mulieres quaſdam ad facilitandum partum vti, Clariſs. D. Andreas Dörer, Electoris Saxoniæ defuncti Archiater, nuper ad me perſcripſit, addens, ſed quo id cum ſucceſſu fiat, ipſum adhuc latere. Imò ſunt qui nunc apud nos contra uenena vtantur. Nemini ergò mirum eſſe debet, ſi vt Scribonius *dd* refert, Siciliæ venatores, imò & Indorum, vt ex Auenzoare Langius citat, ſummo ſtudio inquirant, colligant, & magni diuendant.

a *lib.8. cap.32.* b *9.hiſtor. animal.5.* bb *de Pythiæ oraculis, & lib.7. ſermon. conuiual. cap. 2.* c *lib.28. cap 14. & 17.* d *lib.8. cap.32. & lib. 10 cap. 70.* e *lib.28. cap. 12. & 17.* f *lib. 28. cap.18.* g *Iordanus de peſte tract.3. cap.9.* h *exercit. 112. Bodinus lib. 2. theatr. addens ſe tamen non eſſe expertum.* i *lib. de febribus cap. 19.* k *Ioan. Agricola, & ex eo Mizaldus, & a Bra: aduersùs venena remedium præſtantiſſimum, Scaliger: poteſt tamen lacryma cerui eandem quidem virtutem habere, quam habet Bezoar, at non is eſt, qui in Mauritania nascitur, Pancirolus. Item Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31 aduerſus venena & venenatos morbos, ac in peſte miro ſunt auxilio.* l *lib. 2. epiſt. 24. & ex eo Heurnius de febribus. Auenzoar. 1. Theisir. citante Ioan. Agricola, & ex hoc a Bra.* m *& ex eo a Bra.* n *in Dioſcor. ex corde vel ſtomacho animalis.* o *de curatione Peſtis cap.5. & ex eo a Bra.* oo *lib 3. de pr.*

de peſte, cap.8. p *3.de lapid.b.49. Sic Augenius lib.3. de peſte cap.8. ad corroborandum cor, & venena profliganda, nonnulli hunc lapidem commendant.* q *lib.de Febribus.* r *lib.2.de venen.14* s *3.de venen.2.* t *de morbor. curat.* u *Iordanus de peſt. [illegible]m. tract.3. cap.9.* x *exer.112.& ex eo Langius, & Mizaldus, ex hoc Vveckerus, & à Bra. Schenckius li.7 de [illegible] [illegible]bergerus.* y *lib.1. tract 13 cap.6. & ex eo Amatus in Dioſc.lib.2. enar.39 de genitali cerui agens hæc refert, Abinzoar nominans: Agricola, & ex hoc à Bra.* z *Langius 2.epiſt.24. Sic habet: in lacte, aut aqua cucurbitæ, vel roſarum diſſolutum: Sic & Heurnius de Febribus, & Salmuth. Monardes lib. proprio, in Hiſpania inter Cordubam, & Hiſpalim natum ſcribit, & ex aqua cucurbitæ grana tria exhibuiſſe. Schenckius l.c.* aa *2.de venen. 11. & ex eo Geſner lib.1. de quadrup. lit. G. à Bra.1. de venen.2. qui grana duo legit.* bb *& ex eo Mizaldus, ex hoc Vveckerus, & à Bra.* cc *lib.1.de quadruped.cap. de ceruo.* dd *de compos.medic.cap.42.comp.163.*

QVI LAPIDEM HVNC EX LACRYMIS CERVI CONDENſATUM AGNOſCANT, & QUI EUM AB ALTERO DIſTINGUANT.

CAPVT X.

LApidem hunc in angulis oculorum cerui ex lacrymis effuſis, & condenſatis naſci, aliqui aſſerunt, & agnoſcunt: aliqui negant: alij dubitant, fortè quod in inquirendo tantùm laboris, vti par erat, non impenderint: Agno-

uerunt, Euax lib. de lapidibus, Pandectarius ex Euace in vocabulo Kemne, cap. 377. Auenzoar, in ſuo Theiſir: Bellunenſis, in indice vocabulorum Arabicorum Auicennæ. Ioan. Agricola, lib. 2. ex Auenzoare: Ponzettus, 2. de venen. 11. Geſnerus ex Bellunenſi: Agricola, ex Ponzetto ſimpliciter refert, quemadmodum etiã Hen. à Bra. 1. de venen. 2. Amatus Luſitanus, in Dioſc. lib. 2. cap. 39. & centur. 3. cur. 74. Encelius 3. de lapid. 49. Hummelbergius in Q. Serenũ; Scaliger exer. 112. ex quo Langius in epiſtol. Schnebergerus in catal. Schenckius lib. 7 Obſ. Fumanellus de cur. peſt. 5. & ex eo à Bra. Mercurialis l b 3. de excrem 2. Sarracenus de peſte. Saxonia de Plica cap. 59. Augenius lib. 3. de peſte 8. Bodinus 2. theat. Rulandus, de lue Vngarica capit. 7. hiſt. 10. Heurnius, de febribus. cap. 19 & de peſte: Salmuth in Pancirollum ex aliorum ſententia, & tandem Adamus Lonicerus ſui herbarij Germanici cap. vlt. qui figuram adpoſuit, qua cerui ſerpentes eliciunt, aquæ innatant, lacrymãtur, & aqua egreſsi oculos arboribus affricant, & ſcribit, maiorem partem auctorum concludere, & etiamnum hodie, ab ijs, qui eiuſmodi res diligenter, inquirunt, confirmari, lapidem hunc naſci ex lacrymis in angulis oculorum annoſorum ceruorum, poſteaquam ſerpentes quæſitos deuorarint, at non citiùs quàm centeſimum annum ſuperarint.

Qui

Qui verò de hoc dubitanter ſcripſerunt, ſunt: Simon Ianuenſis in claue Sanitatis, & Pandectarius cap. 397. putare aliquos tradũt: quemadmodum & Arculanus in Rhaſim: Andernacus in ſua medic. com. 2. dial. 5. Belzaharticus lacryma cerui dicitur, plura non habet. Matthiolus 5. in Dioſc. 73. hiſtoria, an fabula ſit, dubitat, quod Salmuth quoque citat. Claud. Richardus, alij cerui lacrymam eſſe ſtatuunt. Mizaldus, tradunt rerum naturalium perſcrutatores, &c. ex hoc Weckerus in ſuo Antidot: & Wittichius: & à Bra. Libauius part. 3. c. 16. lacrymæ, ſcribit, ceruorum ſi lapideſcant, & vrina, non multùm diſtant ab illarum natura.

Sunt denique qui negent dari, vt Cardanus lib. 7. de Subtil. qui falsò lacrymam cerui à Scribonio dici, ſcribit: Fallopius de peſte, Wittichio referente, figmentum eſſe aſſerit, quemadmodum & Reuſnerus de Scorbuto, qui non de ſordibus, ſed de lapide intelligendus. Quidam, ait Cæſalpinus (lib. de metallicis, de Bezaar agens) fabulati ſunt, lacrymam eſſe ceruorum in angulis oculorum congelatam, fortè quia hic lapis aliquando lacrymam præ ſe fert tereti figura, nullo intùs cauo inſtar guttæ congelatæ. Sic Ryffij pharmacia reformata: quod de lacrymis cerui alij fabulantur, peregrinatione aperta in Indias, ea confutata & annihilata ſunt.

Nunc quinam ſint, qui & vtrumque agno-

ſcant, & de vtroque agant, oſtendamus. Amatus Luſitanus l. c. alterum è ſtomacho animalis, alterum ex lacrymis cerui coagulatis & propoſuit, & quia vtrumque nouit, etiam deſcripſit. Fumanellus l. c. agens de Bezoar ait, nec lapis hic ille eſt, qui ex lacryma è ceruorum oculis in globum concreta colligunt, dum ſerpentibus depaſti fluminibus ſe immerſerint: & cap. ſeq. inquit, lapis vterque Bezaharticus. Matthiolus à Bezahar Mauritanorum diſtinguit. Sunt, ait, qui memoriæ prodiderunt in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni viribus Bezahar prædicto (ſcilicet Mauritanorum) haud abſimilem. Cardanus lib. 2 de venenis 14. & lib. 3. cap. 2. agnoſcit, & à Pezar lapide ex India diſtinguit: idem lib. 3. cap. 10. ſupremum, ſcribit, in cura morſus & ictus venenati animalis, & ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Pezar, aut ſordes oculi ceruini: eſt & tertium genus, quod forſan fit ex ſorditie illa ceruini oculi durata, & eſt lapis, quem deſcribit Conciliator: hæc Cardanus. Andernacus l. c. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: in India ex ſtomacho, vel corde cuiuſdam animalis extrahitur. Sic Iordanus, Bodinus, Rulandus, diſtinguunt, ſed hic potiùs ex aliorum ſententia. Mercurialis ſic: puto ſæpiùs euenire, vt oſtendantur eiuſmodi lacrymę, tanquam Beſeartica quædam medicamenta aduerſus venena, qui libro de venenis ex ventre animalis
corni-

cornigeri ſumi aſſerit. Maſſaria 2. de peſte vtriuſq; meminit, hunc lapidem in ceruorum oculorum angulis, alterum Bezoar nominando. Augenius de peſte, ſunt nonnulli qui ad eundem affectum lapidem in angulis oculorum cerui naſcentem commendant. Saxonia, lapis Bezoarticus, ſiue Bezoar, ſiue illum intelligas in ventribus animalium inuentum, ſiue cerui lacrymam. Sarracenus triplicem lapidem Bezaar proponit: primum ex ventre animalis: alterum è felle hyſtricis, & tertium ex lacrymis cerui.

DE LAPIDE IN CERVO, CERVAVE, GENITO.

CAPVT XI.

ABSOLVTA hiſtoria lapidis, ex lacrymis cerui geniti, non abs re erit inquirere, vtrum etiam intrà cauitates Cerui lapis reperiatur, & vtrum ipſius vſus eſſe poſsit. Ex corde ceruino lapides exemptos, item in ceruæ ventriculo, & inteſtinis genitos, Crato, Encelius, & Iordanus teſtantur, quorum verba apponemus. Lapis, qui in corde cerui repertus eſt, quiddam cum lapide Bezoar commune habet, licet neque forma, neque colore eum referat: nam is quoque ad hunc modum incruſtatus eſt, neque dubito, quin aduerſùs venena proſit. Hactenus Crato *a*. Eandem vim habet a *conſi. 160.*

(ſcilicet, quam lacryma cerui) & eſt Bezaar, os de corde cerui: porrò talia oſſa de corde ceruæ, ſeu hinnulæ cuſtodiunt partum, & prægnantibus mirè conducũt. Eandem vim habet lapis repertus in vẽtriculo & inteſtinis ceruæ: Sic Encelius *b*. At Iordanus *c* ſic ſcriptum reliquit: Etiam lapides è ceruino corde exemptos vidi, oui propè columbini magnitudine, laminis conflatos, & quodammodo cuneatum fuit aſpectu, poſtquàm comminutus fuit, repertum eſt oſsiculum in meditullio, ſimile cæteris oſsibus, in corde prægnantis, circa quod putamina hæc ſeſe aggregando implicauerunt, & in hanc molem atque duritiem, calore cordis extorrente lapillum produxerunt *d*: Eum longè prætulerim cuiuis Bezaar, cùm non capræ ventriculo, ſed animalis alexitaci corde repert9, maiorem affinitatem eundem nobiſcum habere, veriſimile ſit, niſi in paſtum cauſam referas, quòd capræ illæ pabulo pollentiore naſcantur, quàm cerui apud nos: hactenus Iordanus.

b de metal. & lapid. lib. 3. cap. 49.
c de peſt. phæ. tom. tract. 3. ca. 9.
d huc uſque ex Iordano recitat in hoc capite in appendice ſuæ Lithogeneſiæ.

Sanè compertum eſt, vt ſuperiùs quoque monuimus, os in corde cerui repertum, ad Alexipharmaca aſſeruari: ſic cornua ceruina, præſertim ramorum extrema, non ſolùm veneno hauſto aduerſari, ſed comitialibus mirè prodeſſe creduntur; ſunt qui pulmonibus in phthiſicis nihil vtiliùs ſtatuant: ſic genitale eius arefactum, potu exhibitum coli dolorem ſedat: ramenta eius pudendi, Venerem

incitant

incitant: ſanguis eius aluum ſiſtit, & calculoſis prodeſt: medulla inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducit. Quid de lacrymis, vel etiam ſordibus in lapideam duritiem concretis ſtatuendum ſit, præcedente capite dictum fuit: quid ni ergo maximi faciamus lapidem intra ceruum repertum, imprimis ſi multis corticibus vel laminis ad modum Bezaaris Orientalis compoſitus, & conflatus fuerit?

Lubet aſpergere ea quę apud Sextum Philoſophum Platonicum *e* reperiuntur, qui poſtquam varia medicamenta à ceruis deſumpta, propoſuiſſet, ſic inquit: Lapis, qui in vulua, aut in ventriculo cerui inuenitur, phylacterium eſt prægnanti, & perficit, vt partum perferat, eaque ratio colligit, velociſsimum eſſe illud animal, nec tamen aborſum facere. Simili ratione oſsicula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præſtant. Et Conſtantinus Affricanus *f*, lapis qui in vulua, aut ventriculo eius, aut in corde inuenitur, facit mulieres concipere. Verùm qui volet, legat librum Iohannis Georgij Agricolæ, cui titulum fecit, Cerui excoriati & diſſecti in Medicina vſus: in quo omnes cerui partes perſequitur, & quem in Medicina vſum habeant, ex auctoribus recenſet.

e libello de medicina ex animalibus deſumpt. cap. 1.

f lib. de animal. cap. de ceruo.

DE PILA IN VENTRICVLO VITVLI.

CAPVT XII.

IN vitulorum ſiue boum iuniorum ventriculo, nõnunquam & in inteſtinis, pila pugnum æquans, reperitur, quæ æqualiter orbiculata, nigri vel ferruginei coloris, ſuperficie læui, ſplendente, & pondere leuiſsima: intrinſecùs verò ex pilis densè compactis, & arctiſſimè infarctis tota concreta cõſpicitur. Quarum generatio talis eſſe videtur, quam etiam Weierus *a* expreſsit: vituli adhuc lacte materno viuentes, ſi quando alimoniâ deſtituti, vel aliqui petulca ætate inſoleſcentes, ad parentem, vel aliam vaccam accurrunt, eius ſuras, vel quemcunq; locum hirtum ore contigerint, maximè poſteriorum coxarum, tam exugunt auidè, vt etiam depilem reddant: piliq; valido crebroq; ſuctu in ventriculum attracti, & frequenti motu, ſaltuque laſciuo paulatim conglomerati, plerunque lacte, vel chylo, aut pituitoſo ſucco lento obuoluuntur: qui temporis ſucceſſu tenacior redditus, membranæ faciem induit: quemadmodum hæc pilarum pellicula ſubſtantia limoſa, albida, ſtatim à ſectione viſa eſt primum obducta: quæ deinde ſeorſim exiccata, corio etiam nigritie tincto, aſsimulatur: hac vna in parte cultro

a de præſtig. dæm. n. l. 3. cap 5. & ex eo Schenckium in appendice ſuæ Lithogeneſiæ.

cultro nonnihil exciſa, pili molles, vniformes admodum compacti apparent. Huiuſmodi pilas plures vidi, vnamq; habeo. Meminit & Weierus eiuſmodi pilæ, quæ admodum leuis, oui magni quantitate, ſed orbicularis, coloris nigri fuerit, & Piſis ex colo inteſtino iuuencæ bubulæ extracta, quæ pomo citrio vel arantio tam ſimilis fuerit, vt ſi eo colore fuiſſet, viſu ſolo diſcerni non potuiſſet. Imò, addit; fuiſſe quoſdam arbitratos, ex integro Arantio deglutito, ita in ventre induruiſſe, quod arbitrarium & ridiculum: cortice enim vna in parte cultro vix ægrè inciſo, & detracto, tomenti nigrioris congeries, & ex pilis tota concreta, & ſuffarcinata inuenta fuit.

Harum pilarum & Plinius *b* mentionem feciſſe videtur, his verbis: In iuuencarum ſecundo ventre, pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: ſingulare, vt putant, remedium ægrè parturientium, ſi tellurem non attigerit. At ſi de noſtra pila loquatur, tum eam ineptè tophum appellaſſe Weierus cenſet, ſiquidem tophus inter lapides foraminulentos numeretur: hæc verò pila, ex pilis compacta, nihil vel lápideum vel arenoſum vel foraminulentum habet, ſed circumquaq; ſpiſſiſſima & ſòlidiſſima eſt. Et Ferrandus *c* Imperatus Neapolitanus Pharmacopæus præſtantiſsimus, Tophum iuuencæ nominat: addens eſſe pilam in vaccæ ventre genitam, ex pilis, ſubſtantia tophacea tectis.

b *lib. 11. cap. 37. citat quoq. Veierus & Schenkius ll. cc.*

c *in ſuæ hiſtoriæ natu-ralis lib. 24. in fine.*

Meminit etiam Geſnerus, ego (ait) ſimiles Plinianis tophis, pugno maiores leuiſſimos, ſuperficie læui, vidi, & habeo.

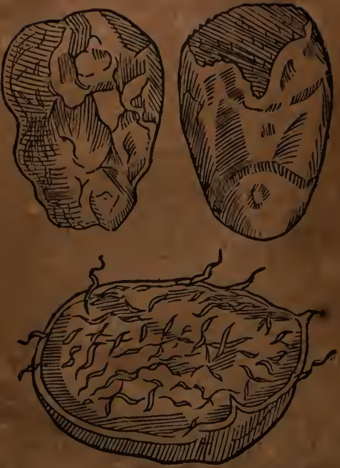
d *lib. 7. de ſubtilitate rerum.*

At Cardanus d, Ouum bouis nominat: quędam ſunt lapidibus ſimilia, quæ in animalibus inueniuntur; nec tamen ſunt lapides, vt ouum bouis: hoc ſanè in ventriculo illius inuenitur, magnitudine oui anſerini, ferrugineo colore leuiſsimum ac leniſsimum, cogitur ex cibi excremẽtis, & motu rotunditatem acquirit pituita cogente: vnde ſi frangatur, ex pilis conſtare videtur: durum eſt pro leuitate tanta: ita natura ludit, vt etiam quandoque boues oua pariant: & hæc ille. Ridiculum profectò eiuſmodi pilas, ex pilis conglobatis conſtantes, oua, cum qu bus ne tantillum ſimilitudinis habent, appellare Sed rectè profectò Wierus monet, futurum vt huic ſententiæ adſtipulentur, fidemq; habeant, quicunque veterinariæ rei aſſueuêre, & iumentorum educationem attentiùs obſeruarint. Nam & ego teſtari poſſum, eiuſmodi pilas ſæpè in ouis (imò & Capræ pugnum ſuperante) quoque ventriculo, & aliquando plures ſimul nucis magnitudine, leues quidem pondere, ſed ſuperficie non adeò læui, nec ſplendente, & compactionis ſubſtantiæ, reperiri.

Sic & Vlyſſes Aldroandus Bononienſis in omnibus omnium iumẽtorum ventribus reperiri aſſerebat, & oſtendebat pugnum æquantes, puniceos, nigricantes: colore enim variare,

PILA RVPICAPRAE

pag. 67.

IOACHIMVS CAMERARIVS IN SVO HORto Medico.

DOronicum, Gemſenwurtz/ quia radice Capreæ ſylueſtres admodum delectantur, quàm (referentibus venatoribus, qui & ipſi ea radice vtuntur intra corpus contra vertiginem, & in comitatu Tyrolenſi nominant ab hoc effectu Schwindelwurtz) copioſe ingurgitant, & diu ita famem tolerant. Vnde circa Nouembrem vbi capiuntur in ventriculo eorum reperitur pila ſiue globus ex eiuſmodi radicibus & aliis plantis alpinis quam vulgo vocant Gemſenkugel/ quales multas vidi & aliquot habeo: ſuntq; odoratæ, quibus vtuntur ſimiliter contra Vertiginem.

variare, prout animal variabat, cenſuit. A veneficis ad philtra, veneficia, & alia portenta edenda adhiberi aiebat.

DE PILA RVPICAPRAE, SIVE BEZOARE GERmanico.

CAPVT XIIII.

IN capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat, & quæ in præcelſis Rhætorum & Valeſianorum rupibus viuunt, frequenter pila reperitur (quod & Geſnerus *a* notauit) verùm in maribus tantum, de quibus hactenus nihil, præterquam ea quæ margini adpoſita, legi. Sunt autem pilæ hæ formâ quidem oblongę trium tranſuerſorum digitorum longitudinem vix ſuperantes, & compreſſę (rotundam nullam vidi) magnitudine nucem magnam æquantes: quarum aliquæ cute coreacea nigra ſplendente, rugoſa tamen, quas præſtantiores iudico, obductę: cuiuſmodi binas, à D. Pontiſella Curia Rhætorum hoc autumno accepi: aliquæ caſtaneæ colore, ſplendentes quidem, non vero rugosâ cute, aliquæ deniq; cute ſubcinerea, nec ſplendente, nec rugoſa, eiuſmodi D.D. Zacharias Beli à Belfort Medicus Curienſis ad me ante biennium miſit. Odore ſunt grato, valde aromatico, etiá non apertæ, ſed non pari ſemper odore, alio enim tempore longè vegetiore & excellẽtiore. Nec

a in capris alpinis etiã quas Rupicapras Plinius vocat, ſimile reperiuntur, & in aliquibuſdam forte Geſnerus hæc referente Ioh Georgio Schenckio in ſua Lithogeneſia.

in ſuo [illegible] eſſe, cum haud dubie ex herbis odoratis [illegible] depaſtis fragrantiam ſibi concilient: ſi namq; vel eas diſſeces, vel cutim obductam auferas, maſſam videbis compactam ex herbarum depaſtarum fibris, pilos quaſi referentibus. Aliquando etiam ipſum Doronicum in medio reperitur. Nec omni tempore ſimiles ſunt, dum enim creſcũt, maſſa quædam eſt magna quaſi piloſa, quæ ſucceſſu temporis in [illegible] compactis fibris diminuitur, dureſcit, & cutis coriacea nigra, micans, ſeu fulgens obducitur: imò aliquando lapideſcere, ad me Doctor Beli perſcripſit.

Pondere leues ſunt, drachmas duas, tres & quatuor cum dimidia meæ pendent. Sapore ſunt aromatico, inſtar cinnamomi, vel Garyophyllorũ exoletorũ, Caſsia tamen gratiore, & nonnihil ſubacidiuſculo & leuiter aſtringẽte.

Vim habent calefaciendi & ſiccandi & cerebrum corroborandi: quare apud Rhætos ipſarum vſus eſt contra vertiginẽ, haud dubiè propter Doronicum (cui nonnulli falſo vim deleteriam tribuũt, Aconitũ facientes) cuius vſus in vertigine eſt, & à noſtrarum Alpium incolis Gempſen Wurtzel & Schwindelwurtz, id eſt, Rupicapræ radix vel radix contra vertiginem, nominatur. Animi alacritatem miram inferre, ſpiritum promptiorem reddere ſe in ſeipſo eſſe expertũ D. Beli ſcribit, cum de hac pila aliquantulum in vino albo generoſo aſſumpſiſſet, ita vt longè agilior & leuior ſibi videretur.

Matronę nobiles apud Rhætos diligenter aſſeruât in eum vſum quem Plinius b Tophis iuuencarum tribuit; quod ſint ægrè partu- rientium ſingulare remedium: idcirco his vtuntur, ad partũ promouendũ & ſecundinas pellendas: ſuffocationem vteri auferẽdam & mẽſes promouẽdos Sic & Dyſenteria laborantib. cõducere & dolores colicos ſedare aſſerũt. b *li.* 11. *c.* 37.

Exhibẽt tritas in aqua aliqua deſtillata pro ratione affectus & intentionis curatiuæ.

Tandem ab aliquib. in morbis malignis cõmẽdatur, vt ex ſubiecta epiſtola colligere eſt; quá Cl. D D. Nicolaus Agerius, Argentinẽſis Medicus, præterito Ianuario ad me ſcripſit.

Quæ mea in his & ſimilib. mens hactenus fuerit, aperiam: cenſui ſemper non ita nobis Naturam fuiſſe nouercam, vtlicet nõ eadem, æqui tamen pollentia ſuppeditarit, & plantę, fructus, lapidis damna alio æquiuale nte lapide, fructu, planta compenſarit. Sic commodè Zingiberi, pimpinellę, ſaxifragę minoris radix ſuccedit: Spicam Indicam æmulatur, imò potiùs excellit Nardus noſtra montana, quá aliqui Saliuncam vocant: alia noſtratia, alijs exterraneis ſubſtituuntur vtiliter. Idem & cũ mecũm ſæpè de lapide hoc Bezoar volutarẽ, accidit, vt nobiliſsimo viro, Domino Hieronymo Auguſto zum Jungen/ qui diu in Vngaria Legati, vt vocant, bellici munus ſtrenuiſſimè ob it, medicas manus æſtate pręterita adhiberem: & cùm febri mali moris laboraret,

etiam ad anchoram hãc ſacram Bezoar, nõnnunquã nobis confugiendum eſſet, cœpimus de lapide iſto vnà conferre: & cùm curiosè de eius natura & origine inquireret quæ vnquã apud Monardem, & alios legi, recẽſui. Quibus ita attẽtè auditis, cœpit mihi commemorare: ſe dum in aula Reuerẽdiſsimi Epiſcopi Salisburgenſis aliquando viueret, æſtiuis menſib. omne ferè tempus in Alpinis iſtius Epiſcopatus prçcelſis inſumpſiſſe: & auidiſsime Damas ac Rupicapras inſectatum fuiſſe. Cumq; mactatas eas, ſæpe à venatoribus videret exenterari; & in fruſta ſecari, in aliquib. lapidem repertũ fuiſſe, quo venatores, tanquã pretioſa quapiam re Epiſcopum & Aulicos donarunt, qui eum Bezaar Germanicum nuncuparunt. Variabant, vt retulit, in quantitate: maiores nucem æquabant iuglandem, nigricabant, & cũ rumperentur gratiſsimo ceu herbç odoratiſsimæ odore fragrabãt. Quæſiui tũ de loco; retulit veluti de ſuis Monardes capris refert, nõ in ipſo ventriculo, ſed ſuprà ipſum in Burſula quadam eos ſemper hæſiſſe: vti etiam eo feliciter Aulicos, in morbis malignis. Verùm non in omnibus reperiri monuit, ſed è quinquaginta vix in vna aut altera: & venatores, vbi frequentiùs fortè reperiuntur, hyemem ſubſecuturam eſſe, aſperrimam opinari.

Operç profectò pretium quiſpiam fecerit, ſi in ſimilibus inueſtigãdis pecoribus operam daret ſtrenuam, & quid in venenis domandis

poſ-

poſſent, exploraret: ſic ingens hic theſaurus etiam pauperibus communicaretur, & nos à fraude impoſtorũ ſecuriores redderemur, &c.

DE LAPIDE IN EQVO.

CAPVT XIV.

NVNC de lapide in Equo genito, quem fortaſſe Bezoar vicarium eſſe, Iordan9a & Crato ſuſpicabâtur. Quadriennium abijt (ſcilicet anno 1562) cùm D. Crenko à Lippa, equus Neapolitanus concidit, mortis cauſam inueſtigaturus, lapidẽ è ventriculo excidi fecit, oui fermè anſerini magnitudine, lamellis conflatum, pilis quoq; refertũ, ſcabrum tamen neq; ſplendentem dupondij pódere, quem Rudolphus Hungariæ Rex, inter ſua rariora repoſuit. Eum fortaſſe Bezoar vicariũ eſſe, vel de generatione huius, quæ recenſentur, veriſsima eſſe, teſtimonio cõprobari poterit. Crato excellentiſsimus hanc refert hiſtoriam. Chilianus Hottomanus Senator in patria mea (ſcil. Vratislauiæ in Sileſia) equum habuit, qui ſuperiore anno mortuus eſt: is multos lapides excreuit, qui & colore & ſubſtantia nihil differũt à lapide Bezoar: ita enim concreti ſunt, ita puri & in ſuperficie nitẽtes. Ipſe vnum hic habeo, oui columbini magnitudine: mortuus eſt equus ſuperiori anno, & lapis perfectè rotundus magnitudine pomum arantiæ æquans, qui tranſire inteſtina nõ poterat, in inteſtinis repert9: plurimos lapides excreuit, ſed grandior ille,

a de peſtis phænom. tract. 3. c. 9.

rotunditate & coloris pulchritudine omnes ſuperat: habet integrum & fractum, nondum de virib. feci periculum: hactenus Iordanus *c*. Poſſemus hîc quoq; adducere hiſtoriam lapidis inſignis magnitudinis, in aſino in Ducatu Wirtenbergico inuenti: ſed inſtitutum non eſt omnium lapidum in animantibus repertorum hiſtoriam recenſere, cùm totidem ferè lapides in animantibus concreſcant, quot animantium genera ſunt.

DE LAPIDE BEZAAR EX ARABVM SENTENTIA.

CAPVT XV.

QVi de lapide Bezaar hodie vſitato ſcribunt, eundem ab Arabibus recẽtioribus, deſcriptum eſſe volunt: quorum alij lacrymam cerui condenſatam *a*, alij lapidem ex ventriculo capræ, hircíve Perſici exemptum exhiberi ſtatuunt. Quare ea, quæ apud Arabes inuenimus, primùm in genere & ſummatim producemus: dein in ſpecie ipſorum verba ſubiungemus, cùm ſint qui negent (inter quos eſt Thomas Iordanus *b*) Arabum lapidem cum noſtro conuenire, quò manifeſtum fiat, de quo verba fecerint, & vtrum noſtro accommodari poſſit.

Hager Albezahar, id eſt lapis liberans à venenis, qui aliter Keure & Bezard, vel Bezahar,

zahar, fortè etiam Albedengeſif dicitur: lapis eſt figura glandi ſimilis, colore varians, eſt citrinus, & veluti pulverulentus; eſt valdè viridis, ſubuiridis, ex albo vireſcens; eſt albicans, eſt & rubeus: melior tamen citrinus: leuis & vt ſpongia; ſplendens ſicut lumen, tactu mollis & frangibilis, vel raſibilis, vt gypſum, non habens ſaporem. Generatur paulatim incraſſando: quare in eo reperitur cortex ſuper corticem. Locum inuenio tantùm apud Auenzoarem, in oculorum cerui angulis, & apud Raby Moyſen, in burſa fellis arietum in Oriente. Hic enim in Syria, India, ex Oriente reperitur. Nec vnus ſolùm fuit, ſed plures, alius Manibati, alius Chobori, alius Chindor, Serapione monente. Sunt tamen nonnulli alii lapides, his, forma quidem, non autem viribus, ſimiles. Quare & Arabum tempore, lapides hi adulterini deprehenſi fuêre.

Quoad vſum, proprietas eius eſt contrà venena omnia: longè enim magis præſtat aduersùs deleteria venena, quam cœtera omnia, non modò ſimplicia, ſed etiam quævis alia compoſita antidota, etiam ipſa Theriaca; nam ſecundùm totam ſubſtantiam venenis tàm calidis, quàm frigidis animalium & plantarum, ſeu intùs aſſumptis, ſeu ictu venenoſorum animalium illatis, maximè Napelli, morſibus item & puncturis venenoſorum, imprimis ſcorpionum, reſiſtit. Et id

etiam hauſtus, quàm geſtatus, & impoſitus ſupra plagas: intrò quidem ſumptus, pondere duodecim granorum hordei, vel quarta parte aurei vnius: tritus, drachmæ *f* pondere in potu exhibitus fuit *g* Edoardo Regi Angliæ, cùm gladio toxicato à Paſsiaſino Soldani apud Acaronem ciuitatem, transmarina illa aduersùs Mahumetanos expeditione, vulneratus fuiſſet. Raby Moyſes, hexagium vnum lapidis, cum ſufficienti oleo diſſoluit in patella, & ad octauæ partis abſumptionem coquit, & ei, qui morſus fuerit, ſorbendum exhibet, & locum illinit: ſic à morte liberat, & venenum per ſudorem expellit. Verùm Auenzoar, tria grana, cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, filio Haly Regis exhibuit, eumque ictericum toto corpore ob venenum pernicioſiſsimum ſumptum, curauit. Sic de collo ſuſpenſus, vel ſuprà puncturam, vt ſcorpionis, vel morſum animalis venenoſi poſitus, aut tritus, & illitus venenum per ſudorem attrahit, & expellit: quòd ſi vlceri à morſu cauſato inſpergatur, id mundificat, & curat. Annulo incluſus, ſi ab eo, qui venenum ſumpſit, ori imponatur, & aliquantulum ſugatur, confert.

Quòd ſi lapidi huic Scorpionis imago incidatur, luna aſcẽdente, & exiſtente in ſigno Sagittarii (alii Scorpionis) & annulo includatur, & cum eo olibanum ſigilletur, luna exiſtente in Scorpione, & de hoc olibano trito, in po-

in potu exhibeatur, non ſecùs quàm ipſe lapis contra venenum ſcorpionis valet: quemadmodum etiam ſolus lapis ſignatus, in annulo geſtatur. Quòd ſi pondere duorum vel trium granorum, in aqua diſſolutus, ſerpentis ori indatur, eum ſtatim ſuffocat: ſic ſi ſcorpionis aculeus cum hoc attingatur, pungendi potentiam amittit.

Quare cum huius lapidis olim, propter tantas facultates, tanta gloria fuerit, non mirum ſi filius Almirama cuſtodis legis Dei, pro lapide hoc, palatium magnificum, & propè regium, quòd tùm Cordubæ habuit, in principio belli rependerit: haud dubiè, quia rarus fuit, vt ex ipſorum ſcriptis patet, quare Abdalanarach, à Serapione, táquam teſtis citatur, quod eũ viderit, & cum Rhaſi Auicenna aſſerit, valdè vtilem eſſe, ſi inueniri poſsit; quę ſanè cauſa, cur lapidis huius, & cognitio, & uſus, aliquádiu fuerit intermiſſus: & huius lapidis Arabum, Hiſtoriam etiã Matthiolus ſuccinctè propoſuit. Hęc ſumma eſt omnium eorum quæ ab Arabibus, & Latinobarbaris ſparſim proponuntur: quæ Bertinus in ſua medicina *b* ſic expreſsit, Bezahar lapis eſt autoritate Arabum, flauus, puluerulentus, ex albo vireſcens, ſaporis expers, luminis inſtar ſplendens & leuis, duodecim granorum pondere hauſtus & in ore retentus, venenis mirificè obſiſtit, venenatisque morſibus admotus, ſtrenuè occurrit. Et Gorræus *i*, Bezaar nomen apud Græcos non habet, ſed lapis

eſt Arabibus ſolis notus, mollis, colore flauo, leuis, luminis modo ſplendens, ſapore nullo, mirificè valens aduersùs omnia venena.

Nunc ipſorum Arabum teſtimonia propriis eorum verbis adductis, ſubiiciamus. Rhaſis, Hamech Benreripho, Abdala Narach, Serapionis, qui tres priores citat, Auenzoaris, Auicennæ, Haly Abbatis, & Raby Moyſis.

Serapio *k*: Hager Albezahar, id eſt lapis liberans à venenis, vt Theriaca. Albezahar eſt nomen Perſicum, & eſt expellens nocumentum. Et hoc nomen cadit ſuper duo, vnum eſt, quod cadit ſuper omnem medicinâ conuenientem alicui veneno, eo quòd reſiſtit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem quæ eſt in eo. Et ſecundùm eſt, quod cadit ſuper lapidem notum, qui conuenit *kk* omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem. Alius *l*: colores *m* lapidis Bezahar ſunt multi, nam ex eo eſt citrinus, & *n* velut puluerulentus, & manibati *o* & ille qui participat viriditate, & ille qui participat albedine: melior verò omnibus eſt citrinus *p*, & poſt ipſum eſt puluerulentus, & hic *q* defertur ex Coraſcen, & ibi nominant eum Bezar, & expoſitio eius eſt, contra venenum: & minera eius eſt in terris *r* Syri & Indiæ, & in terris Orientis *ſ*. Et multi lapides ſimilantur eis, qui non habent

bent proprietatem ſuam, nec approximant, ei in aliquibus operationibus *t*, & eſt quidam qui dicitur Chobori *u* & marina, & eſt lapis, in quo nullus errat; ſed multi errant in alio, qui dicitur Chindor *x*, & eſt lapis multę *y* humiditatis, leuis, mollis tactu, mollitie ſine ſuperfluitate, & caliditas eius eſt etiam ſine ſuperfluitate. Et proprietas *z* eius eſt, quod cõfert venenis omnium animalium, & plantarum, morſibus & punctũris venenoſorum. Et quando bibitur ex eo pondus *aa* duodecim granorum hordei, aut quando fit linimentum cum eo ſuper locum morſus: liberat namq́ue à morte, & expellit venenum per ſudorem. Et quando ponitur in annulo iſte lapis, & reponitur in ore eius, qui ſumpſit venenum & ſugit el quantulum, confert ei: Et ſi ponitur *bb* lapis iſte ſuper locum puncturæ, aut ſuper locum morſuræ animalis venenoſi *cc* quemadmodùm eſt punctura ſcorpionis, aut cantharidum malarum, qui Zambor, *dd* confert eis iuuamentum manifeſtum. Et ſi teratur & ponatur ſuper morſum reptilium venenoſorum, attrahit venenũm per ſudorem. Et ſi locus *ee* in quo eſt morſus, eſt putrefactus, & puluerifatur ſuper locum ex hoc lapide mũdificat & curat: & quãdo tangitur *ff* cum iſto lapide aculeus ſcorpionis, prohibet ab eo potentiam pungendi. Et ſi teratur *ff* ex eo pondus duorum *gg* granorum hordei, & diſſoluatur in aqua, & ponatur

in ore ſerpentis, ſuffocat ſerpentem ſtatim, & occidit eum.

Addit Monardis ex Serapione *hh* quæ in meo exemplari non habentur, ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti applicatum geſtet, nec nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: idq; non modo in illis præſtare qui venenum hauſiſſent, ſed quibus etiam vel in ſtapede, veſte, epiſtola, aut aliqua alia re, qua offendi poſsint, poſitum fuiſſet, valdè vtilis eſt, eodem Serapione teſte.

Habamed *ii* Ebenririfus (magnus Aſtrologus, qui de lapidibus ſub cœleſti aliquo ſigno aut planeta ſculptis, & quibus facultatibus ſint præditi, ſcripſit, in eo libello, quem de plantarum, lapidum & animalium in medicum vſum receptorum viribus compoſuit, ait:) Lapis Bezahar confert veneno ſcorpionis, quando portatur in annulo, & inciditur in eo *kk* imago ſcorpionis luna exiſtente in ſigno Scorpionis: & aſpice quòd ſit aſcendens, deinde ſigilla olibanum cum eo, luna exiſtente in Scorpione quod tritum datur patienti ad potàdum & liberabitur. Tantùm (addunt *ll* alii) valebit aduersùs venena, quantum proprius ipſe lapis.

Abdala Anarah *mm* C. Medicus Arabs, qui Cordubæ vixit, eo tempore, quo Sarraceni Hiſpaniam obſidebant) vidi lapidem Bezahar

har filii *nn* Almirama manuum cuſtoditoris legis Dei, & eſt verum quod ipſe emit lapidem iſtum, & dedit pro pretio lapidis palatiũ Cordubæ in principio guerræ. Hæc Monardis paulò aliter & fuſius: Abdala Narab, alius Mauritanus in Hiſpania natus, vir in Medica arte peritus, lapidem Bezaar, inquit, omnibus venenis aduerſum, quod Mirama molinum Cordubæ Regem conſpexi, cui venenum maximè pernicioſum propinatum fuerat: ſed lapide Bezaar, ſumpto, prorsùs à veneno liberatus fuit: eius deindè rei gratia, ſuum palatium illi dedit, à quo lapidem, quo ſanitati reſtitutus fuerat, acceperat: regale profectò donum, quandoquidem Cordubenſe palatium Alcaſar dictum, hodierno die valdè inſigne adhuc eſſe, magnoq; æſtimari videmus, isq; lapis valdè commendatus eſſe debuit, qui tanto pretio redemptus. Sic quoque Baccius *oo* refert ſubiungens, hinc poſtea tanti æſtimatum fuiſſe Bezoar, vt omnem medicinam morborum malignorum ſæuitiam frangentem, per excellentiam Bezoarticum nuncupauerint, hoc nomine in hunc vſque diem durante, eò quòd hominem à morte præſeruet, ac liberet. Et Ludouicus Guyon addit, Abdaram ex Rhaſi referre, lapidem hunc ſupra cor geſtatum, eum qui geſtarit, ab omni infectione & veneno præſeruare.

Rhaſis: *pp* Bezahar eſt lapis citrinus *qq* mol-

lis, non habens ſaporem, confert venenis. Et ego vidi *rr* in eo ſufficientiam ad remouendum *ſſ* bix nocumentum Napelli. & toxicũ verum: Et erat ille lapis, quem ego vidi, vergens ad citrinitatem & albedinem, habens colorem vini, & cum hoc erat læuis & ſplendens, ſicut lumen, & iam *tt* vidi in eo de ſufficientia bix *uu*, illud quod non vidi in aliqua ſimplici medicina, imò etiam quod non vidi in Tyriacis *xx* compoſitis. Hactenùs Serapio.

Rhaſis *yy* agens de remediis contrà aſſumptum Napellum, hæc habet: De his verò, quæ ad hoc multum valet ſunt butyrum vaccinum, & lapis qui vocatur Bezaar *zz*, citrinus, vel rubeus, purus, & probatus, & Theriaca de viperis, & mithridatum. Oportet itaq; vt ſi vnum ex iſtis quatuor medicinis habeatur, citò ſuccurratur aliquid in potu de ea attribuendo.

Idem agens de venenis, quæ cor offendũt, & tota ſubſtantia noxia ſunt *aaa*: ſic inquit: O quàm parùm confert in eo cura, ni ſumatur Bezahar, reſiſtens ei, & ego quidẽ iam vidi, quod reſiſtit Napello, qui eſt ex venenis, quæ ſunt deteriora, & quádoq; confert ei diamuſcum recẽs, & theriaca diacyminus, licet non viderim eius in expulſione Napelli magnum iuuamentum *bbb*.

Idem *ccc*: quæ ad fel viperæ magis conferunt eſt Bezahar, ſi inueniri poſſet: & cap. ſequent. cui caudæ ceruinæ ſummitas data fue-

ta fuerit, auellanæ & piſtacei, & Bezahar ſumuntur.

Idem ait *ddd*, qui tenet venenum, aut morſum venenoſum, ſuſpendat in collo ſuo Smaragdum, aut corallium, aut lapidem Bezahar, & teneat in domo, &c.

Auézoaris verba, ſupra *eee* iam adduximus, quare non eſt, quod repetamus: quemadmodum de ipſius vſu ex eodem *fff* dictum fuit.

Auicenna *ggg* de hoc lapide nihil peculiariter ſcripſit, qui tamen (vt Monardis refert) cum in Perſiæ ciuitate Bacora natus, eius rei maiorem notitiam habere debuiſſet, quàm Mauritani in Hiſpania nati, qui adeò peculiarem eius mentionem fecerunt: is *hhh* enim de medicamentis, quæ propria facultate venenenis reſiſtunt, agens, in exemplum tantum producit Theriacam & lapidem Bezaar: dein vtrumque inter ea recenſet, quæ ſanitatem conſeruant, & Spiritus corroborant, vt venenum propellere poſsint. Idē *iii* in Napelli cura tribus locis, his verbis commendat. Deinde cura eius principalis eſt Bezahar, & medicamen de moſcho, & algeduar, & thus, & theriaca magna quandoque confert in eo vſque ad terminum: & de melioribus rebus eſt, vt in potu detur moſchus in fricatione Albezahard: aut quantitas drachmæ vnius de medicamine Muſchi, cum filiqua vna muſchi & exiſtimant, quidam, quòd radices capparis ſunt Beza-

har napelli, & omnia Aibezahard ſunt bonaei: & propriè illud quod ſimilatur Alumini, & fila habet, ſicut fila lithargyrij. At in cura fellis viperæ *kkk.* ſic ſcribit: Et illud quo ſuccurritur poſt vomitum, eſt Theriaca & Mithridatium: & Albezahar eſt ſublimis res ei. Refert Monardis, eodem in capite haberi: Lapidem Bezaar valdè vtilem eſſe, ſi reperiri poſsit; vnde appareat, quanta difficultate conſequi illum licuerit. Quare & Marſilius Ficinus *lll* lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet aduersùs venena, & Serapionis & Rhaſis teſtimonio. Idem Monardis ſcribit, apud Auicennam in capite de his, qui Napellum ſumpſerint, hæc tradi: Lapis vocatus Bezoar, colore flauus, purus & probatus ad diſtinctionem videlicet adulterinorum, qui etiam illo tempore reperiebantur.

Auerrhois hæc ſunt *mmm*: Lapis de Becahan (alii Bezaard *nnn*, alii Bezaar *ooo* legunt) eſt valdè manifeſti iuuamenti omnibus ſpeciebus venenorum, & propriè morſui ſcorpionis, & eius doſis eſt quarta pars aurei vnius.

Raby Moyſes *ppp* agens de medicamentis ſimplicibus, eorumque vſum quomodo morſuris omnium venenoſorum conferant, explicans: Referam, inquit, meliores ex ſimplicibus medicinis apud nos repertis, & maioris iuramenti in propoſito: quorum

rum quidem experientia eſt à pluribus approbata. Ex his ergò eſt ſemen pomi citri, &c. & ex his etiam eſt Smaragdus &c. Et Galenus fecit rememorationem lapidis Bezaar animalis, & eſt ſimilis *qqq* glandi in figura, & color eius eſt valdè viridis: efficitur autem vel generatur paulatim ingroſſando, vel inſpiſſando, & ob hoc reperitur in eo cortex ſuprà corticem. Ferunt autem quidam, quod generatur in angulis quorundam Arietũ versùs Orientem exiſtentium. Alii autem dixerunt, quod in ſacculo ſeu burſa fellis prædictorum animalium generatur, quod quidem dicimus eſſe verum. Subiungit idem *rrr* de Bezaare minerali, quæ ſuprà capite quinto adduximus, & nihil penitus proſuiſſe aſſerit. Quod verò, addit, de Bezaar animalis eſt relatum, eſt per experientiam pluries approbatum.

Modus *ſſſ* autem propinationis & præparationis ipſius eſt, quod Se Kel, id eſt hexagium vnum, ex eo cum ſufficienti oleo diſſolutum, liquefiat in patella, & coquatur, donec octaua pars ipſius ſit conſumpta, & ſorbeat totum, ille qui morſus fuerit:, & ſi eodem idem morſuram linierit, curabitur, & euadet auxilio Dei. Harum autem trium medicinarum eſt experimentum veraciter approbatum in omnibus venenis, tàm animalium, quàm vegetabilium, quàm etiam mineralium: & ſunt iſtæ

ſemen pomi citri, Smaragdus, & Bezaar animalis; Idem confirmat cap. 4.

Hali Abbas, cuius librum non vidimus, à Monarde his verbis citatur : Haliabas tribus locis in quibus de venenis agit, lapidis Bezaar meminit, ſed ſuccinctè admodum: tenerum enim illum eſſe duntaxat dicit: deindè in aqua atteri debere, quæ ægris veneno affectis propinanda ſit. Hactenùs Arabes.

Arnoldus ttt Villanouanus : Scimus etiam, quòd lapis ille theriacalis, quem Arabes vocant Bezoar, non viridis, ſed gypſeus, qui de corpore repentis animalis extrahitur, in quantitate ſemi lenticulæ ſumptus in puluere, potentiſsimè liberat à veneno, cuiuslibet nociui animalis.

Nicolaus Florentinus ſub titulo de medicinis Bezaaralibus à venenis liberantibus, in genere agens, hunc lapidem valdè celebrat, eaque omnia dicit, quæ Serapio, Rhaſis, & Auerrhoës, nihil de ſuo addens.

Hunc Cardanus uuu ſic expreſsit : Nebrite gemma nobilior hoc, ſed non ei tam valdè diſsimilis eſt Pazar lapis, quem corrupto nomine vocant Bezar : gemma nec hic eſt, ſed mollis ac ciuerei coloris, auellanæ magnitudine, omnibus venenis egregiè reſiſtit: hic eſt ille lapis ab omnibus laudatus, ac à nemine fermè cognitus, quem

conſtat

conſtat in Peli Orientalis Indiæ regione, ſolitum inueniri.

Matthiolus *xxx* pleraq; quæ ex Arabibus in medium attulimus, receuſet.

Andreas Lacuna *yyy*: meminere Arabes lapidis cuiuſdam, quem Arabicè Bezahar vocant, id eſt, contrà venenum, quem prædicant, tanquam admirabilem aduerſùs omnis generis venena, & contra morſus animalium virulentorum, & tandem contra peſtem. Hic, prout referunt, ruffi coloris eſt, leuis & ſplendens, ſed mihi videntur confundere cum Bolo Armena legitimo, de quo verba faciens Galenus. &c.

Andreas Baccius *zzz* Arabes teſtantur hunc lapidem incomparabilem virtutem corroborandi cordis obtinere: aduersùs venena quoque & febres peſtilentes, remedium eſſe præſtantiſsimum. Idem *aaaa*: ſcribunt, quod lapis Bezaar Arabum non ſolùm intùs aſſumptus, ſed etiam ſi à carne tantùm calefiat, virtutem ſuam promat, & vim indè cæleſtem ſpiritus inferat, qua re contra venena tueatur.

Marſilius Ficinus *bbbb*: Lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet adversùs venena, quod Serapionis & Rhaſis teſtimoniis & verbis adductis comprobat.

Cùm ex Hahamed Ebenririſo memine-

rimus lapidis Scorpionis imagine ſignati, placet ex Hali, Rodoham Ægyptii commentariis in Cl. Ptolomæi centiloquium, ea, quæ ad hanc rem faciunt, Heurnii *ccc* verbis ſubiicere. Nonnulli hic extra lineam excurrere videntur, cum exiſtimant, ſe programmata ſyderum gemmis & metallis inſculpere poſſe. Hæc opinio ex eo Ptolomæi libello, qui ὁ καρπὸς inſcribitur, nata mihi videtur: vbi ad nonum aphoriſmum affirmat Haly, ſecreta imaginum aperire Ptolomæum: nam, inquit, innuit peculiares rerum inferiorum formas συνοικειώσει à peculiariter cœlitùs ſibi dicatis formis moueri: Sic cœlo hærens Scorpius, in noſtros hic ius naturæ exercet: vt in ſerpentes, Serpens. Hinc imaginum magicarum ſtudioſi, lapidi formam ſuis negotiis ſtudentem cœlabant, cùm iam iam planeta è radiis Solis emicans, ad hanc cæleſtis ſyderis formam proficiſcebatur. Tantam vim imbibebant, vt quodlibet negotium his vel promouere, vel inhibere poſſint. Quin ipſe vidi Satellitem Romanum Geometriæ gnarum, qui, cùm diu habitaſſet Ægyptum, ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ: hic (mirum) ſponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit cùm ad Satallitem eſſem, quòd obnixè eiulantem armigerum ſuum audiremus:

mus: ex ictu enim Scorpii grauiter dolebat: hic meus ille ſatelles in certam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem Scorpii, & thus olebat: quo hauſto, ilicò euanuit dolor. Hic ego, quidnam id eſſet, quod tàm commodam & ſalutarem preſsiſſet formam? ilico aureum obtulit annulum, qui Eblema gerebat lapidis Bezaar, cui inſculpta erat imago Scorpii. Rogabam, qua nam hora hanc ſculpſiſſet: reſpondit, Luna in Scorpione verſante, cùm angulum centrumque cœli attigiſſet, tuncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſsiſſe affirmabat: quin aliis rebus inuſta hæc idea, æquè ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat. De his ſcripſit Thebir, & Albertus, &c.

Albértus enim in ſuo de imaginibus libro dicit, quòd imago aſtri Serpentarii alicui pretioſo lapidi inſculpta, venena fugat omnia: & ſubiungit, quòd talis portatus, valet contra venena, & morſus venenoſorum: ac etiam ſi parum raſuræ de eo bibatur: & eſt talis imago aſtri ſerpentarii, vir ſerpente cinctus, cuius caput manus dextra tenet, ſiniſtra verò caudam. Scito ergo, quòd ſi hæc imago alicui lapidi habenti proprietatem fugandi venena, fuerit inſculpta, multò præualebit.

Item dicit Conciliator, quod in libro Regum Perſarum ſcriptum reperit, quòd ſi quis ſculpere fecerit in lapide hæmatitis, virum genu flexum ſerpente cinctum, cuius caput teneat manus dextra, caudam verò ſiniſtra; feceritque lapidem ſic ſculptum in annulo alligari aureo: & ſub ipſo radicem apponi faciat ſerpentariæ, talis portatus annulus, ab omni veneno præſeruat: & quod ipſe de veneno timebat, fecit ſibi ad hunc vſum talem annulum fabricari, ut ipſe refert. Hoc Guaygnerius *dddd.* Illud verò quod multorum ſermone ſcriptisque confirmatum oſtendimus, thus qnod ab eo lapide ſtatis temporibus inſculptam Scorpii effigiem receperit, vires ipſi lapidi pares obtinere, hoc inquam, vt dicam, quòd ſentio, ſuperſtitione non vacat; quin potiùs vt rectè Sarracenus, profanum eſt.

Hactenùs de lapide Bezaar ex Arabum ſententia, quæ pleraque Monardes, & ex eo Hüblinus referunt; nunc ad eum, cuius hodie vſus eſt, veniamus.

a *Rheginus, & alij.* b *de peſte, tract. 3. cap. 9. contra Gabelchoferus agens de Bezaare Orientis, coloris varietatem & vires ex Serapione proponit.* c *Conciliator tract. de venen. cap. 82. eſt autem rubeus pulverulentus leuis vt ſpongia & frangibilis, vt gypſum, & ex eo Guaynerius tract. de venen. cap. 7. à Bra: Fumanellus, de peſtis cur. capit. 5. & ex eo à Bra:* d *Monardes lib. proprio.* e *Diomedes Amicus de peſte cap. 46.*

cap.46.eadem refert ex Rhaſi & Serapione. f *drachma hauſta ab omni tuetur corruptione; venenum namq; ad ſe alliciens, ſudore extra propellit, Fumanellus ſerm.de peſte cap.5.& ex eo à Bra.* g *Sic conciliator, Petrus de Abano tract. de venen. cap.82. & ex eo Iordanus de peſte tract.3. cap.9. qui illum lapidem habet (geſtarit ſecundùm Monardem) tutus eſt ab omni mortali veneno: teritur etiam & datur in potu de ipſo drachma vna (hæc quoq; à Bra habet) & per ipſum dicunt fuiſſe liberatum Regem Angliæ D.S. Eduardum, &c. Ex hoc Monardis lib. proprio, qui addit, nam cum nunc morti vicinus eſſet propinatum illi fuiſſe lapidem Bezoar, à Templariorum ſummo præfecto, ordinis, tùm magnæ exiſtimationis valdeq; opulenti. Sic Scillerus, granorum duodecim pondere, Arnoldo teſte, venenum omne per ſudorem deponit: Sic Valeſcus, inter medicinas ad venena eſt lapis Bezoar.* h *lib.18.cap.15.* i *in indice definit.medicinal.* k *in ſuo. aggregat. de temp. ſimp.cap.386. ex quo Ardoynus lib.1. de ven.cap.8.Pandect.cap.396. vſq; ad vocem Alius: Nicolaus Florentinus, & Conciliator, paucis mutatis, in ſua retulere. Monardis in ſuo lib. de lapide Bezoar, quæ Serapio de viribus huius propoſuit, recenſet.* kk *Sylvaticus pag.90.* l *Ardoynus pro voce Alius, habet, authoritate Aſij: Florentinus, loco alius, habet, & colores.* m *Cæſalp.2. de metal.46. Sic habet. Serapio tradit multos habere colores: nam inquit, quidam lutei ſunt, quidam cinerei, alij ſubuirides, alij candicantes: probatiſſimi omnium lutei, deinde cinerei, qui ex Coraſceni adferuntur: oriuntur in Syria, India, & Oriente, &c.* n *Florentinus ſic legit, & pulverulentus, & eſt qui participat, &c.* o *Conciliat. legit, Machaici: Pandect. & machachi, ſiue manibati. Arduynus verò, & nabati, & eſt ille, qui participat, &c.* p *quidam colorem habent citrinum & veluti pulverulentum: quidam præditi ſunt colore, balio obſcuro: nonnulli viriditate participant: ſunt qui albedinis aliquid præ ſe ferunt: melior verò omnibus eſt citrinus, & poſt ipſum pulverulentus, ſic Gabelcoferus. At Florentinus hoc modo; eſt citrinus: eſtq;*

puluerulentus,& minera,&c. q *Conciliat.& Pandect. & in hoc differt ex Coraſcen cum Bezahar.* r *Pandect. in terra Syriæ.* s *Marſilius Ficinus in antidot. Epidem. cap.24. & ex eo Schnebergerus, ex Serapione & Rhaſi ſic recenſent: oritur in Syria, in India, in partibus Orientis, eſtq; diuerſus trini coloris: nam quidam glaucus eſt & fuſcus: quidam glaucus, fuſcus, & viridis: alter verò albus, & æqualiter glaucus, videlicet ſimilis colori vini albi clari, hic inter cæteros eſt optimus, leuis, delicatus, mollis, abſq; ſapore, ſplendens, vt luna.* t *Sic Florentinus, operationibus: & eſt lapis multæ humiditatis.* u *Conciliat. Chebori & marina. Pandect. Cobohori & marian: Ardoynus cobhori & marian.* x *Conciliat. Chimedes: Arduynus Chintos, aliàs chicos.* y *Pandect. multæ humiditatis, mollis tactu: Ardoynus humiditatis, mollis tactu. Ita legit Cæſalp. lapis eſt valdè lubricus, leuis & tactu mollis, mediocriter calidus.* z *eadem Gabelchoferus & Syluaticus* aa *Conciliat. & Florentinus duorum granorũ: Ficinus & ex eo Schnebergerus, duodecim granorum: Sic & Cæſalp. de metal. Heurnius de Peſte, Gabelchofer. 12. grana in vino ſumpta, Pancirollus.* bb *eiuſdem effectus eſt, ſi ſupra ſerpentis morſum ponatur; facit omnino, vt nullum venenum tibi noceat, Pancirol.* cc *Florentin, venenoſi, confert iuuamentum mirificum, reliqua interiecta omittit.* dd *Ardoynus addit: id eſt, calauron ſeu tafanus magnus niger, murmurans volando, & eſt ſicut veſpa.* ee *Sic & Gabelchoferus.* ff *Hæc etiam Ficinus l.c. ex Serapione citat.* gg *trium granorum Florentinus: vel trium, addit Ardoynus.* hh *cap.306.* ii *Sic Serapio & Syluaticus: Hamec Benreripho legit Monardis lib. prop. at Ardoynus ſic, ex Hahamed, & Abdala, narah omitt: Ficinus, & ex eo Schnebergerus, Hahamed habent, & omnia ea referunt. Syluaticus pag.90. Hachamed Ebenterifi, legit.* kk *Conciliat Sic legit, Scorpionis ſigno Sagittario aſcendente, deinde ſigilla* ll *Ficinus, & ex eo Schnebergerus.* mm *Sic Serapio & Syluaticus: Abdalanarach, Matth.5. Dioſ.73. Paræus, Lonicerus: Abdala Narach, Monardis: Abdalla hama-*

hamarah, Ficinus, & ex eo Schneberger. Heurn. de peſte. nn *Pandect. filij Amamari cuſtoditoris: apud filios Almirama, Fragoſus: nobilis filij Mamari filius, Sarracen. de peſte: apud filium Calmiroma, Lonicer: Arabiæ quidam Princeps Almirama. Baccius: filium Mamari, Ficinus, ex eo Schneberg. Heurn. de peſte: Almirama cuſtodis legis, Paræus.* oo *de gemmis cap 34.* pp *in ſuo continenti, ex quo Florentinus, Matthiolus 5. in Dioſc. 73. Monard. lib. prop. Sylvaticus & Cæſalpinus de metallicis ex Serapione hæc adducit.* qq *flaueſcens tener & inſipidus, Monardis.* rr *Florentinus ſic, & ego bis vidi ſufficientiam in eo in auferendo nocumentum veneni. Et lapis quem vidi, &c.* ss *Pandect. vocem bix omittit: Ardoynus ſic legit, ad auferendum nocumentum bix, & eſt toxicum verum, id eſt, Napellus. At Florentinus, Monardis, Cæſalp. & Syluat. bis legunt: quaſi velit Rhaſis ſe huius lapidis bis periculum feciſſe, & aduersùs Napellum efficaciſſimum comperiſſe. Ludouic. Guyon. lib. 5. diuerſ. lect. cap. 13. aſſerit Rhaſim non ſcribere quod omnibus venenis reſiſtat, ſed expertum eſſe in infante, qui fortè Napellum commederat, cui parum huius lapidis exhibuit, eumq; curauit.* tt *Pandect. vidi in eodem ſufficientiam illam quam non vidi, &c. Arduynus vidi in eo de ſufficientia in bix, id eſt, Napello.* uu *Florentinus, bis.* xx *Florentinus in medicinis compoſitis.* yy *lib. 8. ad Manſor. cap. 11.* zz *hæc etiam habet à Bra.* aaa *lib. 1. diuis. cap* 141. bbb *hæc quoq; habet Monardis lib. proprio, & Chriſt. Hueblin.* ccc 8. *ad Manſor. cap.* 14. ddd *lib. 2. contin. 2. authoritate Sarach, referente Ardoyno 1. de venen. 8.* eee *cap. 7.* fff *cap. 9.* ggg *hæc & Monardis lib. proprio.* hhh *cap. 4. 2. canonis.* iii *lib. 4. fen. 6. tract. 1 ſum. 2. cap. 1.* kkk *lib. 4. fen. 6. tract. 2. cap. 12.* lll *in antidot. epidem. cap. 24. & ex eo Schnebergerus.* mmm 5. *collect. 55. quæ etiam habet Ardoynus lib. 1. de venen. 9. vbi curam venenorum in genere proponit: Florentinus & Monardis.* nnn *Ardoynus.* ooo *Florentinus & Monardis.* ppp *lib. de venen. tract. 1. cap. 3. hæc etiam habet Ardoynus lib. 1. de venen.*

cap.9. vbi curam venenorum in genere proponit: & Monardis. qqq *Sic & Ardoynus 1.de ven.10.* rrr *Rabij Moyſes l.c. & Ardoynus.* sss *Monardes lib.prop.ex Raby Moyſe præcedentia & ſequentia refert: at quæ hic habentur à voce Modus, vſq; ad Dei, omittit.* ttt *de doſibus theriacalibus: & ex eo Penotius.* uuu *7. de ſubtil. & ex eo Iordanus, ſed breuius, lib de peſte, tract.3.c.9.* xxx *lib,5.in Dioſc.cap.73* yyy *lib 5.in Dioſc.cap.72. eſt antidotum, inquit, Io Agricola, & ex eo Rhegius, contra veneni vim epotum efficaciſſimũ & prorsùs diuinum.* zzz *lib.de gemmis cap.34.* aaaa *lib.de monocerote ab initio tertiæ partis.* bbbb *in antid.Epidem.cap.24.& ex eo Schnebergerus.* cccc *in ſua meth.ad praxin.lib.3. cap.28.vide & lib.2.cap.6.* dddd *tract.de venen.cap.2.*

DE LAPIDE BEZAAR RECENTIORVM.

CAPVT XVI.

LAPIDIS Bezaartici, de quó nunc acturi ſumus, Arabes primos, & primùm antè annos circiter quingentos meminiſſe, Baccius *a* aſſerit, Monardi *b* ſubſcribẽs, qui Arabes, Latinobarbaros & recentiorum aliquos citat, vt Serapionem, Rhaſim, Hamech Benreripho, Abdala narach, Auenzoarem, Auicennam, Auerroëm, Haliabatem, Rabij Moyſem, Lacunam, Matthiolum, Valeſcum, Ardoynũ, Amatum, Nicol. Florentinũ, Agricolam, Montuũ, Braſſauolam, Petrum de Abano, & Conrad. Geſnerum; quæ omnia etiam Chriſtophorus Hyeble in ſuum opuſculum Germanicum transtulit; & nos ſingula ſuis locis, ex ipſis auctoribus

ribus partim adduximus, partim adducturi ſumus.

Dicitur hic lapis, lapis Albezaar animalis Rabij Moyſi *c*, & lapis Bezaar animalis, Arduyno *d*, ad differentiam mineralis. Vulgò Bezar, nomine corrupto, quem Indi & multi Luſitanorum, magis corruptè Bazar Garzia *f* monente, quaſi dicas lapidem forenſem: nam Bazar eorum lingua, potiſsimùm apud Malabarenſes, forum eſt: cùm tamen Pazar *g*, vocandus eſſet, à Pazan, id eſt, hirco, in quo generatur, cùm Arabibus tum Perſis & Caraſone incolis, & aliquando in foro prò Pazar, aut Bezahar, quod ſignificat contra venenum, eodem auctore, vendunt *h*. Vnde mutuati *i* Arabes Bezar, Indi Bazar, promercalem lapidem dixerunt, cum forum vbi mercimonia exercentur Bazar denotet, cui Pannonicum Waſtar forum, congruit.

Verùm aliter Garziæ innominatus Scholiaſtes; quomodo, inquit, Pazar à Pazan dictus? deinde friuolum pro Pazar, poſtea Bazar dictum: hæc omnia ſunt anilia: lapis ille ab Arabibus vno ore vocatur Badzahar, id eſt, ἀλεξιφάρμακον: omnia enim quæ venenis reſiſtunt, Arabes vocabulo Perſico, Bedezahar vocant: hæc ille.

At Monardes, *k* Hager Arabibꝰ, Bezaar Perſis, Bezar Indis, Alexipharmacũ Græcis, contra venenum Latinis, Piedra contra veneno ij deſmayos, hoc eſt, lapis venena, & animi deli-

quia curans, Hiſpanis dici aſſerit: & Syluaticus vult Arabes Hager appellaſſe, addens Hager & Bezaar idem ſignificare. Verùm Hager Arabibus non de ſolo Bezaar, ſed de quolibet lapide dicitur. Hinc apud Serapionem Hager aſos, lapis aſius: Hager iacot lapis Hyacinthus: Hager Albezahar, lapis liberans à venenis, aliæq; Hager ſiue lapidum differentiæ habentur. Communiter lapis Bezoar nunc nominatur: at in Alepo & ab Arahibus, Rauwolfio teſte, Bazaor vocatur: Bezahar Orientale, Lacunæ: Pezar lapis ex India, Cardano *m*: lapis Bezoaricus Mercuriali *n*.

Genera autē huius lapidis cum duo communiter ſtatuantur: alterum Orientale, quod ex India, Perſia, China. Ægypto, Catheia, aut viciniś regionibus adfertur: alterum Occidentale, quod ex America & Peruuia aſportatur: de Orientali primò & diſtinctim agemus.

a *de gemmis Boetius lib.2. de lapid.cap.192. & Ludonicus Guyon lib.5.diuerſ.lect.cap.13.* b *lib.de lapide Bezoar.* c *lib.1. de venen.c.10.* d *lib.1. de venen. tract.1.cap.3.* f *& ex eo Salmuth. & Syluaticus.* g *Iordanus de peſte, tract.3.cap.9. Vvittichius, Gabelchofer in Baccium: Syluaticus.* h *Garzias, ex hoc Paræus Vvittichius: & Chriſtophor. à Coſta, Pazar Perſis, Indis Bezar, Arabibus Bezaar Cæſalp. de metal. Pazar Perſis, Luſitanis corruptè, Baſar ſiue Bezar: Indi, Pedro de Bazar 1. lapidem fori indigitant. Linſc.cap.43.parte 4. Indiæ.* i *Iordanus l.c.* k *lib.de lap.Bezaar, ex quo Hyeblin & Salmuth.* l *l.itiner.par.1.c.8.p.95.* m *lib.2.de venen.14.* n *de peſte c.13.*

ANI.

ANIMALIS NOMEN ET FORMA.

CAPVT XVII.

ETSI Boëtius referat, Arabes Medicos lapidem hũc in Capricorno reperiri, ante quingentos annos Rhaſis teſtimonio ſcripſiſſe: attamen hactenus nec animalis nomen, nec ipſius formam ſpeciẽmve apud Arabes inuenire potui. Sic etiam inter recentiores hac de re non conuenit: Garzias namque *a* hirci genus eſſe & hircum in Perſia & Coraſone Pazan vocari tradit: Amatus *b* capram Indicam: Monardes *c* capram montanam, & Ceruicapram nominat: Capriceruum à figura capri, & cerui parui ſimul iuncta, tale animal vocari, affirmat Baccius *d*: quare τραγέλαφος dici poſſet; Capram ſylueſtrem Lacuna *e*. At Cardanus *f* capram certi generis, quæ nomine gentilitio Bulgoldálf dicatur, ex literis ab Antonio Barrio Luſitano, viro illuſtri, ad ipſum perſcriptis, refert: magni capri nomen, Chriſtophorus à Coſta *g* illi dedit. Linſcottus *h* modò ouem, modò hircum, modò caprá vocitat. At Ioſephus à Coſta, maiorem & ſpeciei & nominis diuerſitatem fecit: nam *i* Guancum & Vicugnem, hoc animal appellari ſcripſit: alibi *k* Tarucam nominat: alibi *l* vbi de lapide Bezaar ex profeſſo

agit, ſic ſcripſit: in Xauſa, & alijs regni Peru prouincijs reperiuntur animalia ſimilia, robuſta & domeſtica, cuiuſmodi ſunt Guanochi, & Pachi, & Vicugne, & Tarughe, quibus alij, & alterius generis adiungunt, & capras ſylueſtres eſſe afferunt, quas Indiani Cypris nominant, &c. paucisq; interiectis ſubijcit: etiam in ceruis & Damis lapidem Bezaar repertum eſſe.

a *& ex eo Saracen. de peſte. Paræus, Vvittichius, Chriſt. à Coſta. Cæſalp de metall. Linſcot. parte 4. Ind. cap. 43. Capri hi Perſis Pazan.* b *centur. 3 curat. 74.* c *lib. 2. aromat. c. 1. & ex eo Salmuth. Fragoſus. Syluaticus addit & veruecem.* d *tract. de gemmis c. 34. Syluaticus tr. de lapide Bezoar.* e *in Dioſc. & Hueblin.* f *lib. 17. de variet. rer. 97.* g *de medicam. Indiæ Orientalis cap. 21.* h *in nauig. in Indiam Orient. part. 4. cap. 43.* i *lib. 1. hiſt. Indiæ. cap 21. & ex eo Syluaticus.* k *lib. 4. cap. 40.* l *lib. 4. cap. 42.*

FORMA ANIMALIS.

ANIMAL hoc a, vt referunt qui ex illa regione redeuntes illud conſpexerũt, Ceruo valdè ſimile, cùm magnitudine, tum agilitate, & alijs notis, exceptis quibuſdam partibus, quibus cum capra magis conuenit: ſiquidem veluti capra cornua bina in dorſum valdè reflexa habet (vnde nomen capræ montanæ inditum) lata in extremo mucronata: pilos breues habet, coloris cinerei, cui ruſedo admixta, quamuis aliorum etiam colorum in ijſdem montibus reperiantur. At Garzias b, hirci genus rufi aut alterius

coloris, mediocri altitudine, & ſe rufum & prægrandem Goæ vidiſſe ſcribit. Sunt qui *c* figuram parui cerui & capreoli tribuant.

Quare cum partes quaſdam habeat cum Ceruo & Capra communes, commodius Ceruicapra *d* vocari poſſet; cerui enim inſtar agile *a* eſt, celeris curſus & ad ſaltum pronum; adeoque ferox, vt interdum Indos etiam occidat; acutiſsimi *e* auditus, vocis gemebundæ: in antris viuit, vtriusque ſexus mas & fœmina, gregatimque incedunt. Alij cerui *e* proceritate, ſed forma hirco ſimile dicunt: alij hirco *f*, aut magno arieti, coloris ruffeſcentis. Ioſephus Acoſta *g* ceruum imitari, abſolutè ſcriptum reliquit. At Chriſtophorus Hueblin (ex relatu Ioannis Hartmanni Hyruſs, qui tale animal in India vidit) refert; Capram hanc ſylueſtrem noſtris non abſimilem eſſe, niſi quod pulchrior & maculis rubris aut nigris aſperſa ſit.

Refert prætereà Monardis, ſibi animal quoddam huic ſimile conſpectum, quod ex longinquis regionibus per Africam generoſo Archidiacono Nebienſi delatum, magnitudine cerui, capite & ore ceruino, agile inſtar cerui, pilis & colore ceruino ſimile: corporis forma capram referente, nam magno Hirco ſimile, hircinos pedes habens, & bina *b* cornua in dorſum reflexa, extrema parte contorta, vt hircina videantur, reliquis autem partibus ceruum æmulabatur. Illud au-

tem, addit, admirandum, quod ex turre ſe præcipitans, in cornua cadat ſine vlla noxa, perinde atque pila vento plena ſubſultans ac reſiliens. Veſcebatur herbis, leguminibus, pane, omnibusque cibis oblatis: robuſtum & firma catena vinctum erat, quia omnes funes, quibus ligabatur, rodebat ac rumpebat.

Aſt Ludouicus Guyon *i* Theuetum citat huic animali vnum tantum cornu tribuentis. Et quia C. Cluſius in Garziam notis, Cornu & figuram & deſcriptionem adpoſuit, eadem hîc quoque ſubijcere lubet, ne quid quod de hoc lapide & animali apud auctores reperitur, omiſiſſe videamur.

Cæterum, ait Cluſius, mihi perſuadeo, non futurum ingratum, ſi huic ſcholio, eius animalis, in cuius ventriculo celebratus ille lapis Bezar, in Orientali India generatur, cornu & vngulæ icones adijcerem, expreſſas quidem, curante Iacobo Gareto, aromatario Londinenſi, qui eas ad me Francofurtum vſque mittebat, permittente verò Generoſo viro Waltero Raulæo, cui obtigerant in parte prædæ earum rerum, quæ in prætoria illa naui ex Orientali India reuertente, & à nauцleris Anglis occupata, aduehebantur.

Erat verò illud cornu (cuius longitudinem non ſignificabat) nigri coloris, incuruum, inferna & craſsiore parte, qua capiti adhæſerat, cauum (qua nota ſingulis annis, non

CORNV ET VNGVLA
ANIMALIS BEZAAR
in India Orientali
generantis:
pag.98.

non decidere, coniecturam faciebam) foris inæquale & multis tuberculis obſitum, inſtar fere cornu ceruini, ſupernâ parte læuius, & in obtuſum mucronem deſinens.

Vngula autem nigra etiam erat, & breui fiſſura diſcreta, piliſq; magna ex parte tecta: ſed cuius coloris, non erat additum. Hactenus Cluſius.

a *Monardes lib. de Bezaar.* b *lib.1. arom.cap.45:* c *Baccius de gemmis cap.34.* d *Cluſius, Camer. in Emblem.* e *animal rufum ferunt cerui proceritate, Iordan. de peſte tract.3. cap.9. ex hirci quodam genere, Salmuth in Baccium.* f *Ryff.pharm.reſtaur.* g *in hiſtor. Indiæ lib.4.cap.42:* h *cornua habere dicitur duo ex fuſco colore nigra & ferè recta, leuiaque non abſque gyris & nodis caprearum, quam germani Gemſen vocant, cornibus ſatis ſimilia. Boetius lib.2.de lapid.cap.192.* i *lib.5.diuerſ.lect.cap.13.*

Huc ponatur figura.

LOCVS VBI ANIMAL HOC REPERITVR.

CAPVT XIIX.

EST quidem regio, in qua animal hoc degit, ipſa India ab omnibus, vt rectè Syluaticus, conſtituta: ſed cum Indiæ nomine, non modò antiquorum India, ſed & vniuerſus is terrarum tractus, qui a Columbo, primum apertus, & ad Occidentem poſitus, multis ac varijs prouincijs diſtinctus Indiæ nomine donetur, in vtraq; Indiæ parte, Orientali ſcilicet & Occidentali, animal hoc reperiri, ſimiliter omnes conſentiunt.

Indiam Orientalem Serapio *a* indicauit, & recentiorum nonnulli ſubſcripſerunt, ſic & Indiæ Occidentalis partes, præſertim Peruuianam prouinciam, recentiorum plures, & inter hos, qui illas perluſtrarunt, illis addiderunt: nouam Hiſpaniam, Ioſephus Acoſta *b* adnumerat. Verùm non in omnibus harum regionum prouincijs, ſed in quibuſdam tantùm reperitur, quare particularius loca ab auctorib. expreſſa ſubijciamus. Et licet Chriſtophorus Acoſta *c* in varijs Indiæ Orientalis prouincijs reperiri aſſerat, Garzias *d* tamen Perſiam & nonnulla Malaccæ loca expreſsit, & ex Perſiæ prouincia Coraſſone & nonnullis alijs Indiæ locis adferri, ſcribit: addens,

dens, Indos in Sinarum regionem transferre, inde in Moluccas, & ex Moluccis Calecutū, vbi maior ſit illorum negotiatio. Quare Perſidi inquilinam dici refert *e* Iordanus: & ex Perſia, Conſtantinopolim & Callicutho in Luſitaniam deferri, Richardus *f* aſſerit. Sic in Pan regni Malacēſis prouincia frequēs Garzia & Linſcotto teſtibus: hic & in Patane *g*, quæ eſt ad terram Sian, etiam haberi, quemadmodum & in capo Singabura, ſcribit.

At non ſolùm in Perſia animal hoc reperitur, verùm etiam in India *h* maiore trans fluuium Gangen, in quibuſdam montibus Chię *i* vicinis, quam Ptolomæus ab vbertate & opulentia adeò celebrat, certis montibus Sinarum regioni vicinis, trans auream Cherſoneſum *e* ad Comarini promontorium, qua ad Chinarum regionem itur, è cuius ventriculo lapides execti in noſtrum orbem transferuntur: hæc *e* Iordanus: nam cùm in exercitus annonam iſtic multi prægrandes hirci mactarentur, in eorum ventriculis magna ex parte hos lapides repertos eſſe, Garzias aſſerit. Teſtatur quoque Rauwolffius *k* ſe in Alepo inter cætera vidiſſe lapidem, quem Bazaor vocant, quem Perſæ ex peculiari genere Hircorum, eorum in regione vulgarium, ſumant.

Auctor eſt Chriſtophorus Hueblin, ex relatu Hartmanni Hyruſz, lapides hos ex tribus locis Goam & Cochin adferri: ex regno Syá,

& vicinis locis, qui in India optimi cenſeantur, quia ſunt omnium ponderoſiſsimi: & admiratione dignum, quod ferè omnia pretioſa ponderoſiora ſint ea in regione, quàm in alijs Indiæ locis, quòd non ſolùm in hiſce lapidibus, ſed etiam in Adamantis ſit expertus: ſiquidem Adamantes, licet alijs magnitudine pares ſint, ponderoſiores tamen multò ſunt ijs, qui ex Biſuaga, ex regno Narſinga, nō longè à Goa & Cochin ſita, adferuntur: Alij, addit, ex Ormus ſinu Perſico adferuntur, quos etiam magni faciunt. Tertij ex Inſula Vaccarum adportantur, qui viliſsimi cenſentur: quamuis omnes in Oriente, Aſia, Arabia, & Perſia in magno pretio habeantur: hæc ille. Et Chriſtophorus Acoſta *l* Corrazan Vaccarum Inſulas, vltra caput Commorin dictum, iacentes, quæ in Oriente ſunt, addidit. Sic Hartmánus Hyruſz *m* affirmat, ſe in vrbe Cochin à Stephano Alico diuite & primario mercatore, multos eiuſmodi lapides emiſſe, qui eos ex Inſula Vaccarum non longè à S. Thomæ ſita, attulerat. Et Linſcottus *n*, inuenitur in Vaccarũ Inſula ad ſinus Cambaiæ oſtium tractui continentes vicina, quam Luſitanica claſsis ſubinde aqua*n*di gatia adit, interfectis tamen multis hircis, in quibus hunc lapidem inueniunt.

Fragoſus, ex Aluari Mendez, Commendatoris S. Iacobi teſtimonio ſcribit, illum in Arabia tales ſæpiùs vidiſſe, eſſeque duum
gene-

generum, quorum vnum melius ex fælici Arabia: & alterum non tale ex Vaccarum Inſula magis versùs Septentrionem adferatur.

Cùm ergo tanta ſit regionum diuerſitas, in quibus vnius, eiuſdemque generis animal viuit, quis non concedet, vt rectè Syluaticus, poſsibile eſſe, vt aliqua in illius corporis forma, eiusque colore & cornibus differentia reperiatur? niſi fortè is, qui ignorarit animantium corpora ob aëris vim, aquarum varietatem, paſcuorum diuerſitatem, immutari poſſe. Nónne Hippocrates in lib. de aëre locis, & aquis, in Scythia Boues ſine cornibus ratione ſoli inueniri dixit? Ab animalibus, plantis, & herbis eiuſdem omnino generis & ſpeciei, quæ cum in Orientalibus tum in Occidentalibus locis viuunt, & feruntur, exemplum deſumat, qui voluerit: in eisque, licet eiuſdem generis & ſpeciei ſint, diuerſitatem tamen aliquam in colore, in magnitudine, & alijs animaduertet, & huius rei teſtimonia apud ſcriptores, cùm antiquos, tum recentiores, inueniet. Sic equos, boues in Europa, neque genere, neque ſpecie differre dixeris, attamen in plerisque regionibus in colore, magnitudine, alijsque conditionibus inter ſe differre, notiſsimum eſt.

Inſuper lapidem hunc in diuerſis etiam animalium ſpeciebus in prædictis regionibus viuentibus concreſcere, Syluaticus affir-

mat, & hoc ipſius naturæ principijs minimè repugnare, & artem medicam hoc idem vt poſsibile concedere, aſſerit. Eadem errata ex quibus lapidem in animali dicto gigni docuerunt illi, ſi animalia bruta diuerſæ ſpeciei ſe commiſcuerint, eandem herbam ſi comederint, quid prohibeat, quò minùs idem effectus in his euenire poſsit? Vnum hoc tanquam neceſſarium ſupponendum eſt, huius diuerſæ ſpeciei animantia, in eo genere vniuerſali conuenire debere, vt cum communi eiuſdem naturæ participent, eodem quoque cibi genere vtantur: ſecùs neque eodem modo lapidem illa congererent: vires, in genere ſaltem, eaſdem non haberet, cum tamen herbæ illius medio, lapidem vim Alexipharmacam acquirere voluerint, vt infrà pleniùs dicetur. Hoc Ioſephus Acoſta *o*, aperte teſtatur, inſuper affirmás omnia animalia lapidem hunc gignentia, in hoc conuenire, quod ruminent, & in niuoſis & ſaxoſis depaſcantur. Aëris igitur, paſcuorum & aquarum diuerſitas, in eiuſdem generis & ſpeciei animalibus, conditiones aliquas diuerſas, & accidentia varia parere poſſunt. Poſſunt item diuerſæ ſpeciei animalia vnum eundemq; lapidem, in partibus internis colligere: quem quidem lapidem ijſdem de cauſis, diuerſitatem in cõditionib. ſuis tam externis, quã internis, eſſentialib. & accidentalib⁹, ſuſcipere cõtingit: ſicuti etiam in ſua facultate. Sed antequã lapidis huius

huius conditiones proponamus, lubet oſtendere, quàm diuerſa ſit auctorum opinio, circa locum, in quo lapidem hũc generari volunt: quæ tamen neq; impoſsibilia, neque inter ſe cõtraria, neq; lapidis Bezaar dignitatem minuere poſſe, Syluaticus credit.

a *in ſuo agregat. de ſimpl ca 386.* b *lib. 4. cap. 42.* c *de med ex India Orientali cap. 21.* d *1. arom. 46. & Linſcottus.* e *de peſte, tract. 3. ca. 9 Lacuna: in Perſide Sarracenus.* f *in epiſtola ad Epiſcopum Strigonienſem.* g *Linſcottus part. 2 Indiæ Oriental. cap. 24.* h *Fragoſius de arom. ex India cap. 10.* i *Chinarum regioni finitimis, Salmuth.* k *in ſuo itinerario.* l *de med. Ind. cap. 21.* m *in lib. Chriſtoph. Hueblin.* n *in 4 parte Indiæ cap. 43.* o *lib. 4. hiſt. nat. & moral. Indiæ cap. 42. & ex eo Syluaticus tract. de lapid. Bezaar.*

LOCVS IN ANIMALI VBI LAPIS HIC REPERIATUR.

CAPVT XIX.

ETſi lapidem hunc in animalis corpore genitum, indeq; extractum, recentiores affirment: horum tamen aliqui, nec animal, nec partem, in aqua reperiatur, definiunt, ſed ex animali quodam eximi tantum ſcribunt: alii ex repentis animalis *a* corpore: alii ex capra *b* montana, ex capra quadam *c* Indica. Alii partem deſignant, vẽtrem *d* animaſis: alii ex ventre animalis *e* cornigeri: ex viſceribus *f* Indici

animalis. Alii ex ventriculo capreoli *g* Perſici: capræ *h* ſylueſtris: capræ *i* montanæ: capræ *k* Perſicæ: Alii ex ventre *l* capræ Indicæ: capræ *l* ſylueſtris: ouis *m* aut hirci aut capri: Alii ex ventriculo *n* hirci in Perſide: ex animali hirco *o* ſimili: alii ex burſa *p* fellea arietũ in Oriente: alii ex maſculorum *q* caprarum veſiculis felleis. Alii ex corde *r* animalis cuiuſdã: ex corde capræ *ſ* ſylueſtris: Alii deniq; ex renibus *t* quarundam caprarum montanarum: ex interioribus *u* inteſtinis, aliisq; cauis corporis partibus, eximi tradunt.

Generatur ergo lapis hic in internis partibus & cauitatibus, potiſsimùm auté in ventriculo: non autem in maiore ventriculo, ſed in prouentriculo, *x* in quem pabulum maiori ex parte reponitur, & ad meliorem coctionẽ præparatur, in quo eiuſmodi lapides, nonnunquam nouem decẽ, pauciores aut plures, pro ratione ætatis animalis, inueniuntur: vel vt Garzias & Monardes ſcribunt, etiam Camerario *y* referente, lapis hic in ventriculo, vel potiùs in receptaculo quodam faſciæ modo formato, & ventriculo parte interiore adhærente reperitur. Etquidem vt referunt (Cæſalpino monente) propè meatum, vnde pabulum ruminatum in alterum ventriculum tranſmittitur. Sed ex quánam materia generatur?

a *Villanouanus de doſibus theriacal. ex quo Penottus in præfatione ſui denarij.* b *Fragoſus ex Geſnero de capra ſylu.*

praſylu.refert. c *Monıuus ex Amatı ſententia.* d *Saxonia de plica. cap.59. & de febrıb. cap.37.* e *Mercurial.de ven. & ex eo à Bra.li 1.* f *Baccius lib de gemmis cap.34.* g *Bodinus lib.2 theatri.* h *Monardes: Richardus. Lonicerus ex aliorum ſententia: VVittichius: Hublin, qui addit, & nonnunquam quibuſdam aliis, quoque locis: Abrahamus Luſitanus referente Manlio ad Cratonem epiſt.191. Cæſalpin. lib.2. de metall. 46.* i *Garzias: VVittichius: Salmuth.* k *Laeuna in Dioſcoridem.* l *Amatus cent.3. cur.74. & 83. & ex eo à Bra.* m *Linſcottus in nauig.in Indiam Oriental. par.4. c.43.ouium vel caprarum quarũdam, Arthus.* n *Paræus: Rauvvolffius: VVittichius ex Garzia.* o *Garzias: ex eo Sarracenus: Iordanus de peſte tr.3.cap.9.Rauvvolff par.1.cap.6.Paræus lib.20.cap.27. in hirco ſimili animali vt plurimùm inuenitur.* p *Raby Moyſes.tr.1. cap.9.ex eo Ardoynus 1.de ven.9.& 10. Monardes tr. de lap.bezoar.* q *Manlius ad Cratonem, ex Brud: Luſitani ſententia epiſt.191.* r *ex Stomacho vel corde Amatus 2.in Dioſc.39.Andernac.com.2.dial 5.* ſ *Chainus citante Arnoldo Manlio ad Cratonem epiſt.191. & ex hoc à Bra.* t *Fragoſus ex relatu Aluari Mendoz.* u *Monardis lib. proprio.* x *burſulam in ventriculo natam Petrus de Oſma nominat.* y *in emblemat.*

MATERIA HVIVS LAPIDIS.

CAPVT XX.

ETſi huius lapidis materiã Arabes, q de eo ſcripſerũt, nõ expreſſerint, & recẽtiores ipſius eſſentiam particulariùs non videantur explicaſſe, quia lapis omnis Bezaar, quiſquis ille fuerit, terream & craſſam habeat ſubſtantiam, quę omnium lapidum vniuerſalis materia, ab

Ariſtotele,Theophraſto,& aliis omnibus, qui de lapidibus ſcripſerunt, conſtituitur: Attamē cum Syluatico in huius lapidis materiam paulò plenius inquiramus.

Cùm lapis hic inſtar terrę in ſubtiliſsimum pollinem teri poſsit, ſubſtantiā eius terream eſſe patet: at cùm res plures ſint, quæ terræ ipſi,ex qua lapides fiunt, materiam ſuppeditāt, vt eſt terra ipſa,quam pedibus calcamus, ſucci plantarum,aquarum,metallorum,& rerum aliarum quàm plurimarum: idcircò Bezaaris materiam terream, Herbam quandam eſſe recentiores affirmant, vt Monardis *a*, & Ioſephus Acoſta *b* tradidere.

Verùm non tantùm herbā,ſed etiam venenū cōmeſtum, materiā terreā huic lapidi ſuppeditare,Monardes *a* his verb.recenſuit: Opinio eſt,quod ex veneno tàm pernicioſo à prędicto animali deuorato,& ex illis herbis adeò ſalutiferis depaſtis lapis Bezaar generetur.

At Garzias *c* herbæ non meminit,ſed lapidem hunc circum paleam quandam tenuiſsimam ſemper augeſcere, & veluti è multis tunicis contexi refert: teſtatus id ſe à viris fide dignis accepiſſe,omnes in Perſia collectos,ſimili modo circū palleolam efformatos inueniri: ſe ſuis oculis obſeruaſſe affirmās,lapidem huiuſmodi contritum, tenuē paleam in meditullio cōtinere: quaſi innuere voluerit, humores in lapides conuerſos, circa palleolā illam coaceruari. Quod tamen perpetuū non eſt,

eſt, cùm ſæpè in eius medio puluiſculus, vel etiam granum quoddam reperiri, infra oſtenſuri ſumus.

Sed hoc tanti faciendum non eſt, quaſi idcircò lapidis materia talis non ſit, ſiquidé dici poſſet ex herba commeſta humores genitos, & circa illam paleam coaceruatos, in terream illam lapidis ſubſtantiam commutatos eſſe.

Quod verò aliqui Serapionis *d* auctoritaté, difficultatem cauſare exiſtimant, quod is lapidis huius eſſentiá, non ab aliqua terræ ſpecie, neq; ab aliqua herba, aliáue re commeſta produci affirmet, ſed eius materiam metallicam conſtituit, dùm eius mineram in terris Syri & Indíæ, & in terris Orientis eſſe admonuit: quibus manifeſtè refutatur id, quod ex communi ſententia receptum eſſe oſtendimus, ſcilicet in animalis cuiuſdam interioribus lapidé hunc gigni: verùm, cùm & auctoritatem & ſenſum ſupra capite quinto explicauerimus, eò Lectorem relegamus.

Sed ad rem: lapidis Bezaar materia eſſentialis ergò erit, ex venenis deuoratis, & ex herba quadá poſt commeſta, poſtmodùm in animalis ventriculò, in lapidem ſimul cócretis. Si enim Medici rectè ſtatuerunt, lapideæ materiæ generationem in hominis aut animalis bruti parte aliqua fieri, quia excrementum aliquod terreũ & craſſum, à calore partis (in qua lapis concréſcit) aduritur, & ſic in lapideam ſubſtantiam conuertitur; cur non

etiam ex aliis rebus cōmeſtis craſſum & terreum excrementum gignentibus, vt ſunt venena, & herba peculiaris) in eiuſdē animalis ventriculo, lapis Bezaar pariter ſubcreſcere poſsit? Ad hoc reſpondent, rectè quidē Medicos de homine id pronuntiare, non verò de brutis: hominis enim appetitum ad pleraque talia, eaq; diuerſa præter rationem & neceſsitatem, comedenda ſæpiſsimè incitari, ex quibus frequentiſsimè lapidibus materia ſuppeditetur. Sed in brutis ſecus fieri, cum iis à natura inſitum, & vt tantùm cibum ſibi familiarem aſſumant, & ſolum in ea quantitate quæ ipſorum nutritioni ſufficiat. Quòd ſi modum excedant (rariſsimè autē animalia, præſertim quæ cicurata ſunt excedunt) ægrotare quidem, ſed rariſsimè in iis lapides concreſcere.

Verùm hæc cauſa vnica videtur eſſe, quod non ex alia re, quàm ex venenis, & herba illa ab animali Bezaar generantis, comme ſtis, lapis ille gignatur: quod hęc ſit materia natura ſua apta ad excrementum craſſum & terreum producendum, & quòd fortè hiſce plùs quàm par ſit veſcantur, ad quòd etiam inuita impelluntur: nam cum venena, quæ deuorant, minimè nutriant, in excremēta conuerti neceſſe eſt. Sic & herbas cuiuſcunq; generis ſint, pręſertim quæ hortenſes non ſunt, vel quæ minimè nutriunt, excremēta multa producere, notius eſt, quàm vt probatione indigeat.

Sed quòd nimia quantitate herbas deuorent, cauſa eſſe poteſt, quod poſtquàm vene-

na ad ſatietatem deuorarint, & ab iis ſe lædi celerrimè ſenſerint, mortemque timentes, ad herbā ſalutiferam, & quidem naturali inſtinctu, (quemadmodum canis ad gramen caninum, Cynogroſtin dictum; & ceruus ſagitta petitus, ad Dictamnum) deuorādam, ſtatim accurrunt, & valetudinis recuperandæ, vitæque ſeruandæ deſiderio, impelluntur: & cum iis ſaturentur in ventriculo eorū excrementa cruda colliguntur, quæ lapidi materiam aptiſsimā ſubminiſtrant: quæ omnia ex Monardis & aliorum teſtimonio cōfirmabimus.

Boetius materiam lapidis tantū ſuccū herbarum aromaticarum & ſalubrium in montibus naſcētium, cenſuit: cuius hæc ſunt verba. Materia vnde lapis generatur, herbarū eſt ſuccus viſcoſus & terreſtris, aut ſi mauis dicere, terreſtris herbarum ſuccus in humorem reſolutus: quę ſi aromaticæ & ſalubres fuerint, lapidis augent vires: ſi inſipidæ vt gramen, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optimè notum eſt. Nam animalium in planis locis degentium lapides flocci faciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis verò degētium ad venena alioſq; morbos difficilimos ſanandos in maximo habent pretio. In montibus enim herbis odoriferis, ac quæ ad varios morbos vtiles ſunt, victitant. Nunc generationis modum ſubiiciamus.

a *lib.2.hiſt.ſimp.ex India c.1.* b *l.4.natu ſt.hiſt & moral.Indiæ.c.42.* c *l.1.de arom.c.45.* d *in tr.de ſimpl.ex Mineral.de ſumpt.* e *lib.2.de lapidib.cap.193.*

GENERATIONIS MODVS.

CAPVT XXI.

QVod ſuprà de Ceruis ſcripſimus, eos ſerpentes deuorare, & ſaturos ad calorem ingentē attemperandum, aquæ frigidæ ſe immergere, & ibi donec calor ingens ſublatus ſit, nihil bibēdo perſiſtere: illud quoq; Monardes *a* de Ceruicapra, ex quâ hodiernū Bezaar extrahitur, refert. Poſteaquā enim ea, quæ Plinius de *b* Ceruis ſcripſit, quæ ſuperiùs etiam adduximus, narraſſet, ſubiungit, Cluſio vertente.

Iſtæ Ceruicapræ in India eadē agunt, quæ Plinius de Ceruis ſcripſit: ferarū enim antra ſubeunt, & anhelitu ſuo animalia noxia educunt, & vorant: deinde ad loca aquoſa ſe conferunt, in quibus ſe mergunt, donec veneni vim extinctā eſſe ſentiant, ab aquę potu prorſùs abſtinentes. Deinde aquâ egreſſæ, multas ſalutiferas & inſigniuin facultatū herbas, per aruum depaſtum eunt, quas naturali inſtinctu venenis reſiſtere cognoſcūt: eáq; ratione naturalis caloris auxilio, ex veneno ab illis deuorato, & depaſtis herbis, virtute quadā ſpecifica infuſa; generationis tempore in internis ipſius animalis partibus, & aliis cauitatibus, magni & parui lapides generantur.

Et Chriſtophorus Acoſta *c* Orientalis lapis hic, in ventriculis animalium dictorum gene-

generari creditur, & quidem mediante quarundam herbarum medicarum virtute, quæ iis in regionibus, in quibus hæc animalia reperiuntur, proueniunt, & ab ipſis depaſcuntur.

Sic Ioſephus Acoſta c referũt Indi, quemadmodum à maioribus ſuis accepere, in prouincia Xauſa, & aliis regni Peru locis, multas eſſe herbas & animantia venenata, quæ & aquas, ex quibus bibunt, & prata, quæ depaſcuntur, anhelitu ſuo inficiunt: inter herbas has, vnam eſſe valdè ſalutarem, quam Vicugna, & alia animalia quæ lapidem Bezaar generant, naturali inſtinctu deuorant, ſe hoc modo à veneno tàm aquarum, quàm paſcuorum, præſeruantes, ex qua herba lapis in eorum ventriculo generatur: mox ſubiicit: hanc opinionem eſſe Indorum, quæ à Peruuianis probetur, quod ſanè ratione nõ careat, & cũ eo, quod Plinius de capra montana refert, conuenire, quod nimirum herbas venenatas depaſcantur & non inficientur.

Apud Inſulę Vaccarum incolas, opinio recepta, lapidem hunc ex herbis quibuſdam de paſtis generari, eoq; genito, morbidas & ſcabioſas reddi: quæ animalia, licet lapidis conquirendi cauſa non interficerentur, nihilominùs morerentur, vt Hyeblinus, ex relatu Hartmanni Hyruſz refert: hicq; ex Stephano Aluo, earum regionum mercatore, & in ſimplicibus Oriẽtalibus verſatiſsimo cogno-

uit: quemadmodum et iam calculum humanum, omnibus aliis lapidibus, tàm contrà venena, quàm alios morbos præferendum eſſe. Addit inſuper, vt plurimum in annoſis & ſcabioſis capris reperiri, & quo ſeniores & ſcabioſiores ſint, tanto maiores & pulcriores in iis lapides reperiri.

Quare ex ſententia eius, qui Gualtheri Ryffij pharmaciam reformatam auxit, pro certo habendum, lapides hos ex herbarum optimarum ſucco, præſertim earum, quæ in montibus copiosè proueniunt, naſci; cùm lapides ex iis, quæ in planitie pabulãtur exempti, tantarum virium non eſſe affirment; & quo capræ hæ diutiùs viuunt, tantò lapides, cùm indies incrementa ſumant, maiores fiũt. Hinc Libauius *e* creditur ex cibo fieri nobili, quo quæ non victitant, non generant nobile. Et Camerarius in emblematibus: aſſerunt, lapidem ex capris montanis ablatum præferri, cùm ſit ob pabulum odoratiſsimum plantarum aliis multò præſtantior. Quòd verò virtute ſingulari herbarum illarum depaſtarum generari, creditum ſit, cauſam Linſcottus refert, quia in nullis aliis locis iſtiuſmodi inueniri certum ſit, etſi animalia ſpecie eadẽ alibi frequentia reperiantur. Hinc Manlius ad Cratonem *f* ſcribit, ſe ab Abrahamo Luſitano cognouiſſe, lapidem hunc gigni ex certa herba noſtris regionibus inſueta, & in Perſia tantum, & Inſula Vaccarum Indiam versùs cognita.

e ſingul. part. 3. lib. 4. in ſchol. ca. 1.

f epiſt. 191.

Refert

Refert Boëtius *g*, Imperatorē Rudolphum II. oui anſerini magnitudine aut paulo maiorem habuiſſe, è quo poculum dum confici iuſsiſſet, in ipſius meditullio herbæ eximiè redolentes (circa quas cruſtæ & laminæ ſuperinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt.

g *lib.2.de lapid. c.191.*

Retulit mihi nobilis Auſtriacus, ſe dûm in Hiſpania viueret, cognouiſſe, animalia hæc, poſtquàm ſerpētes deuorarint, radicē, quam contra Yerua, id eſt, contra venena Hiſpani vocant, comedere, & ex ſerpentis & radicis mixtione, lapidem hunc gigni.

Hanc autem radicem Nicolaus Monardes *h* deſcripſit: eſt autem Iridis radicibus valdè ſimilis, ſed minor (multis filamētis oblongis, ſubflauis, prædita, cuiuſmodi aliquot ante biennium apud Præfectum Oberkirchenſem, cum ex acidulis rediremus, vidimus) ficulnei folii odore, quæ ex Charcis Peruana prouincia aduehitur; Hiſpani, Indias inhabitantes, contrà Yerua, quaſi dicas, Alexipharmacum appellant: quoniam earũ puluis ex vino albo ſumptus, aduersùs omne venum, (vno ſublimato excepto, quod ſola lactis potione extinguitur) præſentiſsimũ remedium ſit, vomitione illud reiicere faciens, aut per ſudores euacuãs. Sed & amatoria pocula, eo puluere hauſto, reiici ferunt: ventris etiam animalia pellit. Guſtata radix, aromaticum quiddam cũ acrimonia coniunctum ſapit: quare calida

h *de ſimp. Indicæ ca.17.*

ſecundo gradu videtur. Hæc Monardis, C. Cluſio i transferente. Et ſanè radix hæc hodie apud Hiſpanos lapidi Bezaar præfertur, eiusq; grana aliquot contra venena exhibentur: qua & ipſi Florentini in morbis contagioſis vtuntur.

i *& ex hoc, Lugdunenſis hiſtoria l.18. cap.46.*

Lubet & hoc ex Salmutho *k* per tranſennā aſpergere, quòd nonnulli animal iſtud ſerpentibus quoq; veſci, partimq; in ſuccum & ſanguinē, partim in lapidem Bezaar eos conuertere aſſerunt: quô myſticè declaretur, ab iis vitiis, vel rebus etiam aduerſis, quibus alii ſuccũbere, aut omnino perire ſolẽt, viro forti, ac virtute prædito, nihil periculi metuẽdum eſſe, ſed eum inſuper inde propter conſtantiam & recti iudicij robur magis confirmari & Spiritus alacriores conquirere. De quibus extant Gregorii Nazianzeni verſiculi è Græcis ita Latinè facti.

k *in Pancirolla, quæ ex Camerarÿ Emblematibus deſumpta.*

Grauibus nihil monetur incus pulſibus.
Infracta caſus mens repellit anxios.

Idemque hoc Emblemate Camerarius *l* expreſſit.

l *centur.2. embl.64.*

Nulla venena probis vitÿ, ſortisq; malignæ.
Obſunt: quin potiùs robora dant animis.

Sed vt de lapidis materia concludamus, quòd ſi quiſpiam dixerit, herbæ hunc in modum de paſtæ, quidpiam à natura inſitũ eſſe, cuius occaſione ſuccus eius facillime in lapidem conuertatur, non abs re, meo quidem videre, dixerit: Ad quod ſtatuendum, mouẽt ea, quæ Plinius *m* de Lithoſpermo refert, his verbis: Inter omnes herbas lithoſpermo nihil

m *lib.17. cap.11.*

nihil eſt mirabilius: aliqui Aegonychon (exonticon habet Æginetha) alii Dioſpyron, alii Heracleos vocant: Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quàm rutę (oleæ habet Dioſcorides *n*) ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci; gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & eorum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarũ, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi, quà pediculis adhæreant, cauernulas habẽt, & intùs ſemen: naſcitur & in Italia, ſed laudatiſſimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidẽ miraculo aſpexi: tantus eſt decor, veluti aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tàm exquiſita diſficultas lapidis ex herba naſcentis.

n *lib.3.ca. 158. de lithoſpermo.*

Hæc ſanè à Plinio propoſita in herba, quæ vulgò Lachryma Iobi, vel Moyſis, vel Iodoci dicitur, & Lithoſpermum arundinaceum vocare ſolemus, pulcrè obſeruantur, ſiue hanc Plinius exprimere voluerit; ſiue non. Hæc eſto lapidis Bezaar in ventriculo animalis concreti materia.

Modum generationis *o* eleganter Boetius expreſſit: Generatur, inquit, lapis in marſupio prædicti animalis ſucco herbaceo ac terreſtri à tenuioribus partibus ſecreto: cui dum portio ſucci terreſtris ipſius animalis accedit, paulatim humido expreſſo cõcreſcit in lapidem terreſtrior pars. Quæ, ſi ſimilis ſuccus nõ ſtatim ſit præ manibus, leuore obducitur,

o *lib.2. de lapidib. 2. cap.192.*

lapilli formam induit & quandam in extima ſui parte polituram recipit. Huic accedens poſtea circumquaq; (abſolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua cruſta inducitur, craſſa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate; quæ iterum exſiccata & indurata, alia cruſta obtegitur: idq; toties à natura fit, donec ad iuſtã quantitatẽ venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea nõ amplius à natura ſuppeditatur. Nam aliquando excreſcit ad oui anſerini quantitatem: paulatim enim augetur, donec animal intereat.

QVO TEMPORE GENERETVR ET DE HVIVS lapidis laminis.

CAPVT XXII.

LApidem hunc, Veris ac Æſtatis tempore, ex herbarum quarundam ſucco, quibus Capræ illæ victitant, congregari affirmant: at Autumno & Hyeme accedente, alio pabulo deficiente, lapidem hunc ruminare & pro pabulo vti. Rem ita ſe habere, ex eo probari inquiunt: quòd eædem capræ Veris principio, aut Hyemis fine, (Æſtatis fine habet Lonicerus) capræ lapide prorsùs careant, tamen cùm autumni principio (Æſtatis fine Lonicerus) notabilem ſemper habeant: hæc

hæc Richardus refert. Nunc de Laminis.

Concreſcit initio circa paleam quandam tenuiſsimam ex pabulo ruminato (vel vt Paræus in formam coaguli ſenſim aggeritur circa feſtucam laminatim) ſucco ambiente in cruſtam friabilem tranſeunte, ſemper augeſcens, cum temporis proceſſu, ſuccus alius atq; alius (vt in fine præcedentis etiam capitis oſtendimus) ſuperueniat, ita vt lapidis coagmentatio per cruſtas, (alii laminas, cortices, pelliculas, tunicas, ſquamas vocant) fiat, veluti è tunicis multis contextus, vt Garzias, *a* & alii omnes tradidere. Miro ſanè naturæ artificio, ut rectè Monardes *b* per laminas ſeſe mutuò amplexantes amplificatus & compoſitus, vt in cæparum putaminibus & inuolucris videre eſt: quo pacto *c* & veſicæ calculos omnes principio à renibus ducto, pedetentim ſuccreſcere, auctor eſt Fernelius: ſemper enim in medio & in centro lapillum habent rubentem, cui mucoſa materia ſenſim iungitur, & lapis quotidie augetur. Ea enim ratione generari obſeruare licet, ſi lapidem contritum inſpicias, in eius enim medio, huiuſmodi paleam tenuem, monente etiam Garzia, inuenies. Imò *d* ſæpe laminæ ſeu cruſtæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut feſtucæ fragmentum quæ lapidis generationi baſin præbet, appareat, & conſpectui ſe præbeat.

Sunt autem laminæ hæ adeò leues ſplendentes *e* vt ſingulæ magna arte expolitæ videantur, ita quidem, vt lamina etiã exteriore ſublata, altera, quæ ſubeſt, ſplendidior multò conſpiciatur: & quò vlterius *f* progreſſus fit, clariores & ſplendidiores apparent: hæ *g* pro lapidum magnitudine, vel craſsiores, vel tenuiores ſunt, quo enim maior, tanto craſsior cortex eſt, & è contra, vt Hyeblinus ex relatu Hyruſz tradit.

Huius rei rationem Syluaticus hâc reddit: quod cũ lapides hi in animalis ventriculo per additionem creſcant, vt in omnibus pariter animalibus lapides gignentibus, quæcunq; illa fuerint, euenit, eadem materia quarumcunq; tunicarũ exiſtẽte, ab eodem calore elaborata, eiuſdem etiam omnino coloris, ſoliditatis & conſiſtentiæ vt ſint, neceſſe eſt. Intimæ verò propter maiorẽ elaborationem ſplendidiores euadunt: prior enim ſecundę & ſecũda tertię, ac ſic deinceps in elaboratione cedit, cũ quæ priores ſunt, maiore ſemper elaboratione fruantur, etiam ob minorem materiæ quantitatem, quam habent. Sed notandũ hunc ſplendorem internum, Orientalium tantum proprium eſſe, quorũ laminæ ſolę & etiam externę ſplendeant. At occidentales, quorũ laminę ſiue tunicę eundẽ prorſus in modum, vna ſuper aliã contextæ ſunt, cũ ſplendore externo careant, eiuſdem coloris cũ exterioris tunicæ ſuperficie, internas tunicas habent. Vtcunq; ſit, ex-

ſit, externi cuiuſuis coloris, vltimæq; ſuperficiei conſiſtentiæ, quæquæ illa fuerit, eiuſdem & internas laminulas eſſe, ſi dixeris: iam omnia, quæ in coloris externi diuerſitate & nitore, cum in Occidentalibus, tum in Orientalibus iſtis lapidibus, determinata ſunt, dixeris. Vniuerſalis ergo regula conſtituenda, vt laminæ omnes, tam externæ, quàm internæ & penitiores eundem colorem & nitorem, eandemq; conſiſtentiam habere debẽt: ſi lapides genuini fuerint.

Et licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi tamen rumpitur, & fragilis & poroſus apparet, ſine aliqua arenoſitate: & ſi inter dentes ponatur, diſſoluitur, ac ſi panis cruſtula eſſet, Richardo referente. Hinc Monardis *b* lapis hic tener eſt, & alabaſtri inſtar radi poteſt, & ſi diuitius in aqua hæreat diſſoluitur: quem in ſenſum, mollitiem & lenitatẽ huic lapidi à Serapione attributam eſſe, dici poteſt.

a *lib.1.arom.cap.45.& ex eo Sarracenus,& Vvittichius: ſic & Linſcottus,& ex hoc Arthus.* b *lib. proprio,& ex eo Vvittichius, Salmuth, Ryff. reformat. & Syluaticus.* c *Iordanus de peſte tr.3.cap.9.& Gabelkhofer.* d *Boetius lib.2.de lapid.cap.191.* e *Monardes, Cluſius, ex his Syluaticus.* f *Paræus.* g *Monardes lib.prop.& ex eo Vvittichius, Salmuth & Syluaticus.* h *lenis & blandus Salmuth.*

DE FORMA, COLORE, ODORE, ET SAPORE lapidis.

CAPVT XXIII.

CVM lapides hi differant forma, colore, magnitudine, pondere & denſitate, primum de eorum figura ſeu forma exteriore agemus.

Etſi omnes vtraq; extremitate obtuſi ſint, non mucronati *a*, & plerique *b* ſint oblongi glandis effigie: imò & formâ, & mole, vt plurimum glandem referre, ſunt *c* qui velint, formâ tamen multum variant: nam modo glandem quernam *d* æmulatur, & quidem abſque ſua capula *e*: alij *f* forma columellæ ſunt: alij oſsiculi dactylorum *g* inſtar, oblongi ſunt, pauló tamen *h* craſsiores: alij *i* caſtanearum formam imitantur, vna parte ſeſsiles, & altera gibbi: alij *k* triangulares: alij rotundi, tanquam *l* orbiculi, vel vt *m* auellanæ & nuces: alij ſubrotundi: alij columbarum ouis ſimiles: imò renis *n* figura. Refert Monardis ſe vnum habere, qui renem hœdi perfectè referat, qualem & nos apud Collegam noſtrum D.D Platerū vidimus, & adpinximus. * Cardanus *o* ſic formam expreſsit. Fabæ longitudine & altitudine, ſed latitudo tanta eſt, quanta craſsities, vt fructum Ricini quaſi, niſi

quod

quod longius eſt, referat: rectus eſt lapis formamq; columnæ habet, leuis, ſed mollior etiam quam leuis. Verum admonet Rauwolffius, reperiri, qui illis nec forma, nec bonitate conferendi ſint: quare ſtudioſè curandum, ne quis à Iudæis Alepi degentibus, qui hos quoque vendunt, decipiatur. Verum quod tanta ſit horum lapidum in figura varietas, nemini mirum videri debet: cum, vti ſupra monuimus, lapides hi ex accidente, in internis dictorum animalium partibus, & illis quidem diuerſis concreſcunt, figuram hanc vel illam propriam habere haud poſſunt, imò facillimè hanc vel illam acquirũt. Quod exemplo à lapidibus in hominum renibus, veſica, tam vrinaria, quàm bilaria genitis, ſumpto comprobari poteſt. Hactenus de forma.

Quoad ſuperficiem, magna ex parte leues *p* ſunt, & æquales *q* (vel vt Iordanus, lapis hic glaber, leuis ſplendore coruſcus) foris elegantiſsimè politi. Ad quod Orientales lapides inſigniter ſplendeant: Occidentales ſplendore careant, ab omnibus ſine diſcrimine affirmatum obſeruatumq; fuiſſe, Syluaticus aſſerit. An verò natura ſua tales? Refert Hueblinus, ex relatione Hyruſz, natura ſua pulchros & ſplendentes non eſſe, ſed ita poliri, ſeque artem hanc à Iudæo in Cochin didiciſſe Hyruſz aſſerit: qua de re etiam infrà.

a *Monardis Vvitich Salmuth. Gyon: Boetius l.2.c.191.*
b *Amarus; Garzias, ex hoc Vvittichius, Caſalp.metall.*
c *Saracenus de peſte.* d *Iordan.tract.3.cap.9.* e *Ri-*

bardus, Lonicerus, Paræus, addunt ferè. f *Garzias.* g *Paræus.* h *Iordanus.l.c.* i *Monardis, Iordanus, Ryffius, Boetius.* k *Chriſt. Acoſta.* l *Monard. & Iordanus.* m *Ryff.* n *Rauvvolff. Iordanus; & Boetius.* o *Cardan.17. de var. rer.97.* p *Saracenes: & in Alepo leues Rauvvolffius.* q *Linſcotius.*

COLOR LAPIDIS.

QVemadmodum lapides hi forma variant, ſic etiam colore varij ſunt (licet parum *a* referat) & quamuis plerique *b* ex viridi nigricent, ſiue *c* atrouirentes, vel *d* obſcurè, vel dilutius *e* virentes, vel virore ſubfuſco nigreſcentes, aut colore *f* herbaceo nigricante, aut palleſcente ſint, reperiuntur tamen fulueſcentes cinericei, ſubobſcuri ad cœruleum tendentes, ex albo *a* cinerei: aut g ſubcinerei (atrocinerei *h* rarius,) inſtar Malorum, quæ inſana vel Melanzana Italis dicuntur: ſiuè vt Lacuna, coloris legitimi oliuaſtri, aut qualis Varniganarum: vel coloris *i* fului ad fuſcum inclinantis, vt caſtaneæ colorem æmulari videantur; ſiue ſpadicei; vel vt Paræus, nunc ſanguinei, nunc mellei, aliàs ſubflaui, ſæpiùs tamen viridis nigricantis, qualis in felibus *k* zibetum fundentibus lucet. Quare Monardes *l* pleroſque dicit eſſe felini coloris, hoc eſt, venis illis præditi, quibus diſtinctæ feles Aligalium excernentes, Saturi videlicet cinericei; vel vt Cardanus *m* cinerei coloris, ſed rubiginoſo mixti, cum ſplendore, vt quaſi gemma videatur: ad colorem *n*, & quaſi

quaſi ſpeciem ferri, igne perpoliti. Agnoſcit Heurnius[o] glaucum, fuſcum, viridem, album, qui aliquantulum glauceſcit. At rubrum putrilentum nunquam conſpexit Iordanus, niſi friabilem, leuitate non pororum raritate, ſpongiam referentem. Vt plurimum tamen eos, ex nigro vireſcentes[p] affirmauit, & quidem rectè, Monardes: quod quidem ratione haud carere, cenſuit Syluaticus: ſiquidem horum lapidum colores varij, cauſam manifeſtam habeant. Nam ſi ex collectis cruditatibus, propter venena & herbam illam manducata, ab illius animalis ventriculi calore interno in lapidis ſubſtantiam mutatis, dicti lapides fiunt: hos ſanè iuxta maiorem, minorémve cruditatum humiditatem, variamq; mixtionem, magis minúsve à calore elaboratam, colorem varium acquirere contingit. Humidior enim cruditas à minore calore elaborata, albedinē ſuſcipit: minus humidá, in quam maior & intenſior calor egerit, nigredinem acquiret. At ſi herbæ illæ maiorem partem cruditatum fecerint, color viridior euadet: at minus viridis, ſi vnà cum herbis, aliæ res cruditatem maiori ex parte fecerint. Hæc facilius credet, qui lapidum, qui in hominibus concreſcunt, varij coloris cauſam, aliquando contemplatus fuerit. Credent etiam ijdem, rectè Monardem dixiſſe, lapillos illos vt plurimum ex nigro vireſcentes eſſe, ſi conſiderauerint herbas à dictis animalibus manduca-

tas in veneni iam aſſumpti remedium, in lapilli materia maiores partes habere: eam ob cauſam, quia ad vitam fugientem retinendam, maiori cum auiditate & etiam ad ſatietatem multam, manducantur. Cum autem herbæ viridis coloris ſint, talem ideo colorem retinent cruditates. In his dein cum calor intenſus agat, & præſertim ob venena ante aſſumpta maximè auctus, cruditas illa viridis aduritur, quandoq; etiam intenſius, propterea color niger facillimè introducitur, qui cũ viridi mixtus, colorem ex nigro vireſcentem conſtituit. Orientalium hac de cauſa lapillorum iſtorum, multò plures Occidentalibus, eiuſmodi coloris eſſe contingit, quia calor in illis animalibus Orientalibus, regionis occaſione maior eſt: cum Occidentales cineritij coloris, cum nigrore aliquo admixti maiori ex parte ſint, quia materia albidior eſt, & minus à calore elaborata, propter animalium calorem minorem, & quidem regionis frigidioris cauſa. Hactenus de colore.

a *Hueblin.* b *Garzias, ex eo Vvittichius, Hueblin, Salmuth. Boetius.* c *Kauvvolff.* d *Linſcottus.* e *Chriſtoph. Acoſta.* f *Cæſalp. de metallis.* g *Saracenus, Boetius.* h *Ryff addit, multos flauos reperiri.* i *Saxonia de febrib. peſt. f. 37.* k *cinerei obſcuri vt in felib. zibetum egerentibus, Salmuth.* l *lib. prop & ex eo Vvittichius.* m *17. de rerum variet. 97.* n *Richardus, & Lonicerus.* o *de peſte, & ex eo à Bra.* p *interdum flaueſcens & ſubuiridis, plerunq; pullus, ſpadiceus, rauus aut ex viridi nigricans, Boetius lib. 2. de lapide cap. 191.*

ODOR

ODOR ET SAPOR.

ODor huic nec gratus eſt, nec etiam ingratus, vt rectè Garzias *a*; quare omni odore deſtitui, aſſerit Lonicerus.

Saporem quod attinet, etſi Sarracenus *b* ex Garzia referat, ſaporem primò ſtatim occuſu haud iniucundum, ſed diutius ore contentum, graueolens & hircinum quiddam reſipere: attamen Cardanus *c* Scobem ſaporem vllum referre aſſerit; & Richardus, ſaporem illi nullum, vel potius gratum tribuit: & à Caſtro *d* inſipidum præfert.

a *& Sarracenus de peſte.* b *de peſte.* c *lib.17.variet.rer.97. & Lonicerus.* d *de morb.mulieb.*

DE MAGNITVDINE PONDERE ET PRECIO.

CAPVT XXIV.

VT verò figura & colore hi lapides differunt, ſic etiam magnitudine, pondere & ſubſtantia variãt: Etenim licet *a* magnitudine pares ſint, pondere *b* tamen diſcrepant: quare alios alijs leuiores, alios alijs ſolidiores videas. Et quamuis magni & exigui inueniantur, magni tamen rariores ſunt, & ab illarum regionum illuſtribus viris, Garzia *c* ſcribente, expetuntur ob id, quod eos valentioris facultatis eſſe, ſibi perſuadeant.

Syluaticus ſcribit quoſdam Pomum Arantium æquare, quæ magnitudo, Garzia moriente, rara admodum & peregrina. Rudolphus II. Imperator, oui anſerini magnitudine, aut paulo maiorem habuit, Boetio teſte. Oui magnitudine corticoſum, ducētis coronatis à reducibus ex India redemptum, Iu. Baro à Bollwyl habuit. Refert Amatus, oualis ferè magnitudinis, Iu. Dominam Beatricem à Luna, Venetijs à nobili Luſitano, qui apud Indos prorex fuit, centum & triginta aureis ducatis emiſſe.

Hic lubet adponere, quæ Ferrantes Imperatus præſtantiſsimus apud Neapolitanos pharmacopœus, Anno 1609. 1 Maij ad me inter cætera perſcripſit. Intellexi te ſcribere de Bezaari animali Indiæ quadrupede, quare de re profectò admiranda te monere volui: vtpote Cardinalem Burgenſem ex Hiſpania ad noſtrum Summum Pontificem miſiſſe lapidem Bezaar (ſi ita eum appellare liceat) admirandæ magnitudinis, ponderis decem librarum, naturalem, nō factitium, rotundum, cinereum, corticibus donatum, quemadmodum parui habent: non credo eſſe ex animali Bezaar, quod ſcribunt eſſe magnitudinis Capræ, ſed alterius animalis cornigeri multo maioris. Nec exiſtimes dictum lapidem manu factum & falſum eſſe, quemadmodum repeχiuntur aliqui compoſiti ex puluere veri lapidis Bezaar, & radicibus eius herbæ, quæ ab Hiſpa-

Hiſpanis vocatur Contra Hierua, ſimul iunctis cum Gummi Arabico: quæ herba multum prodeſt contra febrim peſtiferam, venena & quidem bono cum ſucceſſu exhibetur. Viſum ergo fuit de hac re te admonere, cùm mihi videatur res rariſsima, nihilominus vera, cuius rei teſtis ſum, &c. Sed ad rem.

Maximi oui gallinacei amplitudinem vix excedunt, plerique vt oua columbarum, & exiliores reperiuntur *f*. Ludouicus Gyong ex Theueto refert, vidiſſe ipſum Cairi apud Patriarcham Græcum, magnæ nucis magnitudine, quo ab Arabe capitaneo, Chriſtiano facto, fuerat donatus: addit, rem miraculoſam fore, ſi tantæ magnitudinis reperietur. Nuce auellana paulò maiorem, rex Cochin inter pretioſa dona, maximi muneris loco, Regi Luſitaniæ in prima expeditione miſiſſe (qui omnium primus à Luſitanis in Hiſpaniam illatus fuit) Amatus & Fragoſus ſcribũt. Verùm rectè Sarracenus, columellę, aut glandis molem vt plurimum refert: ſic quoq; alij *b* amygdalę, alij fabę magnitudinem æquant. At maiores, à regionis primatibus aſſeruantur, & quod maximè notandum, in maioribus potius dolus contingit.

Proditum eſt *i* illarum regionum venatores, adeò peritos ac exercitatos eſſe, vt ex ſolo animalis intuitu, quænam magnum vel paruum lapidem geſtent, dijudicare poſsint: quæ enim maiores habeant, minus agilia &

ſubtriſtia eſſe: quin imò ſi ex ijs animalibus aliquod mortuum reperiatur, lapidem valdè magnum geſtare, indicium certum eſſe.

Pondere quoq; variant, inueniuntur namque, qui quindecim & duodecim drachmas *b* pendent, imò ponderoſiores adhuc reperiri ferunt: drachmarum quinque Garzias habuit: Syluaticus admonet, multò plures circumferri minores, vnciæ communis pondere minores, plus minúsve. Verum drachmæ vnius, ſcrupulorum duorum, & drachmæ dimidiæ pondo reperias: imò Haeblinus refert, ex Inſula Vaccarum adferri, quorum quindecim, viginti & plures vnciam vnam non ſuperent: in Goa verò & Cochin, vnius vel duarum drachmarum, & etiam ponderoſiores haberi.

Quod verò horum lapidum magnitudo & pondus variet, nemini mirum videri debet, ſiquidem non ſemper eadem materiæ quantitas, ex quibus lapides hi generantur, in omnibus animalibus colligitur: nec quoque eorundem prorſus idem auctionis tempus exiſtit. Etenim à materia copioſiore, maiorem, à pauciore, minorem procreari neceſſe eſt. Sic cum lapides hi per materiæ acceſsionem in animalis ventre augeantur, prout longiore, breuioréve temporis ſpatio in animali ſubſiſtunt, maius minúsve incrementum acquirunt. At magnitudinis, ſeu augmenti huius metam quandam eſſe, ratio ſuadet: ſin ſecus,

inim-

in immenſum excreſcere poſſent: quæ ſanè meta, à maiore vel minore latitudine loci in quo gignuntur, dependet. Quare & pondere varient oportet: quamuis huius varietatis cauſa, quoque referri poſsit in eorundem ſoliditatem, cum horum aliqui ſubſtantia ſint denſiore, ſiue materia compactiore, aliqui minus denſa, iuxta maiorem vel minorem caloris in eorum materia actionem: idcirco Orientales, Occidentalibus ſolidiores ſunt. Poſſe tamen in vna eademq; regione, alios alijs ſolidiores eſſe, ex Serapionis ſupra adducto teſtimonio probari poteſt, dum aſſerit horũ lapidum quendam in India eſſe multæ humiditatis, leuem ac mollem, molliciei ſine ſuperfluitate; quam humiditatem & mollitiem ad tactum, Syluaticus minorem duritiem & ſiccitatem interpretatur, cum lapides omnes in genere duri & ſicci ſint.

PRETIVM.

CVm magnitudine & pondere lapides hi non conueniant, & de ſucceſſu eius miraculoſo, mira prædicentur, mirum non eſt, ſi vno eodemq; non veniant pretio. Quare, Monarde referente, horum pretium variat; apud Calecutos namque tam ingens pretium, vt legitimus lapis coronatis aureis quinquaginta, perinde atque Hiſpali æſtimetur: & Garzias a ſcribit, vnum drachmarum quinque, in Luſitania ſexaginta quatuor au-

a ex eo Vvlſ ſichius.

reis Luſitanicis (qui Cluſio monéte, vndecim Vngaricis æquipollent) veniſſe: Et Amatus, vt ante quoq; monuimus, vnius meminit, qui 50. aureis ducatis emptus fuit.

In Goa & Cochin, pro vncia, viginti, & viginti quinq; Taleri, aliquando plùs, aliquando minùs perſoluuntur, prout vel pauciores vel plures vnciam conſtituunt: Lapides verò vnius vel duarum drachmarum, & etiam maiores ſeparatim venduntur, ita vt Æthiops albus, Ethnicus, Turca aut Iudæus, pro eleganti lapide, quinquaginta & centum Taleros faciliùs perſoluat, quàm Luſitanus, Venetus, aut Armenus, quemadmodum Hueblin ex relatu Hyruſz, ſcribit. Quare rectè Iordanus *b*, raritas, & inſani, qui in emendo fiũt, ſumptus, ſolis Regibus & Imperatoribus ferè vernas fecit, idcirco ad viliora nobis migrandum erit.

b *de peſte tract. cap. 9.*

Et Linſcottus *c* ſcriptum reliquit, in Inſula atque vrbe Macau, ditionis Chinenſium, lapidem hunc per Maſas vendi, & quamlibet Maſam Bezaris, duobus tribúsve ducatis venire, provt magnitudine & bonitate excellunt. Et Boetio, anno 1600. ſolet ad pondus in inferiori Germania drachmam vnam pendens Orientalis, duobus Ducatis vendi, in Germania ſuperiori quatuor: Occidentalis verò dimidiato pretio: dum magni ſunt, quia rari & a Principibus ad oſtentationem deſiderantur, intenditur ad libitum venditoris pretium.

c *2. parte Indiæ c. 27.*

d *lib. 2. de lapid. c. 194.*

AN

AN ET QVOMODO LAPIDES HI ADVLterentur.

CAPVT XXV.

CVm de lapidis huius ſucceſſu miraculoſo, & quaſi remedio ad omnes grauiſsimos morbos conuenientiſsimo, multi multa (at quam rectè haud ſcio) prædicarint, mirum non eſt. ſi lapidis huius dignitas & pretium creuerit: verum etiamſi ob ſpem lucri, lapides plures, arte ad naturalium imitationem conficiátur.

Si enim Serapionis tempore lapides multi & quidē naturales reperti fuere, lapidi Bezoari ſimiles, qui tamen prop etat b. & effect bus huic non correſpondebát, quam ob cauſam, vt idem aſſerit, multi errarunt, quis mirabitur auaritia & malitia hominum creſcentibus, ſi dixerimus hoc ſeculo artificiales pro naturalibus obtrudi? quam ob cauſam Bezoaris vſus (de vero non loquor) non modo inutilis, ſed etiam periculoſus euaſit.

Quare dicimus cum Augenio, verum & genuinum, non modo admodum rarum, ſed rariſsimum eſſe: ideoq; Medicis ſedulo inuigilandum (modo eius vſum planè neceſſarium crediderint) ne ab hominibus improbis, qui deſiderio lucri ſæpiùs vnum pro altero vendere ſolent, decipiantur: cum & Mat-

thiolus aſſerat, ſe iam dudum plures lapides ſimiles vidiſſe, ſed an veri, an adulterati ſint, ſe neſcire: imò, ſi Serapionem & Rhaſin conſulat, non videre ſe, cur lapidem hunc legitimum eſſe probet. Adauget ſanè difficultatē, quod in ipſiſmet regionibus, in quibus lapis Bezoar ex animali colligitur, tales arte conficiantur, ita vt dolus difficulter, niſi lapis cōminuatur, detegi poſsit. Quare merito Baccius veretur, ne Arabiæ vel Orientis mercatores auaritia ducti, arte quadam adulterent, & colore quodam obducant, quemadmodū & alijs rebus Chymicis vſuueniat: & ſæpè, addit, falſos, ſi frangantur fruſta dura terræ coctæ, aut gypſi more, relinquere, qui tamen pro Orientalibus & precioſis vendantur.

Ad ſententiæ noſtræ confirmationem faciunt, quæ Monardis [a] habet, inquientis, tam multos adulterinos aduehi, vt ex centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipſimet Indici ſcriptores fatentur iſtic multos adulterinos conflari. Nam Ioſephus Acoſta ſcribit, Indos vbi lapidis huius vſum commendatum cognouere, ſtatim arte multos confeciſſe & pro veris falſos ad alias regiones tranſmiſiſſe: Guidonem à Vazare ciuem Hiſpalenſem, qui totum nouum orbem perluſtrarat, præſertimque Chinæ regionem, affirmaſſe, retulit Monardis, & ex eo Syluaticus, Indię populos falſos lapides Bezaar componerę ſolitos fuiſſę. Cuius rei etiam Chriſtopho-

[a] *lib. ſimpl. medic. ex India Occid. cap. 34.*

ſtophorus Acoſta, vt infra oſtendemus, nos admonet.

His addit Syluaticus, quis eſt, qui Italicorum ingeniorum ſummam acutiem, & excellentiam cognoſcat; quid item, quantumque auri ſacra fames, mortalia pectora cogat, ſciat; qui ſimnl etiam non credat, & in Italicis regionibus adulteria hæc eadem frequentiſſimè committi, horumq; lapidum numerum inſignem aſtutè ſatis confici? Perſuadere hoc poteſt facilimè quemque, lapidum huiuſmodi quantitas in Italia propemodùm infinita, vnà cum vili eorundem pretio: hæc ille.

Quæ ſanè haud dubiè, Magnum illum Herculem Saxoniam b, Patauinæ ſcholę profeſſorem, mouere, vt huic lapidi parum tribueret: dum admonitionis cauſa, inquit: lapidi Bezoartico, ſiuè Bezoar, ſiuè illum intelligamus, quem in ventribus animalium inuentum tantopere celebrant, ſiue cerui lacrymam, parum confido: magnatibusque ac principibus conſulo, ne in eo tanti coemendo ſint vſq; adeò faciles. Nam talis eſt impoſtorum verſutia, vt arte fabrefactum lapidem, nullius frugi, viginti, quadraginta, aliquando pluribus coronatis, venundare ſoleant. Ego certè, addit, non abſq; cauſa hunc parui pendo, qui toto eo tempore, quo Venetijs medicinam feci, ipſo frequētiſsimè vſus, & eo quidem optimo credito, vtpote huic vel alteri Senatori Veneto, à maximis Principib. dono

b *lib: de plica cap. 59. qui li. de febrib. peſtif. cap. 37. hæc habet, ſi lapis reperiatur probus, etiam mihi probatur.*

dato, aut religioſis Franciſcanis habito, quem ex Indijs orientalib. delatū, aſſerebant ſe manib. ꝓprijs ex animalis ventre extraxiſſe: nullum tamen inueni fructum, neq; ſudorem inſpexi illum ſalutarem ab his tantopere decãtatum, ſed lethalem tantum ac diaphoreticum: quã ob cauſam præſenti tempore, illius vſum ꝓrſus intermiſi, & cęteris prætermittendum ſuadeo: hæc ille. Fatear ſanè oportet, me hactenus ſæpè vſum hoc lapide, ſed nihil laude dignum præſtitiſſe, ſed pleroſque ex eius vſu attonitos redditos animaduerti.

lib. a. meth. medicali c. 2. Quare cum Franciſco Valleſio c, Regis Hiſpaniæ Medico cubiculario dicimus, vereri ne omnes ſint falſi (licet ſecus Solinandro d vi- *2. Cõſili. 60.* deatur; qui Bezoaris lapidis ꝓbatiſsimi nobis ſemper copiã eſſe, aſſerit) inprimis cum etiam nunc apud Germanos, horum lapidum, præſertim occidentalium copia reperiatur. Nam vnde quæſo earũ tanta copia nobis ſuppetit? cum Indici ſcriptores atteſtentur, potiſsimũ Garzias, tanto in pretio apud Indos haberi, vt neceſſum ſit omnes ad Regẽ eius regionis, in qua generãtur, perferri, ita vt non ſine difficultate inde haberi poſsũt. Imò teſtantur Indos magnates eos ſibi reſeruare, & alijs magnatib. pro ſplendido munere dono mittere.

Adde inſuper, quod in vnius ſolius animalis ventre (in Oriente dico) duo, tres, vel etiã quatuor tantum lapides reperiãtur: licet Petrus de Oſima in Peru, nouem ab vno animali

ſe ex-

ſe extraxiſſe ad Monardem ſcribat: nec ſemper, eodem referente in dictis animalibus reperiuntur: quare eorum copia eſſe non poteſt. Cum enim morbus quidam ſit lapis, in animalis cuiuſque ventre, aut alia parte genitus, ſiue potiùs quidpiam à morboſa cauſa genitum, omnia & ſingula illa animalia, in eundem affectum perpetuo incidere, auctore Syluatico, dici non poteſt. Quòd verò lapis hic à morbo dependeat, Chriſtophori Acoſtæ teſtimonio comprobari poteſt, dum aſſerit, animalia illa, ob lapidem inſigniorem, ventri ipſorum incluſum, mori, & mortua à venatoribus reperiri, & ex mortuis lapides extrahi. Idem teſtatur, venatores, dum ea inſequuntur, ex lento & pigro inceſſu, cognoſcere, quænam lapidem maiorem habeant, quòd ſanè argumentum, non omnia prædicta animalia, perpetuò lapidem in ventre habere.

Accedit, quòd ea animalia à venatoribus maxima cum difficultate capiantur, Monarde his verbis atteſtante: Indiani hæc venantur, interficiunt armis, laqueis & per inſidias: adeò enim ferocia ſunt, vt aliquando venatores interimant: agilia enim ſunt & ſaltu veloci. Hinc veriſimile nobis fit, hoſce lapides adeò numeroſos eſſe non poſſe. Quare ſcitu planè neceſſarium, quomodo lapides hi adulterētur, dein, quæ lapidis veri notæ ſint quibus've ſignis à falſis diſtingui poſsint.

QVOMODO ADVLTErentur.

QVod falſi conficiantur non ſolum ab Indis, verum etiam à Iudæis certum eſt: ſed quomodo, quaue ratione, & cuius rei admixtione, non ita conſtat. Indos etenim inueniri, qui ex maſſa quadam adulterinos conficiant, Monardes libello proprio refert: aſſerens, illos tamen legitimi binas notas, laminas ſcilicet & puluerem imitari non poſſe. Et Fragoſus, idem de Indis refert: paleam tamen vel puluerem, qui intus contineatur exprimere non poſſe, ex quo adulterium agnoſcatur. Sunt qui ex lapidum fragmentis & pice artificioſè iunctis veris ſimiles conſici, & pro veris vendi ſcribant.

a lib. ſimpl. Indiæ Oriẽt. cap. 21.

Quare modũ, quo adulterati conficiantur, Chriſtophorus Acoſta *a* plenius expreſsit: vtpote ex Creta, cineribus teſtarum oſtrearum ſanguine ſicco & lapidibus Bezahar minoribus ſubtiliter contuſis, & cum aliquo liquore ſibi incognito, ſimul diligenter incorporatis, ita vt naturales & veros æmulentur: & quia maiores minoribus, veluti maioris efficaciæ præferantur, idcircò eius magnitudinis efformare, ex qua plus vtilitatis ſperare, dolumq; melius tegere poſsint. Idem *b* capite de Manna, in quo de eius adulteratione agit, aſſerit ita artificioſè confici, vt etiam exercitatiſsimi, lamina externa inſpecta decipiantur, &

b eadem lib. cap. 66.

tur, &

tur,& niſi frágantur,à vero & naturali diſtinguí non poſsint, & tales ex Ormuz. Malabar & colonia Cochin dicta,vbi Regia eſt deferri. Quare Cluſio ad Garziam, & ex eo Fragoſo, auctoribus, Vlyſsibonę mercatores licet magni æſtiment, ea tamen conditione vendere nolunt, vt emptor periculum faciat, an legitimus ſit. Imò conſueuere iſti nebulones Cinabarim, Antimonium, Argentum viuum, ignis artificio variè compingere, conglutinare, tingere,& exſiccare, vt verùm Bezoar æmuletur. Quis quæſo lapides ex creta, calce, oſtrearum teſtis,& ſicco ſanguine confectos (vt ex Acoſta meminimus) taceo ex Cinabari, Antimonio, Argento viuo & ſimilibus confectos, nocentiſsimos & lethales eſſe non dixerit?

Ryff. pharmac. reſtaur.

Sic & Hyruſz, cuius ſæpius meminimus, ipſi Hüeblino,Medico eximio retulit,dum in India viueret, in ſuperiore Cochin fuiſſe diuitem Iudæum, Moyſem Villelam nomine, qui ex paruis lapidibus Bezoardicis,magnos duarum & plurium vnciarum pondere conficiebat, & magno pretio vendebat: paruos in puluerem comminutos,peculiari quadam aqua glutinoſa,pro ea quà volebat magnitudine compingebat. Sed tales ab iis, qui nouerant, & probarant, emptos non fuiſſe: nec ipſum potuiſſe ex Iudæo, licet ſingularis eius amicus foret, conficiendi modum intelligere.

QVIBVS NOTIS, SIVE SIGNIS LEGITIMOS COgnoſcere, auctores doceant.

CAPVT XXVI.

CVm ergò conſtet lapides hos adulterari, omnino neceſſarium eſt legitimi notas cognitas habere, quas tamen nō ita tuto proponi poſſe, Saxonia *a* aſſerit: imò ferè impoſsibile eſſe Syluaticus cenſet, quia talis tantaq́ue ſit impiorum hominum auaritia & aſtutia, quorum ingenia auri deſiderium tantopere acuat, vt lapidis iſtius omnes conditiones naturales tam externas quàm internas perbelle adeò imitentur, vt ferè diſcerni nō poſsint. Nihilominùs tamen conuenit, Medicos hac in re diligentes eſſe, cum ſæpiſsimè iſtorum lapidum adulteratorum vſus nocentiſsimus eſſe poſsit: præterquam enim, quod ea facultate careant, cuius potiſsimum ob cauſam vſurpantur, Alexipharmaca nimirum: verum etiam propterea, quod in iis conficiendis, aſſumuntur ea, quæ maximè nocere poſſant. Attamen cum varii modi adulterinos à legitimis dignoſcendi inuenti ſint, notas omnes, quas apud auctores reperimus, ordine referemus: at quantum ad rei veritatem inueniendam valeant, & quantum

tum iis fidei ſit tribuendum, omni diligentia perpendendum erit.

Deſumuntur autem notæ à diuerſis: à forma: à laminis: ab interiore cauitate: à pondere: à commiſtione cũ calce, vel etiam tinctura: ab euaneſcẽtia in auram carbonibus ſi iniiciatur: à flatu: à friabilitate, liquatione & diſſolutione in aqua: ab infectione dentium, & à colliſione ad dentes: à probatione cum acu facta: à lapidis fragmentis: à magnitudine: à vomitu: & deniq; ab experientia, periculo videlicet in beſtiis facto.

A forma: ex ſola forma veros à falſis diſcerni poſſe cenſuit Baccius [b]: eos enim qui formam renum, aut oui columbini æmulentur, exterius læuigati, & expoliti ſint, falſos eſſe.

A laminis ſeu corticibus: cùm omes modò veri ſint corticibus [c] multis ſibi inuicẽ incumbentibus ceparũ inſtar conſtent: quamuis alii [d] aliis pluribus, aut paucioribus tunicis præditi ſint: ſic etiam alius [e] alio durior, compactior, vel laxior ſit. Attamẽ Monardes [f] notas duas ponẽs, legitimũ dicit, ſi læuibus & quaſi expolitis laminis conſtet, & ſi exteriore ſublata, ea quæ ſubeſt, multò ſplendidior cõſpiciatur. Hinc [g] glabrum leuem ſplendore coruſcantem commendat [h].

Refert Syluaticus Paulum Cigalinum, qui multos lapides Bezaar diligẽtiſsimè obſeruarat, maximã fidem tribuiſſe, ſi tunicę omnes ſiuè laminę, haud minùs interiores, quàm ex-

teriores, vbi pollice tenuiſsimũ quendã puluerẽ deterſerimus, leuiſsimæ omnes, terſiſsimæ ac ſplendẽtes ſeſe offerãt: quas verò impoſtor confecit aſtutè, præter exteriorẽ reliquas eſſe aſperas, & ſplẽdore deſtitutas, quod læui tunicæ arte alia adnecti non poſsit.

Iã verò quatuor hic opiniones inuenio: aliis laminam exteriorem ſplendentem: aliis hanc rudem: aliis ſecundam ſplendentem: aliis interiorem laminam rudem requirentes.

Verùm artificio ſplendẽtes reddi, Hueblin refert: naturales enim rudes eſſe & inęquales, quales ſunt illi, qui ex veſica humana eximũtur, Baccius auctor eſt *k*. Idemq; addit, artificium ex politura cognoſci, falſos enim læuigatos & expolitos exterius eſſe.

Lacunæ, legitimus, læuis, ſplendens, ſquamoſus, ex plurimis ſquamis, quarum tamen prima minùs lęuis aut ſplendens & friabilis: & Iordano, bonitatis argumẽtum, ſi ſuccedens pellicula, vel lamina ſuperiore ſplendidior ſit: & *l* Paræo, ſi laminæ, quæ primam ſequuntur, clariores & ſplendidiores appareant.

Cõtra Saxonia *m* refert Luſitanos ſcriptores aſſerere: ſi cortex interior ſit rudis, probi argumentũ eſſe, ſi verò ſit politus, ſicut exterior, ſophiſtici argumentũ eſſe. At Boetio, cõſtat ex tunicis ſiue cruſtulis politis interdum & ſplendẽtibus, ſemper magis iis quæ ſubeũt: nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim parte & reliquas complectente, vt in ve-

in veſicæ & renum calculis videre licet.

Lubet adponere ea, quæ Hueblinus ex quodam Hyruſz nomine de falſis cognouit: Falſi corticibus deſtituuntur (cum impoſsibile ſit cortices arte conficere) cauitatem in centro habent, in qua lapillus aut fructus alicuius granũ, cum puluere continentur: eiusmodi plures ſe vidiſſe aſſerit, cum Indiani ſoleant certis compoſitionibus tales conficere, emptoribus non concedentes, vt periculum faciant corticésne habeant, aut veri ſint. Subiungit, Indianum quendam Ethnicum Goa in ædes, ſuas detuliſſe lapidem Bezaar trium vnciarũ, Andrea Marco primario mercatore præſente, quem cùm dictus Marcus falſum agnouiſſet, eum mallei ictu in fruſta comminuit, Ethnicus verò auffugit: hæc ille. Sed quod Baccius ſcripſit, has laminas ſi frangantur, aureos fulgores, ſiue aureas ſcintillas amittere: id præterquam quod à nullo ex ſcriptoribus, qui eas regiones perluſtrarunt, animaduerſum eſt: à nemine etiam aliorum, id obſeruatum fuiſſe legimus.

Ab interiore cauitate, quam alii veris, alii falſis tribuunt. Communis ſententia eſt, legitimos & minime adulteratos, in meditullio concauos eſſe, vt notat Monardis *n*, nullũ cor *o* aut matricem habere: vt aquilinus, *p* quem aëtitem dicunt: & hanc ſecundam facit & primariam notam, Monardes *q*. ſi interius concauus & puluere eiuſdem *r* cum lapide ſubſtantiæ, plenus ſit: quem puluerem *ſ* ab in-

teriore lamina receſsiſſe volunt, & iiſdē q viribus prędituin: quare maximè r commēdatur, atq; ipſi etiam lapidi præfertur: quo puluere falſi carent, Fragoſo etiam teſte.

Alii paleam in concauitate repertam, pro ſigno probi habēt, vt Fragoſus: etenim circa paleam tenuiſsimam, quæ inueniatur, ſi lapis conteratur, concreſcere, Garzias t tradit: vel circa feſtucā laminatim, vt Paręus. Sic Acoſta, in meditullio ſemper aliquid reperitur, ſiue paruū u cinereum granulum, aut herbam ſiccam conglobatam, aut paleā tenuem: & Richardus, plerunque dum frangitur, cauitas in medio apparet, in qua vt plurimū feſtuca paleæ reperitur. Sunt qui paleam in falſis reperiri velint & qui falſis cauitatem tribuant, ut paulo ante ex Hueblino monuimus: contra Cæſalpino, adulterati, ſi frangantur, in meditullio cauitatem non habent, neque paleam, ſed aliquid aliud. Hinc Saxonia, x addunt probum cognoſci, ſi lapis frangatur, ſi in meditullio puluis reperiatur: ſi verò granum, feſtuca reperiatur, ſophiſticum. Ego, addit, inueni aliquando, quos exiſtimaui omnium præſtantiſsimos, & tamen in meditullio folia exſiccata reperiebātur: quare mihi perſuaſi, hoc ſignum non concludere: ratio, quia congeritur in ventre animalium poſt alimentum aſſumptum: aſſumunt autem varia alimenta. Itaq; fieri poteſt, vt huiuſmodi materia in ventriculo concreſcat, circa folium, ergo

non

non concludit argumentum: hæc Saxo i a.

Quare Monardes y aſſerit, ſe vidiſſe confringi quendam, ad obſeruandum an legitimus eſſet, & laminis conſtaret, ſed in centro z granum, aut ſemen quoddam repertum, ſuper quod Indus impoſtor lapidem formarat. Sanè & ego duos vidi, in quorum altero phaſeolus exiguus, quem adpinximus, repertus, in altero nucleus Myrobalani Indi forma, vtroq; tamen lapide, magno cum ſucceſſu ſe vſos teſtabantur. Sic Ioſephus Acoſta, in Occidentali nucleos Pini Caſtellani, vt infra capite, de lapidis Occidentalis generatione plenius monebimus, obſeruauit.

Sanè diuerſa hæc, quæ de re huiuſmodi hunc in modum affirmata audiuimus, contraria inter ſe non eſſe, & omni ex parte poſſibilia, Syluatici eſt opinio. Nam cum primum dicti animalis calor internus in lapidis materiam agere incipit, ſi is intẽſus fuerit, & materia non multa, hæc maximè exſiccatur. Addita deinde ad lapidis auctionem alia materiæ portione, hæc quoq; ab eodem calore aduritur & exiccatur: obq́; propinquitatem prior iam valdè exiccata magis adhuc exiccatur, & in puluerẽ tandem, vt reducatur neceſſe eſt: cauitas propterea formata remanet. Sed ſi craſſioris illius herbæ partis quidpiam, quod durius ſit, in prima elaborata materia eſſe contingat, non poteſt illa ob craſſitiem multam in lapidem & puluerem verti: cui cùm

ſtatim alia addatur tunica, & huic alia conſequēter, caloris actione ad vltimam internam partem amplius non perueniente, illa herbæ portio, eo in loco cōſeruatur. Quod idē ſi palea aliqua, acus, ferrum, pineus, aut talē aliud quidpiā ab animali manducatū fuerit, eo tempore, quo lapis ſui ortus initium ſuſcepturus eſt, facillimè eueniet. Confirmatur hoc exemplo lapidum, qui in hominibus concreſcunt, in quorum medio interdū acus, feſtuca parua aut quid ſimile reperitur. Syluaticus, acū ſemel obſeruauit: ſemel etiam cordæ fidicinæ portiunculā in veſicam, per penem, in quem imprudenter immiſſa fuerat, irrepſam. Hoc in eo lapide, qui in animalis ventriculo concreſcit, euenire facilè concedes, cum in hoc alimēta quoq; craſsiora, moram longiorem trahant: & quod animal ex ruminantium genere eſt. Quod verò Garzias dixit, tenuem paleam ſemper in lapidis Bezaar meditullio reperiri: id, vt aliqui cenſent, abſolutè nō enunciauit: ſed de his tantum quos in Perſicis animalibus genitos, obſeruauit.

A pondere: ſi pondus illi leue ſit, perfectioni attribui, tradit Richardus *aa*: contra verò Linſcottus *bb*, quo maior & grauior, eò nobilior carior, & efficacior, eiuſdem cū aliis lapidibus duritiei, minus tamen ponderoſus.

A commiſtione cum calce & tinctura, & euaneſcentia in auram, ſi carbonibus iniiciatur. Lapidem, vt refert Chriſtoph. Acoſta, lin-

gua

gua humectatum, vel calci vel muro parum affricant: vel calcis puluerifatæ parùm volæ manus indunt & lapidem nonnihil affricant: quod ſi probus ſit, calcem colore viridi eleganti ſubitò inficit: ſi verò adulterinus calcem tali colore non tingit, & ſi inficiat, obſcurus magis eſt; vel vt Boetius: ſi calce viua aqua admiſta ungatur lapis, ac illa paulo poſt flaueſcat, legitimum lapidem multi iudicant: alii chartam creta fricant, deinde ſupra cretam lapidem fricāt, ſi fricationis linea viridis appareat, legitimum lapidem arbitrantur. Sic Rauuolfius, *dd* inter cætera veri lapidis ſigna, certiſsimum hoc ex mercatore didicit: ſi portio calcis viuæ, & huius lapidis puluis, aqua addita ad pultis formā, diligenter miſceantur, & exſiccari ſinātur: poſtmodū in puluerē redacta, ſi flaueſcat, ex Perſia allatus & legitimus cenſetur: ſi verò albus, pro falso habetur. At à Caſtro *ee* aliā notam addit: ſi lapidis puluerem cum calce & aqua miſceas, colorem ex pallido virentem referet, & ſi carbonibus accēſis iniiciatur, in auram penitus euaneſcere aſſerit: Sunt qui calcem, in vola manus: cum aqua diſſolvant, dein lapidem affricant, quòd ſi colore ſubcroceo eandem tingat, verum probumq; aſtruunt. Paulò aliter Lonicerus, qui pro tertia nota hanc poſuit: ſi lapis hic ſputo aut aqua ſoluatur, & per pannum lineum album coletur, hicq; colore tingatur, tunc bonus ac verus erit. At cōtraria eſt Bac-

cii opinio, qui ſcribit, quando lapis hic cum ſaliua hominis manus palmæ affricatur, ſi ibi tincturam, vel maculam quandam relinquat, falſi notam, à vero enim Bezoare minimè fieri: & Ryffii reform: dolus cognoſcetur, ſi parum humectentur & manui affricentur, tunc colorant.

A flatu: Mauritani, ſcribit Garzias *ee*, lapidem manibus comprimunt: deinde ſpiritu inflant: quòd ſi aër permeet, adulterini indicium eſſe volunt. Paulò plenius Chriſtoph. Acoſta: ſi pugno firmiter includatur, ita vt ſpiritus inflatus alibi quàm per ipſum permeare nequeat, probi ſignū: quod ſi falſus ſit, ab vna parte fractus, & ſpiritu inflato, hic per aliam partem tranſit. Et Paræus, alteram notam probi tradit, quod digitis compreſſus flatu oris, bubalini corii inſtar, inflетur: nam ſi flatus perrumpit, nec in eius denſitate perſiſtit, pro adulterino habetur, cuiuſmodi multi ad nos importantur.

A friabilitate, liquatione, & diſſolutione in aqua: Etenim bonum comminutum ſcintillare, alabaſtri modo facilè abradi & limari poſſe, & ore detentum in liquorē abire, aſſerit Iordanus *hh*. Verum ſquamam primā friabilem, dicit Lacuna: Richardus verò ſcribit, licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi rumpitur fragilem tamē ac poroſum apparere, ſine aliqua arenoſitate, & ſi inter dentes ponatur, diſſolui, ac ſi panis cruſtula eſſet.

Sic

Sic alii *ii* eum laudant, qui diutius in aqua maceratus liqueſcat. Boetius *kk* etenim hæc habet: leuis eſt hic lapis & blandus, vt alabaſtri modo abradi poſsit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam facilè liqueſcat. Contra Hueblinus, qui tres præcipuos & certiſsimos probandi modos recenſet, primum tradit eum, ſi aquæ bullienti iniiciatur, vero lapidi nihil obeſſe, ad adulterinum molleſcere & diffluere:

Ab infectione dētium Cæſalpinus *ll* aſſerit, experientia compertum, ſi lapis verus ſit, & ſyncerus dentes eorum nigreſcere, qui hauſerint, ideo cauere, cum deuorant, ne medicamentum dentes attingat, cochleari intra fauces demiſſo: & hoc ſignum eſſe, vim aliquá deleteriam cōtinere, vt ſoleant alexipharmaca.

A colliſione ad dentes: Hueblinus, pro tertio probandi modo tradit, ex relatione mercatoris Hyruſz nomine: qui in India aliquandiu vixit, & plures lapides Bezoar coemit, hac potiſsimum probatione vſum: lapidem dentibus anterioribus alliſiſſe, quod ſi ſonum clarum parui ſilicis inſtar ederet, pro genuino habuit: falſi ſiquidem ſonum obtuſum inſtar rei putris, & mollis exhibebant. At Chriſtophorus Acoſta eos, qui concuſsi, reſonēt, falſos aſſerit, quod in nigris obſeruetur.

Ab acu: iubet enim Hueblinus acum ſumere, ad candelam accenſam candētem reddere, & lapidi infigere, quòd ſi ſubeat, aut

lapis à calore mutetur, bullæue excitentur, falſificati ſignum eſſe; & Cæſalpinus, adulteratos deprehēdi inquiunt, ſi ferro candente perforentur, calefacti molleſiant: ſynceris hoc nequaquam contingere. At Syluaticus refert, fuiſſe qui exiſtimauerint cognoſci adulterium, acu candente in lapidem immiſſo, ſi malè oluerit: eſt enim, addit, ſignũ partem materiæ admixtam vri ac fuligines tetrum odorem ſpirantes emittere: quòd non contingit in germano & vero lapide.

A lapidis fragmentis: ſi lapides confracti fruſtula ſiue fragmenta admodum dura ſint, & terræ coctæ aut gypſi more relinquantur, adulteratos eſſe, Baccius ſtatuit, & maximam adulterii certitudinem, cum eodem Syluaticus concedit.

A Magnitudine: Ioſephus Acoſta ſcripſit, aliquos Indiæ incolas voluiſſe, lapidis magnitudinem inſignem, quæ communẽ eius magnitudinem nimis excedat, adulterium indicare: & ipſe Syluaticus, huius lapidis excedentem quandam magnitudinem maius teſtimonium impoſturæ ſemper exiſtimauit.

A vomitu: Grani vnius vel duorum pondere exhibitus, venenũ euomi facit, quo experimento probatur. Cardanus.*mm*

A periculo facto in beſtiis, & quidem dupliciter, vel veneno ipſis ſolum exhibito, vel prius foris applicato, & poſtmodum lapide hoc dato. Quoniá Seplaſiarii *nn*, falſa & ficta

pro

pro veris ſæpe obtruſerunt, non aliter vænit, quàm periculo beſtiarum nece facta: duobus enim catulis aut felibus toxicum deleterium, aut venenum omnium deterrimum detur: deinde alteri ex catulis, tantulum pulueris eius lapilli ingeritur: ita fit, vt ſi alter ex catulis, cui antidotum nullum datum ſit, moriatur, alter incolumis euaſerit, lapidis integritas indicetur. Et Lonicerus pro ſecũdo experiundi modo, ſcribit, alicui beſtię, vt gallo, columbæ, anſeri, aut homini exhibendũ venenum: deinde huius lapidis pulueriſati, & in aqua conuenienti, diſſoluti, propinandum.

At Cluſius ſuis in Garziam notis *oo* ſic expreſsit: optimum ſolebant experimento deprehendere, quod hoc modo fiebat: filum toxico illinebant, (herbam baleſteram vocari aſſerunt Cluſius & Fragoſus, & ſuccum eſſe radicum hellebori albi Cæſalpinus loco cit. ſcribit) dein per canis, aut alterius animalis pedem, aut aliam partem, filum traiiciebant, filo in vulnere relicto. Canis ilicò ea ſymptomata habere incipit, quæ eos, qui toxicum biberunt, comitari ſolent: cùm verò ſymptomata grauiora vrgent, & canis concidens deſperatus videtur, tũ puluerem ab hoc lapide abraſum, & aqua dilutum in os iniiciunt: nam ſi legitimus eſt, auxilium ex eo remedio animal ſentit: ſic minùs, adulterinus cenſetur. Sed hodie mercatores *pp* examen id recuſant, quaſi promiſsis reſpondeant.

Hæ notæ ſunt, quas apud auctores reperi. Lubet & Boetii ſententiam adponere : Eligendi ſunt (inquit) qui ex capriceruis paſcua in montanis habentibus extracti ſunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt, eximuntur, viribus prorſus carent, quod herbis ſaluciferis non paſcantur, vt illi qui victum in montanis quæritant, & aromaticarum herbarũ copia ſaturantur. Proinde Malacenſes vilipenduntur. Capriceruos enim in paſcuis ad lanienam alunt. Perſici verò in pretio ſunt, quod in montanis degant. Præter hæc lapidis ſubſtantia, color & forma diligenter examinanda eſt: nam ii laudátur maximè qui è nigro ſeu rauo colore virides videntur, & quorum puluis ſubuiridis eſt. Deinde qui ablata cruſta ſuperiore, inferiorem ſplendentem habent, ac in meditullio concaui ſunt, aut arenam lapidi ſubſtantia ſimilem, ſed ad venena efficaciorem continent, quiq; præterea ad linguam aut in aqua liqueſcunt, nihilque arenoſum habent. Qui has notas habent, ſinceri & Orientales iudicantur. Nullũ tamen certius probitatis indicium, quam ſi venenum homini aut cani detur, & oblato puluere euadat. Quis enim montanum à paluſtri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari poſſe exactè dicuntur) diſtinguere melius quam effectu, qui à tota lapidis eſſentia manat, poteſt.

a *de febrib.peſtif.cap.37.pag.98.* b *de gemmis elegan-ter formati ſunt, Ryff. reform. Syluaticus.* c *Hueblin Boetius.* d *Salmuth in Pancirol.* e *Ryff. reform.* f *lib.proprio,& ex eo Vvittichius.* g *Gabelchofer in Baccium: leuem ſplendentem.* h *abſq; ſapore, Heurnius de peſte: ex eo à Bra.* i *Cruſtarum ſplendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis ſigno habetur, Boetius lib.2.de gem. cap.194.* k *de gemmis: Ryff.reform. & Syluat.* l *de peſte tr.3.cap 9.Gabelhof.& Ryff.refor.* m *de febrib peſtif.cap.37.lib.2.de lapid.cap.191.* n *lib. prop. & ex eo Cluſius in Garziam: Vvittichius: Syluaticus.* o *Salmuth in Pancirollum ex Monardi citat.* p *Iordanus de peſte tract.3.cap.9 & Gabelchofer.* q *Paræus & Fragoſus.* r *ex Monardi Salmuth: eiuſdem ſubſtantiæ, pollentium tamen virium, Iordanus de peſte & Gabelchofer.* s *Ryff.refor.* t *Sarracenus, Linſcotius Arthus.* u *bonus parte caua nucleum non habet, Paræus.* x *de febrib.peſtif.cap.37.* y *lib.proprio,& ex eo Vvittichius.* z *Semen aut granum in meditullio, ſupra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit. Boetius lib.2. de lapid.cap.194.* aa *in epiſt.ad Epiſcopum Strigoniens: bonus leuis eſt. Paræus, Heurnius, à Bra, Gabelhofer, I. à Caſtro.* bb *hiſt.Ind.& Arthus.* cc *Syluaticus p.100.ex Acoſta.* dd *ſui Itiner. part.1.cap.8.* ee *parte 2.lib.2.cap.5.de mulier.morb.* ff *ex quo Syluaticus.* gg *idem Vvittichius, addens tales ex Perſia non eſſe: Syluaticus ex Garzia: Boetius, Indos ſic probare ſcribit lib.2.de lapid.cap.194.* hh *Iordanus de peſte tract.3. cap.9. & Gabelchofer. Paræus: Lonicerus: facilè frangitur. Cardan. 17. var. rer. 97.* ii *Paræus, Vvittichius, Gabelchofer.* kk *lib.2.de lapid. cap.191.* ll *2.metal.46.* mm *de variet.rer.cap.97.* nn *Bodinus theat.lib.2.* oo *idem Fragoſus, Cæſalp.de metallic. lib.2.cap.46. Ryff in reform.phar. Syluaticus ex Cluſio.* pp *Cæſalp.de metall.& Vvittichius.*

QVID PROPOSITIS SIGNIS TRIBVENDVM SIT, Syluatici opinio, & quibus ſignis in vero dignoſcendo Medicus vti debeat.

Capvt XXVII.

Narratis notis, quibus creduntur legitimi lapides ab adulterinis & factitijs diſtingui poſſe: nunc placet Io. Baptiſtæ Syluatici Medici Mediolanēſis præſtantiſsimi de ijs iudicium ſubijcere. Laudanda ſanè tot prudentiſsimorum ſcriptorum eſt diligentia, hæc omnia in hominum vtilitatem, cum inuenerint & docuerint. Vereor tamen vel maximè, ne fruſtra hæc omnia cōtra impiorum hominum aſtutias fuerint iniecta tela, timeo etiam ne horum militum faces, paruipendant omnino ſceleſtorum technæ, ſuisq́ue in arcibus adhuc perſtent fortiſſimæ: nosq́ue propterea in lapide Bezoar eligendo longè minus tutò incedere poſsimus. Rationibus, ni fallor, moueor euidentiſſimis, cum videam ſeruatis etiam diligentiſſimè propoſitis regulis, fallaciæ & impoſturarum ſcopulos minimè poſſe nos ex toto euitare. Primoq́ue non video, quid hæc proſint documenta ad illud euitandum erratum, quod in ipſius lapidis Bezoar electione, contingere

tingere poſſe facilimè. Serapionem admonuiſſe, diximus: lapides ſcilicet multos eſſe ſimiles lapidi Bezaar ſua natura, qui non habent proprietatem ſuam, nec approximant ei, in aliquibus operationibus, quod eſt in cauſa, quod multi errent.

Formam hanc vel illam adulterij argumentum eſſe certum, verum non eſt: quando forma quælibet etiam elegantiſsima in naturalibus iſtis lapidibus contingere poſsit. Eſt quidem ſine dubitatione verum, perfectas pulcherrimaſque illas formas, ouum, lentem, oliuam, nucem iuglandem, aut tale quid aliud referentem, rariſsimè his lapidibus introduci: poſſe tamen contingere, experientia oſtendit.

Laminæ ſplendentes.) Quod Cluſius adulteratos lapides, laminas ſplendentes habere negat: equidem laminas, ſiue tunicas lapidis omnes & ſingulas, ſplendentes quales in genuinis ſunt, efingi poſſe, difficile quidem, non tamen omnino impoſsibile eſſe nobis videtur. Quo deuenerit hoc tempore artificum induſtria: quam mirandæ ſint in rebus fingendis aſtutorum hominum inuẽtiones, neminem ignorare puto. Adulterari gemmarum genus omne eum in modum, vt etiam ab his, qui impoſturas profitentur, difficilimè deprehendantur adulteria, apud ſcriptores gemmarios legimus. Quæcunque etiam de ſplendore, de ſoliditate & æqualitate cor-

ticis exterioris, de grauitate & leuitate, de laminarum ordine & identitate, deque lapidis ipſius ſubſtantia Chriſtophorus Acoſta ſcripſit: & ipſe nihili prorſus facio. Sunt hæc ſine dubio omnia & ſingula, genuini lapidis Bezoar, Orientaliſque præſertim admodum propria: poſſunt tamen ab ingenioſo impoſtore, arte talia fingi.

Quod adduxit Cigalinus experimentum, tunicarum lapidis tam interiorum, quam exteriorum, pollice ſic detergendarum, vt puluiſculus abradatur tenuiſsimus, remaneantque nihilominus tunicæ ſplendentes: id & ipſe in his lapidibus, qui tunicis carent, ſed ſolidas habent internas partes omnes, non valere, exiſtimauit. Addo ipſe verè, poſſe etiam arte tales tunicas fingi, quæ etiam ſic abraſæ, ſplendeant nihilominus. Concauas illas laminas, quæ circa meditullium præcipuè ſunt, excipito, in quibus ſplendor & leuitas arte induci poſſe, vix crediderim: ſplendor enim & leuitas non niſi ex ſucco concreto & exſiccato, caloris medio, produci poteſt: quod in partibus illis internis, quibus ſtatim aliæ exiccandæ adijciuntur, ſeruari poſſe ferè impoſſibile eſt, ſplendorque præcipuè, quare etiam internarum harum partium ſplendor certius quodammodo ſignum apud nos eſt.

Et quod dixit Baccius, artificium cognoſci per lapidis elegantiam: cum ſint naturales ruuidi & inæquales, vt qui ab hominis veſica extra-

extrahuntur, id ſua eiuſdem aſſertione reprehenditur, & ſine fide eſſe demonſtratur: qui cum alijs ſentiens, Orientales lapides eſſe elegantes, ſolidos & planos dixit: Occidentales è contrà ruuidos & inæquales. Dic tu, impoſtores vtriuſque generis lapides arte conficere, & quos voluerint conditiones vnicuique tradere. Nos verò lapides elegantiſsimos, ſolidos ac fermè ſplendentes ab hominis veſica, cum fellea, tum vrinaria extractos vidiſſe, bona fide teſtari poſſumus. Proximis annis mulieris Illuſtris cadauer aperiri iuſsimus, in cuius veſica fellea, lapides plus minus quindecim inuenimus, formæ triangularis perfectæ omnes, valde lucidos & planè ſolidos, coloris flaui nigreſcentis, cum maculis nigrioribus hinc inde ſparſis: quos certè artificem ingenioſum ex induſtria tales feciſſe dixiſſes. Rariſsima res hæc eſt, fateor, ſed non impoſsibilis. Quapropter formas huiuſmodi adeò pulchras lapidis Bezaar, impoſturæ ſuſpicionem facere concedimus, non autem certum teſtimonium eſſe.

Cauitas.) Quod Cluſius ſcribit adulteratos lapides puluerem in meditullio non continere, ſed granulum, aut ſemen aliquod, ſupra quod Indi illum confecerunt: id mea opinione certum non eſt ex omni parte ſignum: tale enim quidpiam ſine impoſtura in eis collectum eſſe poſſe, antea oſtendimus.

Commiſtio cum calce.) Quod Chriſto-

phorus Acoſta addidit, madefactũ lapidem, calce, vel alio tinctorio affrictum, ſi colore viridi ac florido tinxerit, genuini argumentum eſſe; ſi nullo, vel liuido, falſi: hoc etiam infidam habet certitudinem. Peruani enim viridem non habent colorem, ſed neque etiam omnes Orientales: quare eorum tantum, qui vireſcunt, fieri hunc in modum poterit exploratio. Quanquam etiam arte confectos, vireſcentes lapides, frictione media, facilè ſatis, poſſe rem frictam tingere, eo perſuaderi quiſque poterit argumento, quod artificioſi colores facilimè tingant res contactas. Experiatur hoc qui voluerit, remque ſic ſe habere inueniet. Color in rerum ſubſtantiam à natura introductus eſt, eum in modum cũ illa mixtus, vt nullo poſsit auelli ingenio, nullaq; vi extirpari, cum ſint res ferè omnes benè coloratæ, ſolidæ ſatis. Ab artificioſis color econtrà facillimè diuellitur, quia mixtio nõ ſit naturalis, in qua ad minimas vſque, Ariſtotele magiſtro, vniuntur partes, ſed partium potius quædam appoſitu. Quibus quidem ijſdem argumentis & explorationi fides adimitur, quam Baccius fieri docuit, fricto lapide in planta manus cum ſaliua madefacta.

A flatu.) Modus quo cognoſci poſsit lapis adulteratus, hic propoſitus fuit; manibus lapidem eſſe comprimendum, deinde ſpiritu inflandum: nam ſi aër aliquis permeat, adulterati

terati lapidis inditium eſſe volunt: ſin minus genuinum illum eſſe dicendum. Sanè verò experimentum huiuſmodi facere, impoſsibile prorſus fuerit, niſi priùs ab vtraque parte apertus fuerit lapis: eius exterior tunica ſolida valdè cum ſit, & meatibus huiuſmodi per quas aër inflatus permeare poſsit, omnino carens: quod Garziam, qui primus ingenium hoc in medium attulit, non animaduertiſſe, ſatis miramur. Quin etiam huius obſeruationis medio rei certitudinem aliquam habere nos minimè poſſe, non vno perſuademur argumento. In ijs primum lapidibus, qui ſua natura dictis laminis, ſiue tunicis carent, ſuntque omni ex parte vnitim & ſolidè compacti (tales verò aliquos reperiri, nullus ſcriptorum exterorum negauit) vana eſt, & ex toto futilis exploratio huiuſmodi. In ijs deinde, qui diſtinctas habent tunicas, ſiue laminulas res eſt admodum incerta: quod poſsint impoſtores laminulas illas arte ſic effingere, vnamque alteri tali glutinis genere, apponere, quod glutinis craſsities, aëri inflato, tranſitum ex toto impediat. Poterit hoc qui voluerit experiri. Neque item res hæc manifeſta adeò eſt, vt de ipſo experimento non dubitemus valdè: vel ſcilicet inflatum aërem per tunicas tranſeuntem, non benè percipientes: vel ſi eum percepimus, quod potiùs per ſpacium inter manus & lapidem exiſtētem, pertranſierit, dubitantes: Arctiſsimè comprima-

tur lapis in manu, & tamen tale ex neceſsitate remanebit vacuum, per quod ſubtiliſsimus ſua natura inflatus ſpiritus poſsit pertranſire.

A diſſolutione in aqua.) Inter conditiones veri genuiniq́ue lapidis Bezaar, Serapio & Monardes, eam connumerarunt, (quam tamen hucuſque experti non ſumus) quod ſi in aqua diu detineatur, liqueſcere & in læuorem abire. Hoc ſi eſt, non dubito, quin lapidis veri Bezaar, certum omnino ſit ſignum. Nulli namque alij lapidi quod ſciamus, aut legerimus, id euenit, Lemnia terra & Bolo Armena excepta. Quare ſi ex his lapidem aliquem, qui Bezaar ſimilis ſit, confici contingat: decipiemur quidem hac in exploratione, quia liqueſcet in aqua poſitus: ſed minus malum erit adulterium huiuſmodi, quia ex ea terræ ſpecie ſit confectus lapis, quæ & ipſa febribus aduerſatur malignis, fuitq́ue hunc in vſum à grauiſsimis ſcriptoribus Medicis commendata. Quæq́ue fuerit alia terræ lapidiſve ſpecies in conficiendo lapide ſumpta, ea in aqua poſita liquari haud poterit, totaq́ue quia grauis aquę fundum petet celerrimè. Non tamen abſolutè adeò hoc accipi velim, quin lapidum & terræ cuiuſuis ſpecie dimiſſa, materiam aliquam in aqua liqueſcentem eligere impoſtores poſsint, & lapides conficere. Animaduertere tamen conuenit, ſine terræ aut lapidum materia aliqua ſubſtantiam quandam lapidi ſimilem, non ita efformari poſſe,

quin

quin citò & facillimè adulterium deprehendatur, vbi diligens adhibeatur animaduerſio.

Ab acu candente lapidi immiſſa.) Qui adulterium hoc manifeſtè cognoſci exiſtimarunt, acu aut ferro aliquo candente in lapidem immiſſo, ſi malus exierit odor; quod nõ contingit in genuino lapide: ij, id omne & totum, quod fieri poteſt, mea opinione, non animaduerterunt. Sanè verò, malus qui exeat odor; impoſturam ſine dubio detegere non nego: nullus è contrà odor, aut ſaltem non malus, certitudinem facere non exiſtimo: componi cum poſsint lapides ex rebus minimè odoratis, ſiue odorem malum nullum emittentibus. Porrò etiam veriſsimum cum ſit, odore quouis carere genuinos & veros lapides Bezaar: ex neceſsitate fateri cõnuenit, odorem quendam ſuauiſsimum emittentes lapides artificioſos eſſe falſos: quod adnotaſſe tanti refert, quanti impoſtores ad fallendos idiotas; & præcipuè delicatiores mulieres, in hoc maximam reponere ſolent induſtriam, eiuſmodique odores ſuauiſsimos magno artificio lapidibus inferunt, tali ingenio quemque ſine dubio falli poſſe exiſtimantes.

A lapidis fragmentis.) At maximam adulterij certitudinem eſſe cum Baccio fateri cõuenit, ſi lapidis confracti fragmenta, terræ figulinę, aut gypſo fuerint ſimilia & admodum dura: cum tales in genuinis lapidibus non poſsint eſſe conditiones. Vereor ipſe tamen,

aſtutiſsimos impoſtores, ea, in his lapidibus conficiendis, vti diligentia, vt lapidum ſubſtantiam, naturalibus conditionibus, quam ſimillimam componant, impoſturam omni ingenio abſcondere ſtudentes, conſcij cum ſint & certi, ſecus lapide fracto adulterium detectum iri, ſi diſsimilem à naturali habuerint lapides ſubſtantiam.

A magnitudine.) Maius ego teſtimonium huius lapidis impoſturæ eſſe ſemper exiſtimaui, excedentem eius quandam magnitudinem. Rariſsima namque res eſt, vt ad talem tantamque magnitudinem excreſcat lapis hic. Id tamen eum in ſenſum accipio, vt extraordinaria admodum ſit magnitudo huiuſmodi: nam ad mali Arancij magnitudinem, aliquem lapidem Bezoar, aliquando perueniſſe docuerunt, vt audiuimus, ſcriptores fide digni: ea etiam adhibita animaduerſione, quod Peruani ſoli hanc magnitudinem ſuſcipere apti ſint: Orientales minimè. Neque enim nos huius magnitudinis Orientalem lapidem Bezaar, circumferri hucuſque vidimus: aut quod alij obſeruauerint talem, legimus. Cæterum animaduertere conuenit, niſi quidpiam aliud ſuſpicionem magis augeat, aut certius rem determinet, certitudinem in hoc ſigno reponere, periculoſum eſſe: nihil horum in ipſa natura, impoſsibile prorſus cum ſit.

Ab experimento in cane.) Eaſdem porrò dubi-

dubitationes & difficultates habet propoſi-ta ſecundo loco Cluſij exploratio. Nam ex-perientiæ nomine indigna eſt talis explora-tio, fidemque ideò meretur nullam: cuiuſ-que ſolius lapidis non omnium ſit experi-mentum. Adde in bruto non in homine fieri explorationem: multaq; cani accidere poſſe, quæ homini non euenient. Adde item genui-num, & verum eſſe poſſe lapidem explora-tum, tametſi nullum canis ſenſerit auxilium. Agens enim quoduis etiam naturale, in agen-do aliquando deficit, ſuamq; propriam non edit operationem: præſertim ſi paſſum in quod agit, non fuerit rectè diſpoſitum. Eſſe eapropter poterit, vt canis in quo recitatum ſit experimentum ad recipiendum à medica-mēto auxilium, ſit minimè aptum, & quidem non vno nomine tantum. Nihil deniq; mo-ror, quin dicam, mirabilem illam aduerſus ve-nena facultatem lapidis Bezaar; ab Arabibus Medicis tantopere exaltatam, minimè hoc æuo fuiſſe obſeruatam: quamuis febrium ex-cellenti putredini, inimicam valdè illam eſſe, cognitum ſit manifeſtè. His igitur febricitan-tibus vtilis eſſe poterit lapis ille Bezaar, qui oblatum cani venenum euincere non po-tuit. Non ideò damnari lapis poterit & adul-terio condemnandus, quia cani illi auxilio non fuerit: neque etiam econtrà genuinus prædicandus.

Dicat fortaſſe quiſpiam, vnam nobis offerri

experiētiam, cuius medio verus lapis Bezaar cognoſci poteſt, & nō modo ab his, qui ei ſua natura ſimiles ſunt, & ſine virtute; ſed etiam ab omnibus adulteratis diſtingui. Experiētiæ quidem ipſius vires, id ſuadere poſſe videntur, cuius vnius auxilio, occultas medicamētorum proprietates percipi & cognoſci videntur. Certi tamen ſumus, experientiam hoc in negotio nihil poſſe, etiamſi traditæ ab antiquioribus Medicis & Philoſophis eius leges omnes ex toto obſeruentur. Medicamēti genus vnum, ſi proponatur per experientiam explorandum, herba puta aliqua, ſemper & vbique erit eadem à ſeipſa nequaquam diuerſa, longoq́; propterea tempore in pluribus & diuerſis animantibus in vſum venire poterit: ſuæq́ue eiuſdem ſpeciei copia nunquam deerit, perfectæq́ue & veræ experientiæ leges omnes explebuntur, ſicq́ue eius facultatis cognitio erit aliquando ex toto confirmata. Eiuſmodi omnia & ſingula nequeunt in lapidis Bezaar exploratione per experientiam obſeruari, propter impoſturas & adulteria non ſemper idem, ſed à ſeipſo ſæpiſsimè diuerſus cum ſit: eundemq́ue propterea effectum in omnibus ſemper & longo tempore minimè producturus: ſuaq́ue quantitate modica ad explendū experientiæ tempus omne minimè ſuffecturus. Clarius rem hanc explico. Lapis vnus Bezaar pro hac experientia facienda proponatur, cuiuſuis etiam

etiã maioris magnitudinis ille fuerit, ad experientiã perficiendã ſufficere certè haud poterit: eoq; lapide iam ex toto conſumpto, quod pro paucis etiam ſufficiet experimentis, vix inchoatam eſſe dixeris experientiam. Donemus hæc cum vno lapide facta experimenta ex voto ſucceſsiſſe optima: alios ob id oblatos lapides omnes & ſingulos, eiuſdem cum illo bonitatis & præſtantiæ eſſe, dicere haud poteris. De ſingulo igitur lapide ſumendum erit experimentum, nulliq́ue ante fides dabitur aliqua. Quin etiam dum lapidem iſtum hunc in modum explorant Medici, illum, exempli gratia, eis qui peſtilenti febre laborant, offerentes, animaduertant conuenit, ſolóne illo vtantur, vel etiam ſimul alijs medicamentis: ſi ſimul cum alijs eo vſi fuerint, non plus lapidi, in putredinis extinctione, quàm alijs medicamentis tribuere poterunt. Neque ſignum habere poſſunt aliquod, cuius medio, relictis alijs medicamentis ſolum lapidem & Bezaar extollant, eiq́ue vni victoriæ palmam tribuant. Ego ſanè nullam, quæ id perſuadeat, rationem video, qui ſciam vnam ſolam naturam, vt cenſuit Hippocrates, morborum eſſe medicatricem. Quare & à pueris ipſis auxilia omnia quandoq́ue recuſantibus, & à ruſticis multis eiſdem ex toto carentibus, morbos eiuſmodi grauiſsimos ſæpè ſola Natura depellit. Non licet igitur vnius lapidis Bezaar exploratione rectè ſuccedente,

alios omnes & ſingulos, vt bonos, veros & genuinos approbare. Neque econtrà vno inefficaci & falſo deprehenſo; reliqui omnes & ſinguli ſunt, vt tales damnandi. Quapropter lapides Bezaar adulteratos, à veris & genuinis, experientiæ auxilio dictum in modum, cognoſci & diſtingui haud poſſe, manifeſtè conſtare arbitror. Ad id ideo negotium redire videre eſt, vt omni ingenio cognoſcantur & deprehendantur adulterati. Multis audiuimus propoſitos fuiſſe modos pro hac cognitione: qui quantum ad inueniendam rei veritatem valeant, & quæ fides eis ſit danda, eſt à nobis iam explicatum.

Atque tandem, quoniam in veris dignoſcendis lapidibus Bezaar, & impoſturis circa eos factis deprehendendis, certo caremus ſigno, an ne igitur ex toto damnandi ſunt lapides iſti Bezaar, nullaque illis fides tribuenda? an etiam ſunt ab arte nobiliſsima propterea eliminandi? minimè ſanè. Hæc cognitionis difficultas, Medicos, vt cautè incedant, admonet, & in lapidibus commendandis, ſeſe diligentiores præſtent, vndique proſpiciant, nullius quanquam potentis auctoritate moueantur, vtque adulteria & impoſturas detegant, totis viribus ſtudeant, & inuigilent. Quid nos hac in re ſentiamus, in medium proferemus, iudicent alij, qui iudicio valent & doctrina. Quare Medicorum rationalium imitatione, in morbis certo ſigno caren-

carentibus dignoſcendis,ad ſignorum,quam vocant, ſyndromen confugiemus, ſignisque multis & minus dubijs in vnum collectis, probabiliorem quandam quæremus cognitionem, poſteaquam ex arte certam habere nequimus.

Lapide itaque aliquo Bezaar ad iudicandum nobis oblato, formam eius, colorem,& magnitudinem inprimis conſiderabimus diligenter, nullaque ab his adulterij ſuſpicione nobis oblata, lapidem ipſum per medium frangemus protinus, eiusque intimam cauitatem, quam meditullium vocant, inſpiciemus, quæ ſi nihil, quod adulterium innuat, continuerit, & puluiſculum, aut paleolam, aliorúmve quidpiam eorum, quæ poſsibilia eſſe dicta ſunt, habuerit, genuitatis & bonitatis,ſatis probabile erit argumentum: atque adhuc longè probabilius, ſi tunicas habuerit lapis, ſibi quidem ipſis ſtrictè adhærẽtes, ſed ad viſum conſpicuè diſtinctas, eiuſdem omnino coloris, ſplendoris, & ſubſtantiæ cum externa: quæ ſi etiam pollice deterſæ ſplendeant adhuc & ſubtiliſsimum puluerem emittant, ſique fragmenta eius, vbi frangatur lapis,nihil extraneum habuerint,nullumque odorem bonum malúmve emiſerint: maiori, dubio procul, commendatione dignus erit lapis. In vniuerſum ſignorum omnium ſyndromes erit colligenda, & ſignum quodque attentius ponderandum, eaque inter ſe

comparanda omnia & ſingula, eaque etiam, quæ impoſturam ſignificant: lapisque ille commẽdandus, quem plura cõmendauerint ſigna, & probabilia magis, artificioſæ impoſturæ ſuſpicio, aut nihil penitus, aut ſaltem minus damnauerit. Qui ſi etiam in aqua poſitus liquefiet, maioris etiam approbationis voces merebitur. Quapropter ex his manifeſtè conſtare arbitror, quàm facilè & ſæpè ij decipiantur Medici, qui in iſtis commendandis lapidibus faciles adeò ſunt, ſolaque eorum pulchritudine, aut etiam poſsidentium auctoritate freti, eos in vſum ducunt protinus. Dicent, arbitror, ſe his lapidibus frequentiſsimè vtentes, nocumentum quod fecerint aliquod adhuc non animaduertiſſe. Sed præſidium quod attulerint, idque certè an cognouerint, quæram ipſe. Ex æquo enim & præſidia & nocumenta incerta eſſe, clarum eſt apud me, cum præſertim alia ſimul in vſum veniant medicamenta. Hactenus Syluaticus.

Vt concludamus, Orientales, Occidentalibus in virtutis excellentia ab omnibus vno ore præferuntur: & Garzias ab horto, & Chriſtophorus Acoſta ijs qui in Perſia colliguntur primum locum tribuunt, tanquam ijs quib. nulli bonitate cõparari poſſunt: & Mauritani adeo dextri ſunt, vt facilè qua in regione nati ſint, diſcernere & dijudicare poſsint. Quod verò Orientales reliquos omnes bonitate

nitate excellant, cauſam hanc Baccius affert: eò quod in fronte aſpectum Solis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, reſpectu Occidentalium, qui reſolutis per diei calorem partibus ſubtilioribus & alimentalibus, vapores aduſtiores, minusque efficaces accipiunt. Quare addit Gabelchoferus, multa quoque inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus, nuſquam comperiantur: cuiuſmodi ſunt, gemmæ, aromata, leones, tygrides, & quæ caloris copiam ampliorem expetunt. Inter Orientales, citrinos aliis Serapio antepoſuit: colorem oliuæ habentes Ioſephus Acoſta magis laudauit. Sic maioribus, minores (modo & cæteræ notæ correſpondeant) omnium optimi & probatiſsimi, & mediocres à drachma vna ad duas cœteris præferuntur, licet contrarium ſuprà ex Garzia monuerimus. Et vt numero dicam, eos probo, quorum experientia facta eſt in homine, & quidem ſine alterius medicamenti admixtione, vbi veneno exhibito, & puluere oblato, euadit.

DE LAPIDIS HVIVS TEMPERAMENTO.

CAPVT XXVIII.

DE Lapidis huius temperamento variæ & quidem diuerſæ ſunt au‑ctorum opiniones: aliis à tota ſub‑ſtantia iuuare, aliis à proprietate occulta: aliis temperatum, aliis frigidum & ſiccum ſtatuentibus: aliis deniq; certi nihil de eius temperamento adduci poſſe, cenſenti‑bus, quare ipſos audiamus.

Equidem Arabum ſententia, lapis Bezoar tota ſui ſubſtantia operatur: hinc Serapio *a*, nomen Bezaar cadit ſuper lapidem qui con‑uenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia: & *b* Auicenna, mo‑dos quatuor habet, quibus veneni actio im‑pediri poſsit: quorum primus fit per quan‑dam formam ſpecificam, formæ veneni tota‑liter repugnantem, quod in lapide Bezoar, & Theriaca magna obſeruatur, quare omnia ve‑nena tàm calida quàm frigida, ſeu quomodo‑cunq; aliter agentia ſua venenoſitate denuda‑re aſſerit. Et Petrus de Albano *c* de lapide a‑gens, eius propriam ac ſpecificam virtutem ad letale venenum dicit, quæ ſubitò abſque vllo Medici ingenio à morte liberet. Hinc Fragoſus cenſuit de lapidis huius tempera‑mento, certi nihil adduci poſſe, cùm non operetur per facultatem manifeſtam, ſed per

virtu‑

virtutem ſpecificam: quare à tota ſubſtantia iuuare, etiam ſudorem copioſum mouendo, aſtruit Amicus *d*.

At Chainus, referente Manlio ad Cratonem *e*, voluit quidem proprietate occulta valere, ſed & certa proprietate Cor reſpiciente, cum in cordibus illarum caprarum reperiatur, ac experientia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus, ratione ſimilitudinis cōferre. Idem Manlius *f* ſubiicit: Quid ergò Chainus de lapide Bezoar? lapidem hunc temperatura non frigidum, & ſiccum, non maximè calidum non maximè frigidū, quod multi arbitrantur, ſed ſymmetrū in calore & frigore, cum neutra harū qualitatum corpus afficiat, ac venenis cùm calidis, tùm frigidis reſiſtat, ſpiritus cordis maximè reficiat, ſubſtantiamq́; ipſius corroboret proprietate occulta, ſeu facultate Bezoardica, vt loquebatūr.

Eadem & Richardi ſententia: licet, ſcribit, de ortu nobis non admodùm conſtet, effectus tamen & operationes mirabiles experientia pluries confirmatæ, haudquaquam ſuſpectæ nobis eſſe debent, quin potius medicina eſt ſalubris & benedicta humanæ naturæ amiciſsima, ex qua incredibili ſympathia operationes ſuas mirabiles edit, nō quòd calidus, humidus, frigidus ſiccus ſit, cùm omnis ſaporis expers reperiatur.

At Brudus Luſitanus, Sultanicis aromati-

bus præfectus, Manlio ad Cratonem l.c. referente, cenſuit temperamento frigidum eſſe gradu primo verſus ſecundum: ſiccum in medio ſecundi, & vltrà. Reuera autem de ſiccitate viſus eſt dubitare, cùm nunc in principio, nunc in fine ſecundi gradus eum ſiccum faceret, perſtitit tamen in medio ſecundi & vltrà. Quæ opinio Ryffio in ſua pharm. non placet, dùm à multis frigidus in ſecundo, & ſiccus tertio gradu cenſetur, his enim contradicere eos, qui loca illa longinqua perluſtrarunt, qui natura temperatos affirment: quare nec calefacere, nec ita potenter exiccare, quemadmodùm alii lapides, idcircò eo nos tutiſsimè vti poſſe.

Boetius *h* vult in hoc lapide facultatē manifeſtam nullam præter exiccandi ac ſudorem mouendi, deprehendi: occultas verò quamplurimas. Nam nullum hoc tempore ad Venena, aliosq; morbos difficiles prædicari præſtantius medicamentum lapide Bezoar, ſiue extrinſecus, ſiue intrinſecus adhibeatur.

Sed quæri poſſet, quomodo Medicinæ Bezahar operentur? Verùm conſiderandum primò venit, numquid remedia hæc ſint venenata, an ſalutaria, & vtrum indiſcriminatim & quocunq; modo medicamētis his vti liceat. Galenus *g*, agens de facultate Alexiteriorum & Alexipharmacorum, cenſuit medicamenta Alexiteria & Alexipharmaca naturæ dupli-

cis eſſe

cis eſſe, ita vt ex corpore patiente, ſeu vene-nũ corrumpens, ſeu deleterium medicamen tollant, idque vel alterando, vel euacuando. Quæ alterant, aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut tota ſubſtantia alterare. Quæ euacuant, aut per attractionem, aut per diſsipationem euacuare: & quæ euacuát per attractionem, aut totius ſubſtantiæ ſimilitudine, aut caliditate ſubtilium partium attrahere & euacuare, & ſic quatuor eſſe differentias, duas alterantes, & duas euacuantes.

Addit inſuper, Alexipharmaca, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habere mediam inter corpora patientia, & medicamenta ipſa lædentia; vt videlicet eadem ſit proportio corporis ad facultatem Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rurſus deleterii, ad alexiterium, quæ alexiterii ad corpus. Eapropter propemodùm omnia quæ deleteriis aduerſantur, ſi largius ſumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædere. Quapropter ea moderatione quátitatis exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neq; exiguitate ſua à deleteriis vincantur.

Auerrhoes *i* autem de hiſce medicamétis, quæ ab Arabibus & ab ipſo Bezohar dicuntur, verba faciens, voluit primo, medicamenta venena arcentia operari conuerſim: hoc eſt, quia quædam permutant ſua qualitate venenũ, quando ſunt contrariæ: & quædam hæc

agere à tota ſubſtantia: & quædam hoc facere ſua attractione. Dein iſtas medicinas Bedazaricas non curare, niſi ſumantur, cum in corpora diſpoſitio venenoſa eſt, facta à veneno, & tunc corpori inſerere virtutem contrariam, virtuti veneni, & ſic curari venenum quaſi per accidens. Tertiò dicit idcircò quando homo ſanus hiſce medicamentis utitur, fieri ipſi, ſicut venenum, quibuſdam exceptis, ut ſemine citri, & ſimilibus. Quartò addit, propterea Medicos dicere, Medicinas Bedazaricas eſſe media inter corpora & venena: quàm ſententiam non probat, quia medium & extrema ſunt vnius generis: & ſi ſint eiuſdem generis, ergò ſimilia eſſe: quare non poterunt corpora, ſi ſint ſimilia, curari. Propterea rectiùs dici, Bedazar eſſe in fine cõtrarietatis cum veneno: quia medicatio contrarietatis ſemper debet attribui contrarietati. Poſtremò cauſam affert, quare hæc remedia ſanis obſint, & non proſint niſi quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa: Ratio hæc eſt, quia iſtæ Medicinæ duas operationes habent in corpore humano. Vna eſt, quando recipiuntur, non exiſtente in corpore diſpoſitione venenoſa, tunc enim operantur vt venena. Altera, quando in corpore eſt diſpoſitio venenoſa, & ſunt ſicut venenum ex vna parte, & medicina ex alia, ſiue dicas tunc vt contraria veneris operari. Et quia potuiſſet aliquis obiicere, abſurdum videri,
idem

idem medicamentum contrarias edere operationes: concludendo reſpondet, non eſſe extraneum ſiue inconueniens, vt dicatur, quod diuerſificantur actiones vnius agentis, diuerſificatis diſpoſitionibus ſubiecti locorum: hoc eſt, dicere ratione variæ diſpoſitionis corporis, idem medicamentum contrarias edere operationes.

Ex hac Galeni *k* & Auerrhois ſententia, duo eliciuntur, vt rectè quoque Mercurialis *i* primùm, Alexipharmaca neque prorſus ſalutaria, neque prorſus lethalia, ſed media eſſe, & qua ſunt lethalia, venenis, qua vero ſalutaria, corporibus aſsimilari Alterum, Bezaartica, venenatos iuuare, non venenatis nocere. Hinc Antonius Portus *l*, inter naturæ ſagaciſsimæ arcana hoc vnum maximè putat, quòd Alexipharmaca, & Bezahardica medicamenta, vt Auerrhoës affirmat, id operari poſsint, vt in his qui venenum hauſerunt, venenum interimant, non venenatis autem, ſint inſtar veneni. Quare Gabelchouerus *m* ſcribit lapidem Bezoarticum non curare, niſi adſit diſpoſitio venenoſa in corpore à veneno, vel illi non abſimili producta: quia hi lapides corpori conferunt virtutem quandam, quæ eſt contraria virtuti veneni. Sunt enim medium quoddam inter corpus & venenum, ita vt ſint ex vna parte ſicut venenum, & ſicut medicina ex alia, non quòd ſint medicinæ ex parte, qua ſunt venena; non

enim abſurdum eſt actiones ſiue operationes diuerſas ab vno agente prodire, pro ſubiecti & locorum diſpoſitione varia. Vnde ſani homines ab eorum vſu abſtinere debent.

Quod & Cæſalpinus *n* haud dubiè voluit, dum lapidem hunc vim aliquam deleteriam continere, vt ſoleant Alexipharmaca, aſſerit: quod hoc ſigno comprobat, quod experientia conſtet, à lapide vero aſſumpto dentes nigreſcere, vt ſuprà monuimus. Hactenùs de lapidis huius temperamento, & quomodo medicinæ Bezaardicæ operentur.

a *de temper. ſimpl. cap.* 386. b *in* 6. *quarti cap. de cura eius qui venenum in potu ſumpſit.* c *lib. de venenis cap.* 86. d *de peſte cap.* 46. e *epiſt.* 191. f *epiſt.* 191. *& ex eo à Bra.* g 5. *ſimpl.* 18. h *lib.* 2. *de lapid. cap.* 193. i 5. *collect.* 23. k *de compos. medic.* 23. l *lib.* 3. *de peſte cap.* 12. m *in annotat. ſup. cap.* 38. *Bacciј.* n *lib.* 2. *de metal.* 46.

DE LAPIDIS BEZOARIS VERI DOSI; SIVE quantitate.

CAPVT XXIX.

ALexipharmacorum quantitatem definire difficilè admodũ eſt: nam ſi rationem ſpectemus, planè nullam habemus: ſi veterum auctoritatem, ex iis nulla certa ratio inueniri poteſt. Non ergo mirùm ſi de huius lapidis doſi ambigatur: aliis magnam probantibus, eò quòd

quòd nullam facultatem noxiam habere credant. Quare nonnulli, referente Cæſalpino, non timentes noxam ex medicamento, cui nulla ſit qualitas inſignis, ad grana triginta propinare audent: quam quantitatem Garzias *a* reprehendit: nam (addit) tametſi nullas noxias facultates hic lapis in ſe contineat, tutior tamen eſt eius exigua quantitas: atque etiam parua quantitate exhibere ſolent in Ormuz; nec ſine periculo liberalius ſumi dicunt: Hæc Garzias.

a *lib. 1. cap. 45. idem Iordanus de peſte tr. 3. c. 9.*

Improbat & Cæſalpinus minimeque tutum aſſerit, cùm omnia metallica, & quæcunque venenis aduerſantur, aliqua ex parte naturæ humanæ inimica ſint: vtitur teſtimonio Galeni ſuperiore capite adducto, qui talia in moderata quantitate probat, ne vel copia offendant, vel exiguitate ſua à deleteriis vincantur. Deleteriam autem vim ineſſe, oſtendit, quia dentes nigros reddat. Probat ergò ſi ad imitationem eorum, qui circa Ormuz degunt, non niſi exigua quantitate exhibeatur: pondere enim trium granorum exhibent, & quotidie per plures menſes in morbis diuturnis. At vrgente qualitate venenoſâ; ſatiùs ducit, ſi ampliore pondere ſumatur, idq; rarius, vt vnica vice aut altera venenum vincatur, tardare enim, & mollius agere periculoſum eſſe.

Manlius in Epiſtola ad Cratonem quærit, cur medicamentum hoc corroborans ad

alexipharmacum, & omnibus ſuis facultatibus vt putatur, innocuum, tam parua quantitate, & quaſi trepida iter ſumatur: Wittichius reſpondet, etiamſi nil nocere poſſit, tutiùs tamen in minori doſi ſumi: quia, inquit, Ryff pharm.reform. Sic natura commodiùs iuuatur, & morbo reſiſtitur.

Nunc doſes variantes ſubiiciamus.

Doſis minima eſt à grano vno, ſumma verò drachma vna, vt nunc oſtendemus: eterim Villanouanus *a* Arabum Bezaar ſemilenticulæ quantitate (alii quantitate vnius grani milii, legunt) in puluere ſumptum, potentiſsimè à veneno liberare aſſerit: & Cardanus *b*, Amatum reprehendens, quod duo poſuerit, aſſerit ſe vidiſſe vnum tantum granum omnis veneni vim fregiſſe. Garzias vnum vel alterum quotidie in morbillis exhihibet. Æthiopes à grano incipiunt, & ſingulis annis granum vnum addunt, bis quotannis aſſumentes, Hueblino referente. At Iordanus *c*, ab vno alteroque grano ad decem & duodecim accedit.

a *de doſib. theriacal & ex eo Penot.*

b *3. de ven. 2.*

c *de peſte. tr.3.cap.9.*

A duobus granis ad decem, habita ratione ægri & morbi exhiberi ſolet, etſi dicant Æthiopes in Ormuz (ad maris vel ſinus Perſici fauces) & Corazone pondus triginta granorum ſumere, Chriſtoph. Acoſta, ex Garzia.

Ad grana tria cum Monardi (qui nonnullis per dies aliquot, nonnullis per ſex continuos menſes quotidie exhibuit) Amatus & Cæſal-

Cæſalpinus accedunt: grana tria parturientibus & aliis Gabelchofer: tria vel quatuor grana, cum aqua roſarum, Solinander probat: tria ſex aut duodecim grana ſecundum arbitrium dantis, Fragoſus. d *in conſil. ſect. 2. conſil. 60.*

A granis quatuor ad duodecim Brudus Luſitanus.

Grana quinque contra Napellum probat Richardus *e*: tantūdem in aqua Boraginis, ad ſudorem in febri continua commendat Cornarus *f*, à granis quinq; ad duodecim, poteſt tamen plus minus've pro re nata ſumi ſecundum Lonicerum. e *in epi. & ex eo Cornarus & à Bra* f *lib. obſer. cap. 32.*

Sex grana cum ſudorificis in lue Vngarica propinat *g* Rulādus; verū Diomedes Amicus *h* ſcribit doſin ſecundū opinionem omnium eſſe à granis ſex vſq; ad duodecim, ſe verò ſæpiùs in peſte ad viginti quatuor dediſſe. g *hiſt. 30.* h *de peſte cap. 46.*

Decem grana, Indi opulentiores ſanitatis cauſa dieb. quinq, continuis in ſtillatitio roſarum liquore maceratis, ſed poſt purgationem, & quidē bis in anno, Martio & Septembri aſſumunt, Garzia *i* monēte; addit Paręus, eſſe qui triginta ſumant, cautiores tamē duodecim non excedere: & Portus *k* tantundem cū ſaccharo roſato aduersùs venena probat: quam doſin maiorem eſſe Richardus aſſerit. i *itē Fragoſ. Cæſalp. Par. VVittichius.* k *3. de peſte. 12.*

Duodecim grana ad ſudorem propinat Arnoldus, & ex eo Scillerus *l*: tantundem in lue Vngarica, Rulandus; & Heurnius *m* in febri peſtilentiali, ſed aliis admixtis. Et quam- l *de peſt. Brītan. ſect. 2. cap. 7.* m *& ex eo à Bra.*

vis Richardus maiorem doſin decem granorum frumenti eſſe velit, credit tamen etiam ſcrupulum vnum atq; alterum à ſanis abſque periculo, aut nocumento aliquo ſumi poſſe, quare & Imperatorem Turcicum ſæpiùs in anno, etiam ſanitatis tempore aſſumere.

Drachmæ vnius pondere Regulus ſumere, Abrahamus Luſitanus affirmat, Brudo referente: & Mercurialis *n* drachmam vnã ſummam doſin ſtatuit.

n de peſt. cap. 43.

Audiamus tandem & Syluaticum, quantitatem eius ſingula quaque vice ægrotantibus offerendam, non ita facilè fuerit determinare, ob opinionum obſeruatam varietatem. Nos ſanè iis non aſſentimur, qui medicamenti huius quantitatem, vnà cum Theriacę quantitate præſcribendam volunt: diſpar omnino & maximè diuerſa cum ſit huius vtriuſq; medicamenti natura. Vini propriè Alexipharmacam habet Theriaca ipſa, cuius quantitatem conuenientẽ qui exceſſerit, maximè ob id nocere Galenus cenſuit, quia naturam habeat mediã inter corpora perpetientia & medicamenta ipſa lædentia: vt videlicet eadem ſit proportio corporis ad facultatẽ Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rurſum deleterii ad alexiteriũ, quæ Alexiterii ad corpus. Hác facultatẽ pręcisè lapis Bezaar nõ habet, tametſi venenis aduerſetur, & propterea eius vſus tutior eſt, nec in illius quãtitatis oblatæ excedentia tale periculũ contingit. Habet tamen

tamen & ipſe ſuę conuenientis quātitatis ter-minos quoſdam, quos ſi multum exceſſeris, ægrotantibus detrimentum adferre nō vno nomine poſsis: ecōtra ſi multū infra ſteteris, minimè iuuabis. Eorum igitur Medicorum opinionem non adprobo, qui vſq; ad pondus granorum triginta, ſingula vice exhibendum eſſe voluerunt: idque non ea ratione damno, quod in hac quantitate, ægrotantiū ſumptus nimium excedat: ſed quoniam puluere hoc multis diebus (non.n.in febribus dictis, vnica aut iterata eius oblatio ſufficere poteſt) in tanta quantitate oblato, ventriculus omnis grauabitur, illamq; quātitatem ſuſtinere non poterit, nec rectè diſtribuere: erit autē longè grauius erratum huiuſmodi in venenorum curatione, quæ huiuſmodi medicamētorum etiam eodem die repetitā oblationem ex ne-ceſsitate poſtulat. Minùs etiam cū iis ſentio, qui huius lapidis triū granorum pondus ex-cedere auſi non ſunt; quorū vnus fuit Monar-des: certus cum ſim paruā hanc quantitatem, eas vires habere non poſſe, quæ venenis & fe-brium dictarum excellenti putredini valdè reſiſtat & aduerſetur.

Dicat quis fortaſſe, longum vſum, quanti-tatis defectum reſarcire tandem poſſe: eſto, ſed cum venena pernicioſiſsima ſint, & febris peſtilentis motus lethales celerrimi, tantas non dant inducias: ſiq; lentè cum eis pugna-bis, oppugnaberis, non oppugnabis. Hac ea-

dem ratione nō ſunt ii audiendi, qui granum vnum, ad ſummum duo non excedunt. Serapionis auctoritatem hac in re maximi ipſe facio, qui duodecim granorum hordei pondus hoc eſſe voluit: quātitas meo iudicio, eius mediocritatis, quę inter multam & paruā media eſt, quæ ſuas vires contra morbos ſæuiſsimos valenter exercere poteſt, & à ventriculo probè ferri & diſtribui.

Nolim tamen exactè adeò hanc quātitatis metā ſiue legem accipi, vt non poſsit illa, aut minoris ætatis, aut imbecilli ventriculi cauſa, alteriúsve cuiuſpiam vrgentiæ, quadantenus diminui: infra tamē granorū ſeptem pondus, ſubſiſtere neminem debere exiſtimo. Itaque Chriſto: Acoſtæ ſententiā in eo non recipio, quod duo tantum grana interim exhibenda eſſe cenſuit: eam tamen eius partem laudo, quæ ad decem vſq; grana quantitatem hanc augeri poſſe, voluit. Qui igitur ſeptem, qui decem, & qui duodecim grana offerenda determinarunt, mea opinione rectè determinarunt: hancq; cōmunem huius temporis Medicorum noſtrorū ſententiam eſſe video. Illud etiā ſcriptores omnes affirmaſſe legimus, atq; à Medicis omnibus obſeruari ſcimus. Peruani ſcilicet lapidis tanquam imbecillioris, paulò plùs exhibendū eſſe: minùs de Orientali, qui valentior eſt: hactenùs Syluaticus. Et hæc de pondere, & doſi, qua lapis hic ab auctoribus exhibetur: ego verò hactenus ſextum granum non exceſsi,

DE

DE PARTE QVAE EXHIBERI DEBET TEMpore perſona & vtendi modo.

CAPVT XXX.

DIctum fuit ſuperius lapidis, cauitati puluiſculum incluſum reperiri, quem maioris, quàm lapis efficacię eſſe Monardis *a*: at Fragoſus *b*, eiuſdẽ cũ lapide facultatis aſſerit: Verùm cum eiuſdem cũ lapide ſit ſubſtantię, vt recte Monardis, *a* idcirco & lapis, & in eius cauitate incluſus puluis exhiberi poſſunt.

Quo verò tempore ſumi debeat, non omnes idem ſtatuunt, ſunt qui quouis anni tempore ſine omni periculo exhiberi poſſe cẽſẽt, vt Lonicerus: quare Christoph. Acoſta, ſingulis quindecim diebus ſemel ad imitationem Perſarum, qui vt ſaniores ſint & vegetiores perſiſtant, ſingulis menſibus bis aſſumũt. Ormuz incolæ, vti iam ſupra monuimus, Martio & Septembri menſe, ſed præmiſſa purgatione, quinque diebus continuis vtuntur: Æthiopes verò, tantùm bis in anno.

Quare, ſi quæratur, quo tẽpore ille ægrotantibus offerendus ſit: Reſpondetur cum Syluatico diſtinguẽdum prius eſſe, Venenine an Febris putridæ occaſione, eo vti neceſſitas requirat. In Venenis namque vſq; ad omnimodam eorũ euictionem, ab initio mor-

a *li. proprio pollentiorum virium eiuſdem materiæ Iordanus de peſte tract 3.*
b *& Paræ?.*

bi vſq; ad finem incluſiuè eo vti Medicus cur non debeat, rationem nullam video.

At in Febrium putridarum curatione, Medici tempora duo vniuerſale vnum, particulare alterum conſiderare ſolent. Vniuerſale tempus quadruplex eſt: principium, augmẽtum, ſtatus, & declinatio: in quib. omnibus tẽporibus, declinatione excepta, tali medicamẽto, Medicum vti debere, eo argumento perſuaderi, vel facilè quiſq, poterit, quia ad excellentem putredinem febriũ peſtilentum euincendá, illud in vſum veniat: quæ quidem putredo iis temporibus maximè viget, & naturæ potentiſsimè aduerſatur, propterea auxilio valdè potẽti eget. In declinatione verò, cũ putredo à natura iá euicta ſit, pręſertim ſi criſis in ſtatu præceſsit, tanto auxilio illa non eget, ſed ferè ſola virium inſtauratione.

An verò in morbi initio & augmento vniuerſali, tuto lapis hic offerri poſsit, viri grauiſſimi, magna ratione dubitarunt: quia ſcilicet Serapione monente, ſudorem mouere ſoleat is, qui Orientalis ſit: Occidentalem verò, ventrem mouere, aliqui voluerũt: quorum neutrũ in vniuerſali morbi initio, in quo crudi ſunt humores, ſicuti & in augmento conueniri ſatis manifeſtum eſſe puto.

Addit Syluaticus, neq; etiam in ſtatu, antequá omnino concocti ſint humores, huiusmodi medicamentum conuenire. Siue enim ſudorem moueret, ſiue aluum excitauerit his tempo-

temporibus natura à coctione diſtrahetur, & ægrotáti damnum euidentiſsimum & pœnè irremediabile accedet. Verum difficultatem hanc dirimi poſſe, hoc modo ijdem exiſtimarunt, ſi dixerimus Serapionem affirmaſſe à veneno aſſumpto lapidem Bezaar ſudorem mouere, eiusque medio venenum expellere: neque de febribus locutum fuiſſe, quibus quidem non ad expellendum quam celerrimè venenum, ſed ad putredinem excellentem euincendam, huius medicamenti vſus conuenit. At Serapionis ſcripta attentius legentibus, illud manifeſtè innoteſcet, illum non præcipuè de lapide Bezaar enuntiaſſe, quòd venenum per ſudorem expellat, ſed de lapide ab Arabibus Chobori dicto, qui lapidi Bezaar ſimilis eſt: eumque lapidem non omnibus venenis aduerſari dixit, ſed tantum venenis animalium & plantarum, morſibus & puncturis venenoſorum. Quapropter quod huic lapidi ineſt, illud idem lapidi Bezaar ineſſe, nulla ratione affirmari poteſt. Vtcunque ſit, inquit Syluaticus, lapides Bezaar ſiue Orientales ſiue Occidentales, quibus hoc tempore vti ſolent Medici, ſua natura ſudorem mouere & aluum ſoluere, qui cognouerint, neſcio: nos ſanè & nobiſcum multos alios tale quid non cognouiſſe affirmamus.

Quod ſi aliquando eueniſſe contingat, aut poſthac cõtinget, horum effectuum aliquem, lapide Bezaar oblato euenire: id certè nõ la-

pidis cauſa eueniſſe, ſed naturæ prauos humores ante tempus euacuare co[illegible]antis, Cigalinus cenſuit. Aſt huic ſolutioni, Nicolai Monardis & Chriſtophori Acoſtę, auctoritatem, ſi quis opponat, qui talem ſudorificam facultatem lapidi Bezaar tribuerunt, præterquam quod illi hac in re Serapionem ſunt ſecuti, illis opponuntur aliæ auctoritates: ſiquidem nec Garzias ab Horto, nec Ioſephus Acoſta, neq; etiam Petrus de Oſina, qui in ipſa India, animalia lapidem hunc in ventre habentia, proprijs manibus quam plurima occidit, lapidem extraxit, eius facultates omnes obſeruauit & ab Indis obſeruatas diligẽtiſsimè didicit, talis facultatis lapidis Bezaar, minimè meminerunt. Hæc de vniuerſali tempore dicta ſunto: nunc de particulari.

Particulare tempus rurſus conſiderari poteſt, vel quatenus contra venena, vel quatenus in Febribus exhibetur. In venenorum enim curatione, quocunq; diei ac noctis tempore, à cibo & ante cibum exhiberi poteſt ac debet, ſæpius etiam eodem die, quo venenũ ſuperetur, Alexipharmaca exhibenda ſunt. In febribus verò, quietiore tempore & ventriculo ieiuno, horis ante cibũ plus minus quatuor. Chaini ſententia fuit, quam Manlius in epiſtola ad Cratonem ſcripta refert: in morbis tempore oportuno propinandum, & non niſi poſt vniuerſales euacuationes & exobſtructiones, alioqui humores peccantes agitari,

tari, & vehiculum ipſorum ad locum affe-ctum fieri.

Quanto verò tempore lapide hoc vti expediat, Syluaticus vnius neceſsitatis vrgentis durante prçſentia, breuiter determinari rectè poſſe exiſtimat; ſiue venena, ſiue excellentem febrium putredinem euincere neceſsitas ferat. His enim potentiſsimis vitæ inimicis, aduerſantes Medicos, vſq; ad abſolutam victoriam, aduerſari par eſt: ne fortè inimicorum reliquiæ aliquæ in ſuo vigore relictæ, morbus iterum reuiuiſcat, & ſic ægrotantis conditio deterior euadat. Quare idem reprehẽdit, eorum Medicorũ errorem, qui in Febribus peſtilentibus, ſimplici, duplici, ad ſummum triplici huius lapidis exhibitione contenti ſunt.

Si de perſonis agatur, hæc Richardi ſentẽtia eſt: mihi (ſcribit,) vt verè, quod ſentio, ſemel dicam, videtur Bezaar, medicamentum eſſe regium facilè, placidum, omni periculo carens, &, vt Aetij verbis vtar, pueris, mulieribus, ſenibus, tutiſsimè datur hæc medicina, vel ſub ipſo canis feruore, quo prçcipuè tempore, reliqua medicamẽta omnia ſuſpectasũt, quandoquidem corpus nullo alio pacto alterat, debilitâtve ſed maximè roborat. Nunc vtendi modum ſubijciamus. Vtendi modus varius eſt: vel enim in cibo aut potu aſſumitur: vel confringitur, vel in c ore detinetur, & quidem vel lingua circumactus, vel aliter ore volutatus: vel maceratur in aqua, vel in pul.

c *Fragoſius & Sarracenius.*

vere exhibetur: vel quod mirandum magis eſt, ex ceruice ſuſpenditur, vel ita alligatur, vt cutim tangere poſsit: vel, vt Sarracenus, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat: cum nullis ex præſtantiſsimorum genere, quantumuis eximijs aduerſus venena pręſidijs cedere videatur: puluis etiam, addit Fragoſus, morſibus & anthracibus aſpergitur.

Modus exhibēdi communiſsimus eſt, monēte etiam Syluatico, vt in puluerem tenuiſſimum redactus, exhibeatur, quo facilior ſit illius ad corporis venas internas, aliosq; patentiores meatus, diſtributio, eiuſdemq; à calore naturali ad actum celerior reductio.

Ne verò ob ſuam terreſtreitatem faucibus & œſophago nimis adhæreat, & de ſua conuenienti doſi, quidpiam in his partibus, deperdatur, Medici ſolent humorem aliquem, qui lapidis puluerem promptius, in ventriculum deducat, adiūgere, & quidem humorem talem, qui & ipſi morbo, cuius gratia exhibetur, aliquomodo aduerſetur. Hinc alij cum *a* vino, alij cum aqua, alióve liquore propinant: in vino *b* cum febris abeſt, aut in aqua ſtillatitia, pro morbi cōditione. Diomedes *c* ſæpius cum vino Rhenenſi diluto, cum aqua roſarū, vel Scorzoneræ, vel florum Arantiorum, aut Citri, vel acetoſæ, vel Boraginis, vel ſimili, ægris obtulit: at ſi acutior febris, abſque vino cum ſolis prędictis aquis; vel etiam cum aceti albi momento: vel cum aqua decocta cum citro in

a *Iordanus de peſte.*
b *Ryff. reform.*
c *de peſte cap. 46.*

tro in frutta diſt[illegible]o, in quo cornu Vnicornu infuſum [illegible]et, eo q; vtitur. Aquã propterea in febribus peſtilentibus, ex oxalide, meliſſa, ſcorzonera, borragine, citri florib. & id genus alijs per alembicum vitreum deſtillatam, ad tres vel quatuor vncias, ad ſummum quinq; adijciũt: & quidem rectã cum ratione ſecundum Syluaticum: qui puluiſculos huiuſmodi vna cum Syrupo lubentius propinat, quia tũc ieiunus cum ſit ventriculus, ſimul cum eo ad internas venas traducũtur. Quandoq; etiam, aut palati delicatioris cauſa, aut etiã propter aliquam à capite fluxionem, dictum puluerem in Bolum cum aliquo ex recitatis liquoribus reduci iubet: quem exhibendi modum ab Hippocrate *d* didicerũt, qui medicamenta maioris momenti offerens, ſtatim à medicamento deuorato, ptiſanæ quidpiam exhibere conſueuit: quemadmodum & Galenus in theriaca exhibenda admonuit: ad œſophagũ ſcil abſtergendum, & medicamenti reliquias illius parietibus adhærentes, ſtatim in ventriculum deturbandas. Quod ſi fortè quis nec potioni, nec bolo aptus fuerit, nebulam, in aliquã ex ſuprà dictis aquis madefactam, puluiſculo repletam, deglutiendam dat Syluaticus. Sic Portus *e* ſaccharo roſaceo commiſcet: ſunt qui conſeruis corroborantibus: alij ſudorificis admiſcẽt. Monardes cum Vnicornu pulueriſato: Raby Moyſes cum ſemine citri dat. Diomedes Amicus *f* cum Smaragdo ac

d *lib. de rat. vict. in morb. acut*

e *lib. 3. de peſte cap. 12.*

f *lib. de peſte cap. 46.*

margaritis miſcet, ac propinat: quibuſdam *g* in locis, lapis in puluerem comminuitur, & aqua roſarum aſperſa tabellæ conficiuntur, quæ in vſum aſſeruantur: ſed conſultius eſt, ſi lapis tunc, quando eius vſus eſſe debet comminuatur, (ita tamen, vt, monente Fragoſo, inſtrumento aureo, aut argenteo radatur, ne terendo virtus ipſius exhalet) nam eiuſmodi tabellæ cum margaritis comminutis, cornu cerui & oſsib. elephâti, &c. valdè adulterâtur.

g Ryff. in pharmac.

Cum medicamentis vomitum promouentibus, Amatus *h* exhibet: & in hauſto veneno, vomitorijs permiſcere Mercurialis iubet: in diuturnis & importunis morbis, quatuor vel quinque grana purganti pharmaco miſcent. Verum placet Syluatici ſententia, qui cenſet vna cum lapide Bezaar, aliud medicamenti genus miſcendum non eſſe, quod & Arabes ipſi damnarunt: facilè enim euenire poteſt, vt ea medicamenta, quæ eandem in genere facultatem habent aduerſus venena, ea inter ſe antipathiam aliquam habeât, ſecretiorémve inimicitiam adhuc non cognitam, quæ vtriuſque medicamenti ſimul mixti actionem è veſtigio impediat. Quin etiam Indi ipſi, qui primi medicamentum hôc cognouerunt & inuenerunt, illudque primi pariter in vſum medicum traduxerunt, eo ſimpliciſsimo & impermixto vti conſueuerunt, quemadmodum ex ſæpius citatis Indicis ſcriptoribus colligere eſt.

h de venen. cap. 12.

QVO-

QVOMODO SANITATEM CONSERVET, ET SVDOREM promoueat,& num vtiliter id fiat.

CAPVT XXXI.

LAPIDIS huius intra corpus vſus eſt,vel ad ſanitatem conſeruãdam, vel morbos profligandos. Quare Ormuz incolæ opulentiores,vt iuuentam, & membrorum robur ſibi conſeruent, poſteaquam ſingulis annis bis Martio & Septembri menſe ſe purgarint, ſubſequentibus diebus quinque continuis, huius lapidis in doſes ſingulas grana decem in roſarum liquore ſtillaticio,macerata hauriunt,Garzia *a* auctore: interdum nonnulli (eodem *b* monente) vſque ad triginta grana ſumunt: & quidem auctore Acoſta, ad præcautionem à morbis,conſeruationem ſanitatis & iuuentutis: quare vt idem *c*, & Perſæ dicuntur,ſingulis quindecim diebus ſemel, ad membrorũ principium, & genitalium corroborationem ſumere: ſic enim ſe ſaniores & vegetiores perſiſtere,ſibi perſuadent: Quinetiam (vt Boetius ſcribit) medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum qualitas corpori obſit: hac enim ratione abſque dolore & noxa operatur medicamentum: quæ certè cautio vti

a *ex hoc Fragoſus, Pareus, Cæſalp. de metall. Vvitichius Ruff. Boetius.*
b *Pareus Cæſalp.*
c *Ruff.*

non niſi prodeſſe poteſt, ita Medicis obſeruatu digna eſt: hæc ille. Imò vitæ humanæ robur, & iuuentutem conſeruare, & ſenium impedire poteſt, ſi Lonicero credimus, & ſi in anno aliquoties ſumatur, hominem à multis accidentibus præſeruat, quam ob cauſam eodem teſte, Turcicus Imperator ſæpiùs in anno aſſumere conſueuit. Refert quoque Manlius ad Cratonem *d* ſe ex Abrahamo Luſitano auditione accepiſſe, Perſas ac Indos bis in anno exigua quantitate aſſumpta purgari: & Hueblinus ex relatione Hyruſz teſtatur, Æthiopes opulentiores & magnates in India, quemadmodum & alios Ethnicos, pro ſingulari remedio ad ſanitatem conſeruandam, ſemel aut bis in anno hoc vti, à grano vno incipiendo & ſingulis ánnis quantitatem, vnius grani additione, augendo.

d epiſt. 191.

Sudorem mouere, ſunt qui aſſerant, & alij quidem laudabilem, alij lethalem, vel imperfectum. Etenim per ſudorem omne venenum deponere ex Arnoldo, Seillerus *a* refert, & Ryff ſudores potenter mouere, & omnia maligna ad cutem pellere ſcribit: quemadmodum & Brudus Luſitanus *b* dicebat roborare virtutem vitalem, atque adeò adiuuando vim expultricem cordis, ſudores prolicere: & Amicus *c*, ſudorem copioſum mouendo, à tota ſubſtantia iuuat, ſi adulteratus non ſit. Verùm contraria eſt Syluatici *d* & Saxoniæ ſententia: Sic enim ille.

a *de peſte Britan. ſect.* 2. *cap.*
b *referente Manlio ad Cratonem ep.* 191.
c *de peſte cap.* 46.
d *lib. controuerſ.* 93.

Sudores

Sudores mouendi facultatem ſoli Orientali aliqui adſcripſerunt (qui Occidentalem aluum potiùs mouere, ſe obſeruaſſe dixerũt) quam quidem venena ipſa ſudore proritato ſuperare, & extrà corpus pellere, fuêre qui dixerunt: quod à nobis hucuſq; an verum ſit, haud potuit obſeruari, ac multorum annorum adhibita diligenti obſeruatione innoteſcere haud potuit: Audiamus Saxoniam e Reperio apud Scriptores, quòd eo ſumpto ſudor copioſus excitetur, poſt quem ſtatim ſubleuentur: Ego tamen non vidi ſudorem prorumpentem: vel ſi apparebat, erat ſudor imperfectus. Idem libro de plica *f*, ſudorem tantùm lethalem; & diaphoreticum, non ſalutarem ſe vidiſſe ſcribit, quare feriò dehortatur omnes à lapidis huius vſu, ſanctè affirmás ſe nihil commodi, etiam ex optimo credito percipere potuiſſe. Hinc ex mineralibus ὑδραργυρικοῖς quidem, ſed maligna qualitate præditis, hunc confectum eſſe, quidam ſuſpicantur. Fateor equidem me aliquoties vſum eſſe, ſed plerumq; eueniſſe quod Saxonia ſcribit, vel non erupiſſe ſudorem, vel imperfectum fuiſſe. Et Io. Baptiſta Syluaticus *g* credit hunc lapidem nõ ex ſe ſudorem mouere, ſed quod eo exhibito ſudor moueatur, id euenire vel à natura, vel ab alia cauſa.

e *lib. de febrib. cap. 37.*

f *cap. 59.*

g *in controuerſ. 93.*

QVIBVS IN MORBIS VSVRPARI DEBEAT.

CAPVT XXXII.

ETsi lapidis huius præcipuus vſus ſit contrà venena & morbos venenatos & contagioſos, ita vt Monardes, contra omnes morbos, quibus materia aut humor ineſt venenoſus prodeſſe aſſerat: Luſitani tamen referente Cæſalpino, ab Indis edocti, huius lapidis vſum, ad multos alios morbos, quàm ad venena tranſtulerunt, & poſt vniuerſales purgationes, ieiuno ventriculo ſæpiùs propinant. Quare & Richardus morbis ferè omnibus & præſertim venenoſis auxiliari; ex aliorum ſententia, tradit. Et Crato *a* in magnis morbis eo ſe feliciter vſum eſſe, ſcribit. Attamen in omnis generis morbis ſine omni periculo exhiberi vult Lonicerus: & quidam affirmare audet, huic lapidi ineſſe contrarietatem propriam & determinatam contrà quoſuis morbos, illumque cum omnibus morbis habere antipathiam. Et ſanè nullus plures morbos enumerauit, ab huius lapidis vſu depulſos, ipſo Chriſtophoro Acoſta, oſtendens Medicos in vniuerſa India eo vti, ſicuti & in Perſia, Arabia & China. Quare ordine nunc, quibus in morbis vſurpetur, ex auctoribus recenſebimus.

Deplo-

Deploratos atque à Medicis derelictos, huius vſu, priſtinæ ſanitati reſtitutos fuiſſe, intell go, ait Garzias *b*: idem addit hoc defatigatos & debiles ad robur conciliandum, & carnem augendam vti. Imò in chronicis & diuturnis morbis commendatur, vt probat exemplum à Richardo propoſitum, quod infrà adponemus. Nunc ad particulares morbos, à capite facto initio.

Vertigini prodeſt auctore Monardi & Cæſalpino.

Epilepticis pueris plurimis profuit, Monardes: vel cum, vel ſine lacte datum, Paludanus: quare contrà Epilepſiam efficax, Lacunæ & Cæſalpino: in Epilepſia ab alijs laudari ait Brudus. Sed quid Boetius bb.? Ad epilepſiam, morbumque ſacrum, ſiue adultos, ſiue infantes oppugnet, non parum iuuat. Infantibus lactentibus datur cum lacte: adultioribus & viris cum aqua lilij conuallium, pæoniæ, aut tiliæ. Pueris pondere granorum duorum, viris triplum aut quadruplum, aut etiam plus, pro morbi & corporis conſtitutione offertur.

At Cordis affectus huius etiam vſus eſt, quare Solinander *c* aſſerit certum eſſe ipſius vſu vires Cordis mirum in modum refici: hinc in Cordis ægritudinibus, Orientalis inſignes facultates obtinet. Quare omnibus affectibus Cordis mirè auxiliari ſi à granis quatuor ad decem cum liquore conuenienti propine-

tur Boetius refert : quare ad Syncopen in ipſo paroxyſmo aut paulo ante ex aqua roſacea, ſi febris adſit, ſi abſit, ex aqua Cardui benedicti, meliſſæ, ſcorſoneræ aut florum garyophillorum, granorum quatuor pondere propinat.

Animi deliquio (ex quacunque cauſa, Lonicerus) diuturno (quod per interualla repetit, addit Cæſalpinus) pollinis grana tria in aqua Bugloſſæ, medentur, Monardes.

Palpitationi confert : Quare ſic Chainus, referente Manlio ad Cratonem *d* : Cordis ſpiritus maximè reficit, ſubſtantiamque ipſius corroborat proprietate occulta, ſiue facultate Bezoartica : & aduerſus palpitationem conducit, non tenuium partium ratione, ſed certa proprietate cor reſpiciente, cum in cordibus caprarum illarum reperiatur, ac experiētia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus ratione ſimilitudinis conferre: Et Brudus Luſitanus, eodem Manlio *d* referente, aiebat, roborare virtutem vitalem & adiuuando Cordis vim expultricem, ſudores prolicere : & ab alijs in palpitatione Cordis, & animi deliquio laudari. Idcirco Boetius, quotidie mane ieiuno ſtomacho grana duo cum aqua meliſſæ oblata, multum prodeſſe aſſerit. Hinc Heurnius *e* inter Cor roborantia, ſi calor ſubſit, Bezoare lapide vtitur : vino item ex varijs parato, ſingulis doſibus parùm lapidis Bezoar addere iubet.

iubet. Electuarium quoq; ſubiungit,ex margaritis,hyacintho,moſcho & alijs,quibus Bezoaris ſcrupulum admiſcet. Item in ſua d praxin methodo *f* inter ea, quæ cor humidum alterant & roborant, lapidem Bezaar, & Hyacinthum refert. Gregorius Horſtius, apud Gieſſanos Profeſſor, amicus noſter ſingularis, inter Cardiaca g & quidem ea quæ tetros vapores expurgando,cordis robur firmant, imò inter medicamenta occulta vi alterantia,repoſuit. Quare delicatioribus fœminis, quæ vel cordis ſaltu afficiuntur, & ijs præſertim,quæ melancholicæ ſunt,quibúsve ſemen corruptũ eſt, exhibet Roderius à Caſtro *h*: aſſumũtur,inquit,ſingulo mane quinque vel ſex grana,in ſubtiliſsimum puluerem redacta, & aqua aperiente vel conuenienti diſſoluta: vel admiſcentur conſeruæ Adianti, ſeu Boraginis,& parùm aquę eiuſdem herbę, ſuperbibitur: aut tabellæ concinnantur: vtiliter, addit, etiam adhiberi alicui ex Electuarijs ex chalybe cõfectis, aut rotulis cordialibus & aperientibus. Sed hîc quæri poſſet,annon illa medicamenta, quibus hic lapis miſcetur, abſq; huius lapidis admiſtione, idem præſtare poſsint. & ſi poſsint,cur hic,ad pretium fortè augendum,additur;vel ſi hic lapis tantarum virium,cur nõ ſolus exhibeatur.

Pleuriticis & Peripneumonicis, multùm conferre,à fide dignis Brudus accepit. Et Amatus, lateris dolorem peruicacem, etiam

maligna qualitate admixta, curauit: in quo caſu, cùm aqua Scabioſæ, aut Cardui Benedicti, Gabelchouerus vtendum cenſet. Quare Pleuritidem deploratam ſanare, Lonicerus aſſerit: & ſanè in Gallijs, generoſum quẽdam pleuriticum, à Medicis derelictum, hoc ſanitati reſtitutum fuiſſe, mihi relatum fuit; verùm, felix is Medicus eſt, qui in declinatione morbi vocatur.

Ictero mederi, auctor eſt Auenzoar *i*, teſtatur enim ſe hoc vno medicamento, quendam (qui periculoſiſsimum venenum ingurgitaret, quod cumślioſum eſſet, protinus vniuerſo corpori auriginem induxiſſe) granis tribus cum vncijs quinque aquæ cucurbitæ exhibitis, curaſſe. Verùm loquitur Auenzoar de eo Bezoare, qui ex cerui lacrymis condenſatis generatur. Attamen, cùm hic, de quo loquimur, lapis, fellis obſtructionem tollat, Monarde monente, idcirco & Icterum curat ſecundum Lonicerum: & Crato *k*, cuidam Icteritia nigra laboranti dedit, quem vrinam nigram, atramenti inſtar, minxiſſe vidit, & melius habuiſſe affirmat. Quin & Cholericæ paſsioni, autore Chriſt. Acoſta, medetur.

Appetitum proſtratum, eodem auctore corrigit: quare ad ſtomachi vexationes Luſitani, memorante Cæſalpino, propinant. Relatu dignum, quod Ludouicus Guyon *l* ex Theueto refert, pellem huius animalis, ipſi ventriculo, aduerſùs ipſius dolores, & eiuſ-

dem

dem deprauatam concoctionem imponi, eiuſmodi enim morbis, etiam in decrepitis mederi.

Colicam & ventris dolores tollit, Lonicerus.

Dyſenteriæ vtilem, & in epidemica dyſenteria Lugduni fœliciter ſe vſum Philipertus Sarracenus Medicus Lugdunenſis, amicus noſter, ad nos perſcripſit.

Vermes necat, Chriſt. Acoſta *m*, quod *n* & Montanus, & Amatus ſuis ſcriptis tradidere: contrà hos enim admirabilis efficaciæ, cùm eos expellat, & à ſymptomatibus quæ parere ſolent, liberet, Monardes: ſi nulla febris adſit, ex vino datum, Amato *o*, ſi febris adſit, cum aqua ſtillatitia portulacæ, Fragoſo: vel cum ſucco limonum, vel citri, vel eorundem ſyrupo, Ryff, & quidem in infantibus grana tria, Lonicerus præſcribit: & Boetius ad vermes & tineas felici ſucceſſu cum aqua graminis, aut cardui benedicti, ſolum lapidem propinari affirmat.

Calculum renum eijcit (atterit Brudus) in veſica comminuit pollen ex vino propinatum, Lacuna: quare renum ac veſicę vrinam, & ex ijs viſcidam materiam pellit, referente Acoſta.

Ad Vteri moleſtias, Luſitani propinant, Cæſalpinus: quare menſium obſtructiones tollit, Monardi: & in vteri ſtrangulatu prodeſt ſumere grana ſex. Bezoar orientalis cum

aqua Artemiſiæ, auctore Roderico à Caſtro *p*.

Partum facilitat, & ſecundas pellit, Chriſtophorus Acoſta: tria huius grana cum aqua liliorum alborum, betonicæ vel pulegij, parturientibus exhibita, ſecundas remorantes, certo experimento educunt, vt Gabelhoferus aſſerit.

In Morbis Melancholicis inueteratis. Indi, Ormutz & Coraſone incolæ vtuntur, Garzias *q*: ſic Iordanus *r*, veterrimis melancholicorum morbis ſuccurrere, aſſerit: & quidem caput, cerebrum, & cor afficientibus, Ryff. Quare Abrahamus Medicus Luſitanus, qui in India annis aliquot egit, aſſeruit à Regulis ipſis, ibi lapidis huius drachmam vnam, ad expurgandam infernè bilem atram ſumi: quod etiam à Luſitanis frequenter audiuerit: hæc Brudus. Monardes *s* in mœſtitia & meláncholia, & melancholicis animi deliquio afflictis tria grana ex aqua Bugloſſæ, propinat. Sic & Boetius, ad melancholicos humores domandos ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet, & cutis vitia ab ijs cauſata tanquam præſens remedium ſanat. Et Solinander *t* aduerſus omnes melancholicos morbos probat, certoque ipſius vſu cordis vires mirum in modum refici: quare nobili cuidam puellæ à qualicunque purgatione iubet tria, vel quatuor grana pulueriſata, in tantilla aqua roſacea odora exhibere. Imò

ijs,

ſis, qui abſque cauſa manifeſta mœſti ſunt, & anguſtiis oppreſsi, plurimum confert, quos reficit, & exhilarat, Gabelchofer. Quare Heurnius *u* lapis Bezoar inſperatam quandam lætitiam ſubitò affundit, eo ipſo die, quo fuerit hauſtus: & mox: cordis & hepatis ſanguinem mundant, Myrobalani chebuli & Indi, & Bezoar lapis, & Hyacinthus. Et vt caput hoc cō-cludamus, lapis hic ad omnes diuturnos & importunos morbos, etiam qui à flatu originem ducunt, Panaceæ inſtar eſt, ſi præuia purgatione, per aliquot dies mane exhibeatur, modo Boetio credamus.

a *lib. de præſer. à febr. peſtilent.* b *ex eo VVittichius: Ryff, omnes à Medicis derelictos curat.* bb *lib. 2. de lapid. cap. 139.* c *conſil. ſect. 2, conſ. 60.* d *epiſt. 191.* e *cap. de palpitatione cordis.* f *lib. 2. cap 5.* g *diſp. de medicam. diſp. 4. th. 33. & diſp. 5. th. 16.* h *de morb. mulieb. part. 2. lib. 2. cap. 5.* i *lib. 1. & ex eo Io. Agric.* k *conſil. 174. & ex eo Gabelhof.* l *lib. 5. diuerſ. lect. c. 17.* m *Monardis, Lonicer. Paludanus.* n *Richard.* o *& ex eo Gabelhof.* p *de morb. muliebr. part. 2. l 2. cap. 1.* q *Paræus, VVittichius, Cæſalpin. metal. Fragoſ.* r *de peſt. tr. 3. cap. 9.* ſ *lib. 2. de lapid. cap. 193.* t *conſil. ſect. 2. conſil. 60.* u *lib. 2. ſuæ meth. ad prax. cap. 5.*

AN IN FEBRIBVS IPSIVS VSVS SIT.

CAPVT XXXIII.

CVm febrium diuerſa ſint genera, aliæ quidem febres veræ, aliæ ſymptomaticę, aliæ malignæ & contagioſæ, in earum cura alii probant, alii improbant. Amatus ſcribit in febrium paroxyſmis datum ſudorem excitando, à febre plerunq; liberare. Sic Chainus dicebat, Manlio referente, non exhibendum in febribus non malignis, niſi poſt vniuerſales euacuationes ac exobſtructiones, alioqui agitare humores peccantes & fieri vehiculum ipſorum ad locum affectum: tempore igitur opportuno propinandum eſſe, tantummodo ad ipſius cordis corroborationem.

Febres putridæ: Augenius *a* reprehendit eos, qui putant non ſolùm peſtilentibus ac venenatis, ſed in vniuerſum putridis febribus opitulari: inſuper redarguit quendam, qui peruerſo iudicio, non modo in putridis febribus omnibus non peſtilentibus, ſed etiam paſsim in cunctis morbis, aut à materia, aut citrà materiam, eius antidoti ſcilicet lapidis Bezaar vſum admittebat: cum vnicuiq; morbo propria & determinata contrarietas inſit, quam lapis ille cum putrida febre, omnibusq; morbis antipathiam non habeat.

Febris

Febris quartana: Quartanis conuenire poſſe arbitratur Garzias *b*: & quartanam pellere ait Ryff: quare Luſitani in quartana ſæpiùs exhibent, Cæſalpinus. Verum Boetius, *bb* etſi quartanam febrim non ſanet, tamen eius aufert Symptomata: nam animi mœrores, anxietates, cordiſq; affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt, lenit & aufert.

Febris catarrhoſa: in febri catharroſa in Hiſpania lapis Bezoar plurimùm profuit, quo & Imperator, & alii, quib. ad manus fuit, vſi ſunt, Crato. *c*

Febres malignæ *d*. Aduersùs febres malignas & epidemicas, commendant Monardis, Acoſta & Lacuna: & in aqua acetoſæ Luſitani propinant, Cæſalp. Fragoſus: earum malignitatem extinguendo, Amatus: contra has vtilis etiam eſt aqua, in qua lapis hic maceratus eſt, Monardes: malignitatē omnium febrium extinguere, proteſtatur Monardes, referente Diomede Amico *e*: quare in febribus peſtilentialibus ſiue malignis Montanus, & Amatus *f* commendant, infrà hiſtoriam recitabimus; & inter præſeruantia in febri peſtilenti, Theriacam, Mithridatium, lapidem Bezaar, Matthæus *g* recenſuit. Mercatus *h* agens de medicamentis, febri malignæ analogis, his, inquit, adiungitur lapis nuper ex Luſitanorum India apportatus, qui Bezoar ab effectu appellatur, quibus ſingulis vicibus grana quatuor aut quinque porrigere

oportet, aqua, aut ſyrupo, aut iuſculo aliquo excepta Augenius *i* febres peſtilétes Bezoardicis indigere ſcripſit, quæ putridis conueniunt, vocat autem Bezoardica Theriacá ex Galeno ad Piſonem, & Bolú armenam ex 9. ſimplicium, lapidis veri huius non meminit.

In febre, quam ſtigmata rubra comitantur, & pulicum morſus inſtar per cutim aſperſa appareant, probat Monardis. At Syluaticus *k.* oſtendit lapides Bezoar vſum non eſſe tutum in febribus exanthematibus cõiunctis, ſi detur ad ſudorem mouendum, quem ex ſe non mouere creditur, his verbis. Quo tempore exanthemata erumpere ſolent, crudus adhuc eſt vtplurimùm morbus, neque tunc ſudores mouere rectum eſt ac tutum: & mox ſubiungit: cæterum in febribus quoque huiuſmodi lapidem iſtum exhibitum ſudorem ex ſe mouiſſe, etiam longo tempore ac multorum annorum adhibita diligenti obſeruatione, innoteſcere haud potuit; ita vt in eam tandem circa hác rem deuenerimus deliberationem, non ex ſe mouere ſudorem hunc lapidem, ſed euenire interim, vt eo exhibito, vel à natura, vel ab alia cauſa ſudor moueatur.

Aſt longe aliter Boetius *l* ſentit, cuius verba adponamus: Peſtem febriumq; peſtilentium virus etiam earũ quæ exanthemata, petechias, herpetes & papulas malignas producunt, cito ac miraculi inſtar compeſcit ac extinguit, ad quos affectus Indi quotidie cum

âqua roſarum pulverem duorum granorum pondere propinât. Mihi exigua doſis videtur, vbi febres iam in ſtatu, aut prope ſtatum ſunt. Soleo tum ſex aut octo grana magna vtilitate cum aquę Acetoſæ vncia vna quotidie donec vel ſudore, vel vrinæ profluuio melius habeat æger, propinare, eumq́; ab omni potu alio per horam arcere, ne alterius potus acceſſu, actio ipſius lapidis hebetetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer, qui vel ante vel poſt eius ſumptionem aliquid ægro offerunt, etiamſi id ęquale viribus lapidi putetur. Nam rerum ſæpe occultus diſſenſus eſt, nec homini notus, & talis, qui effectum optatum impediat & prohibeat, qué vtraq; res ſeorſim vſurpata produxiſſet. Qui id non capit Spiritus vitrioli & ſpiritus tartari antipathiā perpendat: vterque enim iſtorum acidiſsimus & acutiſsimus eſt. Si miſceas, vtriuſq; acrimonia perit & liquor redditur inſipidus. Suadeo igitur vt nobile iſtud medicamentum perpetuo ſolum, ſi eius certum commodum deſideretur, exhibeatur: hæc ille.

a *epiſt.tom.1.lib.9.epiſt.1.& 2.* b *ex eo Paræus & VVittichius.* bb *lib.2.de lapid. c.193.* c *epiſt.105.* d *feb.malis & diuturnis Lonicerus.* e *de peſt.ca.46.* f *cent.3.cur.74.Rulandus.* g *de febrib.peſtil.* h *lib.7.de febr.* i *tom.3. lib.4. epiſt.10.* k *in controu.93.* l *lib.2.de lapid.cap.193.*

AN IN PESTE HVIVS VSVS ESSE POSSIT, ET in affectibus externis.

Caput XXXIV.

LApidis huius & in præcautione & in curatione, vſus à quibuſdam commendantur: quarè inter medicamenta Bezaartica peſtis venenum ſuperantia, lapidem Bezaar, margaritas, os de corde cerui &c. Portus *a* recenſet: hinc plerique peſtis tempore lapidis huius fragmentum in ore geſtant, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia, ſibi metuunt, Monarde referēte: hic cum aquis violarum, roſarū ſumptus, à peſte mirè defendit, & poſſet tingi cornu monocerotis in aquis prædictis, cum ipſo lapide exhibendum, ex ſententia Forneſii, in ſuo de peſte libello. Quare contrà omne genus veneni ac peſtilentiam ex hoc & aqua roſarum tabellæ parantur ab Andernaco *b*: & Gabelchofer, tempore peſtis in Officinis benè conſtitutis tabulas, quæ miram vtilitatem præſtant, præparari aſſerit.

Peſti medetur, Monardis: admirabilis contrà peſtem Lacuna: imò certiùs auxilium & remedium non habetur, quam huius lapidis puluis exhibitus, potenter enim ſudore venenum è corpore expellit, Lonicerus.

rus, Fallopius referente Wittichio, affirmat hoc medicamentum in peſte omnia ſuperare, & teſtatur ſe in peſte Ferrarienſi, multos hoc lapide exhibito conſeruaſſe: & Manardus, vt Diomedes Amicus *c* recitat, de eo in peſte Germanica periculum fecit, à qua curati & præſeruati, qui illo vſi fuerere, cæteri minimè. Rulandus *d* ſudorificum præſcripſit, quia dicit, alexipharmacum eſſe malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterens: tale eſt, lapidis Bezaar ſcrupulus ſemis pulueris rubei Cæſaris, cornu cerui vſti drachmam vnam ex aquis ſcabioſæ, cardui benedicti, propinat. Sed quæſo cur puluis rubeus additur, ſi Bezoar ſolus hoc præſtare poſcit? Et Mercurialis *e*, quæ cor muniunt aduerſùs venenum & intrinſecùs adhibentur, ſunt bolus armenus, lapis Bezoarius, puluis cornu vnicornis, cornu ceruini, corallorum rubeorum, dictamni cretici, quorum puluerum doſis eſt ad ſummum drachmæ vnius, & ſumitur huiuſmodi puluis cum vino; quemadmodum Galenus Bolum armenum etiam in febribus cum vino dabat. Quare in peſte huius lapidis efficaciam magis manifeſtè apparere, quam in nulla re alia, exemplis Monardis oſtendit, quæ infra Lector inueniet.

Crato in libello de præcautione à febri peſtilentiali, inquit. Bezoar lapis in acutis magni fit, ſed quantum ego obſeruare po-

tui, non præſtat hoc in iſto caſu, quod ab eo expectatur, quanquam in aliis magnis morbis eo fœliciter me vſum eſſe, ſciam. Quòd ſi tamen maiori in quantitate daretur, non dubitarem etiam in peſte eum profuturum, quod in cæteris venenis facit (vide finem capitis præcedentis.) Ibidem adponit puluerem præſeruantem Vienenſium, qui lapidis Bezoar ſcrupulos quatuor recipit.

Sed diſtinctio fortè adhiberi poteſt, à tempore deſumpta: Brudus enim Luſitanus, referente Manlio *f* in febris peſtilentialis initio magno cum ægrorum commodo exhiberi, expertus eſt: in augmento verò datum, nòn tantùm non iuuare, ſed nocere etiam. Eandẽ cùm Brudo diſtinctionem Chainus adhibebat.

Audiamus Herculem Saxoniam *g*, qui huic non multum tribuit. Inter cardiaca medicamenta, quæ in peſtiferis adminiſtrari ſolent: eſt lapis Bezoarticus ab Arabibus celebratiſsimus, & noſtris temporibus à Ioanne Manardo & Garzia ab horto: de quo lapide contrà febres peſtiferas & omne venenum plura dicentur: ego tamen, vt ingenuè dicam, dùm Venetiis practicarer, maximam huius copiam conſumpſi, nec egregiam operam ſenſi: ſcio plurimos, quibus exhibui fuiſſe ſanatos, ſed non retuli in lapidem. Cauſa quia reperio apud ſcriptores, quòd eo ſumpto ſudor

copio-

copioſus excitetur, poſt quem ſtatim ſubleuentur: ego tamen non vidi ſudorem prorumpentem: vel ſi apparebat, erat ſudor imperfectus. Itaque quantum ad me, abiecio omnem ſpem huius lapidis in his febribus. Fieri poteſt, vt ego inciderim in ſophiſticum adulterium, ſed cum Venetiis medicinam facerem in primatum ædibus perſuadebant eſſe omnium excellentiſsimum. Itaq; ſi genuinus reperitur, fortè habet illas dotes, quas tribuunt: notæ tamen non poſſunt ita tuto proponi.

Quid Crato *h*; Bezoar in peſte parùm conferre animaduerti: & alibi *i*: hoc ſatis cõſtat, Turcas in cibo Terra lemnia vti, nec terræ lemniæ, ſicut etiam lapidi Bezoar, vllam vim contrà peſtem tribuunt.

Carbunculus peſtifer: In carbunculo peſtifero, Bezoare intra corpus vtitur confectione ex conſer. acetoſæ & acetoſ. citri ana vncia vna, puluer. margaritar. & cornu ceruini ana ſcrupulis duobus parata, Bezoaris ſcrupulum ſemis admiſcet. Verùm & extrinſecùs à Garzia commendatur; ſi carbunculis enim peſtilentialibus apertis imponatur, venenum exugendo conducere, aſſerit *k*, quemadmodum & Wittichius, qui & Fallopium probare refert: ſic expreſsit Saracenus *l*, peſtilenti è carbunculo ſi vel cruſta excidit, vel emiſſarium natura aut ſcalpello ullum eſt, impoſitus lapis venenum proti-

nùs totum exugit. Vnum hoc addam, in peſte, quæ anno ſuperiori 1610. apud nos hîc Baſileæ ſeuiit, plures hoc lapide in curatione, ſed abſq; omni ſucceſſu, vſos eſſe.

Lues Vngarica: Rulandus, etſi diſertis verbis lapidem hunc non magni faciat, & cornu ceruino plùs tribuat, nihilominùs in luis Vngaricæ curatione, omnibus medicamentis, imò & cibis admiſcet: argumentum ſanè incertitudinis in Medicina facienda; capite enim ſexto, pulueri cardiaco cibis admiſcendo, lapidem Bezoar intermiſcet, quo, vt loquitur, efficacior fiat. Sic aquam nucum cum cornu ceruino uſto præparatam, vel cum lapide Bezoar, magnarum eſſe virium, ſi alexipharmacis admiſceatur; & capite 7. hiſtor. 25. pulueri alexipharmaco, ex cornu ceruino, terra ſigillata, Smaragdo, & aliis confecto, Bezoaris Orientalis ſcrupulum ſemis addit. Ibidem analepticum proponit noctu bibendum, ex ſeminibus melonum, papaueris albi, amygdalis, iulepo roſaceo, eſſentia margaritarum, & addit lapidis huius ſcrupulum ſemis, bina vel terna vice bibendum. Sic hiſtoria 29. aquæ alexiteriæ, & analepticæ cordiali tantundem addit: & tandem hiſtoria 30. ſudorifico alexipharmaco ex decocto cardui benedicti, cornu cerui, terra ſigillata, Bezoaris Orientalis grana ſex addit. Verùm ex ſequentibus verbis,

quid

quid illi tribuat, colligere eſt, dùm ſcribit, demirandum Bezoarticum, lapidem maximi quidem pretii, minoris tamen efficacitatis, nobiliſsimo cornu ceruino præferri, eiuſq; laudibus ornari, qui cornu ceruino potiùs tribui debuerat.

Aduersùs exanthemata, ſiue puſtulas (contrà variolos & rubeolas *m*, qui morbus Indiæ eſt epidemius, ſæpè verò & pernicioſus, Paræus) & Herpetes, quæ ſubindè Indos necare ſolent, huius lapidis pulueriſati, granum vnum aut alterum (duorum granorum pondere, Paræus) ex aqua roſacea per ſingulos dies magno cum ſucceſſu propinant. Garzias *n*: alii *o* cum aqua acetoſæ, carduibenedicti, anagallidis, aut ſcabioſæ, vel limonum, aut citronum ſucco vel ſyrupo, Crato *p* verò in fluore alui in morbillis lapidi Bezoar non multum tribuit.

AFFECTVS EXTERNI.

IN Scabie mala, quam ferinam Cæſalpinus, lepra, prurigine, & impetiginibus vtitur Garzias *q*: quare cum aqua bugloſſæ Luſitani ſæpè propinant, Acoſta & Cæſalpino auctoribus.

Arabum lepram, ſeu Græcorum elephantiaſin, malā ſcabiem, prurigines, impetigines, eryſipelata & reliqua cutis vitia, tanquam præſens remedium ſanat: hæc Boetius.

Scrophulis apertis, effecta miraculoſo inſpergitur; Acoſta.

Collectio dura quindecim annorum, in latere exterius eminens, intra tres hebdomadas qualibet die, quantitate v ius grani milii ſumptum, reſoluta fuit, Arnaldo r affirma te.

In Vlceribus antiquis Indi vtuntur, Acoſta & Fragoſo referentibus.

In Cancro vlcerato iam apparente, lapidis Bezoartici Orientalis puluerem linimentis, Rodericus à Caſtro ſ admiſcet.

In morſu virulentorum anim lium diuinum medicamentum, Agricolæ: quare Ormuz & Coraſonæ incolæ, aduerſus tales morſus vſurpant, Garzias: vt viperarum & ſerpentum, Acoſta. Et Cardano t in cura morſus & ictus venenati animalis, ſupremam ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Bezar, aut ſordes oculi cerui: quare puluis vulneri impoſitus, à mortiferis animalibus ictos liberat, Garzias u. Et Fabricius canis rabidi morſui, cum aliis vlceri inſpergit, qua de re infra hiſtoria exhibetur. Sic Iordano x vulneribus virulentorum animalium morſu inflictis puluis aſperſus, venenum extrahit: & vt Ryff. vulnus ſine vllo damno curat.

Vulneribus ſagittarum toxico illitarum, lapidum Bezoarticorum puluerem vtiliſsimè in-

mè inſpergi ſe intellexiſſe, Monardes y ſcribit: & ſub ungit, lapidem hunc Alexipharmacum eſſe perniciofiſsimi illius toxici, quo ſagittas ſuas illinunt Canibales ad ſeſe mutuo conficiendos, quorum pleriq; poſt vehementes crutiatus & furores mortui ſunt.

a *de peſte lib.2. cap.38.* b *commentar.2. dial.5.* c *de peſte, capite 46.* d *de lue vngarica capit. 6.* e *de peſte, capite 23.* f *in epiſt. Cratonis epiſt.191.* g *de febrib. cap.37.* h *epiſt. 159.* i *epiſt. 130.* k *& Paræus: ita credi ſcribit Boetius.* l *lib. de peſte, & Ryff.* m *Fragoſus & Ryff. valere dicunt.* n *& ex eo VVittichius.* o *Ryff* p *epiſtol. 145.* q *ex eo Paræus VVittichius, Ryff. Paludanus, Sylvaticus.* r *de doſibus theriacal & ex eo Mercurial. 2. de comp. medic. 13. & Penottus.* ſ *de mulierib. medic. par.1. lib.1. ca.22.* t *3. de venen. 10.* u *Paræus, VVittichius, & Boetius, contra ictus & morſus commendat.* x *de peſte tract. 3. cap 9. & VVittichius.* y *& ex eo à Bra. cap 3. imò mederi Boetius aſſerit.*

CAPVT XXXV.

ETſi plures lapides à vi ipſis aduerſùs venena inſita commendentur, huic tamen ſingularis vis contra omnia venena tribuitur, vt ſupra capite decimotertio ex Serapione (qui vnus ex Arabibus longiorem de lapide Bezaar ſermonem habuit) Rhaſi, & aliis oſtendimus: & hoc Indos ad venena euincenda vti, Garzias ſcribit, ita vt non ſolum *a* Amuletum, ſed etiam aduerſus Venena omnia Antidotum ſalutare dicatur, eò quòd repentè vim omnibus venenis adimere credatur. Et quia lapis hic eximiè ſupra omnia Alexipharmaca, vt Garzias *b* ſcribit, aduerſus venena facultatis eſt, ideò omnia Antidota & medicamenta, quæ à tota ſubſtantia venenis aduerſantur ab hoc per excellentiam Bezardica, quaſi Alexipharmaca dicuntur: quare inter Antidota primum locum ſibi vendicare, ſi adulterinus non fuerit, Amicus *c* aſſerit. Hinc deleteriis extremum moliri excidium ex hiſtoria Matthioli de Napello, Iordanus *d* oſtendit. Quare & Paræus, refert, Matthiolum teſtari ſe pluribus experimentis compertum habere, hunc longè magis præſtare aduersùs deleteria venena, quàm cœtera medicamenta, etiam quàm Theriacalia, & alia quæuis antidota. Et Foreſto

reſto *e*, venena omnia ſicut mithridatium & theriaca, ſua venenoſitate expoliat. Idcircò & Ardoynus, omnibus medicamentis tam ſimplicibus, quàm compoſitis, facultate propria venenis reſiſtentibus, aut animalium virulentorum morſus iuuantibus, ex longa experientia præfert: quemadmodum & Matthiolus, qui ea, quæ apud Arabes habentur, recenſet. Et quia omnes, qui eo vſi ſunt, vt Chriſtophor. Acoſta loquitur, vno ore aſſerant, vniuerſale & præſtantiſsimum eſſe Antidotum, non modo intrò ſumptum, ſed etiam foris adhibitum, maiorisque eſſe vtilitatis, quam ſint alia auxilia. Hæc cauſa eſt, cur in tota India, Perſia, Arabia & China, vtantur: apud quos, vt habet Amatus in magno pretio eſt, & magnis curis, quas Indi cum hoc lapide præſtitere, conſpectis, etiamnum hodie cum aliis pretioſis mercibus adferuntur: & *f* Indiæ principes, & omnes Luſitani pro ſummo antidoto habent: & Rauuolffius auctor eſt, puluerem hunc à Perſis aduersùs quæuis lethalia venena exhiberi. Crato *g* quoque teſtatur ſe contrà venena fœliciter vſum eſſe: & Lacunæ *b*, admirabile eſt remedium aduerſus omnis generis venena: cum, vt Ryffius, omne venenum certò cogat. Hinc Montuus ſcribit vincere omnia venena infallenter, ſiue ſumptus, ſiue geſtatus, & præſtare omnibus Alexipharmacis, te-

ſtibus Rhaſi, Auenzoare, Conciliatore, & Matthiolo: & affirmat ſe multa experientia in multis illuſtribus viris id obſeruaſſe. Et Augenio *i*, prę omnibus efficaciſsimus ducitur in corroborando corde & venenis profligandis potus vel geſtatus. Et omnium apertiſsimè Diomedes Amicus, hunc Rhaſis & Serapio voluerunt reſiſtere ſua virtute, ſiue per os ſumatur, ſiue collo ſuſpendatur, ſiue ore contineatur, ſiue aqua, in qua infuſus fuerit, propinetur, omnibus venenis, tàm calidis, quàm frigidis, & cunctis vulneribus & morſibus venenatorum.

Verùm cùm efficaciora omninò exiſtimanda ſint, quæ corpora ingrediuntur, quam quæ adpenduntur, idcircò Amatus aduersùs omne venenum, Bezoaris grana tria ex aqua ſtillatitia florum Arantiorum (aquæ herbæ Scorzoneræ Gabelchofer) propinat: vel vt Cæſalpinus *k* ex aqua florum citri, aut Lanfæ quæ ex floribus Arantiorum habetur. At Fortus *l* ad grana decem cum ſaccharo roſaceo, dare iubet. Cæſalpinus *m*, in cura venenorum commendat Bolum armenum in vino mero aut diluto, pro febris vehementia, vt remedium feratur in venas: & addit lapis Bezaar eodem modo, fragmenta pretioſa tenuiſsimè ſupra lapidem porphyriten

læui-

læuigata. Sic Mercurialis *n*, ad præſeruationem à venenis inſigniter valet, & ab omnibus efficaciſsimum remedium aduerſus venena exiſtimatur. Et Boetio ad venena quæuis quæ alicui offerri poſſunt, nihil hoc præſtantius haberi poteſt: nam non ſolum corpus præſeruat à veneno, ſed infectum aut oppreſſum liberat. Ad præſeruationem (addit) ſufficiunt duo grana mane cum vncia vini aut aqua cordiali, vt meliſſæ vel cardui benedicti propinata. Ad curam verò ſi quis venenum hauſerit octo vel decem grana cum vino exhibenda ſunt.

Vomitorijs quoque nonnulli addere iubent: ſic enim Amatus *o*, toxico infecto, cum medicamentis vomitum procurantibus, datus, cum vomitu venenum expellit, qui verò vomitu reiecerint, per ſudorem aut aluum educit: & Mercurialis *p* iubet vomitorijs ſemper miſcere aliqua, quæ vim habeant venenis reſiſtendi, vt eſt puluis cornu cerui, lapidis Bezaar, ſmaragdi, terræ ſigillatæ, boli armeni: huiuſmodi enim ſi miſceantur, non ſolùm famulari vomitui faciendo, verum etiam & vi emplaſtica, & vi alexiteria, ipſorum venenorum vires minuere.

Adpenſum contrà venena quoque commendant, haud dubiè hac in re imitantes Serapionem, cuius verba Monardis ita propoſuit: ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti

applicatum geſtet, nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate, quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: plura vide ſuprà capite de Bezoar Arabum. Matthiolus *q* ex Mauritanorum teſtimonio refert, lapidem ita adalligatum, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare. Sic & Boetius, qui brachio ſiniſtro alligare iubet. Et vt Boetius, cor tueri ne à veneno aeréue peſtilente, aut contagioſo lædatur. Hinc Sarraceno vis lapidis ea eſt, vt nō modo hauſtus, ſed & vel lingua circumactus, vel aliter ore volutus, aut quod mirandum magis eſt, ex ceruice ſuſpenſus, vel ita alligatus, vt nudam ſiniſtri lateris carnem cōtingat, nullis ex præſtantiſsimorum genere quantumuis eximijs aduersùs venena præſidijs cedere videatur. Et Cardanus *r* agens de amuletis, quæ collo appenſa venenum hebetent, ait: Pazar etiam geſtatum plurimùm prodeſſe crediderim: qua de re ſuprà capite de lacryma cerui. Sic Augenius *s* præ omnibus efficacisſimus dicitur in corroborando corde, & venenis profligandis, potus, vel geſtatus. At Garzias *t* ſe experimentum eius, quod nudæ carni alligatus profit, non vidiſſe, nec ſimili modo eos in India vti, ſcribit.

Sic pharmaciæ Ryffianæ reſtaurator hunc lapidem ineffabiles & præſtantes dotes & vires,

res, non ſolum in omni veneno expellendo & ſuperãdo, ſed etiam venenoſam & putridam materiam in corpore ex cibo potúve, aliâve de cauſa collectam deturbando habere aſſerit, cuius nomine omnibus lapidibus pretioſis longè præferatur, ita vt etiam Ethnici & Idololatræ Indi apud quos reperitur, non vereantur dicere, Deum omnipotentem, rerum omnium Creatorem, omnia quidem in bonum hominis creaſſe, ſed peccatũ eſſe, quod hoc lapide, alij quàm diuites & primarij, vtantur: pauperes enim alijs contentos eſſe poſſe: quare apud ipſos vſum huius, ne eius multũ abſumatur, prohibitum. Hinc hiſtoricis illis, Linſcotto, & Artho, lapis hic pretioſiſsimus eſt, & contrà tum venena omnia, tum multos alios grauiores, medicina præſtantiſsima, ita vt valor eius longè ſupra vnicornu ſit, cùm etiam illud viribus ſuperet.

Verùm vt concludam, etſi concederem lapidem Bezoar, contrà venenum valere, non tamen vniuerſale remedium contrà omnia venena, conceſſerim, imò potiùs ſingulis venenis, ſingula antidota eſſe cum Valleſio u crediderim: Antipathia, inquit, naturalis, in inanimis quoque rebus euenit: cùm enim ſint quædam antidota & ſimplicia & compoſita, quæ cenſentur pluribus venenis aduerſari, vt lapis Bezahar & Theriaca, tamen ſunt ſingulis venenis ſingula antidota propria, quia eſt, quod cuiq; peculiariter ac pro-

prié aduerſatur: velut Aconito, ruta: opio, generoſum vinum: lepori marino, lac. Itaque ſunt quædam ſimpliciter antidota, quædam quorundam: atq; deleteriorum generi aduerſatur genus alexipharmacorum, verùm vni cuicunque veneno ſum antidotum.

Contrà Napellum commẽdauit Rhaſis *x*, ex quo & Matthiolus *y* habet. Aiebat Brudus Luſitanus, Manlio *z* referente, lapidis Bezoardici facultatem alexipharmacam etiam contrà ipſum Napellum, ab alijs ſatis decantari. Sic & Auicennæ *aa*, Bezahar principale remedium contrà Napellum, & medicamentum de moſcho, & algeduar, id eſt, Zedoaria. Sed hac de re vide hiſtorias duas, capite ſequenti.

Contrà Arſenicum quoque valere, Monardis auctor eſt: vtilis, inquit, qui ſublimatum, aut corrodens aliquot venenum hauſerint, malignitatem & ſymptomata tollendo, in corroſionibus tamen remedia conuenientia etiam adhibenda, alioqui nullius efficaciæ in illis lapis eſſet, quare lac primò propinandum, deinde lapidis puluis dabitur. Vide etiam infrà Hiſtoriam de Arſenico aſſumpto.

a *Bodinus in ſuo theat. lib. 2.* b *Cæſalp. de metall. Lonicer* c *tract. de peſte cap 46.* d *de peſte tract. 3. 9.* e *lib. 30. obſ. 3 & in Schol. obſ. 11* f *Amatus & ex eo à Bra.* g *de præſeru à febr. peſtil.* h *in Dioſ. o idem.* i *lib 3. de peſte 8.* k *de metall.* l *3 de peſte cap 12.* m *lib. 3. ſui ſpeculi cap. 53.* n *de venenis, & ex eo à Bra.* o *lib. 2. de lapid. cap. 193.* p *1. de venen. 22.* q *5. in Dioſc.*

Dioſc.73.ex hoc Vuittichius & Ryff r *3 de venen. 2.* s *de peſte lib 3.cap 8.* t *ex quo Vuittichius & Ryff.* u *de Sacra philoſophia cap.7.* x *ad Manſor.11 & 1.diuis 141.* y *lib.5.in Dioſc cap.73.* z *epiſt.191.ad Cratonem, & ex eo à Bra.* aa *lib.4.fen.6.tract 1.ſum.2. cap 1 & Cæſalp.3 ſpeculi ſui 20.*

HISTORIAE PLVRES, EORVM, QVI HOC LA-pide feliciter vſi ſunt.

CAPVT XXXVI.

NVNC lubet ea, quæ propoſita fuêre, hiſtorijs & exemplis comprobare, initio facto à morbi chronici cura, quare ex Claudij Richardi epiſtola hiſtoriam hanc ipſius verbis adponimus.

Nos ſacratiſsimæ Cæſareæ Maieſtatis iuſſu, quatuor experimenta ſui hucuſque vidimus, in duobus nempe reis lege ſupplicij damnatis, quibus venenum ſtudio oblatum eſt: & in duobus præterea aulæ Maieſtatis ſuæ nobilibus vehementiore morbo afflictis. Ex quibus primus Dominus Scander ſeſe nobis offert, qui cum longo & graui ægritudine cum ingenti omnium membrorum, & pulſus imbecillitate Oeniponte decumberet, nauſeabundus, ac in ventriculo & præcordijs vehementer dolens, annum agens ſeptuageſimum quintum, lapidis Bezoartici grana quinque in cochleari vini fuere oblata. Nulla

illo die ſubſecuta eſt alteratio, nullaque im-mutatio. Noctu tamen meliùs quieuit: Sequenti die attollebat brachia, & crura ad ſeſe attrahebat, quod antea haudquaquam facere potuerat. Tribus poſtea elapſis diebus vomitum quidem bilioſum habuit, qui præcordiorum & ſtomachi dolores finiuit, ac licet longo adhuc tempore decubuerit, credo nihilominus ſuæ ſalutis fundamenta Bezoar extitiſſe. Hanc hiſtoriam, Diomedes Cornarus quoque in ſuo Hiſtoriarum libro pro decima recenſuit.

In mœſtitia & melancholia valdè etiam vtilis eſt hic lapis, inquit Monardes. Imperator enim Carolus V. fœlicis memoriæ, in hunc effectum ſæpè ſumebat, atque etiam ſumpſerunt plurimi, qui ſine manifeſta cauſa triſtes ſunt & anxij, quia triſtitiam adimit, & alacres reddit, qui eo vtuntur. Multos admodum anxios, & animi deliquio afflictos, melancholicosque vidi, qui ſumptis huius lapidis tribus granis ex aqua bugloſsi, ſine difficultate liberati ſunt. Hæc Monardis.

Aduerſùs animi deliquia, exempla duo ex Monardi: Exemplum primum: decimusquartus iam agitur annus, quòd Illuſtriſsima Dux de Beiar à Domino Ioanne Mantique admonita fuerit, in aula frequentem vſum eſſe Lapidis Bezar, aduerſus animi deliquia: erat autem Illuſtriſsimę huic fœminæ filius iſti morbo ab ineunte quaſi ætate valdè obnoxius,

cúmque

cumque illius ſalutis cupida admodum eſſet, ſingulare aliquod remedium requirebat, cum ordinaria medicamenta, quæ à doctiſsimis Medicis præſcripta fuerant, nihil profuiſſe, animaduerteret. Intelligens ergo, quantæ efficaciæ eſſet lapis Bezaar, negocium mecum communicat. valdè inſolens id mihi viſum eſt, qui illius nullam etiam notitiá habebam, præter eam quá in libris ſcriptam repereram, ſed neque exiſtimabam in his regionibus reperiri: eam ob cauſam illam ſubmiſsè oraui, vt in illo acquirendo omnem diligentiam adhiberet, mihi enim cara erat illius adoleſcentis ſalus, ob inſignes eius virtutes, & multam in omni ſcientiarum genere, atque in omnibus alijs rebus illuſtri viro neceſſarijs doctrinam: tum etiam vt lapidem maximè à me deſideratum, conſpicerem. Allati tandem ſunt Vlyſsibona, Genuenſis cuiuſdam opera bini lapides probi auro incluſi, oſsis dactyli magnitudine, paulò tamen craſsiores, colore præditi ex viridi nigricante, inſtar malorum, quæ Inſana appellantur. Itaque communi conſenſu ſtatutum eſt, vt corripiente illum inopinanter animi deliquio, lapis illi præberetur. Veſpere quodam in ſyncopen incidit: illicò ſecundum ordinem in aula conſuetum, tria pollinis vnius lapidis grana, in ſtillatitij liquoris buglosſæ ſufficienti quantitate diſſoluti, in os eius apertum iniecta ſunt, quæ cum difficultate deglutije. Deinde, quanto tem-

pore ad Symbolum apoſtolicum bis recitandum neceſſarium opus fuiſſet, tum facilè animi deliquium ipſum reliquit, ac ſi illo correptus non fuiſſet. Perſpecta tam inſigni lapidis facultate, magna in æſtimatione illum habuimus, præſertim cùm obſeruaremus, quotieſcunque daretur lapidis puluis, illum tanta facilitate ab animi deliquio liberari: nam manifeſtè apparebat, puluere non exhibito, animi deliquium longo tempore durare, & cum difficultate ab eo plene liberari: dato autem puluere ſubitò & facilè ad ſe redire, perinde ac ſi nullum paſſus eſſet animi deliquium. Illuſtriſsima itaq; Dux ſemper in marſupio eam pulueris quantitatem geſtabat, quæ pro vna doſi neceſſaria erat, vt corripiente illum animi deliquio, faciliùs propinari poſſet, & ipſe breuiore tempore liberaretur. Illud etiam acceſsit commodi, quòd poſtquam puluere vti cœpit, adeò frequēter Syncope moleſta non fuerit. Hac re conſiderata, Illuſtriſsimæ Duci dixi, ex Medicorum præceptis, ea medicamenta, quæ morbum aliquem curant, poſſe etiā præſeruare, ne in illum incidamus, eamq; ob cauſam, commodum mihi videri, ſi ſingulis diebus manè puluerem ſumeret: fieri enim poſſe, vt continuo illius vſu, vapor cerebrum ſubiens, qui ex venenoſa & maligna aliqua qualitate generatus erat, abſumeretur, & lapidem, nudam illam qualitatem extinctturū, vaporemque ex vniuerſo corpore, ceu ex peculiari

culiari aliqua corporis parte aſcendentem, abſumpturum; &, ſublata mali radice, atque origine, ipſum liberum futurum. Id igitur factum, dataque ſunt illi ſingulis diebus manè ieiuno ventriculo tria pulueris grana, ex Buglosſæ ſtillatitio liquore. Deo porrò fauente, adeò efficax fuit id medicamentum, vt ab illo die, quo vti cœpit vſque ad eius interitum animi deliquium illum nunquam corripuerit: pluribus autem quàm decem poſt annis alio morbo extinctus eſt: per ſex verò continuos menſes, nullo die intermiſſo, puluere vſus eſt.

Exemplum alterum: Deprehenſa tanta adeoque manifeſta lapidis efficacia: cùm nobilis adoleſcens fœmina, cui nomen Maria Catanno, multo tempore animi deliquijs afflicta fuiſſet, &, licet magni Medici medicaméta illi præſcripſiſſent, tales Syncopes interdum pateretur, vt decem aut duodecim horis durarent, easque ſingulis penè diebus; iamque adeò imbecillis eſſet, vt multo tempore lectulo non ſurrexiſſet, euocatus ſum ad illam: animaduertens autem medicamenta ab alijs præſcripta, nihil opis attuliſſe, relictis vulgaribus remedijs, quibus alij Medici multis annis vſi fuerant, Vlyſsibonâ lapidem Bezaar adferri iuſsi, atque ipſi, priùs purgatæ, lapidem, ordine, quo decet, exhibui: ex illo tempore, quo vti cœpit, in hunc vſque diem (iam plures ſunt, quàm duodecim anni) nunquam animi deliquium paſſa eſt: lapidem autem

integrum dactyli magnitudine abſumpſit: hactenus Monardis.

ſect. 4. conſil 9. Aduersùs obſtructiones; in conſilijs medicinalibus Solinandri, hęc ad Solinandrum, Hermannus Conerdingus Medicus. Saltem hoc de valetudine nobiliſsimæ matronæ à Schulenbergh addere volebam, ipſam in initio morbi ſui, educta tamen prius maxima ex parte vitioſa materia, & corpore priùs exquiſitè perpurgato, plurimis alexipharmacis non ſine fructu vſam eſſe, vt lapide Bezoardico, Theriaca & cœt. aliquoties exhibitis decoctis, quæ viſurum in farctibus ſoluendis, & humoribus contemperandis dicata erant.

Sic Monardis in vertigine & obſtructione commendat, his verbis. Neque ſolummodò efficax eſt hic lapis in rebus noxijs ac venenis: verùm etiam in alijs morbis, vt experientia demonſtrat: nam & in vertigine, & in obſtructionibus valdè prodeſt: quod hac ratione deprehenſum eſt. Mora cha quædam animi deliquium & obſtructiones patiebatur: ſumpto lapide ad curandam ſyncopen, ſimul ab obſtructionibus libera euaſit: menſeſque qui diu obſtructi fuerunt, copioſè fluxerunt.

lib. 5. c. 13. Partum promouere Ludouicus Gyen Dolanus teſtatur his verbis: Huius lapidis grana quinque, in aqua Arthemiſiæ exhibere vidi, cuidam matronæ nobili, poſtquam diebus ſeptem integris, dolorib. partus fuiſſet conflictata, quæ ſubitò fœtum mortuum eumq; putridum enixa eſt. Febri

Febri continua maligna, lapide hoc curata mulier grauida, vt hiſtoria à Diomede, Cornaro comprobat. Honeſta, ſcribit, matrona, octauo ab imprægnatione menſe, corripitur febre continua maligna in diebus canicularibus ex incandeſcentia. Hæc quarto die à febris principio, ex morbi vehementia pariebat puellam, quæ vixit per vnam atque horam alteram: poſt partũ lethaliter decumbebat in æſtu vehementiſsimo, ſiti immenſa ac manuũ tremore: quare ſumptis granis quinque lapidis Bezoartici in aqua Boraginis diſſolutis, cœpit ſudare mirum in modum, finito ſudore, calor præternaturalis cum reliquis moleſtis ſymptomatibus, paulatim remiſit, & quotidie meliùs inde habuit, ac ſanata eſt. *lib. conſilio. obſeru. & hiſtor. cap. 32.*

Exemplum aliud in febri maligna, Claudio Richardo referente. Laborabat D. D. Staphylus ſedecim continuis diebus acuta febre maligna & ſopita, ab affectu renum ſuum ſumente initium, abhorrebatq; ab omni ciborum genere, nauſeabundus, de capite ſæpiùs quæritans, nihil niſi de morte loquebatur, delinquebatque frequenter animo. Habebat ſedeſ colliquatiuas, cum ani exitu doloroſo. Vrina erat turbida, cruda, & ferè ſubiugalis. Articuli & præſertim genua dolebant, laſsitudo ingens, facies Hippocratica, oculi in dormiendo aperti, & ob vehementem virium corporis imbecillitatem, ad pedes delapſus. His ita ſeſe habentibus, cum de vita illius ab

omnibus minus ſperaretur, motu proprio clementia Cæſaris, ſeptem grana huius pretioſiſsimi medicamenti, ſibi in vini cochleari fuere oblata. Non tamen erat ſtomacho tunc omninò ieiuno Staphylus: ſiquidem medium oui vitellum per ſemihoram ante ſumpſerat, biberatque aliquid. Porro hora à Bezoartica aſſumptione elapſa, bonum hauſtum ſeri caprilli calidi cum ſaccharo ebibit, & intra ſemihoram adhuc etiam. Subſecutæ illos ſex vel amplius ſedes cholericæ & fœtidæ ſunt, cum quadam tamen faciliori tollerantia ſolito: poſſumque verè affirmare, illum intra hoſce quindecim ægritudinis dies, in totum, quantum medietas cruciati panis ſit, minimè commediſſe. Cum nocte illius diei cœnæ ſuæ vna cum D.D. Stephano intereſſem, paropſidem hordei in iuſculo cocti plenam tanto appetitu commedit, vt nos illud intuentes, lethalem quandam auiditatem potiùs, quàm famem eſſe, crederemus. Et dum inter edendum nos ambo ipſum ad ſtrenuè edendum, ſi ſeruari cuperet, cohortaremur ac laudaremus: reſpondit, ſe ideò commedere, quòd cibus ſibi placeret, alioquin inaniter noſtra iactaturos verba. Fuit nocte illa, Reuerendus pater Canyſius in iiſdem ædibus, veritus ne Staphyli obitus ſequentem lucem præueniret. Quieuit nihilominùs ita placidè noſter infirmus, vt potuerit ſeruitio corporis, & conſolatione ſimul animæ carere. Manè cum rectà aſcendere

dere dubitarem, fit mihi pater Caſyſius obuiam, ſpem meliorem ſalutis de infirmo afferens: & ex illa hora res in melius ſtatim & continuata ſerie ſunt progreſſæ.

Expemplum etiam Monardis habet In malignis, inquit, & Epidemicis febribus, admirabiles ſunt eius vires, quia malignitatem tollit, & veneni qualitatem extinguit, quod inprimis Medico procurandum eſt: nam niſi primũ ea tollatur, fruſtranea eſt omnis cura. Nobili cuidam omnes famuli maligna febre (quàm Hiſpani modorra appellant) correpti fuère: lapidem Bezaar in aquæ pleno cantharo macerauit, de hac aqua omnes ægros bibere iuſſit, qui deinde à morte liberati ſunt. Eam ob cauſam multi in aqua, quam bibere debent, aſsiduè hunc lapidem tenent, dum ægri ſunt, quia ad tollendam febris malignitatem vtilis eſt, & cor roborat.

Sed inſignis etiam efficaciæ eſt hic lapis in febre Cauariſete Hiſpanis dicta, infectis, hoc eſt, in qua ſtigmata rubra, pulicum morſus inſtar per cutim ſparſa apparent, præſertim in humeris & muſculoſis corporis partibus, id autem fit, natura propellente ad externas partes humorem. Itaque initio curandum, vt euacuetur, nõ autem intro reprimatur: quod fiet frictionibus, cucurbitarumque applicatione & alijs remedijs, quæ humorem per eas partes extrahant, per quas natura propellere ſatagit: epithemata autem non vſurpanda,

neque vnctiones, aut aliæ res ſimiles, quæ ſtigmatum eruptionem præpedire queant. Deinde illico poſtquam ſtigmata apparere incipiunt, ægro danda ſunt ea, quæ venenum tollendi & extinguendi vim habent, miſtionem ſanguinis fugiendo, apparentibus iam ſtigmatibus, niſi ſanguinis copia & plenitudo aliud ſuadeat. Aduerſus hunc morbum & malignas febres, valde vtile, & in multis experientiâ comprobatum medicamentum comperi, Bolum armenum noſtratem in tabellas cum ſtillatitio roſarum liquore formatum, in omnibus medicamentis exhibitum, quæ æger ſumere debebit, atque in cibis quibus vtetur, potiſsimum anno quodam, quo febres acutæ graſſatæ ſunt, quia illius vſu multi liberati ſunt: noſter enim hic Bolus parum ab Orientali differt. Sed eius vſus eſto in lapidis Bezaar defectu: nam hic omnibus præferendus eſt. Id expertus ſum in nobili quodam viro huius vrbis, maligna febre correpto, cum frequente vomitu, animi deliquio alijsque malignæ febris ſymptomatibus, in cuius humeris exanthemata illa, & ſtigmata apparebant: ſed propinato illi lapide Bezaar cum pauxillo Vnicornu, ſubitò ceſſarunt ſymptomata, & meliuſcule habere cœpit, quia febris malignitas extincta fuit, quæ tanti mali cauſa erat. Multos præterea enumerare poſſem, qui in Hiſpania quatuor etiam ab hinc annis, quibus illo vti cœpi, illo ſumpto

pto à ſæuis morbis liberati ſunt: vt reuera miraculum videatur, lapidem ex animali, Ceruo aut Capræ ſimili, ventre exemptum, parua quantitate ſumptum, ea præſtare, quæ retulimus: hæc Monardis.

Addere lubet aliam hiſtoriam ex Ludouico Gyon: Dominus Vicecomes de Conborn & Nouicaſtri Dominus, Regis apud Lemouaces locum tenens, retulit ſe Lutetiæ febri peſtilenti correptum, (qua plurimi, & quidem cuiuſuis conditionis, ætatis, & ſexus moriebantur,) & tum cum ab omnibus Medicis derelictus eſſet, conſilio Soceri ſui Mareſcalli Bironij, lapide Bezaar per dies aliquot vſum eſſe: cuius vſu paruo temporis interuallo cõualuerit, & quidem rectius magiſque alacris, quàm quiſuis alius, qui morbo hoc correptus fuit, magna cum omnium admiratione.

Peſtem curare & ab ea præſeruare, hiſtoria Ludouici Gyon comprobat, quæ ſic habet. In arce Lucenſi, quæ apud Lemouicenſes eſt, peſtis adeò ſæuijt, vt horarum vigintiquatuor ſpacio tres ea in arce mortui ſint, at poſtmodum domeſticis reliquis, qui octodecim numero ſupererant, quotidie manè lapidis huius grana duo, in aqua Enulæ Campanæ, & quidem per dies ſeptem, exhibita fuêre: à quo tempore nullus obijt, nec quidem peſte correptus: imò plures qui anthraces & bubones habebant, eodem modo Be-

zoare vtentes, conſeruati fuere: verùm medicamentis, quæ bubonibus & anthracibus adhibentur, lapidis huius parùm admiſceatur, neceſſum eſt: hæc Guyon. Quare Monardis, plerique peſtis tempore huius lapidis fragmentum in ore geſtare ſolent, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia ſibi metuunt. Valdè etiam vtilis eſt aqua, in qua maceratus eſt hic lapis, iis qui peſtilente aut maligna febre correpti ſunt. Nam (inquit) in nulla re magis manifeſta apparet eius efficacia, quàm in peſte: Cum enim in Germania peſtis valdè graſſaretur, quotquot lapidem Bezaar ſumpſerunt, plurimùm illis profuiſſe, liquidò apparuit. Eius autem factum eſt periculum in Xenodochio quodam, in quo erant peſte correpti: duobus propinatus eſt lapis, aliis minimè: qui ſumpſerunt liberati ſunt, reliqui duo extincti fuerunt. Tum multis iſta lue correptis exhibitus eſt, quorum nonnulli binos carbunculos, alij tres haberent, qui omnes liberati ſunt. Huius exempli teſtes fuerunt multi magni nominis & nobiles viri, tum etiam pleibei: hęc Monardis.

Veneno infectis, mederi, exemplis nunc docebimus. Braſſauolas in prologo eorum, quæ ſuprà Meſue antidota ſcripſit, hiſtoriam narrat, quæ Ferrariæ accidit multis veneno infectis: reiecto enim veneno liberatos fuiſſe

fuiſſe ait, Vitrioli oleo, & lapide Bezaar ſumpto: hæc ex Monardi adpoſuimus, cum Braſſauolæ liber ad manus non fuerit. Sequuntur hiſtoriæ tres ex Monarde deſcriptæ.

Eo tempore Licentiatus Ludouicus de Cueua, vir in ſua arte doctus, venenoſum quidpiam imprudens ſumpſerat, atq; illico adeò grauia ſymptomata ſunt ſubſequuta, vt breui moriturus videretur: & licet medicamenta vomitum cientia, Theriaca, aliaque remedia venenis reſiſtentia, illi adminiſtrata eſſent, ad eum accerſitus, adeò ægrum deprehendi, vt eius ſalutis exigua ſpes eſſet. Animaduertens autem venenum eius morbi occaſionem eſſe, & quàm inutilia fuiſſent medicamenta illi exhibita, ipſe requiſitum iui lapidem Bezaar, quem nullibi reperi, præterquam apud ſuprà memoratam Dominam Mariam Catanno, cui duntaxat interior puluis reſtabat, ſed fortè grana pendens: puluerem ab ipſa acceptum in duabus chartulis repoſui, magna lætitia affectus, me remedium ei qui tantoperè indigebat, repeřiſſe: ad eum regreſſus, magis afflictum reperi, quàm quiſpiam exiſtimare poſſet. Ilico tria pulueris grana, quæ attuleram chartulæ inuoluta, cum aqua ſtillatitia bugloſſi propinaui, atq; intrà temporis ſpacium, quo Symbolum Apoſtolorum ter recitari poſſet à puluere ſumpto, manifeſtè ſympomata, angu-

ſtis, & animi deliquia mitigati & ceſſare cœperunt, ſic vt ſub noctem iam meliuſculè haberet, & liber à mortis periculo, (cui adeò vicinus fuerat) eſſet, & poſtridie ſanus appareret: plurimùm tamē per multos dies afflictus, ob prædicta ſymptomata.

Eodem Licentiato Ludouico de Cueua, ad venationem cum nobili viro profecto, vnus è famulis aquam bibit è lacuna ſtagnante valdè corrupta, & venenoſis animalibus plena, atque ſtatim adeò afflictum ſe ſenſit, vt loco ſe mouere nequiret, intumeſcente aluo & reliquo corpore, magnis anguſtiis preſſus, & animi deliquiis, vomens & ſudans, vt tranſuerſim equo impoſitus, in proximum pagum vehēdus eſſet: adhibitis autem quibuſdam remediis, datus & lapis Bezaar, quem nobilis ille vir geſtabat in ſimiles euentus, fuit autem puluis ille adeò vtilis, vt poſtri die cum ſuo hero proficiſci poſſet.

Puella quædam venenoſum quidpiam edit, ex quo ſubſecuta ſunt grauia admodùm ſymptomata, qualia inducere ſolent venena: cùm autem medica remedia nihil prodeſſent, auctor fui, vt lapis Bezaar daretur: & ſtatim conualuit, hactenùs Monardis. *lib. de lapid. cap. ...*

Hinc Boetius, aſſerit, eos qui ab aquæ potu in qua virulēta animalia verſantur, ilicò intumuere, ſumpto bis aut ter iſto lapide, quēadmodum & illos qui veneſū hauſere, ſanari. Aduerſus quoq; Napelli & Arſenici virus, quod

quod truculenter in corpus humanum ſæuit, vix aliquid præſtantius reperi poſſe, idem ſcribit.

Contrà Napellum valet, in quam rem Hiſtorias duas ſubnectam, alteram ex Matthiolo, *a* alteram ex Claudio Richardo. Cæterum aliter longè ſe habuerunt ſymptomata in altero pariter ad furcam damnato, cui data fuit eiuſdem Napelli drachma, vt de lapide, quem Bezoar appellant Arabes, periculum fieret, an huiuſce veneni immanitatem expugnare poſſet. Agebat latro annum circiter vigeſimũ ſeptimum, qui epoto lethali pharmaco, piperis omnino ſaporem illi ineſſe dicebat: Hora ſubindè peracta, cùm vomere cœpiſſet, lapidis illius grana ſeptem ex albo meraco data ſunt. Verùm ab ebibito antidoto, variis & acerbiſſimis ſymptumatibus exagitatus eſt. Euomuit enim frequenter biliosa, porraceo colore. Quendam quoq; veluti globum circa vmbilicum ſe ſentire dicebat, qui inde ſuperna petens, in ſupremam & poſtremá capitis partem frigidam auram quandam diffundebat. Acceſſit paulò poſt ſtupor quidam paralyſi non abſimilis, qui ſiniſtri lateris brachium, & crus occupauit, adeò vt vix ſummam manum mouere potuerit, motu iam in cœteris partibus extincto. Interim non multo poſt tempore, hæc morbi vis, ſiniſtra corporis parte incolumi relicta, in dextram repentè ſe contulit, eandemque ſimili

a in ſuis commentariis in Dioſc. lib. 4 cap. 71. de Napello.

modo occupauit. Vagũ profectò ſymptoma hoc fuit, nam cum dextrum brachium is attollere potuit, ſiniſtrum non potuit, & econtrà: tandem vtrumq; eleuauit. Aiebat quoq; vniuerſas corporis venas frigeſcere. Non defuerunt Vertigines, quas ſecutæ ſunt cerebri commotiones adeò feruentes, vt aquæ in caldario bullienti ſimiles eſſe diceret. Acceſsit quoque oris & oculorum conuulſio, atque acutiſsimus mandibularum dolor. Quarè ſæpè manibus affectas illas partes perſtringebat, veritus ne exciderent. Foris ſecùs turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur: quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis: varia admodùm extitit arteriarum pulſatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro ſymptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorſus de vita deſperare, mox in ſpem ſe erigere videbatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti ſimilis. Aquam frigidam ſibi dari potandam, tantoperè appetebat, vt ea ſubitò ſe liberatum iri confideret. Toto hoc tempore ſe ter excæcatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò conſtitit, nullo vnquàm ſymptomate affecta, ſiquidem nunquam intumuit, nunquam is balbutire auditus eſt. Cæterùm ſeptima poſt ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab antidoto extincta,

extincta omnia euanuere ſymptomata: arteriæ ad rectã rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoque virium conſtitit robur. Atq; in hunc modum miſerrime, magno conflictu atq; certamine periculũ ſuperauit.

Hiſtoria altera ex Richardo. Primus ex reis, cui Bezoar poſt venenum oblatus eſt, fuit ante biennium Pragæ, qui cum per aliquot dies in carcere detentus ſolo pane atq; aqua fuiſſet vſus, atq; pręcedente nocte prorſus incœnatus, drachma pulueris Napelli fuit oblata. Erat corpus præcedente diæta valdè præparatum, venæ innanitæ, & meatus omnes aperti, ex quo facillimè veneni vis ad extrema quoque membra diſtribui potuit. Superuenere accidentia, nempè anguſtia pectoris, dolor ſtomachi, oculorum obtenebratio vertiginoſa, pulſus immutatus. Cùm verò infirmus aſſereret ni ſtatim ſubueniretur ſeſe penitùs deficere; oblata illi quinque grana remedii in pauco vino ſunt & continuo alleuiatus eſt. Paulo poſt, non ſine tamen anguſtia, euomuit, & benè ſperabat. Nihilominus ſciebat, materiam circa ſtomachum aggregari. Pars poſterior capitis & collum dolebant: indè cœpit delirare, & canebat altè in folio quodam lacero. Præteriit delirium, recurreruntque alia ſymptomata, dolores ſcilicet ſtomachi, capitis, maxillarum, pectoris, modò vnius, modò alterius iuncturæ. Verùm ſeptem horarum ſpacio omnes doluere,

venter intumuit, quaſi hydropicus eſſet. Erāt præcordia cum dolore, & durtie tenſa, ſenſit punctionem in ture ... us, vrina ſuppreſſa, item eſt vno brachio & præterea crure reſolutus. Pulſus ſæpe fuit interceptus & febriculoſus. Vomuit illo die aliquoties, habuit q; ſedes, ſed perpetuò de duritie quadam frigida, ac ſi lapis qdā in ſtomacho foret, nobis eſt conqueſtus.

Vltimo vero, de quo aſtantes omnes mirati ſunt maximè, Ophthalmia quædam lippitudinoſa illi ſuperuenit, adeo dolorifica & horrida, vt patiens ipſe mori potius, quam paulò magis cum tali dolore perſeuerare cuperet. A veneni aſſumptione per horas quinque ne guttam quidem ſumpſit, vt eo certiùs procederet experimentū. Conquieuere ſpacio octo horarum hæc omnia: noctu cum voluptate cœnitauit, quieteque dormiuit. Manè erat ſaniſsimus, neque membrorum læſio vlla eſt ſubſecuta, prout ego quinque vel ſex menſiū ſpacio ſum percunctatus. Factus eſt liber, & etiam à S. Cæſ. Maieſtate liberaliter donatus.

Contrà Arſenicum hiſtoria etiam apud Richardum habetur talis. Altera etiam experientia fuit decima proximi menſis Decembris hîc Viennæ celebrata, in quodam adoleſcente nondum vigeſimum attingente annū. Habitus corporis erat rarus, & quoquo pacto Cachecticus, & à carcere tabefactus. Præceſſerat etiam in ipſo tenuis diæta, neque

noƈte præterita dormierat. Exhibita eſt illi
Arſenici pulueriſati drachma ſemis cum ſac-
charo. Hinc ad horam grana decem Bezoar-
tici lapidis in aqua boraginis ſunt ipſi potui
data. Sciſcitatus poſtea qualis ſtatim poſt re-
medii aſſumptionem in eo fuiſſet, dicebat ſe
prius magnam ſtomachi cum eroſione ſen-
ſiſſe incendium, fauces ardore quodam de-
tentas: oculos cum vertigine fuiſſe obtene-
bratos, non intellexiſſe loquentes, neque no-
uiſſe homines. Epoto verò medicamento,
ſtomachum fuiſſe ilicò refrigeratum, oculos
apertos inquietudines & anguſtias multas,
quas priùs inuerſo corpore ſenſerat, ſublatas.
Percontatus an genua dolerent, id aſſeruit,
& cum punƈtione, quod venenorum ferè o-
mnium proprium eſſe credo. Paulò poſt ſe-
cutus eſt dolor ſtomachi, ardor gutturis, &
ſputum ſalſum, cui vomitus phlegmatis ve-
neno permixti ſucceſsit: alleuiatus eſt parùm,
neq; diu moratus, conqueſtus eſt de ventris
dolore, quare ferreis vinculis è pedib. remo-
tis vnam habuit ferè naturalem ſedem, ex qua
ventris dolor quieuit. Recurrit vero intra ſe-
mihoram ſtomachi dolor nauſeatiuus, ex-
puit amarum, extremitates ſunt refrigeratæ.
Dicebat ſe quaſi conuolutū filum, aut linum
in ore ſtomachi, & œſophago ſentire, quæ
phlegmatis craſsi & vitrei per vomitum ex-
cretio eſt ſubſecuta. Indè à vexantibus ſym-
ptomatibus alleuiatus, iterum inquietior fa-

ctus, doluit venter, caput & genua, hypochondria tenſa ſunt, & vnà cũ ſtomacho intumuerunt, & aliam tunc habuit ventris excretionem. Iterùm ſenſit dolorem ventris cum corporis inquietudine, aluus tertio materiam nigram liquidam, & in tranſeundo comburentem excreuit, adhuc vomitus facilis & exiguus fuit. Duodecima audita (cùm circa ſeptimam venenũ accepiſſet) curaui ſibi iuſculum carnis afferri, de quo ad tria ſumpſit cochlearia, ægerrimeq́; tunc temporis odorem carnis decoctæ ferebat. Elapſa hora, dùm ſitiret, obtuli panem in vino lymphato infuſum, non potuit commedere, parùm tamen bibit. Verùm iam ſpem certiorem de ſalute concipiebat, de qua prorsùs antea deſperauerat, omnia pedetentim in tranquilliorem ſtatum ſunt reducta. Cænauit nocte commodè & bene dormiuit. manè, cum hominem, quo pacto ſe haberet, interrogaſſem, reſpondit, gantz wohl/quaſi diceret, omninò bene, licet hypochondria tenſa adhuc & renitentia tactui apparerent, quod ſymptoma abſque alia medicamentorum ope omninò quieuit.

Hinc Monardis: valdè vtilis eſt iis, qui ſublimatum, aut corrodens aliquod venenum hauſerunt, quia veneni malignitaté, ſymptomataq́, tollit: in corroſionib. tamen conuenientia remedia etiá adiicienda, quia alioqui in illis nullius efficaciæ eſſet lapis. Lac in iſto caſu plurimùm commendatur, magna quantitate,

titate, & frequenter ingeſtum: nam præterquam quod admirabile eſt remediũ in corrodentibus venenis eo vtendũ eſt, quoniam venenum per vomitum expellit, eiuſq; malignitatē extinguit: vera enim eſt antidotus aduerſus corrodentia venena: deinde illo epoto, lapidis puluis dabitur, aut aliquod ex prædictis medicamentis veneno reſiſtentibus.

Aduersùs morſum canis rabidi etiam vſurpatum, vt ſequens hiſtoria ex Guilhelmo Fabricio edocet.

Anno 1602. 30. Iulij Dauid Willometus Paterniacenſis adoleſcens propè cubitũ dextrũ à cane rabido vulnus accepit, qui prima Auguſti ad me venit, primò morſum ſcalpello ſcarificaui, cucurbitulam cũ larg ore flamma appoſui: dein totum brachium poſca, in qua diſſoluta erat theriaca, parumq; ſalis marini, ablui: poſtea cauterio actuali morſum vndiq; ac profundè inuſsi: vulneri impoſui goſsypiũ madefactum aquâ vitæ, in qua diſſoluta erat theriaca: poſtea emplaſtrũ impoſui ex ſeq. &c. Vlcus ad menſes tres apertũ retinui, ſingulis hebdomadib. per interualla bis terve vlceri ſequentē inſperſi puluer. ℞ pulueris pręcipitati, lapid. Bezoardici, pulu. rad. angelicę ana ſcrupulũ vnum: miſce. Mirificè enim malignitatem ex profundo ad ſe attrahit, & veneno aduerſatur puluis ille. Per os alexipharmaca, veluti theriacam, mithridatiũ, cornu ceruiuſti, & pręparati, & lapidem Bezoardicum propi-

nauit. Sic diuino numine curatus fuit. Eodem
tempore huius fratrē ab eodem ſerpente item
in locis morſum, eadem methodo curauit, qui
anno poſt pleureſi correptus, obiit.

Ludouicus Guyon, loc. cit. hiſtoriam refert
cuiuſdam à ſerpente morſi. Iuuenis quidã no-
bilis, cũ quo lauãdi cauſa ſtagnũ erant ingreſ-
ſus, a ſerpente in tibia morſus fuit, quę nigra
reddita in tumuit: huic Bezoartici lapidis gra-
na quatuor cũ pauca aqua roſarum propina-
ta fuere: vulneri vero granum vnum impoſi-
tum, hic intra dies duodecim curatus fuit, o-
mnisq; dolor & tumor remiſere.

Lepram curare idē aſſerit. Contrà ſcabiem
inueteratam, inquit, tineam, herpetem & præ
cęteris aduersùs lepram confirmatã, medica-
mentum huic ſimile non reperitur. Huius rei
teſtimoniũ perhibere poterit, Eccleſiaſticus
quidá in Gallia Narbonenſi, qui adhuc in vi-
uis eſt: qui cum animaduertiſſet, ſe hoc mo-
do correptũ eſſe, vltra centies manus violen-
tas ſibi ipſi inferre, & ſe de feneſtra præcipitē
dare voluit, niſi fuiſſent, qui ipsũ obſeruaſſent.
Verùm huius lapidis auxilio, quo per menſes
tres, quotidie mane ſumendo vſus eſt, adhibi-
ta tamen bona victus ratione, quæ ipſi præ-
ſcripta fuit, ſanitati reſtitutus fuit.

Quare omnib. lapid. pretioſis, & vnicornu
præfert Ryff: & Linſcottus & Arthus hiſtorici
facultate efficaci Vnicornu longè ſuperare,
cuius rei a longo tempore experimentũ ſit
certiſsima, ſcribunt.

QVI

QVI HVNC LAPIDEM NON MAGNI FACIVNT VNA cum Hiſtoriis eorum, qui ſine fructu vſi ſunt.

CAPVT XXXVII.

ETſi præcedenti capite in lapidis Bezoaris commendationem, hiſtorias varias propoſuerimus: nunc lubet apponere opiniones eorum, qui non tanti fecere, vel alia huic prætulere; additis hiſtoriis quibuſdam, in quibus vtilis non fuit, initio facto ab Hiſtoriis.

Ambroſius Paræus verba faciens de medicamentis iis, quæ ſint & dicantur Bezahardica, inter cætera hæc habet. lib. 20. cap. 38.

Iactabat ſuperioribus annis coràm Carolo Rege, tum apud Claromantes Aluerniæ agente, huius lapidis aduerſum omnia venena certiſsimas vires nobilis quidam, penes quem ex eo genere vnus erat Hiſpania importatus. Quærenti tum ex me Rege, num quid eſſet Alexiterium, quod contra deleteria omnia pariter æqualiterque valeret, Reſpondi nequaquam id naturam admittere, &c. (reliqua ſuprà adduximus) mox [illegible] facilè verò eſſe eius rei periculum facere in facinoroſis cruci damnatis. Placuit Regi conditio. Adductus eſt à Latrunculatore coquus, qui ob pelues argenteas duas furto [illegible]

domini ædibus subductas, patibulo breui ab-
hendus erat. Rescire tamen ex eo ante Rex voluit, num venenū sumere vellet, ea lege, vt si Alexiterium, quod vires diuinas contra venena omnia habere dicebatur, statim post veneno exhibitum eum à morte vindicaret, vita illi sarta tecta esset. Alacriter aleā illam subiturum se respondit coquus, grauiora etiam, non redimendo modo vitæ, sed & infamis mortis vitandæ gratia subiturus. Ergo à Pharmacopola, qui tùm in officio erat, exhibitū illi fuit venenū, extemploq; à veneno, Hispanus adiectum Bezoardicum. Quibus ingestis, mox vomere cœpit, & per inferiora, multa cum diris torminibus excernere, inclamareq; sibi igne quodam viscera peruri. Itaq; aqua sitienti & poscenti oblata est: horam vnum post cum bona Latrunculatoris venia ad ipsum intromissus, hominem comperio in terram prouolutum, manibus, pedibusq; feræ modo gradientem, lingua ab ore exerta, flammeis oculis, vomiturientem cum frigidis sudoribus copiosis, sanguine denique per aures, nares, os, anum & urethram, manante. Exhibui hauriendas olei vncias octo, sed nihil opis attulit, id enim tardius venit remedium. Itaque magno cum cruciatu, & vlulatu tandem mortuus est, cùm vix septima à sumpto veneno hora esset exacta. Cadauer præsente Latrunculatore, & quatuor aliis, dissecui, compериque ventriculi fundum,
tanquam

tanquam ab inulto carnificatum aridum, quem ex quo intellexi ſublimatum ipſi fuiſſe exhibitum: cuius vim, Bezoardicum Hiſpanicum eludere non potuit: Rex id in ignem dari iuſsit. Hæc Paræus.

Ludouicus Guyon refert, Carolo nono Francorũ Regi, dum Molinis eſſet, lapidem Bezaarticum oblatum, cuius periculum, volente Rege, in duobus, qui mortem ignominioſam promeruerant, factum eſt: quibus ambobus venenum propinatum fuit, ſed illorum alteri lapidis huius portio data, qui tamen non ſecùs ac alter, cui lapidis nihil fuerat exhibitum, mortuus eſt. Quare lapis confractus fuit, & eum ex maſſa continua, non verò ex laminis compoſitum fuiſſe animaduerſum, idcirco in ignem proiectus fuit: & is qui dono obtulerat, ſperans ſe à Rege inſigne honorarium reportaturum, nihil niſi tracem Regis & Reginæ matris aſpectum accepit.

Hieronymus Briſianos Salodienſis Medicus libro de noua Medicina, in quo errores multorum detegit. Donauerat, inquit, vni de nobilioribus Bezoarticum lapillum, quem tanquam Zopyri talẽtum ſcrinio credula incluſerat, poſtquá verò eius ſpectandi copiam fecit, fucus detecti. Ná confractus arenulam vitream prę ſe ferebat, ex qua precarij globuli, vel ſphærulę conſtrictioni veſtium corporis vſui frequentes, conflari ſolent. Perſimilem

gemmam elargitus erat & alteri : facilis animi iactura terreni: huius pura mulier comminutam particulam cuidam familiari dederat potandam, ipſe ad eum vocatus, viſendi ſymptomatibus variis agitatum, numne ab epoto veneno, eſt enim læthale vtrum, obiit ille non longum poſt miſer.

Non ergo mirum, ſi Manlius ad Cratonem ſcribat: quid ſi iſtis Abrahami illius Luſitani mihi hic familiaris ſententiam tribus verbis expreſſam adiicimus, nempe hunc lapidem in ſtomachis caprarum ſylueſtrium ex certa herba noſtris regionibus inſueta, in Perſia [illegible], & Inſula dellas Vaccas, Indiam verſùs gigni, & ad peſtem hoc ipſo facere, quod cor, exacto inde humore melancholico, corroboret; nec expellere malum per ſudorem, & Perſas ac Indos bis in anno exigua eius quantitate aſſumpta purgari, hæc ſi corollarii vice ſuperioribus addimus, ac cum his rurſum ea conferantur, quæ à nobis aliâs ad te perſcripta ſunt, apparebit liquidò quàm iſti, non vniuerſi tantùm inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecùm reipſa diſsideant. Quid vero ego mecum dum iſta audiui? diſcedo incertior, quàm priùs, vt Terentianus ille aiebat. Magna res eſt clamant omnes, magna certè, ſed certi nihil: & tamen non eſt nihil, quod tum de hoc lapide, tum de terra Lemnia aliiſque nonnullis hic compertũ, exiguo ſcripto, quod nunc eſt in ma-

nibus

nibus, poſſum admonere: mihi tuam audire ſententiam potiùs, quam meam proferre mallem.

Quare Maſſariæ de febre peſtilentiali *a* genus, hæc eſt ſententia: de lapide Bezaar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus præſidiis & pretioſis medicamentis multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenùs, vt libere dicam, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neque admodùm illorum vſu ſoleo delectari, atq; eo minùs, quod non ſolum ſint inuentu difficilia & rariora: ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores, ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. Et libro de deſte *b* addit, his contrà peſtilentiam, atque adeò venena omnia tantas vires pleroſque attribuere, vt cœteris non modo ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiam Thariacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur, quæ tamen omnia à peritioribus pro maiori parte commentitia habentur.

a *lib. 7.* [illegible]

b *lib. 2.*

Hinc Valeſius *c* non multum huic lapidi tribuere videtur, cuius verba adnotare lubet. Vſus & multorum approbatio maximam authoritatem comparauit inter ſimplicia lapidi Bezaar, & primùm quidem ei, qui aduehitur ex India: ſecundùm ei, qui ex America. Inter compoſita, compoſitioni celebri ex Hyacinthis. Lapide quidem multi

c [illegible]

iiq́. prudentiſsimi atteſtantur. Mihi enim nullus non eſt adulterationis ſuſpectus; nunc timeo, ne nullus nō ſit factitius: multos tamen iuuit, neſcio an opinione, ſed & hoc debet Medicus vti. His Valeſii verbis, Syluaticus hoc addit. Quis quæſo Scriptoris huius celeberrimi authoritatem non multi fecerit? præterquam quod doctiſsimus eſt, nullusq́ue opinione noſtra poſt Galenum, & Græcos alios ſcriptores rectiùs de rebus Medicis ſcripſit & luculentius: Hiſpaniarum etiam regis maximi Philippi huius nominis ſecundi Medicus fuit cubicularius: ad quem Regem tanquam omnium poſt Salomonem potentiſsimum, ex ſuis etiam propriis regionibus, & regnis veri genuiniq́ue lapides Bezaar fideliſsimè deferri debuiſſent, & à Medico illius omnium peritiſsimo probè cognoſci: qui tamen tantúm hac in re habuit dubium, vt nullum non factitium, ſe agnouiſſe, liberè admodûm faſſus fuerit: hæc Syl-
cap.37. uaticus. Sic teſtatur Hercules Saxonia libro ſuo de febribus, ſe Venetiis maximam huius copiam conſumpſiſſe, nec egregiam operam ſenſiſſe: ſcire ſe quidem plurimos quibus exhibuerit, fuiſſe ſanatos, ſed id in lapidem non retuliſſe.

Et Rulandus qui in ſuo de Vngarica lue libro cap. ſexto, lapidem hunc inter ſudorifica alexipharmaca malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterentia retulerat, ſequenti cap.

hiſtoria 7 demirandum ſit quod Bezoardicum lapidem maximi quidem pretij, minoris tamen efficaciæ, nobiliſſimo cornu ceruino præferri, eiſque laudibus ornari, quæ tribui potius cornu ceruino deberentur. Deleres, Bezoar non antidotum dubitatur eſſe, ſed & Cardiacum effectu rarius, pretio ſummo euidentius, vtrumque arguitur verum. Quoties ſine vllo fructu Bezoardicus lapis etiam tempeſtiuè, euacuatione rite prius facta, exhibitus eſt, isque minimè parca, ſed larga manu, nihilo ſecius defunctis ægris: ſi tantarum virium eſt, cur pleroſque non iuuit? Dei maledictionem & morbi vim maiorem, quàm vt eo oppugnari queat, obijciendo nihil proficies: apud pleroſque enim quibus adminiſtratus eſt, neutrum habuit locum. Deinde ſi Cardiacum eſt Bezoar, aut manifeſtis aut occultis qualitatibus cor corroborabitur. Si manifeſtis, ijs quoduis conflatum Cardiacum erit: ergo occultis qualitatibus, quibus nec cornu ceruinum priuabis. Quomodo autem eiuſmodi terreſtris ſoboles, qualis eſt Bezoar aureolus, cor corroborare valeat, maximum eſt dubium: cum quottidie ijs ſolum rebus robur afflari cordi obſeruemus, quæ laudabilem ſanguinem de ſe promunt, indeque ſpiritus vitales quantitate qualitateque adaugent. In talem ſanguinem vel momentum eius tranſire Bezoar ſolum, nemo mortalium probabit: niſi ſpiritibus cordis robur

ex Bezoar ſpirantibus ſtabiliri dixerimus, & languentes ſpiritus vitales ſuſcitari. Sed quid ſpirituum in ſcrupulo dimidio Bezoar omnino ἀπνοις inſidere poterit, ſique inſident, quid obſtat quò minus ſubitò euaneſcant in auram, in tenuiſsimum præſertim pollinem contrito lapide? teſte magnete & ſuccino, quæ in puluerem contrita, ferrum & paleas non amplius tam expeditè attrahunt, vtpote ſuis priuata ſpiritibus, quorum ope tractus eſt factus. Oportebit ſanè ſpiritibus corpuſculo minimo incluſis agere, ſi quam agendi contrà virulentiam eſt ſortitus Bezoar virtutem: corpore ipſomet tam exigua doſi dato, vt longè impar ſit reſiſtendæ malignitati per capaciſsimum diſſeminatæ corpus: hactenus Rulandus.

tract. 2 c. 6. Quare Thomas Iordanus de peſtis Phænomenis, Lemniam terram præfert: Terram Lemniam, ait, per ſe & alijs permixtam, tam fœlici ſucceſſu exhiberi quotidie cernimus, vt ſi mihi optio eſſet danda, mallem lapidem Bezahar, qui Turcicis commercijs Satraparum nunc muneribus frequentior apud nos eſſe cœpit, excludere, quàm terras medicamentoſas è peſtilentium antidotorum catalogo extorres reddere.

pag. 93 Non minus eleganter quam verè Syluaticus, facilimum ſanè ei qui voluerit, ſuamet adducta experientia quicquid voluerit de quouis medicamento affirmare: faciant hoc circum-

circumforanei & circulatores, quod Medicos rationales vtrique deſiderent: faciant & illud, qui medicamentorum vires penitus neſciunt, ea tamen laudare intendunt. Dicant quæſo nobis qui talia tanquam de lapide iſto affirmant, qua in eo propalando vſi fuerint experientia, quomodo cognouerint, illum venena omnia, & morbos omnes venenatos ſuperare. Proferant ad id confirmandum experientiæ factæ tempus, quibus ea fecerint, quibus venenis vſi fuerint, è quibus tandem obſeruatis experientiæ legibus, negotium abſoluerint: ſtatimque vanam, infidam, incertam & mancam eam fuiſſe is intelliget, qui veræ experientiæ leges ſciuerit. Particulares quoſdam euentus adduxerunt, veram & abſolutam experientiam minimè conſtituentes. Ægrotantes plerosque ſumpto hoc lapide, ſanitatem acquiſiuiſſe, affirmant. Sed an alijs ſimul vſi fuerint medicamentis, erat vt animaduerterunt, quia ſic non plus huic quam illi medicamento eſt effectus aſsignandus. Sed & illud ipſe cum alijs nonnullis affirmo, tot tantisque recitatis morbis non venenoſis, conuenire minimè poſſe lapidem hunc, neque ratione, neque experientia id atteſtantibus: melancholię dico, alijsque melancholicis morbis: obſtructionibus, partui difficili, ſecundæ retentæ, menſibus reſtrictis pariter & præter modum fluentibus: comitiali morbo, & alijs enumeratis. Sunt horum

morborum calidi aliqui, frigidi alij: attenua- tione eget vnus, incraſſatione alter: quibus quidem contrarijs indicationibus, vna ſola refrigerandi, & exiccandi facultate manife- ſta, qua præditus eſt, ſatisfacere illum poſſe, nullus qui de rebus Medicis rectè ſentiat, af- firmabit. Ad occultam proprietatem ſeſe re- cipient, ſcio: & hanc contrarios effectus fa- cere poſſe, affirmabunt. Hos ego inprimis ar- gumento redarguere nobis licet, quod non à forma lapidis occulta ij effectus proueniũt, ſed ab ipſius herbæ lapidem producentis rei occulta, vt dixit Ioſephus Acoſta ex Indo- rum mente. Si dixerint herbam illam, & i- pſam id à proprietate occulta præſtare. Di- cam ex aduerſo, huiuſmodi contrarios effe- ctus ab occulta propietate proficiſcentes, ſo- la experientia determinari. Ex his qui in ex- teris regionibus & Italiæ vicinis de lapide iſto ſcripſerunt, non omnes vnum & idem te- ſtati ſunt. Ex antiquioribus, vnum ſolum Se- rapionem, luculentius & diſtinctè magis de hoc lapide ſcripſiſſe, ſupra admonuimus, nec tamen enarratis morbis non venenoſis, quod conferat, docuiſſe, ex ipſius verbis cuiq; ma- nifeſtum eſſe poteſt. Venenorum tantum & venenoſorum morborum, ſicuti & Rhaſis meminit: quorum autoritate freti, febribus quoque peſtilentibus, cum ipſis venenis ſimi- litudinem quandam habentibus, conferre illum poſſe, negare non audemus. Sed ad

lapidem Bezaar Occidentalem ſiue Peruuianum veniamus.

DE LAPIDE BEZAAR OCCIDENTALI SIVE Peruuiano.

CAPVT XXXIIX.

CVM de lapide Bezaar, qui ex India Oriētali adfertur, abunde dictum fuerit: nunc de eo, qui ex India Occidentali, ſiue qui ex regno Peru aduehitur, ſermonem inſtituemus: & primum locum in quo animalia lapidem hunc geſtantia viuant: deinde quæ illa ſint, quomodo nominentur, & quę ipſorum forma ſit, propoſituri ſumus.

Locus ſeu ſolum natiuum huius animalis, ſunt montes Peruuiani, Petro de Oſma auctore; illud enim admiratione nō carere ſcribit, quod animal hoc per totas Indias non reperiatur, præterquam in montibus regni Peruuiani: ſe etenim omnia Moxiocana regna, omnes Peruuianas prouincias & regna: prouincias & inſulas Maronnon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraſſe, attamen nuſquam quam in ſolis huius regionis montibus conſpexiſſe. *in epiſt. ad [illegible] ardem cap. 75.*

Auctor eſt Ioſephus Acoſta, in omnibus animalibus, quæ Peru peculiaria habet, lapidem hunc reperiri: addit in Prouincia Xau- *in hiſt. ſua natur. & moral. Indiæ lib. 4. c. 48.*

xa, & alijs Peru finitimarum Prouincijs, in diuerſi generis animalibus, tam feris, quam cicuris reperiri. Ex quibus ſiue Guanacos, Pacos, Vicunnas, & Taraguas quibus capra- rum quoddam genus adiungant, quas Cypris vocent. (Baccius capricerbum nominat.) Imò & in regno nouæ Hiſpaniæ Ceruos quo- que hos lapides promere, quo tamen loco, nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, vſ- piam reperire liceat, idem teſtatur.

lib. de gem- mis cap. 34.

FORMA ANIMALIS.

FOrmam animalis Petrus de Oſiga, his verbis expreſſit. Animalium genus quod- dam in iſtis montibus frequens inueni- mus, valde ſimile ijs hircis (niſi quod corni- bus orbum ſit,) quos in Orientali India repe- riri tradis (Monardem intelligit) Rufi ſunt coloris magna ex parte, & herbas ſalutiferas depaſcuntur, quarũ magna eſt copia in mon- tibus, vbi iſta animalia degunt: ita fugacia, vt ſolo tormentorum ferreorum ictu adſequi poſsimus.

vide ſupra cap. 17. hæc etiam refert Bruyer. lib. 2. de re cibar. cap. 152.

Verum cum Ioſephus Acoſta in ſua natu- ralis Indiæ Occidentalis hiſtoria, de prædi- ctis animalibus capitibus duobus egerit, eo- rumque deſcriptiones adpoſuerit, lubet, in Lectoris gratiam, nequid huic tractatui deſit, ipſius verba duobus ſubſe- quentibus capitibus ſub- ijcere.

lib. 4. ca. 40. & 41.

DE

DE VICVNNAS ET TARAGVAS IN PERV.

CAPVT XXXIX.

EX rebus præſtantiſsimis, quas Peru habet, Vicunnas ſunt & Oues. Vicunnas, feroces ſunt: Oues, manſuetę. Sunt, quibus perſuaſum eſt, de his etiam Ariſtotelem, Plinium, ac cæteros auctores tradidiſſe, quo loco de Capris egerunt, cum quibus propter agilitatem, & montium amorem facilè conferri poſsint. Sed hæc animalia, ex caprarum genere, neutiquam ſunt. Nec enim Vicunnas, cornua caprarum more habent, quas ſuis Ariſtoteles aſsignat. Multò minus capræ ſunt Orientales, ex quibus lapis Bezaar demitur. Aut ſi omnino huius generis cenſendæ forent, illarum diffuſum genus ceu canum, omnino eſſe oporteat.

Æqua ratione Vicunnas Peruenſes, non id animal ſunt, quod in noua Hiſpania Bezaar promit: hoc enim ex Ceruorũ genere eſt, cui ſimile noſtro judicio non in vniuerſo orbe repeṙiatur, niſi in Peru ac Chile finitimis

Vicunas capris maiores, vitulis minores, colore leonino, ſed ſplendẽtiore ſunt: cornua nõ habẽt vt in capris & ceruis ſunt. Montium loco gelidiſsima colunt, Punas dicta: eas nec glacies, nec niues lædunt: imo potius firmat,

ruminantque? Gregatim oberrant, & miræ celeritatis ſunt: peregrinantibus tum hominibus, tum pecoribus occurrentes, illico in fugam ſe dant, cum non timidiſſime fugientes, pullos ſuos ante ſe agunt. Hæ an genus ſuum propagent, nulli ſcitum eſt: quà de cauſâ Indiæ Reges, mandato cauerunt, ne figerentur, aut quouis modo ferirentur: niſi id juſſu priuato diebus feſtis liceret. Multi queruntur, Hiſpanos Indiam ingreſſos, venationibus crebris, harum numerum nimium confeciſſe, vnde iam pauciores ſint. Venatibus operam daturi, vno numero tria aut quatuor millia virorum congrediuntur, qui montis partem vndiquaque ambientes, ex omnibus locis in vnum pecudes compellunt, coguntq;. Ex harum medio poſtea 300 àut 400, quantum volunt ſeligunt: cæteras, cumprimis fœmellas, procreandæ ſobolis gratia dimittunt. Eas tondere quoque conſueuerunt, ex lana pallia & tegetes texentes, quæ magni æſtimantur. Lana ſiquidem ſerici æmula durationis longæ eſt: colorem natiuum ſeruat: tinctura non variatur. Veſtes huiuſmodi, in calidis aëris conſtitutionibus perfrigerant, & renum comprimi ardorem mulcent. Sed & alio modo adhibentur, nimirum in lectis. Haud pauci lana in genere, pro totius corporis ſanitate firmanda vtuntur, cuius vires, nō inualidas experiuntur. Ex hac confectos tegetes podagricos dolores mulcere, aut tollere affirmant.

Viuunt.

Vicunnas caro proba non eſt, etſi hanc Indi edant, fumoque indurent. Quam verò vim medicam habeat, noſtris peregrinationibus didicimus. Nam cum aliquando per montana Peruenſi profecti, veſperi in Tambo ſeu hoſpitio diuertiſſemus, dolor inæſtimabilis oculos noſtros inuaſit, tanta crudelitate, vt oculos nobis eliſum iri omnino videretur. Quo morbo ij ferè corripi ſolent, qui per albas niues iter faciunt, nec præter has oculis quicquam diſpiciunt. Nobis ergo cum intenſo dolore acriter luctantibus, fœmina quædam Indica cubile ingreditur, de carne Vicunnas recens captæ, nam vel dum cruor emanabat, aliquid promens iubensque vt oculis imponeremus. Quo facto oculorum ægritudo quaſi in momento deſæuijt, & nos in tutum illico reſtituit. Præter ſupra dictam venatus rationem, Vicunnas alia quoque arte captant, eas in locum tam anguſtum cogunt, vt emiſsis glandibus aſſequi queant. Ex lineis funiculis plumbi glandem, ſeu maſſulam religant: his excuſsis animalium pedes inuoluunt, inectuntque, ne quo fugæ proſilire queant. Hoc modo, quot volunt capiunt. Præcipuum quod habent hæc animalia, Bezoar lapis eſt, in ipſis conditus.

Sed & aliud animalis genus TARAGVAS vocant, ferum & ipſum, at pernicitatis maioris, & corporis grandioris: color aduſtior: aures propendulæ: non, vt Vicunnas, gregatim

errant, ſed ſingulis paſcua ſolitaria [illegible] lo-
cis edit oribus. Ex his quoq; [illegible],
cæteris tum magnitudine, tum viribus præ-
ſtantior.

DE PACOS GVANACOS ET OVIBVS PERVANIS.

CAPVT XL.

PERVANI nulla res maiori aut v-
berior[illegible] eſt, quàm pecudes,
[illegible] oues ipſis llama dictæ:
quibus, vt verè dicá, nihil vnquam
vtilius eſſe poteſt: vt alantur, ſumptu nullo
opus eſt. [illegible] cibos, tum veſtes, incolæ ex
hac pecude accipiunt, velut Europæi ab oui-
bus [illegible]. Præter has commoditates, Indi hanc
quoque ſentiunt, quod ouibus omnia neceſ-
ſaria ipſis apportantur: quæ tamen vt equi
nec ſubferrantur, nec frenis ſtringuntur: his
nec auena obijcienda, nam gramine ſatian-
tur. Videre tamen hinc eſt, voluiſſe Deum,
Indis hoc animal & pro oue ſimul & equo
ſeruire. Cumque populus magna parte pau-
perrimus eſſet, ſuffecto copioſo gramine,
penuriam hanc Deus ipſis demptam voluit.
llamas autem duorum generum ſunt: [illegible]
Pacos lanigerum: alte[illegible] careus, ſed ge-
ſtandis farcinis & oneribus aptius. Europæis
ouibus maiores, minores vitulis ſunt, collo
oblongo & camelorũ modo [illegible]. Quod
natura

natura ita ſtatuit, vt erectiori corpori, proceritas colli reſponderet. In colore variant, nam reperiuntur albæ, nigræ, cinereæ, variegatæ, Indis Mocumoro dicuntur. Incolæ ſuci, in ſacrificijs olim faciendis, colorem diligenter attendebant, quam anni temporibus & votorum generibus reſpondere oportuerat.

Pecudis caro exilis quidem, ſed durior & tenacior: agni, in cibum delicatiores: ſed horum paucos mactant: earum vſus eſt, vt lanam, pannis aptam, promant, & onera portent. Lanam detonſam Indi parant, & ex ea pannos texũt, quibus veſtiantur. Sed hi craſſiores ſunt, quos Hauaſca nominant: ſubtiliores & pretioſiores, Cumbi appellantur. Ex his mappas, tegeteſque & ſimilia texunt, quæ tum durabiliora, tum ſplendidiora, ſerici modo micant. Texturæ peculiarem modum adhibent: & Ingæ ad præſtantiſſimos pannos faciendos opifices ingenioſiſſimos olim adhibebant: textores artificioſiſſimi in prouincia Capachica, apud lacum Titicacæ vicinum habitant, &c.

Vniuerſum hoc pecudis genus locis frigidis gaudet, in quibus probè augeſcit, & ſaginatur. In campeſtribus æſtu facile tabeſcit, & emoritur: tum pruinis tum glacie per ſæpè horridæ oues incedunt, & tamen optimè ſaniſsimeque habent. Lanæ, quæ breuioris ſunt, vultum amabilem admodum & iucundum habent: quæ nonnunquam in media via

gemmam elargitus erat & alteri facilis e-nim iactura terreni: huius para mulier com-minutam particulam cuidam familiari de-derat potandam, ipſe ad eum vocatus, of-fendi ſymptomatibus variis agitatum, num-ne ab epoto veneno, eſt enim læthale vitrum, obiit ille non longum poſt miſer.

Non ergò mirum, ſi Manlius ad Cratonem ſcribat: quid ſi iſtis Abrahami illius Luſita-ni mihi hic familiaris ſententiam tribus ver-bis expreſſam adiicimus, nempe hunc lapi-dem in ſtomachis caprarum ſylueſtrium ex certa herba noſtris regionibus inſueta, in Perſia ſtatim, & Inſula dellas Vaccas, Indiam verius gigni, & ad peſtem hoc ipſo facere, quod cor, exacto inde humore melancho-lico, corroboret; nec expellere malum per ſudorem, & Perſas ac Indos bis in anno exi-gua eius quantitate aſſumpta purgari, hæc ſi corollarii vice ſuperioribus addimus, ac cum his rurſùm ea conferantur, quæ à no-bis aliâs ad te perſcripta ſunt, apparebit li-quidò quàm iſti, non vniuerſi tantùm inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecùm reipſa diſsideant. Quid vero ego mecum dum iſta audiui? diſcedo incertior, quàm priùs, vt Terentia-nus ille aiebat. Magna res eſt clamant o-mnes, magna certè, ſed certi nihil: & tamen non eſt nihil, quod tum de hoc lapide, tùm de terra Lemnia aliiſque nonnullis hic com-pertis, exiguo ſcripto, quod nunc eſt in ma-nibus

nibus, poſsim admouere, niſi tuam audire ſententiam potius, quam meam proferre mallem.

Quare Maſſariæ de febre peſtilenti alia a gentis. hæc eſt ſententia de lapide Bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus præſidiis & pretioſis medicamentis multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenùs, vt libere dicam, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neque admodùm illorum vſu ſoleo delectari, atq; eo minùs, quod non ſolum ſint inuentu difficilia & rariora: ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores, ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. Et libro de deſte *b* addit, his contrà peſtilentiam, atque adeò venena omnia tantas vires pleroſque attribuere, vt cœteris non modo ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiam Theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur, quæ tamen omnia à peritioribus pro maiori parte commentitia habentur.

a *lib. 7 ſive prælect. 2 capite 24.*

b *lib. 2.*

Hinc Valeſius *c* non multum huic lapidi tribuere videtur, cuius verba adnotare lubet. Vſus & multorum approbatio maximam authoritatem comparauit inter ſimplicia lapidi Bezaar, & primùm quidem ei, qui aduehitur ex India: ſecundùm ei, qui ex America. Inter compoſita, compoſitioni celebri ex Hyacinthis. Lapide quidem multi

c *4 meth.*

iiq; prudentiſsimi atteſtantur. Mihi verò nullus non eſt adulterationis ſuſpectiſsimus: timeo, ne nullus nō ſit factitius: multos tamen iuuit, neſcio an opinione, ſed & hoc debet Medicus vti. His Valeſii verbis, Syluaticus hoc addit. Quis quæſo Scriptoris huius celeberrimi authoritatem non multi fecerit? præterquam quod doctiſsimus eſt, nullusque opinione noſtra poſt Galenum, & Græcos alios ſcriptores rectiùs de rebus Medicis ſcripſit & luculentius: Hiſpaniarum etiam regis maximi Philippi huius nominis ſecundi Medicus fuit cubicularius: ad quem Regem tanquam omnium poſt Salomonem potentiſsimum, ex ſuis etiam propriis regionibus, & regnis veri genuinique lapides Bezaar fideliſsimè deferri debuiſſent, & à Medico illius omnium peritiſsimo probè cognoſci: qui tamen tantùm hac in re habuit dubium, vt nullum non factitium, ſe agnouiſſe, liberè admodûm faſſus fuerit: hæc Syluaticus. *cap.37.* Sic teſtatur Hercules Saxonia libro ſuo de febribus, ſe Venetiis maximam huius copiam conſumpſiſſe, nec egregiam operam ſenſiſſe: ſcire ſe quidem plurimos quibus exhibuerit, fuiſſe ſanatos, ſed id in lapidem non retuliſſe.

Et Rulandus qui in ſuo de Vngarica lue libro cap. ſexto, lapidem hunc inter ſudorifica alexipharmaca malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterentia retulerat, ſequenti cap. hiſtoria 7.

hiſtoria 7. de mirandum loquit. Bezoard cum lapidem maximi quidem pretij, immo his tamen efficacitatis, nobiliſſimo cornu ceruino præferri, eoque laudibus ornari, quæ tribui potiùs cornu ceruino deberent. Inferes, Bezoar non antidotum duntaxat eſſe, ſed & Cardiacum effectu rarius, pretio ſummo euidentius, vtrumque arguitur verum. Quoties ſine vllo fructu Bezoardicus lapis etiam tempeſtiuè, euacuatione rite prius facta, exhibitus eſt, isque minime parca, ſed larga manu, nihilo ſecius defunctis ægris: ſi tantarum virium eſt, cur pleroſque non iuuit? Dei maledictionem & morbi vim maiorem, quàm vt eo oppugnari queat, obijciendo nihil proficies: apud pleroſque enim quibus adminiſtratus eſt, neutrum habuit locum. Deinde ſi Cardiacum eſt Bezoar, aut manifeſtis aut occultis qualitatibus cor corroborabitur. Si manifeſtis, ijs quoduis conflatum Cardiacum erit: ergo occultis qualitatibus, quibus nec cornu ceruinum priuabis. Quomodo autem eiuſmodi terreſtris ſoboles, qualis eſt Bezoar aureolus, cor corroborare valeat, maximum eſt dubium: cum quottidie ijs ſolùm rebus robur afflari cordi obſeruemus, quæ laudabilem ſanguinem de ſe promunt, indeque ſpiritus vitales quantitate qualitateque adaugent. In talem ſanguinem vel momentum eius tranſire Bezoar ſolum, nemo mortalium probabit: niſi ſpiritibus cordis robur

ex Bezoar ſpirantibus ſtabilimentum fixerimus, & languentes ſpiritus vitales ſuſcitare. Sed quid ſpirituum in ſcrupulo dimidio Bezoar omninò ἀπνοις inſidere poterit, ſique inſident, quid obſtat quò minus ſubitò euaneſcant in auram, in tenuiſsimum præſertim pollinem contrito lapide? teſte magnete & ſuccino, quæ in puluerem contrita, ferrum & paleas non amplius tam expeditè attrahunt, vtpote ſuis priuata ſpiritibus, quorum ope tractus eſt factus. Oportebit ſanè ſpiritibus corpuſculo minimo incluſis agere, ſi quam agendi contrà virulentiam eſt ſortitus Bezoar virtutem: corpore ipſomet tam exigua doſi dato, vt longè impar ſit reſiſtendæ malignitati per capaciſsimum diſſeminatæ corpus: hactenus Rulandus.

Tract. 2. c. 6. Quare Thomas Iordanus de peſtis Phænomenis, Lemniam terram præfert: Terram Lemniam, ait, per ſe & alijs permixtam, tam fœlici ſucceſſu exhiberi quotidie cernimus, vt ſi mihi optio eſſet danda, mallem lapidem Bezahar, qui Turcicis commercijs Satraparum nunc muneribus frequentior apud nos eſſe cœpit, excludere, quàm terras medicamentoſas è peſtilentium antidotorum catalogo extorres reddere.

pag. 93 Non minus eleganter quam verè Syluaticus, facilimum ſanè ei qui voluerit, ſuamet adducta experientia quicquid voluerit de quouis medicamento affirmare: faciant hoc circum-

circumforanei & circulatores, quod Medicos rationales vtrumque dedecet; faciant & illud, qui medicamentorum vires penitus neſciunt, ea tamen laudare intendunt. Dicant quæſo nobis qui talia tam atque de lapide iſto affirmant, qua in eo propalando vſi fuerint experientia, quomodo cognouerint, illum venena omnia, & morbos omnes venenoſos ſuperare. Proferant ad id confirmandum experientiæ factæ tempus, quibus ea fecerit, quibus venenis vſi fuerint, è quibus tandem obſeruatis experientiæ legibus, negotium abſoluerint: ſtatimque vanam, infidam, incertam & mancam eam fuiſſe is intelliget, qui veræ experientiæ leges ſciuerit. Particulares quoſdam euentus adduxerunt, veram & abſolutam experientiam minimè conſtituentes. Ægrotantes pleroſque ſumpto hoc lapide, ſanitatem acquiſiuiſſe, affirmant. Sed an alijs ſimul vſi fuerint medicamentis, erat vt animaduerterunt; quia ſic non plus huic quam illi medicamento eſt effectus aſsignandus. Sed & illud ipſe cum alijs nonnullis affirmo, tot tantiſque recitatis morbis non venenoſis, conuenire minimè poſſe lapidem hunc, neque ratione, neque experientia id atteſtantibus: melãcholię dico, alijſq; melancholicis morbis: obſtructionibus, partu difficili, ſecundæ retentæ, menſibus reſtrictis pariter & præter modum fluentibus. comitiali morbo, & alijs enumeratis. Sunt horum

morborum calidi aliqui, frigidi alij: attenuatione eget vnus, incraſſatione alter: quibus quidem contrarijs indicationibus, vna ſola refrigerandi, & exiccandi facultate manifeſta, qua præditus eſt, ſatisfacere illum poſſe, nullus qui de rebus Medicis rectè ſentiat, affirmabit. Ad occultam proprietatem ſeſe recipient, ſcio: & hanc contrarios effectus facere poſſe, affirmabunt. Hos ep inprimis argumento redarguere nobis licet, quod non à forma lapidis occulta ij effectus prouenjūt, ſed ab ipſius herbæ lapidem producentis rei occulta, vt dixit Ioſephus Acoſta ex Indorum mente. Si dixerint herbam illam, & ipſam id à proprietate occulta præſtare. Dicam ex aduerſo, huiuſmodi contrarios effectus ab occulta propietate proficiſcentes, ſola experientia determinari. Ex his qui in exteris regionibus & Italiæ vicinis de lapide iſto ſcripſerunt, non omnes vnum & idem teſtati ſunt. Ex antiquioribus, vnum ſolum Serapionem, luculentius & diſtinctè magis de hoc lapide ſcripſiſſe, ſupra admonuimus, nec tamen enarratis morbis non venenoſis, quod conferat, docuiſſe, ex ipſius verbis cuiq; manifeſtum eſſe poteſt. Venenorum tantum & venenoſorum morborum, ſicuti & Rhaſis meminit: quorum autoritate freti, febribus quoque peſtilentibus, cum ipſis venenis ſimilitudinem quandam habentibus, conferre illum poſſe, negare non audemus. Sed ad lapi-

lapidem Bezaar Occidentalem ſiue Peruuianum veniamus.

DE LAPIDE BEZAAR Occidentali ſiue Peruuiano.

Caput XXXIIX.

Cum de lapide Bezaar, qui ex India Oriétali adfertur, abunde dictum fuerit: nunc de eo, qui ex India Occidentali, ſiue qui ex regno Peru aduehitur, ſermonem inſtituemus: & primum locum in quo animalia lapidem hunc geſtantia viuant: deinde quæ illa ſint, quomodo nominentur, & quę ipſorum forma ſit, propoſituri ſumus.

Locus ſeu ſolum natiuum huius animalis, ſunt montes Peruuiani, Petro de Oſma auctore; illud enim admiratione nõ carere ſcribit, quod animal hoc per totas Indias non reperiatur, præterquam in montibus regni Peruuiani: ſe etenim omnia Moxiocana regna, omnes Peruuianas prouincias & regna: prouincias & inſulas Maronnon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragraſſe, attamen nuſquam quam in ſolis huius regionis montibus conſpexiſſe. *In epiſt. ad Monardem cap. 73.*

Auctor eſt Ioſephus Acoſta, in omnibus animalibus, quæ Peru peculiaria habet, lapidem hunc reperiri: addit in Prouincia Xau- *in hiſt. ſua natur. & moral. Indiæ lib. 4. c. 42.*

xa, & alijs Peru finitimarum Prouincijs, in diuerſi generis animalibus, tum feris, quam cicuris reperiri. Ex quibus ſint Guanacos, Pacos, Vicunnas, & Taraguas: quibus capra-rum quoddam genus adiungant, quas Cypris vocent. (Baccius capriceruum nominat.) Imò & in regione nouæ Hiſpaniæ Ceruos quoque hos lapides promere, quo tamen loco, nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, vſpiam reperire liceat, idem teſtatur.

lib. de gemmis cap. 34.

FORMA ANIMALIS.

vide ſupra cap. 17. hac etiam re ex Baccio de dono cap. 1 ...

FOrmam animalis Petrus de Oſina, his verbis expreſſit: Animalium genus quoddam in illis montibus frequens inuenimus, valde ſimile ijs hircis (niſi quod cornibus orbum ſit,) quos in Orientali India reperiri tradis (Monardem intelligit) Ruſſi ſunt coloris magna ex parte, & herbas ſalutiferas depaſcuntur, quarum magna eſt copia in montibus, vbi iſta animalia degunt: ita fugacia, vt ſolo tormentorum ferreorum ictu adſequi poſsimus.

lib. 4. ca. 40. & 41.

Verum cum Ioſephus Acoſta in ſua naturalis Indiæ Occidentalis hiſtoria, de prædictis animalibus capitibus duobus egerit, eorumque deſcriptiones adpoſuerit, lubet, in Lectoris gratiam, nequid huic tractatui deſit, ipſius verba duobus ſubſequentibus capitibus ſubijcere.

DE

DE VICVNNAS ET TARAGVAS IN PERV.

CAPVT XXXIX.

EX rebus præſtantiſsimis, quas Peru habet, Vicunnas ſunt & Oues. Vicunnas, feroces ſunt: Oues, manſuetę. Sunt, quibus perſuaſum eſt, de his etiam Ariſtotelem, Plinium, ac cæteros auctores tradidiſſe, quo loco de Capris egerunt, cum quibus propter agilitatem, & montium amorem facilè conferri poſsint. Sed hæc animalia, ex caprarum genere, neutiquam ſunt. Nec enim Vicunnas, cornua caprarum more habent, quas ſuis Ariſtoteles aſsignat. Multò minus capræ ſunt Orientales, ex quibus lapis Bezaar demitur. Aut ſi omnino huius generis cenſendæ forent, illarum diffuſum genus ceu canum, omnino eſſe oporteret.

Æqua ratione Vicunnas Peruenſes, non id animal ſunt, quod in noua Hiſpania Bezaar promit: hoc enim ex Ceruorũ genere eſt, cui ſimile noſtro iudicio non in vniuerſo orbe reperiatur, niſi in Peru ac Chile finitimis.

Vicũnas capris maiores, vitulis minores colore leonino, ſed ſplendẽtiorẽ ſunt: cornua nõ habẽt vt in capris & ceruis ſunt. Montanorum loco gelidiſsima colunt, Punas dictas: eas nec glacies, nec niues lædunt. imò potius firma-

reuertantque. Gregatim oberrant, & miræ celeritatis ſunt: peregrinantibus tum hominibus, tum pecoribus occurrentes, illico in fugam ſe dant, cum ſint timidiſsimæ: fugientes, pullos ſuos ante ſe agunt. Hæ an genus ſuum propagent, nulli ſcitum eſt: quà de cauſâ Indiæ Reges, mandato cauerunt, ne figerentur, aut quouis modo ferirentur: niſi id juſſu priuato diebus feſtis liceret. Multi queruntur, Hiſpanos Indiam ingreſſos, venationibus crebris, harum numerum nimium conſeciſſe, vnde iam pauciores ſint. Venatibus operam datum, vno numero tria aut quatuor millia virorum congrediuntur, qui montis partem inſignem ambientes, ex omnibus locis in vnum pecudes compellunt, coguntq;. Ex harum medio poſtea 300 àut 400, quantum volunt ſeligunt: cæteras, cumprimis fœmellas, procreandæ ſobolis gratia dimittunt. Eas tondere quoque conſueuerunt, ex lana pallia & tegetes texentes, quæ magni æſtimantur. Lana ſiquidem ſerici æmula durationis longæ eſt: colorem natiuum ſeruat: tinctura non variatur. Veſtes huiuſmodi, in calidis aeris conſtitutionibus perfrigerant, & renum comprimi ardorem mulcent. Sed & aliò modo adhibentur, nimirum in lectis. Haud pauci, lanâ in genere, pro totius corporis ſanitate firmanda vtuntur, cuius vires, nõ inualidas experiuntur. Ex hac confectos tegetes podagricos dolores mulcere, aut arcere affirmant.

Vicun-

Vicunnas caro proba non eſt, etſi hanc Indi edant, fumóque indurent. Quam vero vim medicam habeat, noſtris peregrinationibus didicimus. Nam cum aliquando per montana Peruenſi profecti, veſperi in Tambo ſeu hoſpitio diuertiſſemus, dolor ineſtimabilis oculos noſtros inuaſit, tanta crudelitate, vt oculus nobis eliſum iri omnino videretur. Quo morbo ij ferè corripi ſolent, qui per aſſiduas niues iter faciunt, nec præter has oculis quicquam diſpiciunt. Nobis ergo cum intenſo dolore acriter luctantibus, fœmina quædam Indica cubile ingreditur, de carne Vicunnas recens captæ, nam vel dum cruor emanabat, aliquid promens iubensque vt oculis imponeremus. Quo facto oculorum ægritudo quaſi in momento deſęuijt, & nos in tutum illico reſtituit. Præter ſupra dictam venatus rationem, Vicunnas alia quoque arte captant, eas in locum tam anguſtum cogunt, vt emiſſis glandibus aſſequi queant. Ex lineis funiculis plumbi glandem, ſeu maſſam religant: his excuſſis animalium pedes inuoluunt, innectuntque, ne quo fugâ proſilire queant. Hoc modo, quot volunt capiunt. Præcipuum quod habent hæc animalia, Bezoar lapis eſt, in ipſis conditus.

Sed & aliud animalis genus TARAGVAS vocant, ferum & ipſum, at pernicitatis maioris, & corporis grandioris: color adustior: aures propendulæ: non, vt Vicunnas, gregatim

errant, ſed ſingulis paſcua ſolitaria, idq́; in lo-cis editioribus. Ex his quoq; Bezoar eruitur, cæteris tum magnitudine, tum viribus præ-ſtantior.

DE PACOS GVANACOS ET OVIBVS PERVANIS.

CAPVT XL.

PERVANIS nulla res maiori aut v-beriori quęſtui eſt, quàm pecudes, cumprimis oues ipſis Llama dictæ: quibus, vt vere dicá, nihil vnquam vtilius eſſe poſſit: vt alantur, ſumptu nullo opus eſt: & tum cibum, tum veſtes, incolæ ex hac pecude accipiunt, velut Europæi ab oui-bus ſuis. Præter has commoditates, Indi hanc quoque ſentiunt, quod ouibus omnia neceſ-ſaria ipſis apportantur: quæ tamen vt equi nec ſufferrrantur, nec frenis incinguntur: his nec auena obijcienda, nam gramine ſatian-tur. Videre tamen hinc eſt, voluiſſe Deum, Indis hoc animal & pro oue ſimul & equo ſeruire. Cumq́ue populus magna parte pau-perrimus eſſet, ſuffecto copioſo gramine, penuriam hanc Deus ipſis demptam voluit. Ilamas autem duorum generum ſunt: vnum Pacos, laniferum: alterum lana carens, ſed ge-ſtandis ſarcinis & oneribus aptius. Europæis ouibus maiores, minores vitulis ſunt, collo oblongo & camelorũ modo porrecto. Quod

ſtatura

natura ita ſtatuit, vt erectiori corpori, proce-ritas colli reſponderet. In colore variant, nam reperiuntur albæ, nigræ, rufæ, variegatæ, Indis Mocomoro dicuntur. In immolationibus, in ſacrificijs olim faciendis, colorem diligenter attendebant, quem anni temporibus & votorum generibus reſpondere oportuerat.

Pecudis caro eſilis quidem, ſed durior & tenacior: agni, in cibum delicatiores: ſed horum paucos mactant: earum vſus eſt, vt lanam, pannis aptam, promant, & onera portent. Lanam detonſam Indi parant, & ex ea pannos texũt, quibus veſtiantur. Sed hi craſſiores ſunt, quos Hauaſca nominant: ſubtiliores & pretioſiores, Cumbi appellantur. Ex his mappas, tegeteſque & ſimilia texunt, quæ tum durabiliora, tum ſplendidiora, ſerici modo micant. Texturæ peculiarem modum adhibent: & Ingæ ad præſtantiſſimos pannos faciendos opifices ingenioſiſſimos olim adhibebant: textores artificioſiſſimi in prouincia Capachica, apud lacum Titicacæ fluuium habitant, &c.

Vniuerſum hoc pecudis genus locis frigidis gaudet, in quibus probè augeſcit, & ſaginatur. In campeſtribus æſtu facile tabeſcit, & emoritur: tum pruinis tum glacie per ſæpè horridæ oues incedunt, & tamen optimè ſaniſsimeque habent. Lanæ, quæ breuiores ſunt, vultum amabilem admodum & iucundum habent: quæ nonnunquam in media via

reſiſtantes, erecto collo actores ſuos & alios quaſi admirabundæ longo tempore aſpiciũt, aut intuentur, nullo interim vel metus, vel gaudij ſigno edito: quæ res multis riſum excutere poſsit. Facilè tamen terrentur & in pauorem dantur, adeo vt rapida feſtinatione altiſsimos ſæpè ſcopulos aſcendant. Quod ſi accidit, ne cum ipſis profugis argẽtum quoque pereat, ſclopetis ex edito præcipitandæ & decutiendæ ſunt.

PACOS quin etiam vſque adeò ira incandeſcunt interdum, vt cum onere in terrá procumbẽtes ab iſto loco abigi non poſsint, etſi fuſtibus fruſtulatim commoueantur. Hinc in Peru de ijs, qui nullorum monitis aut iuſsis parêre volunt, natum hoc prouerbium eſt: Hic impacatus eſt, id eſt, Pacos æmulatur: quo dicterio reo contumaciam exprobrant. Ergo ſi quæ fors iratior ita procubuit, tum cuſtodes eius ſuſcitandæ remedium nullum habent aliud, quam vt iuxta Pacos conſideant, illis abblandiantur, & quo cum vis verborum lenocinio deliniant, dum ſponte ſua reſurgant: quibus blandimentis ternę interdum horæ conficiuntur. Vitio quodam ſcabiei ſimile infeſtari ſolent, ex quo perſæpè moriuntur, &c. Hactenus Acoſta.

DE

DE LOCO, IN ANIMALI, IN QVO LAPIS hic reperitur.

CAPVT XLI.

NVnc locum in animali, in quo lapides hi reperiuntur, ſubijciemus, ex epiſtola Petri de Oſma ad Monardem ſcripta decimaquinta Iunij anni 1568, nos cum aliquot amicis ad venationem profecti ſumus, in huius regionis montes, in eam quinque dies inſumpſimus, & aliquot ex ijs animalibus confecimus. Aperto itaque maximo *a*, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factū eſt, vt Indicis animalibus ſimilia non eſſe putaremus; percontati Indi, quos, vt nobis inſeruirent, deduxeramus, qua corporis parte, lapides hæc animalia haberent, ſe quicquam de lapidibus ſcire negabant (vt ſunt nobis infeſtiſſimi, nec ſua ſecreta nobis innoteſcere vellent) Indus tamē puer, decem aut duodecim annos natus, cū videret nos tantopere id ſcire cupere, in animali receptaculū quoddam & veluti marſupiū nobis oſtēdit, in quod depaſtas herbas recipiūt, donec poſtea eas ruminatas in ventriculum traijciunt. Ibi puerū illicò interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicaſſet; eundem tamen poſtea, nobis

a [illegible]

in venatione occupatis, interceperunt, & vt intellexim9, ſacrificarũt. Indi hos lapides magno habent in pretio, & in Idolorum ſuorum delubris, quæ Guacas vocant, cum alijs quibusque pretioſiſsimis offerre ſolent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus & pueris. Ex animalis igitur, quod primum ſecuimus, burſula nouem lapides, exemimus: ſecuimus & alia huius generis animalia, quę confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

At Monardes, locum illum, in quo lapides hi generantur, ſic expreſsit: primus illorum obſeruator (intellige Petrum de Olma) videre cupiens; quâ ratione in animalibus generarentur, ſuis ipſemet manibus, eorum animalium Anatomẽ fecit, & mihi deinde ſignificauit, eos gigni in receptaculo quodam, faſcię modo cõfecto, & villoſa carne conſtante, duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipſi ventriculo parte interiore, adhærente, alios alijs maiores, & quodam ordine diſpoſitos, vti nodos veſtem anteriore parte claudentes. Eo receptaculo aperto, eximuntur lapides, quos iſti magna Naturæ Prouidentia ad noſtram ſalutem & noſtrorum morborum remedium generari, ſumma admiratione non caret. Atque vti intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eadem ratione inueniuntur, & eximuntur, è certo

Hæc etiam refert [illegible] [illegible] 2. de lapid. cap. 92.

è certo caprarum genere, quæ magna ex parte ruffæ ſunt, vti noſtræ. Sic Ioſephus Acoſta refert, in ſtomacho & ventre horum animaliũ (ſcil. in Occidente) aliquando vnum ſolum, aliquando duos, tres, etiam quatuor reperiri.

DE LAPIDIS HVIVS MATERIA, ET GENERATIONIS MODO.

CAPVT XLII.

MATERIAM, ex qua lapis hic generatur, breuiſsimè Petrus de Oſma & Monardes propoſuere, dum ex ſalutiferarum herbarum depaſtarum ſucco, ruminatione concreto, generari ſcribunt. At Ioſephus Acoſta, generationis modum plenius expreſsit: Indiani ex traditione & relatione ſuorum parentum referũt, in Prouincia Xauxa & in alijs Peruuianis prouincijs, tum herbas multas, tum animalia venenata plurima degere, quæ aquas vnde potent, & gramina ſiue paſcua, quæ carpunt, & etiam odoratu, contagio ſuo inficere ſoleant. Contrà vero inter herbas illas à naturâ ſingularis quæpiam ibi producta eſt, quæ arcendorum venenorũ vim maximam præſtat. Hęc herba ſolius naturæ ſolertiâ, & inſtinctu quodam naturali notiſsima eſt, ipſi Vicũnæ & cæteris animalibus, quæ lapidem Bezaar generant, quam herbam auidè deuorant, vt eius auxilio præſeruētur, à virulentia aquarum &

paſcuorũ : & ex herba hac eſitata in ipſorum ventriculo lapis hic generatur, qui ab herba hac virtutẽ omnem, quam contra venena habet, acquirit. Hæc Indorum opinio per viros in regno Peru, experiẽtia claros detecta fuit: quæ cum iis conueniũt, quę à Plinio de capris montanis referuntur, quę ſine omni periculo venenis nutriũtur & paſcũtur. Indiani, addit Acoſta, à nobis interrogati, cur verueces, vaccæ, capræ & vituli Caſtellanis ſimiles, quę animalia etiá ex Hiſpania veniſſent, lapidem Bezaar non habeát, cum tamen iiſdem in rupib⁹ herba hac paſcantur. Reſpondent, ſe non credere animalia illa, quæ ex regno Caſtiliæ adducta ſunt, hác herbam deuorare: Imò etiam in Ceruis & Damis lapidem Bezaar reperiri. Quod ſanè conſentit cum eo, quod etiam in noua Hiſpania lapides Bezaar (quamuis in ea nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, neq; Guanacos ſint) in ceruis aliquib. reperiantur: quod & ſupra peculiari capite monuimus.

Syluaticus pag. 89. eadem ex Acoſta habet.

Verum, vt idem Acoſta, admiratione dignum, hos lapides ſupra res diuerſas naſci & formari: vt ſuper figulæ ferramentum, ſuper aciculam, aut feſtucá, ligníue fragmentũ, quæ in lapidis centro reperiũtur, quam tamen ob cauſam falſi non ſunt æſtimandi: contingere enim poteſt, vt animal tale quid ſimul cũ gramine deuorarit, & ſup hæc lapis ſenſim augeſcendo circũglobetur & craſſeſcat. Rei admirabilis à ſe circa hác rem obſeruatę, hiſtoriam addidit;

addidit: duos ſe ibi in Peru lapides vidiſſe, in quorũ cauitate nucleus Pini Caſtellani, circa quem conglobatus erat, continebatur, quod omnes in admirationem traxerit, ſiquidem in toto regno Peru, neque Pinos, neque nucleos Pineos Caſtellanos vidimus, niſi fortè ex Hiſpania allati fuerint, quæ tamen res mihi extraordinaria videtur. [illegible]

Ex diuerſis autem tunicis aut pelliculis ſibi inuicem incumbentibus lapides hi formati & compoſiti ſunt, vt rectè Acoſta. Senſim enim ait Baccius, aggeritur circa feſtucam, laminatim inſtar tunicarum Cœpe, ſic vt lamina priore ſublata, quæ ſequuntur clariores & ſplendidiores, quo vlterior progreſſus fit, appareant, quarum nonnullæ exterius ſplendorem auri repræſentant: & Monardes teſtatur cap. 14. ſe aliquot cõminuiſſe, qui ex tenuibus ſplendentibusq; laminis, eodemque colore conſtabant, quo ii, qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum, vt illi deſinebant. Sic Cluſius propoſuit: in notis 34. Monard. conſtant ex tunicis, ſiue cruſtulis modo craſſioribus, modo tenuioribus alijs alias amplectentibus, politis interdum & ſplendentibus: nonnunquam aliquantulum ſcabris extima præſertim & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet: ſed inueniuntur nonnulli, quorum cruſta exterior, variis locis adeò altè exeſa conſpicitur, vt ſecunda appareat tunica, nonnunquã & tertia.

DE HVIVS LAPIDIS DIFFERENTIIS.

CAPVT XLIII.

CVm lapides hi plurimum inter ſe differant, partim ratione animalium in quibus reperiuntur, & quidem vel in montoſis, vel in planitie pabulum capientibus: partim ratione formæ, magnitudinis, coloris & ſaporis, has differentias, ſubnectemus: & primum quomodo ratione animalium differant, exponemus.

Auctor eſt Petrus de Oſma, ſola animalia, quæ in montibus paſcuntur, lapides iſtos præſtantes generare: nam quæ in planis pabulum ſumunt, quia herbas minus ſalubres depaſcuntur, propterea lapides eorum, tametſi vtiles ſint, viribus tamen non pollent, quibus ii præditi, qui ab animalibus in montanis degentibus eximuntur. cap. 34. Et Monardes: verum quidem eſt, eos qui ſelectioribus notis præditi ſunt, quas probatiſsimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus, quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi ſunt, nec vlla Medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis ſalutiferis herbis: mox ſubiungit: ſunt etiam ſelectiores, qui ex animalibus in Perſiæ montanis degentibus educun-

educuntur, quam qui ex aliis capris in Malacæ planis & campeſtribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præſtantiam & facultates obtinent, quas Perſici, quia Malacenſes capræ ad lanienam duntaxat ſeruantur, cum adeo ſalutiferas herbas non depaſcantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè eſt ratio in Occidentali India; nam quæ in montanis Peru vitâ agunt, ſelectiores & legitimos lapides & ad medicamenta vtiles habet: quę verò in campeſtribus paſcuntur, Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ ſimul incedunt & viuunt vti greges, qui ad lanienam ſeruantur, ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, ſed inutiles, quoniam ſalubres illas herbas montanas non depaſcuntur: hæc Monardis. Hic mirari ſubit Monardem, cum is fateatur ſe omnia ea, quæ lapidem Peruuianũ concernunt, ex epiſtola Petri de Oſina cognouiſſe, hicq; omnes quidem vtiles, ſed iis viribus non pollentes aſſerat: Monardis verò improbos eſſe, nec vlla Medica facultate præditos pronunciet.

Sed Ioſephum Acoſtam hac de re etiam audiamus. Lapides qui in Guanacis ſiue Vervecibus eius regiones & Pachis inueniuntur, plerunq; minores ſunt & nigricãtes, nec tanti æſtimantur, nec in vſu Medico probantur. Verùm ex Vicunnis maiores eximuntur, qui cineritii, aut albi aut obſcurè virentes, hique optimi cenſentur. Attamen qui ex Taraguas [illegible]

excinduntur omnium præſtantiſsimi haben-
tur, inter quos ſatis magni etiam reperiũtur, & communiter albi ad cinereum vergentes; horum laminæ cõmuniter craſsiores & denſiores, quàm aliorum: hi autem pariter in maribus ac fœmellis reperiuntur: verùm omnia animalia, apud quæ hi lapides generantur, ruminant, & plerunq; inter niues & in rupibus ſua habent paſcua. Atq; ſicut Peruanos omnes, quicunq; illi fuerint, Orientalibus poſtpoſuit, ita eos qui ex noua Hiſpania deferuntur, Peruanis in opere debiliores eſſe conſtituit. Hoc addito, lapidem quemcunque Bezaar efficaciorem eſſe in Hiſpaniis, quàm in regionibus Peruuianis.

Sylu. ſegit. maior ex parte albi, flaueſcentes.

Præterea differunt plurimùm inter ſe, vt idem teſtatur (& quotidie in Pharmacopoliis notare poſſumus) magnitudine formâ & colore: quippe quod aliqui ſolum auellanæ magnitudine & adhuc minores: aliqui nucis quantitate, alii oui colũbini inſtar: alii etiam ouũ gallinæ æquent: teſtatur ſe aliquos mali arantii magnitudine vidiſſe. Addit inſuper, ex quo lapides hi in pretio eſſe cœperint, Indos arte conficere cœpiſſe: hinc multos, quãdo lapides hos ſolito maiores vident, falſos exiſtimare: licet magni & ii quidem præſtantiſsimi reperiantur; & contra parui, qui tamen falſi ſint: verum genuinos cognoſcendi, ipſam experientiam optimam magiſtram eſſe.

Carolus

LAPIS BEZAAR
OCCIDENTALIS
pag. 269.

Digitized by Google

Carolus Cluſius in ſuis ad Monardem notis, ſcribit, ſe ternos eiuſmodi lapides habuiſſe munere Generoſi Dn. Franciſci Drake, oui ferè paſſerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant: ille verò alios adſeruabat, qui binas atq; etiam plures drachmas pendebant. Subiungit, ſe apud Ortelium vidiſſe, qui quinque propemodum drachmas pendebant: & apud Plantinum binos, alterum renis veruecini forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, ſed extrema parte confractum, & laminarum ſitum oſtendentem, atq; in meditullio veluti feſtucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum ſemiſſe, dum integer erat, pondere fuiſſe potuit: alterum compreſſa, qua parte ventriculo adhæſit, forma, ſenſim deinde in tuber aſſurgente a multis etiam laminis ſeu tunicis, cum craſsioribus, tùm tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus & ſemiſſe pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum columellæ duas vncias aut amplius longa forma, vncialis cũ ſemiſſe aut maioris ponderis: quo longè maiorem prius acceperat, gallinacei, vt referebant, oui magnitudine.

Et Baccius refert, ex India Occidentali, & montib. Peruuię hodie Orientalibus non abſimiles adferri, cũ iis in locis Capriceruorum magna ſit copia, ex quibus hic lapis per incolas eruitur: & addit: quamuis dubiũ ſit, an ex

Oriente alii præter adulterinos afferantur: certũ tamen eſſe quod Occidentales ex prædictis animalibus excindantur: quorum quidam paruam nucem, alii amygdalarum oſſa, vel fabam magnitudine ſua referant, pro maiori, vel minori ipſorum augmento.

In epiſt. Acoſta. Forma quoq; variant, alii rotũdi, alii ouali, alii lentis forma, & plurium aliarum formarum. Quare Cluſius loco citat. eorum forma nunc orbicularis modo compreſſa aliquantulũ, vel inæqualis modo renis formam exprimens.

Colore quoque differunt, Ioſepho Acoſta auctore: reperiuntur nigri, albi, cineres, atrouirentes, alii ac ſi deaurati eſſent: & Cluſio color nunc nigricans, nunc ſubcinereus, interdum flaueſcẽs. Vt plurimum, ait Baccius, *lib. 2. de lapid. cap. 14.* exterius ſcabri ſunt cum colore viridi, qui in fuſco rufeſcit, quaſi partim ſanguine, partim humore ab animali relicto, tincti eſſent: minus tamen maturi, cinerei ſunt, & Boetio, Occidentales ſubcinereum habent colorem, neq; ita vt Orientales ſplendent, cruſtas enim habent, craſsiores & gypſeas. Verùm ſiue ad colorem ſiue ad figuram reſpiciamus, de bonitate aut ſubtilitate lapidis, iudicium ferri non poteſt.

Quos ego vidi Occidẽtales, maiori ex parte ſunt coloris cineritii, cum nigrore aliquo admixto, quia materia horum albidior eſt, & minus à calore elaborata, idque propter animalium calorem minorem, regionis frigidiori cad-

tis cauſa. Sic etiã communiter Occidentales, qui albicant maiores ſunt, & ſubſtãtiæ minus compactæ, quá in Orientalibus obſeruetur: qua de re plenius ſupra in Orientalis lapidis differentiis, à colore deſumptis, egimus.

Quoad ſaporem, proprium nullum, habet quod ipſum etiam Rhaſis Arabs tradit.

DE LAPIDIS FACVLTATIBVS, QVANTITATE & vtendi modo.

CAPVT XLIV.

DE facultate huius lapidis ſic Baccius: non deſunt, qui dubitent, vtrum hi lapides eaſdem facultates cum Orientalibus obtineant, quæ ab Arabum ſcriptoribus illis aſſignatæ fuere: quibus reſpondet, Orientales reuera in hoc genere bonitate reliquos excellere, eò quòd in fronte aſpectum Solis Orientis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, reſpectu Occidentalium, qui reſoluta per calorem diei partibus ſubtilioribus, & alimentalibus, vapores adultiores, minusq; efficaces accipiunt.

Sic Ioſephi Acoſtæ de lapidibus Bezaar iudicium tale eſt: quod inter hos ii, qui ex India Orientali oliuæ colore adferuntur, primas teneant: ſecundum ii, qui ex Peru: tertium, qui ex noua Hiſpania adferuntur. Et [illegible]
Saxonia, eos qui ex Indiis Occidẽtalibus ad-

feruntur, coloris cinerulenti, & Orientalibus multo viliores eſſe, ſcribit.

De qualitate huius lapidis, Baccius cenſuit, temperatis qualitatibus pollere, minimeq; aliorum lapidum & antidotorum more exſiccare, quare hoc remedio ſecurè & citra damnum aliquod nos vti poſſe. Quem tamen aluum potiùs mouere, quam ſudores, ſunt qui obſeruarunt, Syluatico admonente. *Controu. 93*

At Monardes teſtatur, etiam hunc qui in Peru reperiatur, viribus Orientalibus nequaquàm inferiorem eſſe: quem ſequitur Salmuth, tota Petri de Oſma epiſtola adpoſita: quemadmodum & Wittichius in ſuo tractatu Germanico. *[illegible]*

Doſin ſubiungamus: Aluarus Torres, Baccio referente, grana ſeptem cum vino febre abſente, at ea præſente, cum aquæ acetoſæ vncia vna exhibet. At Saxonia. l. c. duplum ponderis reſpectu Orientalis præbendum, ex aliorum ſententia tradit, quia admodum inefficaces ſint: addens, quando ex Occidentalibus probus reperietur, grana ſex vel octo exhibenda eſſe. Verum Syluaticus, Peruani tanquàm imbecillioris, paulo plus quam Orientalis, qui valentior ſit exhibere iubet: Orientalis verò ſeptem, decem & duodecim grana offerri poſſe aſſerit.

QVI.

QVIBVS IN MORBIS HVIVS VSVS ESSE poſſit.

Caput XLV.

CONſultum duximus de huius lapidis viribus Monardem audire, *in lib. de ſimplic. medica.* cum nullus quod equidem ſciam, huius medicamenti facultates eximius laudarit, idque hiſtoriis multis allatis, quibus oſtendit pleroſq; etiam potentiſſimos viros à peſte & morbis peſtiferis ac difficilimis, veneniſq; liberatos fuiſſe, quas etiam ſupra in lapide Orientali adduximus: nunc verò quæ de Occidentali prædicet audiamus. Si inſignes iſtius Peruani lapidis facultates, omneſq; morbos quos curaſſe aſſerit, qui ex ea regione rediit, hîc enarrare vellé, magnus liber de eo ſcribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam, quæ ipſe ſum expertus vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè lapide vti queant, quandoquidem experientia conſtet ſimiles facultates poſſidere.

Noſter igitur lapis Bezaar Occidentalis inſignes facultates obtinet, præſertim in cordis ægritudinib. in quibus magnam eorum, qui mihi miſsi fuêre partem ſumſi feliciſſimo ſucceſſu. ſic vt multi Syncope laborantes, ea ſublata, à morte liberati ſint: propinari autem debet in ipſo paroxyſmo, aut paulò

ante, manè ieiuno ventriculo cum aqua roſacea, ſi febris adſit. ſi abſit, ex aqua florum ma[illegible]aceæ, in puluerem tritus, ad pondus quatuor granorum ſingulis vicibus: obſeruaui autem in mulieribus præſentius adferre remedium, quam in viris.

Venena] In omnis generis venenis, nullum præſtantius nouimus remedium: quoniam eos, qui aut venenū hauſerūt, aut à virulentis inſectis præmorſi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ ſtagnantis potu, in qua virulēta animalia verſantur, illico intumere, ſumpto iſto lapide bis aut ter, ſanatos cōſpexi (ſic Ioſephus Acoſta huius lapidis vim principem eſſe, vt venenis & morbis venenoſis aduerſetur, ex Indorum opinione pronunciauit.

Febres peſtilentiales] in peſtilentibus febribus ſæpius exhibui, & ſanè earū virus extinxit: cuius rei primariā in ſimilibus morbis curam Medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, niſi extinguatur virus: inutilis erit cura: nam illud eſt, quod hominem iugulat. Similiter ſi adſint carnis cū rubore eminentiæ, quas Hiſpani Tabardete appellāt, quę plærunq; huiuſmodi febres comitari ſolent, Lapis Bezaar Peruanus maximam vim poſſidet: nam in ſimilibus morbis maiorē eorum quos accepi partem abſumpſi, plurimiq; felici & miro ſucceſſu curati ſunt. Vel, vt Acoſta, in morbo illo epidemico auxilii plurimum tulit in Hiſpania & Italia, nō vero ſimiliter in Peru.

Febris

Febris quartana] Quartana laborantibus dedi: & licet febrim non tollat, eius tamen auffert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quæ in illis febribus vulgaria ſunt, magnamq; ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

Melancholici humores] Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem, vti caput, occupent: atque in Arabum Lepra, ſiue Græcorum elephantiaſi: item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.

Morbi diuturni] In omnibus diuturnis & importunis morbis, magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpitio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, ut plurimum conducat, eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere: quoniam ſi medicamentum ſimplicia quædam venenoſa continet, ea corrigit ſin minus, corroborat, & faciliorem deiectionem molitur.

Lumbrici] Aduersùs lumbricos & ventris tineas felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcentibus eo morbo affectis, & vix credibile eſt, quantum profuerit ſolum dare ſoleo, vel cum ſequenti puluere mixtum, hac ratione.

Rec. Herbæ lumbricorum, drachmas duas: ſeminis Santonici, drachmam vnam: cornu cerui vſti, ſem. portulacæ & carlinæ, ſingulorum dimidiam drachmam, lapidis Bezaar Peruani, dimidiam drachmam: reducatur omnia in tenuiſsimum puluerem, & probè miſceantur. Miras facultates obtinet iſte puluis, & experimento comprobatum eſt, multis profuiſſe: datur mane ieiuno ventriculo ea quantitate, quæ Medico cómoda videtur, pro eius ætate, qui ſumere debet: eo ſumpto, duabus horis poſt aluus clyſtere confecto ex lacte & ſacchuro elui debet.

Epilepſia] Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte, ſi adhuc lactent: ſin minùs ſine lacte: in natu maioribus Epilepſia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibeatur, per ſe, aut aliis rebus ad eum morbum accomodis, admixtus.

Breuiter hoc lapide vti ſolemus, in omnib. diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eoque magna cum vtilitate, aut ſaltem ſine noxa. Hactenus Monardis.

[illegible] Summatim de huius viribus Petrus de Oſma hic ſcripſit. Ego qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro ſumptos, aut foris impoſitos mirifice veneno aut toxicis reſiſtere intellexi: cordis affectibus auxiliari: tineas ventris expellere: & eorum pulverem vulneribus ſagitta-

ſagittarum toxico illitarum vtiliſsimè inſpergi. In ſumma, hunc lapidem Alexipharmacum eſſe, pernicioſiſsimi illius toxici, quo ſagittas ſuas illinunt, ad ſeſe mutuò conficiendos, atque etiam nos Hiſpanos, quorum pleriquе poſt vehementes cruciatus & furores mortui ſunt, nullum auxilium inuenientes: tametſi in ſublimato vulneribus inſperſo nonnulli leuamen ſenſerint: verùm ſi toxico recenti illitæ ſagittæ ſint, præſentaneam perniciem adferunt, nec ſublimatum prodeſt.

Cœpimus iis vti eo ordine, quem in tuo libro docuiſti, & aduersùs eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet recenſere: quæ omnia tibi accepta referre debent, non modo Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Hæc Petrus de Oſma in epiſtola è Lima in Peru 26. Decẽbris anno 1568. ad Nicolaum Monardem ſcripta

Exhibetur autem tritus aut læuigatus cum liquore aliquo, vel vino, vel aceto, vel aqua ſtillaticia boraginis, bugloſſi, aliâue, prout morbi natura poſtulat & Medico viſum eſt.

DE LAPIDE BEZAAR EX HISPANIA NOVA.

CAPVT XLVI.

CVm dictũ fuerit de Lapide Bezaar tam Orientali quam Occidentali, nũc de eo qui ex Hiſpania noua adfertur, paucisſimis. In noua Hiſpania lapis hic quoque reperitur, etiáſi ea in regione, nec Vicugnes, nec Pacos, nec Taragues, nec Guanacos habeantur ſed ſolum cerui in quorum aliquibus Ioſepho Acoſta *a* monẽte, lapis hic reperitur. Verùm quemadmodũ ipſe *b* Peruanos omnes, Orientalib. poſtpoſuit, ita eos qui ex noua Hiſpania deferũtur, Peruuianis in opere debiliores cõſtituit: Sicq; locum 3. tribuit.

a lib. 4. hiſt. Indicarum.
b [illegible]

CONCLVSIO.

Hęc ſunt, Lector cãdide quę Trinuno Deo adiuuãte, de Lapide Bezaar, partim ex variis & plurib. auctorib. fideliter & collecta & methodicè diſpoſita, partim ex propria experientia & obſeruatione in mediũ adferre volui, quo Medici in eius & electione & adminiſtratione, prudentia ſumma, ſummaq; cautione vtantur, ne vel eo in vitæ ægrotantiũ, eorundemq; facultatum, damnum vtantur. Et cum Sylvatico rogamus, ne authoritatem magnatũ qui lapides hos poſſident, tanti faciant, ut vel in eorũ præſtantia & authoritate explorandą minus ſint diligentes, vel etiá pernicioſos re-

ſos improbare nõ verentur. Verè enim ꝓbus medicus tales reperiantur, nunquã improbabimus. Adulationis genus hoc peſsimũ eſt, qua in arte nobiliſsima nihil nocentius, nihilue magis indignũ eſſe poteſt: vnu enim huc cõſilio & qui lapides poſsident & qui eos vendunt, ſub Medici fide grauiſsimè & falluntur & læduntur. Caueant rogamus, ne lapides à mercatorib. oblatos, priuſquam dilig ẽter eos probarint, amicitię cauſa oſcitantius cõmendent. Quod ſi aliqui in lapide tãti momẽti iudicando negligentiores fuerint, haud dubiè ſæpius lapides adulteratos probabunt, & veros dãnabũt. Quos verò in his lapidibus cõmendandis dubios eſſe cõtinget, eos monemus, vt in eorum cõmendatione conſcientiã ſuam non fallant, ſed potius libere & cãdide fateãtur ſe dubitare, ſeq; nihil certi determinare poſſe. Hæc eſt illa ingẽuitas quã Dux noſter & antesignanus Galenus, Medico rationali dignã eſſe iudicauit: nos vero Medico Chriſtiano digniorẽ eſſe dicimus. Nã ſi omnia diligenter conferantur, apparebit liquidò, quam iſti non vniuerſi tantum inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecum reipſa diſsideant.

F I N I S.

SOLI DEO GLORIA.

MARONIANVM AVCTOris ad Libellum

Nunc te ſtramineum pro te[illegible]
Si ſatura gregem ſuppleueri[illegible]

APPENDIX.

LAPIDIS Bezaaris naturalis hiſtoriâ ad finem perductâ: quod nobis ſolum propoſitum erat, nonnulla de Bezoardico artificiali, (ne forte ſint qui nos hæc ignorare exiſtiment) adſpergenda ſuperſunt.

Artifices Bezoaris nomen, remedijs nonnullis arte confectis imponunt: quæ autem hoc nomine donantur, vt plurimum variant ratione vel eſſentialium, vel accidentium quorundam: eſſentialiũ, vel reſpectu formæ, vel materiæ. Ratione formæ aut externæ, hinc Aquæ bezoardicæ, quę trito nomine Theriacales vocitantur: vel internæ, hinc proſtat Sulphur illud Bezoardicum apud Quercetanum &: partim etiam Sales theriacales vel Bezoardici in hanc claſſem referuntur. Vel materiæ (quæ Magiſterium Bezoardicorum hoc ſolo nomine nunc vtamur multorum aliorum,

rum, quibus vtuntur, non ignori) ratione differunt, cum materiam ſuam à viuentibus animalibus puta ſerpentibus vel viperis, quod Bezoardicum animale: vel a mineralib. ſiue metallicis, quod Bezoardicum metallicum ſiue minerale dicitur, mutuentur: de vtroque pauciſſimis.

DE BEZOARDICO ANIMALIS.

PRimum, quod Bezoardicum animale vocant, ex Serpentibus ſeu Colubris vulgaribus, vel Viperis conficiunt, ad aliquam imitationem veterum, qui e Viperis ſimilia medicamenta confecere: cuiuſmodi fuere apud antiquos Sales theriacales, vt apud Galenum *b*, Aeginetam *c* & Aetium *d* videre eſt. Verum cum huius medicamenti quod Bezoardicum animale vocant, deſcriptiones variæ habeantur, duas tantum & quidem ex Sennerto *e* adponemus.

I. Recipe Serpentem, excoriato mox, exime linguam, cor, hepar: ab-

ſcinde caudam & caput: carnem in olla noua coque, donec caro a vertebris ſeparari poſſit. Spina torreatur & pulueriſetur: torreatur ſimiliter & cor, hepar, lingua, cōtundantur & cū puluere ſpinę miſce. Fiat puluis. Nonnulli adhuc in patella ænea ſuper igne amplius torrent, continuo agitando, donec colorem fuſcum acquirat: fit inde doſis vna quæ prope eſt drachmæ vnius.

Ab hac præparatione parum variat Serpentum, præcipue Viperarum Alcohol, cuius præparationem Crollius / ſic propoſuit. Poſt excoriationem, inteſtina, caput & cauda auferuntur (pinguedo ab inteſtinis ſeparata ſeorſim pro ſingulari Ophthalmico aſſeruatur) reliqua caro elota, cum corde & iecore, poſt lentam exſiccationem ſiue per ſe, ſiue in Balneo Mariæ, in Alcohol redigatur: ac in vſu Medico intus præſumpta, Venenum ad cutim propellit, tanquam Theamedes lapis, qui ferrum longè

a ſe expellit. Idem aſſerit, contra omnia Venena remedium eſſe tam θερα-πευτικὸν quam προφυλακτικόν: & hoc medicamento magna pecunia à quibuſdam empto cum fiducia vti licere, nec quiſquam Medicorum eius vſu famam vnquā periclitaſſe. Doſin eſſe à drachma ſemis ad drachmā vnam in hauſtu Vini Maluatici, vel iuſculo vini generoſi.

II. Alij aliter parant. Recipiunt Serpentes quinq; vel ſex viuos, conijciunt in ollam vitreatam, quam operculo tegunt, quod in medio foramen habet: torreantur ad ignem carbonum lentum, vt omnis pinguedo & humiditas ſeparetur atq; abſumatur, nihil tamen comburat: poſtea in puluerem redigatur. Pulueris huius Recipe vncias duas, rad. valerianæ, angelicæ, pimpinellæ, rutæ, ana vnciam vnā; Sacchari candi albiſſimi, vnciā vnam: fiat puluis, cuius doſis ſcrupulus ſemis.

Hi pulueres hodie apud plurimos in frequēti vſu contra venena habentur.

tur; & vt rectè Doringus g nonnulli parem ſecuritatē ac Mithridatio tribuunt, verum ad certum tempus. Nouimus qui pro indubio contra peſtem præſeruatiuo & curatiuo prædicarūt, magnoq; vendiderūt pretio, quorum tamen aliqui, cum ante biennium apud nos peſtis ſæuiret, ablatis hominum circiter millibus quatuor, peſte correpti, tandem opem noſtram implorarunt. Quare rectè Sennertus, neminem temerè his confidere vult, niſi eorum efficaciam experientijs comprobatam ſciat: quod factu, ait, difficile. Nam quæ in brutis fiunt experientiæ, ſæpe fallaces: cum quæ homini ſunt venena, non omnia alijs animalibus venena ſunt.

Magiſterij Bezoardici animalis, Quercetanus *h* etiam meminit, quod ex puluere Viperarū extrahatur, idq; opera eiuſdem menſtrui ſiue ſulphuris aut ignis naturę: quo chimice calcinantur & ſoluuntur enarratæ viperæ, quæ iam in terræ latibulis à ſola balſamica illa virtute, eiuſdem ſalis &

ignis naturę, ſummam Alexiterij vim acquiſiuerunt. Ope enim horum ſpirituum balſamicorum prædicti ignis naturę viperinę carnis virtus alexiterica & bezoardica in infinitā virium poteſtatem excreſcit. Vnde etiam baſis principalis locus in Theriaca cœleſti Quercetani, quæ ſeptem Magiſteria recipit, & inter cætera Magiſterium Bezoardici animalis, & Magiſterium Bezoardici mineralis. Hactenus de Bezoardico animalis, nunc paucis quoq; de Bezoardico metallico ſiue minerali, ex Quercetano & Sēnerto.

DE BEZOARDICO METALLICO SIVE MINERALI.

HAbentur & Bezoardica mineralia, quæ a mineralibus, & vi Alexipharmaca quam poſſident, dicūtur, nomen ſortiūtur, vt eſt Antimonium diaphoreticum, quod alijs Antimonium vitæ, Eſſentia antimonij, Mercurius vitæ, generis nomine Bezoardicum minerale: apud Quercetanum dici poſſet ſpuma vel remedium

e ſpuma duorum draconum natum eſt & Bezoar metallicum fixum.

Bezoardicum autem minerale, quod alij Antimonium diaphoreticum nominãt, hunc in modum Sennerto *k* monente, conficitur: Recipe Mercurij ſublimati cum vitriolo & Salis (vel nitri, vel ammoniaci, vel petræ) ana lib vnam, Antimonij lib. tres (alij ſumunt partes æquales) terantur inuicem, & deſtillentur per retortam vitream in arena. Liquor ſeu oleum butyri inſtar, ſemel rectificetur. huic oleo guttatim ſpiritus vitrioli aliquid affundatur: exempli gratia vnciæ quatuor (alij etiam Aquam regis infundunt) Aqua per alembicum deſtilletur, aquæ deſtillatæ addatur Aquæ vitrioli recentis vncia vna, atque iterum præcipitato affundatur, idque tertia vice repetatur. Præcipitatus hic poſtea teritur, abluitur & ignitur. Verùm alij etiam Solem addunt: ſumunt exempli gratia ad librum ſemis, Solis ſiue auri, vnciam

vnciam ſemis, in aquæ regis ſiue forti prius ſeorſim ſoluti, atque priori ſolutioni affundunt. Aquam omnem ſpacio duorum dierum abſtrahunt, vltimo ignem augent, vt cucurbita parte inferiore incandeſcat. Quod ſublimatum fuerit, abijcitur: reliquum ſubflauum & nullius fere ſaporis eſt, in crucibulo per dimidiam horam igniatur. Sunt qui oleo ex Antimonio, & Mercurij ſublimati æqualibus partibus deſtillato affundunt aquam calidam & puluerem præcipitatum ablutum & exſiccatum ad vſum ſeruant, & vti dictum aliqui Mercurium vitæ, alij eſſentiam Antimonij nominant. Verum vix (addit Sennertus) ob magnam vehementiam eius vius tutus eſt, cum vltra granum vnum exhiberi vix poſſit.

Balſamum Bezoardicum denique qui volet apud Libauiũ legat, quod ex herbis, radicibus, aromatib⁹, gummatibus, magnis opiatis & oleis ſimul ex arte deſtillatis conficitur.

Sed hic ſubſiſtamus, ſedulo iuuenes propter conſcientiam admonentes, imo propter ſuorum ægrorum ſanitatem rogantes, ne temere Bezoardica metallica intra corpus exhibeăt, ſed potius blandioribus & naturę humanę conueniĕtioribus, quibus Dei gratia non caremus, vtantur.

a in pharmacia reſti[illegible]. b in ſimpl. medic. [illegible] c lib. 7 cap. 11. d in tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 97. e in Inſtit. med. c. lib. 5. part. [illegible] 3. cap. 14. f in ſua Baſilica g [illegible] 6. h in ſua pharma[illegible] p. 3 vbi Bezoar[illegible] [illegible] & eiuſdem deſcriptionem me[illegible] phoricam proponit, quemadmodum de Bezoare metall[illegible] quod præſtantiſſimum contra peſtem & venena ſudorificum ſtatuit, cap 8. k inſtit. medic. lib. 5. par 3. cap 18. l lib. 2 Alchimiæ tract. 2. cap. 17. quod eſt de oleis & balſamis compoſitis.

FINIS.

INDEX RERVM.

A

AFFECTVS externi quibus Bezaar vtilis 211
Albezahar definitio 6. ſingularibus competit 8
Alexipharmacum quid 8. communeo 42. Galeno incognitum 54
Alexipharmaca nec proprie ſalutaria, nec lethalia 175
Alexipharmacorum genera quatuor 7
Alexiterium quid 8. deſtinetur contra omnia deleteria 13
Animal cum cornu 98
Animal quale Bezaar generans 95. eius forma 96. 254
Animalis Bezaaris locus natalitius 100. pellis ad concoctionem facit 198
Animalia Bezaar Occidentale generantia vbi degãt 253. in montibus viuentia præſtãtiores lap. generant 266
Animaliũ bezaar habentium differentiæ 95
Animi deliquijs Bezaar medetur, hiſtoriæ duæ 222
Apri lapis illaudatus 41
Ariſtotelis bezaar medetur 220. eius eadem 218
Aſpidis lapis in lingua 18
Aurigo a veneno 51

B

BAlſamum Bezoardicum 229
Bexera arbor 12
Bedazarica medicinæ 8
Bedezahar quæ dicantur 7
Bezar radix venenata 12
Bezaard in genere & ſpecie conſideratio 6
Bezaar Germanicum 67
Bezaar animalis nomen & forma 95
Bezaar Orientale cur Occidentali præferatur 168
Bezaar in ceruis & damis 96
Bezaar omne medicamentum à morte liberat 10. in peſte parum confert 209. lætitia affundit 201
Bezaar veneno determinato conuenit 9. venenis omnibus medetur 11. contra venena adpenditur 217. non eſt vniuerſale contra omnia

venena 219
Bezaar metallicus Serapionis 25. Raby Moyſis & Caſalpini 27
Bezaar minerale 25. filamentis aluminis 27 minerale Saxoniæ 28
Bezaaris propinandi modus Arabibus 83. vires 85
Bezard Theriaca dicitur 6
Bezoardicum animalis minerale 286
Bezoardici animalis magiſterium 284
Bezoardica medicamenta [illegible] habent 7
Bolus armena eſt Bezoar 9
Boves [illegible] pariunt 66
Bugoldalſ animal 18
Bugoldalſ capra 95

C

Cancro vlcerato Bezaar adhibetur 212
Capra ſylueſt. 97
Capricerorum copia in Peru in quibus Bezoar 269
Carbunculo peſtifero Bezaar confert 209
Ceruæ in ventriculo lapis 62. in vulua 63
Cerui capra 97. 112
Ceruus cornu defodit 52 iuuentutem renouat 39
Cerui [illegible] longæua 36
Lacryma vt dicatur 32
vt lapideſcat 34. lapid. anno centeſimo 43 ſerpentes deuorant 33. & cur 34. partes in medicinum vſum 52
Cerui in corde lapis 61. qui Bezoari præferẽdus 62. in ventriculo lapis 63
Cerui vermes habent in capite, inteſtinis, ſub lingua 37
Ceruis torques appoſiti 36. in ipſis lapis Bezaar 264
Coagula omnia ſunt Bezahar 10
Collectio dura Bezaare curatur 212
Conceptum promouens lapis 63
Cordis ægritudinibus Bezaar medetur 273
Cornu animalis Bezaar 98
Cutis vitijs Bezaar remedium 275
Cynagroſtis 111
Cyprus capræ genus 254

D

in Damis lapis Bezoar 264
Dauid quid velit per ceruum fontem deſiderantem 40
Doronicum 68

E

Elephas ſerpentes extrahit 47
Epilepticis Bezaar prodeſt 276
Exanthematib. Bezaar medetur

datur 231

Experientia in bezaare aliquidne poſſit 164

F

Febris malignæ remedium 69

Febrem malignam Bezaar curare hiſtoriæ aliquot 227

Febri petechiali bezaar prodeſt 204. *eius rei hiſtoria* 229

Febrib. bezaar vtilis 201. *catarrhoſis* 203. *malignis* 203. *petechialibus* 204. *peſtilentialibus* 274. *putridis* 202. *quartanis* 203. 275

in Febribus peſtilentialib. parum prodeſt 207

G

Galbanum, Bezard & *Berit* 6

Galeno incognitum Alexipharmacum commune 14

Gemmæ Hyenia 46

Guanacos 254

Guancus 95

Guanochi 96

H

Hager quid 93

Hager albedengeſſ. 73. *albezahar* 72

Hager & Bezaar idem non ſunt 94

Herba baleſtera 151

Herba, quam bezaar gene- [illegible]

[illegible] *devorant* 161

[illegible] *bezaar* [illegible] 221

I

Ilam [illegible] *generum* 258

Impetig[illegible] [illegible] 215

Lac in venenis [illegible] *bus prodeſt* 242

Lacryma cervi 42. [illegible] 117

Lapis Albezaar 5. 12. [illegible] *bez. animalis* 93

Lapis A[illegible]*ron* 23. [illegible] *dis* 18. *balzahar* 5. *Begaar* 5. *Bezaar* 5. *Bedezahar* 5. *Bezachar* 5. *draconites* 20 *Gueriz.* 23. *Haraczin* 23 *Malazenſis* 21. *Maſſatum* 23. *Paxar* [illegible] *Pazar* 42. 93. *Theriacalis* 6

Lapis bezard quid 12. *bezaar ab Arabibus* [illegible] 2

Lapis bezaar quomodo generetur 112 [illegible] *ſis animalibus reperiatur* 103. *in qua parte reperiatur* 105. [illegible] *adferatur* 102

Lapis bezaar odore cari 161. [illegible] 138 [illegible] *inficit* 147

Lapis bezaar ſuſpectus

243 minoris efficaciæ cornu ceruino 249. terra Lemnia 250
Lapis Bezaar quibus morbis conueniat 194. quibus perſonis 187. quomodo vſurpandus 187. ſolus exhibedus 205. cur ſolus exhibendus 190
Lapis Bezaar ſanitatē conſeruat 191. ſenium impedit 192. ſudores mouet 192
Lapis Bezaar quo tempore ſumi debeat 183. in febribus 184. quamdiu exhibendus 187
Lapis Bezaar an ſua natura ſudorem & aluum moueat 185
Lapis Bezaar non curat niſi venenum ſit in corpore 175 vim deleteriam continet 176
Lapis Bezaar vomitoriis miſcetur 190. purgantibus additur 191
Lapis Bezaar ex Hiſpania noua 277
Lapis Bezaar Occidentalis in quibus animalibus 253. in quo loco animalis 261. eius materia & generationis modus 263 ſuper varias res formatur 264. laminas quales habeat 265. cur vt plurimum cinericeus 270
Lapis Bezaar Occidentalis aluum potius quam ſudores mouet 272. in quib morbis vtilis 273
Lapis Bezaar Peruuianus viribus Orientali cur inferior 271. non inferior 272
Lapis Bezaar in ceruis & damnis 264
Lapis in aſino 72. bugolda 18. bufonis 18. crepaudina 19. ceruinus 32. in corde cerui 61. in ceruæ ventriculo & inteſtinis 62. in equo 71. gagacromeon 33 Kenne 33. 35. in veſica fellea 21. 157. in veſica fellea bouis 23. porcinus 22
Lapidis Bezaar Arabum nominat 5. deſcriptio 72. differentia 15
Lapidis Bezaar recene nomina 93. materia 107. 113. ex venenis & herba de paſta 109 generatiōis modus 117. tēpus 118. cauitati varia incluſa 145
Lapide Bezaar forma cur varient 123. laminæ 119. cur craſſitie differat 120
Lapidis Bezaar adulteradi cauſa 3. veri notæ 140. veri ſigna coniūcta 167
Lapid. Bezaar in colore varietas 124. vnde illa 125. magnitudo 127. odor & ſapor 127. pondus 130. pretium 128. 131.

Lapid.

Lapid. Bezaar magnitudo ſuſpecta 162. experimentũ in brutis ſuſpectũ 163
Lapidis Bezaar facultas ab herba dependet 252. temperamentũ 170. proprietate occulta agit 171
Lapid. Bezaar quæ pars exhibenda 183
Lapid. Bezoar doſis varia 76. legitima doſis 180. parua cur ſit 178
Lapid. Bezaar Occidentalis differentiæ 266. rationecoloris & magnitudinis 268. formæ & coloris 270. ſapor 271
Lapid. Bezaar Occid. facultas 271. qualitas 272. doſes 272. vſus 273
Lapid. Bezaar ex ceruis lacryma deſcriptio 50. vſus 5 . exhibendi modus 54
Lapidem Bezaar ceruinum qui agnoſcant 57. qui dari negent 59
Lapid Bezaar qui non magni faciant 247. hiſtoriæ aliquot 243. non poſſe tot diuerſis morbis reſiſtere 251
Lapides Bezaar an adulterentur 133. veros rariſſ. eſſe 133. cur magnitud. & pondere varient 130
Lap. Bezaar Occident. aliquot deſcribuntur 269.
qui inutiles ſint 267
Lepra Bezaar medetur 211. hiſtoria eius 242
Lithoſpermum herba 116.
in Lue venerea Bezaaris vſus 210
Lumbricos pellit 275. puluis 275
Lutum diuinum eſt terra ſigillata 8

M

Magiſterium Bezoardici animalis 284.
Medicamentis purgant. occid. miſcetur 275
Medicinæ Bezaaricæ quomodo operentur 172.
media ſunt inter corpora & venena 174. ſanis obſint 174
Melancholiæ profuiſſe Bezaar hiſtoriæ 222
in Melancholico humore Occid. vtilis 271
Mæſtis abſque cauſa vtilis 201. hiſtoria eius 222
Mineralium diſtinctio 26
Morbi diuturni curati hiſtoria 221
Morbis omnibus mederi Bezaar 94. deploratis prodeſſe 195. diuturnis ſuccurrit 275. venenoſis 274
Morbis quibus medeatur; animi deliquio 196. appetitus proſtrato 98. calculo renum 199. co-

line 199. cordis affectibus 195. cutis vitijs 200. dyſenteriæ 199 epilepſiæ 195. ictero. 198. lumbricis 199. melancholicis inueteratis 200. menſiũ obſtructionib. 199. partum facilitat 200. palpitationi cordis 196. peripneumoniæ 197 pleuritidi 197 ſecundinas pellit 200. ventris dolori 199. vertigini 195. vteri ſtrangulatu 199
Morſibus virulentis Bezaar adhibetur 212. hiſtoria 241

N

Napelli remedium Bezaar 220. hiſtoriæ duæ 235
Nirabri fructus contra venena 12.13.

O

Obſtructionibus mederi Bezaar hiſtoriæ 226
Os de corde cerui 52
Oues Peruuianæ pro oue & equo ſeruiunt 258
Ouum bouis 66

P

Pachi 96
Pacos 254. 258. 260.
a Pacos, prouerbium Impacatus 260
Panni varij ex lana ouiũ Peruuian. 259
Partum facilitatis 56. 69.
hiſtoria 226
Peſti competit lacryma cerui 55. Bezaar, eius hiſtoria 231
in Peſte vſurpandus ne Bezaar 206
Philira 67
Pilæ in capris ouibus 66. rupicapra 67. vituli ventriculo 64
Podagram arcet tegetes ex lana Vicunnes 256
Prægnantis phylacterium lapis 63
Puluis contra lumbricos 375

R

Radicis cõtra venena deſcriptio 115
Rulandus Bezaar non magni facit, attamen plurimum eo vtitur 210. 248
Rupicapræ pila deſcribitur 67. vſus 68

S

Sal theriacale 282
Scrophulis vtilis Bezaar 212
à Serpente morſi curationis hiſtoria 242
Serpentum Alcohol 282
Serpentum caro vitam prolongat 39
Sordes oculorum cerui 32. 41
Sudor qualis à Bezaare moueatur 193

Ta[illegible]

Taraguas 254. *deſcriptio* 257
Taruca 95
Tarughes 96
Terra Lemnia, Bezaari præfertur 250
Terra montis Regalis 29
Theriaca Bezard dicitur 6 *eſt cōmune Bezaar* 9
Theriacæ nomen vnde 8. *nomen compoſitis conuenit* 8
Thus Scorpionis imagine quomodo & cur ſignetur 86
Tophus in iuuencis Plinij 65

V

Variolæ Indis epidemij 211. *illis Bezaar medetur* 211
Veneno cuilbet ſuum eſt ſpecificum Bezaar 9
Venena fugans imago 87. *contra Venena Bezaar ad quem uſum prodeſt* 217
Venenorum omnium Theriaca 53
Venenis omnibus Bezaar reſiſtit 215. 274. *quomodo* 214. *non reſiſtere* 274. *hiſtoria quibus reſiſtit* 232
Vicugnes 95
Vicunnas 254. *deſcriptio* 255
Vicunnas lana ſerico ſimilis 255. *caro oculorum doloribus medetur* 257
Vituli in ventriculo & in inteſtinis pila reperta deſcribitur 64
Vlceribus antiquis Bezaar vtilis 212
Vomitorijs Bezaar additur 217
Vulneribus venenatis Bezaar vtilis 212

F I N I S.

Errata Graviora.

Pag.5.lin.13. Bahalzahar pag.7.li.23.cui vis p.14. lin.6. Bezachar li 23. lin.de pag.18.li.7.dicitur pag. 23.lin.14 eodem modo pag.25. lib.2.ca.46 pag.32. lin.21. in oculorum pag.45. lin.11. ſubtrahit p. 48. lin.2. Salmuth.pag.50 lin.16. læuitate pag.55.li.12. Conteſtabili pag.67 lin.vlt. excellentiore, ita vt in conclaue aliquod ſi reponantur, totum odore ſuaui repleant. pag.78. lin 29. *mm* (Medicus p.91. lin.1.hamarach pag 93 li.19 Watzar pag.95. lin.5. capriceruo pag.102. lin.20. Aluo pag.105. lin. 25. in qua pag.111 li.13.Boetius *e* pag.112.li.9. *a* lin.de lapid.Bezaar & ex eo Fragoſus lib.12. *b* lin.4.hiſt. cap.42. lin.29. *c* lin.4. hiſt. Indiæ cap. 42. pag.94. lin.11. Wolffio *l* teſte p.116. lin.13. in marg lib.27. p.118 lib.26 captæ, pag 131 lin.19. ſubiiciantur ſequentia. *a* Ryff.phar *b* Salmuth *c* ex eo Wittich. Ryff. reform. Cæſalp. de metall. *d* lib.2.de lap.c.191. *e* 2.in Dioſc.enarr. 39. *f* Cæſalp. de met. *g* lib.5.diuerſ. lect. cap.13 *h* Syluatic. pag.87. *i* Acoſta, Salmuth, Ryff.pag.146. lin. vlt. Acoſta, *cc* pag.148.li.1. Baccii *ff* lin.8. Garzias *gg*, pag.153.l.32. *mm* 17. p.161. lin.19 eſſe & pag 180. lin.19. Vim. pag.190. lin.13. Mercurialis *h* pag.192. lin. 22. Scillerus pag. 206. lin.5 huius in peſtis & pag 211.lin.6. deberent. pag. 226.lin.13. viſcerum pag.245. lin.28. detectus. pag. 267.lin.25. Guanacis.

BIBLIOTECA NAZ.